

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමනී පටිපදා

ද්විතීය භාගය
ශමඵ කර්මස්ථාන

අභිප්පජ්ජ උ. ආච්ඡාණ (එ-ඔගක් සයබෝ)

ශ්‍රී ඥානාරාම ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා-අංක 2

මොක්පුර රන්දොර

මන්මාර දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)

එ-ඔක් විත්තල පවිඛිත අරණ්‍ය කේතාසනාධිපති
අතිපුජ්‍ය උ. ආචාර්‍යණ (එ-ඔක් සයාබො)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

නිකාය ගාමිනි පටිපදා

නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

ද්විතීය භාගය

රූප කර්මස්ථාන

පරිවර්තනය

පුජ්‍ය උඩරටියගම බමමපීච ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

පුජ්‍ය බුරුම ජාතික උ. අගභක්ඛාද ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දානය

නමරා චන්දිගේකර

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්සේන, පොල්ගස්මිච්චි, 10320

දුරකථනය: 01 - 780140

ධම්මදාන වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුම් සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. ඩු. එ. 2544 ව්‍ය.ව. 2000

මුද්‍රණය
ලිඛිත
306, ඇඹුල්ලොවිය, නුගේගොඩ

අපවත් වී වදල,

ශ්‍රී කලනාඪී ගෝඟාලුම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිහිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්ප්ථානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යය, අතිපූජ්‍ය
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාථනිදාන පිණිස

ශ්‍රී කලනාඪී ගෝඟාලුම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ගෝඟාලුම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපූජ්‍ය
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

"මොක්පුර රන්දොර"

(නිර්ඛාන ගාමිනී පටිපදා)

නමී ඩූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

පරිවෘත්තීය ස්වමිතින් වහන්සේගෙන්

"තවාගතපසුවේදිනෝ නිකබවෙ බමම විනයයෝ විවටො විරොවති නො පටිවපනො."

"මහණෙනි, තවාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා චිත්ත ඵලිභාග දූශ්‍ය බබළයි, වැසුණේ නොම බබළයි" [අං. 1/510]

යන මේ සඵද්දයන් වහන්සේගේ උක්තිය සිත තබාගෙන එලි දැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන භාවනා උපදෙස් අඩංගු ඉන්‍ය චාලාවක දෙවැනි කොටස මෙය වෙයි. මෙහි පළමු වන සමඵ ඤානිඵ එලි දැක්වීමෙහිලා අත හිත දුන් කලනයා සත් පුරුෂ මඬුල්ල, මෙහිලා දක්වන නිත්‍ය සහයෝගය හුවා දක්වමින්, මේ වන විටත් රජයේ ලියා පදිංචි "අමා දම් සංගමය" නම් වූ සංගමයක් ලෙසට පල ගැසී ඇත. පැවිදි-හිඬි යන දෙපාර්ශවයකින් සමන්විතව, සාසනානුලෝමිකව කටයුතු කෙරෙන මෙහි සාමාජිකයන් දක්වන ඉවසිලිමත් සහයෝගය උපමගන් අගය කරමු. නොසිතූ ආරම් කල් හතවූ නමුදු, විශේෂයෙන් පසුගිය වසරක පමණ කාලය තුළ එලි දැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන පොත් වලත්, උක්ත සංගමයේ ව්‍යවස්ථා වලත්, පරිවෘත්තීය කරන අපගේත් විශාල ශෝධනයන් සිදුවිය. ඒවා මෙම සත් ක්‍රියාව සඳහා ගපත් අත්තිවාරමක් පිණිස විය.

මෙම දෙවන කොටස සම්බන්ධව සෝදුපත් කියවා බලා අනුමැති දුන් අතිපූජ්‍ය නාදයන් අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේ, පුරර්ථනා කරන උතුම් සමඟ සංවිධානීන් පිණිස මෙම කුසලය ඒකාන්තයෙන් හේතු වේවා!

ප්‍රථම කොටසේදී මෙන්ම මෙහි අත්පිටපත් නැවත ලිවීමෙන් අනුග්‍රහ කළ විලාසයම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේ මෙන්ම පූජ්‍ය දාස් වන්සේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ, පූජ්‍ය වැලිමඩ පිතෘලංකාර ස්වාමීන් වහන්සේ, පූජ්‍ය කිතුල් හිටිකාටේ බම්ම භූත් ස්වාමීන් වහන්සේ යන ස්වාමීන් වහන්සේලා සෝදුපත් බැලීමෙන් දැක්වූ අනුග්‍රහය විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතුය.

මුද්‍රණයෙන් සහය දැක්වූ ප්‍රථම කොටසේ දායක වූ, කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ප්‍රධාන "ලිතිර" හි සේවක මණ්ඩලයේ කෘතඥ පූජ්‍ය සිහිපත් කරන්නෙමු. මට අමතරව ප්‍රථම කොටස එළිදැක්වීමේදී උදව් උපකාර කළ නිත්‍ය උපකාරක, කලනාන සත් පුරුෂ සීගල දෙනාමත්, පොදුවේ මෙහිලා කෘතඥව සිහිපත් කරන්නෙමු.

පහත් සිතින් "මල්මිටක්" පූජා කළ තමරා වනිශයේකර උපාසිකාව අදහස් කළ ආකාරයටම මේ "මෝක්ෂ පුර පන්දුර" දෙවැනි කොටස ඔබ අතට අමිල බම්බුකයක් ලෙසින් පත්වන අයුරු දැකින්න මුදිතාවෙනි.

මේ සඳහන් කරන්නට යෙදුණු සීගල දෙනාගේ සාසනික වූ සත්පුරුෂ චේතනාවන්ට අනුව එළි දැක්වන මෙම දෙවන කොටස කියවන ඔබගේ අවධානයට ලක්විය යුත්තක් ඇත. එනම් ප්‍රථම කොටසටත් වඩා මෙම දෙවන කොටස අති පූජ්‍ය ආ-ඉක් සභාධා ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් මතුකර දෙන "වා-ඉක්" භාවනා ක්‍රමය මගින් හුවා දැක්වීමට උත්සාහ කරන "සර්වාංග සම්පූර්ණ බව, අවිපිද-සිදුරු රහිත බව" යන ක්‍රමයට ආවේණික ලකුණු වලින් සමන්විත බවයි. එම නිසා වැඩි වගකීමකින් යුක්තව මෙහි කියවිය යුතුවක් මෙන්ම භාවනාවට නැංවීම ද කළ යුතුවේ. සමහර විටෙක ප්‍රවීණයෙකුගේ උපකාරය නොලබා පේරුම් ගැනීමට දුෂ්කර ස්ථාන මෙහි බහුල විය හැක. මින් ඉදිරියට ප්‍රකාශ වන ඉතිරි කොටස් වන

3. නාම කම්ප්ටාන කොටස
4. පටිච්චසමුප්පාද කොටස
5. ලක්ඛණාදි වතුක්ක කොටස
6. විපස්සනා කොටස

යන මේ කොටස් වලද මෙම ස්වාභාවය ගැබ්ව ඇත. විතරා රුචි
ගොනාවලටත් නම් මෙහි අන්තර්ගතය වඩාත් ප්‍රියවනු ඇති යන්න අපගේ පෞද්ගලික
අදහසයි.

අමා දුම් සංගමය මෙවන් එළි දැක්වීමේ කටයුත්තකට පෙළ ගැසුන
ලංකාව පුරා පැතිර සිටින ගොනාවලට පිරිස් සඳහා මෙවන් ක්‍රමික උපදෙස් මාලාවක්
නැති අඩුව ගැබ් ප්‍රමාණයකින් හෝ පිරවීම සඳහාය.

එම නිසා මෙය කියවන-පරිභරණය කරන ඔබ මේ පොත්වල දැක්වෙන
උපදෙස් අනුශාසනා ක්‍රියාවන් කොට ගම් එක්ත විවේකයක් ලබන්නේ නම්, තවදුරටත්
උපධි විවේකයක් සඳහා ඉදිරිය බලන්නේ නම්, එයින් සඳහන් කරන්නට යෙදුනු
කලනයා සත්පුරුෂ මන්ඩලයේ අදහස් මල-එල ගැන්වුනා වන්නෙය.

එම බිම් දානමය කුසල බලයෙන් ගරු කටයුතු ආවයඡී-උපාධිකයන්
වහන්සේලාටත්, අත-හිත දුන් සියලු දෙනාටමත්, නමින් මිය පරලොව ගිය අම්මා,
අප්පච්චි ඇතුළු අනෙකුත් කපාති මිත්‍රාන්දිත්වත් ලොච්-ලොච්තුරු සැප සැලසේවා!

හිතවත්-මැදහත්-අහිතවත් සියලු සත්ත්වයෝත් මේ පින් අනුමෝදන් වෙත්වා!
අනුමෝදන්ව සැකසෙත්වා!

ලක්දිව මුද්‍ර සමුහ බැබළේවා!

උඩ ඊරියගම බමමපිට නිමි
නිස්සරණ වනය,
මිහිරිගල,
11742
අද 1999 දෙසැ. 09 දා

අනුමානකයෙන්

මල් මිටක්

භාවනා ඥානය වඩා නිවනට රත්දොර විවර කරන බුරුම බඹී ගුත්ථ පෙළක් ගරු උඩ රැවියගම බමමපීව ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් "මොක්පුර රත්දොර" නමින් සිංහල බසට පරිවර්තනය කරගෙන යන බව අසන්නට ලැබීමෙන් ඉතා සතුටට පත්වීම. එම පොත් පෙළෙහි දෙවෙනි ගුත්ථයට අනුමානකපචය දැක්වීමට අවස්ථාව ලැබීම මා ජීවිතයේ ලද උතුම් භාග්‍යයකි.

විවිධ පත පොතින් සහ ගිණි පැවිදි කම්ප්‍යානාචාර්යවරුන් වෙතින් මා ලබාගත් දැනුම මෙම ගුත්ථය ආශ්‍රයෙන් වැඩිදියුණු කර ගැනීමට හැකිවෙනවාට කිසිදු සැකයක් නැත. එමෙන්ම බඹී ඥානය සහ භාවනා ඥානය දියුණුකර ගන්නට වෙරදරන මා වැන්නන්ට මෙම පොත මහඟු දායාදයකි.

නිරතුරුව ඔවුන් දෙමින් මෙම උතුම් කෘතියට මා දිරිමත් කළ පොළගස්ඹවිට දික්ගේන විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ අධිපති ගරු ධර්ම මිත්‍රාණම් විනිත ස්වාමීන් වහන්සේ, මා හට කමටහන් ලබාදුන් බුරුම ජාතික අගභක්‍රාන්ත ස්වාමීන් වහන්සේ, උඩ රැවියගම බමමපීව ස්වාමීන් වහන්සේ, දාස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ සහ ගාල්ලේ සංඝ සුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු මා සිත පැහැද සිතළුම ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ සමයයක් ප්‍රාර්ථනා සිසුලු සමයෙහිම වී ප්‍රාර්ථනීය උතුම් බෝධි ඥානයකින් අමා මහ නිවන් සුව ඵකාන්තයෙන් ලබන්නවා! ශ්‍රී පතම.

මෙම බඹී ග්‍රන්ථය මුද්‍රණයේදී වෙහෙස නොබලා ක්‍රියාකළ කමිලේ ඇඹුල්දෙණිය මඟහා ඇතුළු කායභී මණ්ඩලයටත්, මෙම සත් ක්‍රියාවට වෙහෙස වූ භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ සුපිත්වත් දායක මණ්ඩලයටත් තව තවත් බඹී ඥාන, භාවනා ඥාන මුද්‍රන්පත් වී පැතු උතුම් බෝධියෙන් ශාන්ති ලක්ෂණ අමෘත මහා නිව්ඵාණ බාතුව ඒකාන්තයෙන්ම සාක්ෂාත් වේවා!

මා ඇතුළු සොයුරු සොයුරියන්ට හොඳ නරක කියාදී සමාජය හඳුන්වාදී බඹීනුකුලව පිවත් විමට අපට මග පෙන්වූ, ඉඩම් හිමි වැවිලිකරු, දිවංගත මාගේ ආදරණීය පියාණන් වූ ඩී. සී. චනිගසේකර මැතිතුමාට මෙපින් බෙලෙන් පාති පාතිත් සුගති සමීපත් සිද්ධව භාන්ත අමාමග නිවන්සුව ලැබේවා! ශි ප්‍රාර්ථනා කිරීම මාගේ ඒකායන පරමාථී යයි. එසේම මාගේ සඳුදරණීය මැණියන් වහන්සේටත් සොයුරු සොයුරියන් ඇතුළු දු - දරුවන්ටත් මේ කුසලය හේතුකොට ගෙන සවකීය ප්‍රාථනා ඉෂ්ට වී ආයුරාරෝග්‍ය සමීපත්ති ලැබීමට හේතු වාසනා වේවා!

එසේම අපගේ මුත්තණුවන් සහ මිත්තණියන් ඇතුළු මිය පරලොව හිය දැංකි මිත්‍රාදීන්ටත් අපරාමර නිවන් සුවයෙන් සැනසීමට හේතු වාසනා වේවායි පින් අනුමෝදන් කරමු.

මෙම මහතු බඹී ග්‍රන්ථය බෞද්ධ, අබෞද්ධ කාගේත් හස්ථසාර වස්තුවක් බවට පත්වේවා!

සමරා චනිගසේකර,
 උරුගල වත්ත,
 අකුරුස්ස.

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
 [ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංග්‍රහත නිකායෙහි 4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවය.

අදාල ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා නැත්නම්, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු අංකය] වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා [වි. ම. 331] * [විසුඤ්චි මග්ග : 331 පිට]

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

පා.	-	පාරාජික පාලි	බු. ජ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	.
සං. නි.	-	සංඤ්ඤා නිකාය	.
ආං. නි.	-	ආංගුල්ල නිකාය	.
ධ. ප.	-	ධම්මසංගණී ප කරණය	.
ප.	-	පටිඛාන පාලි	.
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	ස. ගේ.
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	.
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	.
ධ. අ.	-	ධම්මසංගණී අටුවාව	.
විග. අ.	-	විගංග අටුවාව	.
ප.ප.අ.	-	පඤ්චාසකරණ අටුවාව	.
මහා වී. (සී.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීඛා	සී. අ.
මහා වී. (බු.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීඛා	බු. අ.
අනු. වී.	-	විසුද්ධි මග්ග අනු වීඛා	බු. අ.
ආං. වී	-	ආං. නි. වීඛාව	බු. අ.
මූල වී.	-	මූල වීඛාව	බු. අ.
ම. වී.	-	ම. නි. වීඛාව	බු. අ.
බු. ජ.	=	බුද්ධ ජගත්ති මුද්‍රණය	
ස. ගේ.	=	ගේවාවිතාරණ මුද්‍රණය	
සී. අ.	=	සීංහල අකුරු	
බු. අ.	=	ජට්ඨි සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය	

පටුන

පරිච්ඡේද සචාරීන් වගන්සෙගෙන්	i
අනුග්‍රාහකගෙන්	iv
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	vi
1. ධාතු කම්සථාන කොටස	1
ධාතු කම්සථානය (සංකෛප ක්‍රමය)	2
මහා භූත සතර	3
පහසු තැනින් පටන් ගන්න	4
ධාතු සමවන ලෙස මතසීකාරය පවත්වන්න	12
ධාතූන් එක තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම	12
තද-රළ-බර-මොලොක්-සීතිද-සැහැල්ල	13
ඉරියපට් සම්පජ්ජාද මතසීකාර ක්‍රමය	19
තවම සමථගානික පුද්ගලයෙක් නොවේ නම්	19
පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්	19
ඉපදිය පහ සමකිරීමේ ක්‍රම	26
බොජ්ජානංග හත සමවන ලෙසට පිළිපදින්න	30
ආලෝක ප්‍රභාව හා උපචාර සමාධි අවසථාව	31
වැඩිදුර පැහැදිලි කිරීමක්	34
පැහැදිලි රූප හය (=ප්‍රසාද රූප 6)	41
රූප කලාප වෙන්කොට බලන්න	43
ද්‍රෝණ මතකා = ද්‍රෝණයක් පමණය	46
සතත සඤ්ඤා = අතත සඤ්ඤා බිඳීම	48
රූප ඝන තුන් ආකාරය	50
රූප ලෝකයෙහි ආරම්භණ ඝන නැත	52
ධාතුකො පවචචෙකබ්භි	54
ආත්ම ද්‍රෘෂ්ඨිය	56
ලෝක සාමඤ්ඤා අතත ග්‍රහණය =ලෝක වොහාර අතත ගහණයය	56

2. උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය	57
වණ්ණ=වර්ණය	61
ගණධ=ගඳ	61
රස=රසය	63
ඔපා=ඕපාව	64
පීචිතින්ද්‍රිය= රූප පීචිතින්ද්‍රිය	64
භාව රූප	65
චක්‍ර දුාර රූප 54	67
කේත දුාර රූප 54	68
ඝාත දුාර රූප 54	69
පීචිත දුාර රූප 54	70
කාය දුාර රූප 54	71
මනෝ දුාර රූප 54	72
මනෝ දුාරය යනු	73
ආනුපචාර	73
පීචිත නවක කලාප	74
මේ ඉන්ද්‍රියයන්හි රූප කලාප විග්‍රහය =රූපයන් පරිග්‍රහ ක්‍රම	74
චක්‍ර ප්‍රසාද ලක්‍ෂණ	75
කාය ප්‍රසාද ලක්‍ෂණ	75
චක්‍ර ප්‍රසාදය	76
කාය ප්‍රසාදය	77
කේත ප්‍රසාදය	78
ඝාත ප්‍රසාදය	78
පීචිත ප්‍රසාදය	79
කාය විභාගය	80
මනෝදුාර-භද්‍රය ව්‍යුහ	81
භාවනා ක්‍රමය	81
භවංග මනෝ ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය	82
රූප 28 වග්ගේ (අටවිසි රූපයෝ)	84
මහාභූත = මහා ධාතු (4)	84

ප්‍රකාශ රූප-පැහැදිලි රූප (5)	84
ගොවර රූප-ආරම්භණ රූප (5)	85
භාව රූප (2)	85
හඳුණ රූප (1)	85
පිච්ච රූප (1)	85
ආභාරජ රූප (1)	85
පරිවෙණු රූප	86
විකුණුකුණි රූප (2)	86
විකාර රූප (3)	87
ලක්ඛණ රූප (4)	87
චිත්තජ රූප භාවනා කරන ක්‍රමය	89
උතුර රූප භාවනා කරන ක්‍රමය	90
ආභාරජ රූප භාවනා කරන ක්‍රමය	94
අකුණුකුණාර සමුදාය = ආභාරජ ඔප	102
අය මත භාවනා කිරීමේ, ආකාරයක්	104
කමමජ ඔප	104
චිත්තජ ඔප	105
උතුර ඔප	106
ආභාරජ ඔප	107
මෙතෙක් කී දැයෙහි සාරය	108

3. ධාතු කම්පාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමය	111
තේජෝ ධාතු අධික තේජෝ කොට්ඨාස හතර	112
වායෝ ධාතු අධික වායෝ කොට්ඨාස හය	113
කමමජ රූප කලාප නවය	115
චිත්තජ රූප කලාප අට	116
උතුර රූප කලාප හතර	119
ශබ්දය වර්ග තුන	120
ආභාරජ රූප කලාප දෙක	121
ලක්ඛණ රූප හතර භාවනා කිරීම	122
රූපයන්ගේ උපපාද-වය ධර්මතාව	122

"රූප-රූප" යැයි බැලිය යුතු වේලාව	126
චිතාය වෙන (රූපන) සවිභාවය	127
රූප ධර්ම භාවනා කිරීම් සම්බන්ධව...	128
අනුශාසනයක් ඉරිඟපට-සම්පජ්ඣා භාවනාව	128
ඉරිඟපට භාවනා චාරය	130
භාවනා ක්‍රමය	131
චිකාචාර්යයන්ගේ පැහැදිලි කිරීමක්	140
ලෞකික උපමාවකට අනුව	143
මෙලෙස භාවනා කළ යුතු තැන්	144
සමපජ්ඣා භවර	145
සාරථික සමපජ්ඣාය	146
සප්පාය සමපජ්ඣාය	146
ගොවර සමපජ්ඣාය	147
අසම්මෝභ සමපජ්ඣාය	147
භාවනාව වශයෙන් කෙටියෙන්	147
සිත තබාගත යුතු දේ	
	149

මොක්පුර රන්දොර

නිධාන ගාමිනි පටිපදා (සංකෂ්ප්තයෙහි)

ද්විතීය භාගය
රූප කම්පාන

හමෝ තසං භගවතෝ අරහතෝ සමමා සමුද්ධාසං

ධාතු කම්පාන කොටස

කාලත්‍රය සන්තාන දෙක යන මෙහි පිහිටා ඇති රූප-නාම, හේතු-ඵල
සංස්කාර ධර්මයන් පරිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුන මගින් පරිච්ඡේද වශයෙන්, කොටස් වශයෙන්,
දැන ගැනීම සඳහා උපචාර සමාධි, අප්ඵනා සමාධි යන දෙයාකාර සමාධි වලින් එක
සමාධියක් තහවුරු කරගත යුතුය. නිධාන ගාමිනි පටිපදා (සංකෂ්ප්තයෙන්) යන
ගම් ග්‍රන්ථමාලාවෙහි "භමථ කර්මකම්පාන කොටස" නමින් සමාධි කොටස, විභ්ව විඤ්ඤා
පරිච්ඡේදය ලියා හමාර විය. දැන් වනාහි දිවයින විශුද්ධි පරිච්ඡේදයෙහි අඩංගු රූප
ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය, (ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීමේ කොටස)
"රූප කම්පාන කොටස," යන නමින් දිගට ලියා දක්වන්නෙමු.

ධාතු කම්භානාය (සංකේෂ පත්‍රය)

සමට කොටසෙහි කම්භානා සම සතළිසක් ඇත්තේය. එය සමාධි කොටසයි. විපස්සනා කොටසෙහි වනාහි රූප කම්භානා-නාම කම්භානාය යැයි දෙවර්ගයක් ඇත්තේය. රූප පරිගණක-රූප පරිගණක කිරීම (=ඤාණයෙන් පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් ගැනීම), අරූප පරිගණක-නාම පරිගණක කිරීම (=ඤාණයෙන් පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් ගැනීම), යැයිද කියනු ලැබේ. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් බුදුරජාණන් වහන්සේ රූප කම්භානාය සම්බන්ධයෙන් දේශනා කිරීමේදී,

1. සංකම්පන ලෙස මහසීකාරය පැවැත්වීම වශයෙන්ද,
2. විඤ්ඤා ලෙස මහසීකාරය පැවැත්වීම වශයෙන්ද

වතුධාතුවච්චනා නම් වූ සතර මහා භූතයන්ට ආවේණික වූ ස්වභාව ලක්ෂණයන් ඤාණයෙන් පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් ගැනීම සඳහා වන්නා වූ ධාතු කම්භානාය දෙයාකාරයකට දේශනා කළ හේක. [ධ. අ. 186]

මේ ක්‍රම දෙක තුළින් මේ ශ්‍රත්ථයෙහි ධාතු කම්භානාය සංකේෂ වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය ප්‍රථමයෙන් දක්වා එය විඤ්ඤා වශයෙන් වඩන ආකාරය පසුව දිගට ලියා දක්වනු ඇත.

"පුන ච පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ඉමමෙව කායං යට්ඨානං යට්ඨානිකිතං ධාතුකො පච්චෙකකති: 'අරථ ඉමසමිං කායෙ පධවී ධාතු, ආපො ධාතු, තෙජෝ ධාතු, වායො ධාතු'ති." [ම. නි. 1/138]

මහණෙනි, නැවත වරක් යෝගාවචර භික්ඛුවක් සිටින, පිහිටන, පවතින ආකාරයන් අනුව මේ රූපස්කන්ධයම "මේ ශරීරයේ පශ්චි ධාතු ඇත්තේය, ආපෝ ධාතු ඇත්තේය, තේජෝ ධාතු ඇත්තේය, වායෝ ධාතු ඇත්තේය" යැයි ධාතු ස්වභාව වශයෙන් එකින් එක වෙන් වෙන්ව ප්‍රත්‍යවේෂණ කරයි. [ම. නි. පටිච්චනය]

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාව වනාහි මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධාතු මහසීකාර කොටසෙහි එන්නා වූ ධාතු කම්භානාය ආරම්භය වන්නේය. යෝගාවචරයා විසින් මේ රූපස්කන්ධයෙහි ඇට තුළට, නහර තුළට, මස් තුළට, සම තුළට, ඤාණ නම් වූ අත

දමා, (ඤාණය ශෝච්ඡාය) පඨවි ධාතු, ආපේ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු, නම් වූ සතර මහා භූතයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ වෙත වෙනම ඤාණයෙන් දැන, දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කොට බැලිය යුතුය. ඉඳින් මෙලෙස පහසුවෙන් භාවනා කළ නොහැක්කේ නම්, දැක ගත නොහැක්කේ නම් මේ ශරීර ස්කන්ධයේ ඇට තුළට, නහර තුළට, මස් තුළට, සම තුළට ඤාණ නම් අත ඇතුළු කොට හිස මුදුනේ සිට පාදාත්තය දක්වා ඉහළ සිට පහළට පහත සඳහන් ලෙසට භාවනා කර බලන්න.

මහා භූත සතර

පඨවි ධාතුව

තරු පඨවි තුන් වර්ගය

1. තද බව
2. ගොරෝසු බව
3. බර බව

ලඝු පඨවි තුන් වර්ගය

4. මොළොක් බව
5. සීනිඳු බව
6. සැහැල්ලු බව

ආපේ ධාතුව

1. වැහිරෙන බව
2. පිඬු කරන බව

තේජෝ ධාතුව

1. උණුසුම් බව
2. සිසිල් බව

වායෝ ධාතුව

1. දුරන සුලු බව
2. සොලවන බව

තද බව, ගොරෝසු බව, බර බව, මොළොක් බව, සීනිඳු බව, සැහැල්ලු බව, වනාහි පඨවි ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. ගලන, වැහිරෙන බව ආපේ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. උණුසුම්-සිසිල් බව තේජෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයෝය. දුරන බව වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර, සොලවන බව වායෝ ධාතුවෙහි කෘත්‍යය වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන්ම නමා උපදවාගත් ආනාපාන චතුරී ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් ගතවුරු කර ගන්න. කැමති නම් ඕදාන කසිත චතුරී ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් තහවුරු

කර ගන්න. අනතුරුව (පරීක්ෂකවරුන්ගේ, නිලධාරීන්ගේ අවස්ථාවලට මෙසේ සමාජික තහවුරු කර ගැනීමට අමතක නොකළ යුතු).

1. තද බව ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන තද සම්භාවය නිසා මුද්‍රණය සිටි පාදකයක දැක්වා මුළු ශරීරය පුරාම දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම
2. ගොරෝසු සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන ගොරෝසු බව, -පෙ-
3. බර සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන බර බව, -පෙ-
4. මොළොක් සම්භාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන මොළොක් බව, -පෙ-
5. සිනිඳු සම්භාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන සිනිඳු බව, -පෙ-
6. සැහැල්ලු සම්භාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන සැහැල්ලු බව, -පෙ-
7. වැහිරෙන සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන වැහිරෙන සුලු බව, -පෙ-
8. පිඬු කරන සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන පිඬු කරන සුලු බව, -පෙ-
9. උණුසුම් සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන උණුසුම් බව, -පෙ-
10. සිසිල් සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සිසිල් බව, -පෙ-
11. දරන සුලු සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන දරන සුලු බව, -පෙ-
12. සොලවන සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සොලවන බව,

නිසා මුද්‍රණය සිටි පාදකයක දැක්වා මුළු ශරීරය පුරාම දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.

මේ දොළොස් ආකාර බාහු සම්භාව ධර්මයන් අතරින් ඕනෑම සම්භාවයක් පිළිබඳව භාවනා වඩන කල්හි මුළු ශරීරයම පැතිරෙන සේ භාවනා කරන්න. මුළු ශරීරයේ දිග, සරස සෑම තැනම මේ ධර්ම සම්භාවය දැකීම සේ භාවනා කරන්න. ප්‍රථමයෙන් තද බව මුළු ශරීරයේ පැතිර යන ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. සාර්ථක වූ විට ඉතිරි ඒවාද භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් අසාර්ථක වී නම් සොලවන සම්භාවයෙන් පටන්ගෙන බලන්න. මෙම සොලවන සුලු සම්භාවය ඉතිරි සම්භාවයන් ක්‍රමයෙන් දැක ගැනීමට බොහෝ සෙයින් උදව් කරයි.

පහසු තැනින් පටන් ගන්න

භාෂාවෙහි ව්‍යංජනාකර 33 "ක-ඛ" වශයෙන් පටන් ගන්නා බව සැබෑ නමුත් අකුරු ලියන්න පුරුදු කරන ප්‍රදරු ශිෂ්‍යයන්ට "ච" යන්න වැනි පහසු අකුරකින් ලියවීම

පටන් ගන්නා සේ වාගේ ධාතුලෙහි සොලවන ස්වභාවය දැන ගැනීම "ට" යන්න සේ පහසුය. බොහෝ යෝගීන්ට මේ පහසුව වන්නේය. එම නිසා කලින් විස්තර කළ ක්‍රමය සතුටුදායක ලෙස සම්පූර්ණ කළ නොහැක්කේ නම්, පහසු තැනකින් පටන්ගෙන දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න.

පින්වත් ඔබ හිස් කබල හරි මැදදෙහි භාවනා සිත පිහිටුවන්න. හුස්ම ඇතුළුව පිටතට යන විට එහි වැදෙන තල්ලු කරන ගතිය මත එම ස්ථානයට ක්‍රමයෙන් යොමුකරවා මනසිකාරය පවත්වා බලන්න. හුස්ම ඇතුළුව ගන්නා වාරයක්, පිට කරන වාරයක් පාසා ඇඹරී තල්ලු කරන ස්වභාවයට ක්‍රමයෙන් යොමු කරවමින් බලන්න. වාතය නොබලන්න. උපමාවක් ලෙස බත් පිඬක් හපන විට මුඛය තුළ තෙරපෙමින් ඇඹරෙන පවතින ස්වරූප ඇත්තා සේ ඇඹරී තල්ලු කරන ස්වභාවය දැක ගත් විට එම ඇඹරෙමින් තල්ලු කරන ස්වභාවයටම පමණක් භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස යොමු කරවන්න.

මේ ආකාරයට ද සාර්ථක නොවන්නේ නම්, තමන් ලබාගෙන ඇත්තා වූ ආනාපාන වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය, (අවශ්‍ය නම් ඕදාන කසීණ වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය) නැවත පිහිටුවා ගන්න. සමාධි ශක්තිය සම්පූර්ණ ආ කළ සොලවන, තල්ලු කරන, ස්වභාවයට ඉහත සඳහන් ලෙසට නැවතත් මනසිකාරය යොදා බලන්න.

ආනාපාන වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය, නැතිනම් ඕදාන කසීණ වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය යන මේ එකක් (මේ ග්‍රන්ථයෙහි ලියා දක්වා ඇති ක්‍රමය අනුව) පින්වත් ඔබගේ ඵ්පස්සනාවට පාදක මූලික ධ්‍යානය වන්නේය. එම සමාධිය බලවත් වන ලෙසට, සම්පූර්ණ වන ලෙසට, ආලෝක ප්‍රභාව ශක්තිමත් වන ලෙසට, තහවුරු කර ගන්න. භාවනා පර්යේෂණයක් පාසා දුෂ්කරතාවයක් පහළ වන වාරයක් වාරයක් පාසා අනුගමනය කළ යුතු උපදේශයකි මේ.

සොලවමින් තල්ලු කරන ස්වභාවය හිස හරි මැදදේ ප්‍රකටව දැනගත් විට එම ස්වභාවය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන්න. සොලවමින් තල්ලු කරන ස්වභාවය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටී විට එම තල්ලු කරන ස්වභාවය බර්හද වඩාත් ප්‍රකට වනු ඇත. එලෙස ප්‍රකට වූ විට හිස මැදදෙහි සිට පිට දිසාව තෙක් ආලෝකයක් හෙමින් හෙමින් තල්ලු කරන ගතිය ප්‍රකටව දකින ලෙසට අනුගමනය කරමින් සදාභාවයෙන් නැවත, නැවත බලන්න. ඇට, නහර, මස්, සම්, අතර ක්‍රමයෙන් නම් වූ ඇඟිල්ල යොදවමින් අනුව යමින් බලන්න. හිස පුරාම ඇඹරෙමින් තල්ලු කරන ගතිය ප්‍රකටව දකින විට බෙල්ල, උරහිස, උදරය, ආදී ශරීරය පුරාම ක්‍රමයෙන් යොමුකර ගන්න.

තහර, මස්, සම්, අතර ක්‍රමයෙන් නැමැති ඇඟිලි පොවමින් මනසිකාරය පවත්වන්න. සකල ඔරියයේ කේසාත්තයේ සිට පාදාත්තය දක්වා මෙම තල්ලු කරන සවිභාවය ප්‍රකටව දැකීම විට පින්වත් ඔබ ධාතු සවිභාවය දක්වා මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් ජයගන්වා වන්නේය. "ට" යන්න සම්පූර්ණ ලෙස ලිවීමෙහි පුහුණුව ලැබුවා වන්නේය. ඉදින් ආශවාස-ප්‍රශ්වාසයෙහි තල්ලු කරන සොලවන ගතියට සීත යොමු කරන්නේ නමුත් ප්‍රකටව හමු නොවන්නේ නම්, උදරයේ සීත පිහිටුවා මනසිකාරය පැවැත්වීමට කැමැත්ත ඇත්තේ නම්, උදරයේ පිම්බීම-හැකිලීම, තල්ලු කිරීමේ සවිභාවය ප්‍රකට නැතිව පටන්ගෙන මුළු ඔරියයේ තල්ලු කරන සවිභාවය දැක ගැනීම සඳහා මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු.

සොලවන තල්ලු කරන සවිභාව ධර්මය ඔරියය පුරාම සරසින් දිගින් දැක ගත් විට එම ක්‍රමයටම තද බවද ප්‍රකට නැතිව පටන්ගෙන, විශේෂයෙන් දත් දෙකක් ගැටෙන තැනකින් පටන්ගෙන තද සවිභාව ධර්මය සරසින් දිගින් සකල ඔරියය පුරාම දැක ගන්නා ලෙසට දිගටම, මනසිකාරය පවත්වන්න. ප්‍රකටව ආ විට තල්ලු කරන ගතිය, තද ගතිය, යන දෙක බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. ඉරිඟපට සතරෙහිම නැවීම-දිගහැරීම ආදී තම ඔරියයේ සියළුම ක්‍රියාවන්හි මේ තල්ලු කරන බව, තද බව දැකීම තෙක් භාවනා කරන්න.

තල්ලු කරන බව, තද බව යන දෙක පිළිබඳව නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් ගොරොසු බව, රළු බව කියන සවිභාවයන් ක්‍රමයෙන් හඳුනා ගැනීම, ඔරියය වැලි වලින් අතුල්ලන්නා සේ ගොරොසු බව දැක ගත හැකි වන්නේය. නොදැකින්නේ නම් ගොරොසු බව ප්‍රකට තැනකින් පටන් ගෙන ගොරොසු බව දැක ගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. පිටි අත්ල වස්ත්‍රයක අතුල්ලා බලන්න. ඉහළ ක්‍රමයෙන් දිවෙත් පිරිමැද බලන්න. ගොරොසු බව ප්‍රකටව දැක ගත හැක්කේය. මෙලෙස ප්‍රකට ස්ථානයකින් පටන්ගෙන සකල ඔරියයේම ගොරොසු බව දැක ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. හරියත්තේ නැති නම් ගොරොසු බව ප්‍රකට තැනම තල්ලු කරන ගතිය, තද ගතිය, හා ගොරොසු ගතිය, යන මේ තුනම එකට යෙදී ඇති සැටි දැක ගැනීමට මනසිකාරය පවත්වන්න. වළ අලියකු, හීලෑ අලියකු යොදා වගි කරගෙන අල්ලා ගන්නා සේ ප්‍රකට නැති ධාතූන් දැක ගැනීම සඳහා ප්‍රකට ධාතූන් සමග එකතොට සමච්ඡායොදා මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීම කරන්නේය. මෙලෙස මනසිකාරයේ යෙදීම සාර්ථක විය හැකිය. සාර්ථක නොවන විට තමා වඩාගෙන ඇත්තා වූ ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් තහවුරු කර ගැනීම අවශ්‍ය කරන්නේය.

සමාධිය ඇත්තා වූ පුද්ගලයා තපවාකාරය දැන ගන්නේය. දැක ගන්නේය.

[අං. නි. පටිච්ඡේදයයි]

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මෙසේ දේශනා කොට ඇති බැවින් සමාධියේ ශක්තිය සම්පූර්ණ වනු පිණිස නැවත වරක් තහවුරුකර ගත යුතුව ඇත. සමාධියේ බලය ශක්තිමත් වූ විට තඡල කිරීම, තද ගතිය, ගොරොසු බව යන ස්වභාවයන් නැවතත් වරක් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට බර ස්වභාවය, (ඉරිරයෙහි බර බව) ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන මුළු ඉරිරයේ දිගින් සරසින් දැක ගන්නා ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න. ප්‍රකට නොමැති විටකදී වාහිවී සිටින බිමට සවිටම් වලින් ටිකක් තද කොට තෙරපා බලන්න. කලවා මත තබාගෙන සිටින අත ටිකක් තෙරපා බලන්න. සාර්ථක විය හැක්කේය. මේනාක් සාර්ථක වූ තඡල කරන ගතිය, තදගතිය, ගොරොසු ගතිය, බර ගතිය යන මේවා මත බොහෝ වාර ගණනක් මනසිකාරය පවත්වන්න. එක වරකට එක ධාතු ස්වභාවයක් මත මෙහිදී මනසිකාරය පවත්වන්නේ නමුත් අතිකුත් සියළු ධාතුන් ද සහිතව එකට, ක්‍රමයෙන් තුළින් දකින විට වඩාත් පැහැදිලි වන්නේය.

අනතුරුව ආධාරක භාවය මත මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය. ආධාරක භාවය යනු: අඛලන් වූ ඇල වූ ඇද වැටීමට යන ගෙයක් මුක්කුවක් යැයි කියනු ලබන ආධාරකයකින් ආධාර කළවිට ඇද නොවැටී දිගට පවතින්නේ යම් සේද, එසේම මේ ඉරිර කුඩුවද යන අවස්ථාවේ එම යන ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇද නොවැටීම සඳහා, සිටින අවස්ථාවේ එම සිටින ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇදගෙන නොවැටීම සඳහා, හිඳින අවස්ථාවේ එම හිඳින ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇද නොවැටීම සඳහා, ගොවිත අවස්ථාවේ එම ගොවිත ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇද නොවැටීම සඳහා ආධාර කරන, දුරා සිටින ස්වභාවයක් වන්නේය. මෙම ආධාර කරන ස්වභාවය තද බව සමග එකට මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් වඩාත් ප්‍රකටවත් පැහැදිලිවත් අවබෝධ කළ හැකි වන්නේය. ඉදින් ප්‍රකට නොවන්නේ නම් ඉරිරය මදක් සොලවා බලන්න. ඇද ගොවන ලෙසට ආධාර කරන, ඉරිරයවිට පාලනය කරන, දිගට පවත්වන ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් ගසුකර ගන්නා ලෙසටම බලන්න. සාර්ථක විය හැකිය. සාර්ථක වූ විට මුළු ඉරිරයම දිග, සරය, පැතිරයන ලෙසට තව දුරටත් මනසිකාරය පවත්වන්න, තද බව හා සම්පව මනසිකාරය පවත්වන්නේ ඉරිර කුඩුව පවත්වන්නා වූ පිහිටුවන්නා වූ ඉරිරයපර්ව

අනුව නොවැරී ඇද නොවී යනු පිණිස මුක්කුවක් ගැසූ කළු ශාප්තය ලෙස පාලනය කරන ආධාර සහිතවය වඩාත් පහසුවෙන් ඉක්මනින් අවබෝධ කළ හැකි බැවින් තද බව, ගොරෝසු බව, බර බව, යන ගරු පයිවී බාතුව අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පසු ආධාර කරන සහිතවය ඇති වාගේ බාතුව අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු යැයි දක්වා ඇත. පහසු තැනින් පටන්ගෙන ක්‍රම ක්‍රමයෙන් දුෂ්කර තැන තෙක් ගමන් කරන සහිතවයයි.

සාර්ථකත්වයට පත්වූ විට තල්ලු කිරීම, තදබව, ගොරෝසු බව, බර බව, ආධාර කරන බව, යන මේ බවේ සහිතව පහ වොගේ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. සමාධිය නම් වූ උතුම් උරගල මත කුණාස නම් වූ හෙල්ලය වඩ වඩාත් තියුණුවන සේ අතුල්ලන්නා සේය. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට මෘදු බවට මනසිකාරය ගොමු කරවන්න. යටිතොල දිවෙන් මෘදුලෙස ස්පර්ශ කොට මෘදු බව අරමුණු කරමින් බලන්න. මෘදු මොළකැටි බව දැක ගත හැකි වන්නේය. මේ මෘදු බව මත භාවනා සිත සමාධිමත්ව පිහිටුවන්න. ප්‍රකට වූ කළු ශරීරය පුරාම, කේසාන්තය සිට පාදාන්තය දක්වාම මෘදු සහිතවය දැක ගන්නා ලෙසට දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. දොළොස් මෙන්ද, සියක් වරක් පෙළු කපු පුළුන් තැටියක් සේද ශරීරය පුරාම මෘදු බව දැක ගන්නා අයුරින් මනසිකාරය පවත්වන්න.

මෘදු බව සතුටුදායක ලෙස දැක ගත් විට සිනිදු බවට මනසිකාරය ගොමු කරවන්න. ඉහත සඳහන් ලෙසට මෘදු මොළකැටි බව බලන අතර වාරයේ යටිතොලෙහි කෙළු තැවරෙන ලෙසට දිවෙන් පිරිමැද, තොලින් තොල හෙමිහිට මෘදුලෙස පිරිමැද බලන්න. සිනිදු බව දැනගත හැකිවනු ඇත. මෙම සිනිදු බව නම් වූ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස පිහිටුවන්න. ප්‍රකට වූ කළු මුළු ශරීරය පුරා දිගින් සරසින් පැතිර යන ලෙස දිගට මෙනෙහි කරන්න. ශරීරය පුරාම තෙල් තවරා පිරිමදින විට පැනෙන සිනිදු බව නම් වූ සහිතවය දැනෙන්නේ යම්සේද එසේ දැකගනින්නවා!

මෙසේ දැනගත් විට සැහැල්ලු බව නම් වූ බවේ සහිතවය මත දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. සැහැල්ලු බව සමග සිනිදු බව මතද නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් සැහැල්ලු බවද පිත්වත් ඔබගේ කුණාසයෙහි ප්‍රකටව එනු ඇත. ඉදින් එසේ ප්‍රකට නොවී නම්, දෘශ්‍යමය මත අතක් තැන්පත් කොට ඉතා සැහැල්ලුවෙන් එක ඇඟිල්ලක් සොලවන්න. සැහැල්ලු බව ප්‍රකට විය හැකිය. ඉදින් ප්‍රකට නොවන්නේ නම්, බර බව මත නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න. ශරීරය පුරාම බර බව ප්‍රකටව දැනගත්

විට ඉහත සඳහන් ලෙස දණහිස මත තැන්පත් කළ අතෙහි ඇඟිල්ලක් නැවත සෙමින් සොලවා බලන්න. සැහැල්ලු බව සාවධානව බලමින් භාවනා කරන්න. ශුචයේ පා වෙත පුළුන් රොදුක් සේ සැහැල්ලු බව ප්‍රකටව දැනගත හැක්කේය. තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිඳු, සැහැල්ලු ස්වභාවය වනාහි පරිච්ඡිද්ධ බාහුවය. දරන, සැලෙන බව වනාහි වාගේ බාහුවය. යනාදී ලෙසට බාහු දෙකක් පරිග්‍රහ කොට හමාර විය. නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් එයම පරිග්‍රහ කරන්න. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට තේපේ බාහු හමී වූ උණුසුම් ස්වභාවය මත දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. වම් අත්ල මත දකුණු අත්ල තැන්පත් කළ විට දකුණු පිටි අත්ල මත උණුසුම් බව දැනගත හැක්කේය. එම උණුසුම් බව අරමුණුකොට භාවනා කරන්න. ශරීරයේ උණුසුම ප්‍රකට වූ විට මොන ක්‍රමයට මුත් පහසුවෙන් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. එලෙස උණුසුම් බව මත සාවධානව පහසුවෙන් මනසිකාරය පවත්වද්දී, උණුසුම ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වූ විට ශරීරය පුරාම දිගින් සරසින් දැකගත හැකිවන පරිදි ඇට, හඟර, මස්, සම්, අදිය දක්වා ක්‍රමයෙන් හමී වූ ඇඟිල්ල යොදවමින් උණුසුම් බව ප්‍රකටව පෙනෙන ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න.

සාර්ථක වූ විට එම ස්වභාවයන් සියල්ලම මත එකට මනසිකාරය පවත්වන්න. සියල්ල ප්‍රකට වූ විට ඕනෑම ක්‍රමයකට මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය. සිසිලය ප්‍රකට තැනක් සෙවීමට පහසු නැති විට, ආශවාස කරන අවස්ථාවේදී, නාසිකාග්‍රයේ සිසිල් බව දැන ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. සිසිල් බව අරමුණු කරමින් භාවනා කරන්න. ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ප්‍රකටව ආ කළ, සකල ශරීරය දිගින්, සරසින් දැක ගන්නා ලෙසට සිසිල මත සිත යොදා මනසිකාරය පවත්වන්න.

සිසිලය කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වා දැනගත් විට, තේපේ බාහුව භාවනාවෙන් දැක ගැනීම සම්පූර්ණ වූනා වන්නේය. තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිඳු, සැහැල්ලු, උණුසුම්, සිසිල්, දරන, සැලෙන බව යන බාහු ස්වභාව බමී හඳුනා ගැනීම සම්පූර්ණය.

මේ දහයක් වූ ස්වභාව බමී මත නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වමින් බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කළ විට, පිඬු කිරීම කරන්නා වූ ආපේ බාහුවෙහි ආබන්ධන ලක්ෂණය පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට විය හැක්කේය. මෙසේ උත්සාහ කළත් එම පිඬුකරන බව ප්‍රකට නොවන්නේනම් දරණ බව, තද බව, යන ස්වභාවයන් දැකීමෙන් එවා මත පමණක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. පිඬුකරන බව ප්‍රකට වනු ඇත. පිඬු කරන බව යන්න සකල ශරීරය රැහැනකින් වෙලා දැමුවා සේ හිරකර බැඳ

තැබුවා සේ වූ ස්වභාවයයි. මේ පිඬු කරන බව ප්‍රකට ලෙස සදාභාසයට හමුවන විට, වැඟිරෙන බව ප්‍රකට තැනකින් පටන් ගෙන වැඟිරෙන බව දැක ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. නොවැටගෙනේ නම්, දත්මුල් පෙදෙසේ තැනක කෙළ වැඟිරෙමින්, ගලමින් පවතින ස්වභාවය දැක ගෙන සකල ශරීරය දිග, සරස, පැතිර දැක ගන්නා ලෙසට එ මත මනසිකාරය පවත්වන්න. දෙතිස් කොට්ඨාසයන් දක්‍ෂ ලෙස භාවනා කළ පින්වත් ඔබට ආපේ ධාතුව ප්‍රධාන ආපේ කොට්ඨාසයන් දොළොස්ද අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිවන්නේය. කෙළ මෙන් වැඟිරෙන ආපේ ධාතුව ප්‍රධාන කොට්ඨාස එකක් මත සම්පව මනසිකාරය පැවැත්වීම පහසු වෙනු ඇත. වැඟිරෙන ධර්ම සරෝප සකල ශරීරයේ දිග-සරස, උඩ-යට, ඉදිරියට-පිටුපසට ගලන බව වටහා ගත් විට ආපේ ධාතුව ලක්‍ෂණ දෙක අනුව භාවනා කිරීමද සම්පූර්ණ වුනා වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි තල්ලු කිරීම, තද, රළු, බර, දරණ, මෘදු, සිතිද, සැහැල්ලු, උණුසුම්, සිසිල්, පිඬු කරන බව, ගලන-වැඟිරෙන බව යන මේ අනුපිළිවෙලටම දොළොස් ආකාර ධාතුව ස්වභාවයන් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වමින් කුමන ධර්ම ස්වභාවයකට වුවද මනසිකාරය ගොමු කළ පමණින් කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වා ම, ප්‍රකටව දැක ගත හැකි වන සේ උත්සාහ කරන්න. අතතුරුව ප්‍රබල ලෙස දැක ගැනීමට හැකිවන සේ දිගට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස උත්සාහ කරන විට දොළොස් ආකාර වූ ධාතුව ස්වභාවයන් මත මනසිකාරය සාර්ථක වූ විට, දොළොස් ආකාරයම එක් වරක් සම්පූර්ණයෙන් එක් විනාසීයක් තුළ ද පසුව මේ ආකාරයටම විනාසීයකදී දෙවරක්, තුන්වරක්, මනසිකාරය කළහැකි වනසේ උත්සාහ කරන්න. ඉහත සඳහන් ලෙස අහන්‍ය කොට සාර්ථක වූ විට "ට" යන්න හුරු වුණා හා සමානය. එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආකාරයට අනුව යමින් නැවත වරක් යමින් මනසිකාරය පවත්වන්න. (තද, රළු, බර, මොළොක්, සිතිද, සැහැල්ලු බව, වැඟිරෙන-පිඬු කරන බව, උණුසුම්-සිසිල් බව, දරන හා තල්ලු කරන බව යන දේශනා ක්‍රමයටම අනුව නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න.) "ට" යන්න හුරුවූ විට "ක-බ" යනාදී අනුපිළිවෙලට නැවත හුරු කරන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්නේ, දේශනා අනුපිළිවෙලට මනසිකාරය පැවැත්වීම අතින් දක්‍ෂ වූ විට

"තං තං අනතරානුකාරිනා සදාහතරෙවන විනිබභුජජීරවා විනිබභුජජීරවා"
[වි. ම. 261]

එම ඇට, නතර, මස්, සම්, අතරට සදාභාසය නම් වූ අත ඇතුළු කොට සතර මහා භූතයන්ට ආවේනික ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් එකින් එක සදාභාසයෙන් වෙන්කොට, විභාස

කොට මනසිකාරය පැවැත්වීමේ කටයුත්ත සාර්ථක වුවා විය. නමුත් ගමන කෙළවර නොවීය, මෙලෙස ධාතු ස්වභාවයන්ගේ මනසිකාර පැවැත්වීම පමණකින් රූප කලාප දැකගත හැකි, හමුකරගත හැකි, යොගාවචර පුද්ගලයන්ද සිටිය හැක්කේය. නොදැකින හමුනොවුන යෝගාවචර පුද්ගලයන්ද සිටිය හැක්කේය.

රූප කලාපයන් දැක හමුකර නොගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා "සකලමෙවි අත්තනො රූපකායං ආවජෙජ්ජවා" (වි. ම. 261) තමාගේ රූප කය සම්පූර්ණයෙන් කදාණයෙන් අවලෝකනය කොට භාවනා කළ යුතු යැයි විශුද්ධි මාඡීයෙහි පෙන්වා දී ඇති පරිදි තම ශරීරය සමස්තයක් ලෙස සිතීන් බලා තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිද, සැහැල්ලු, වැගිරෙන, පිඩු කරන, උණුසුම්, සීසිල්, දරන, සැලෙන යන දොළොස් ආකාර ධාතු ස්වභාවයන් මත මනසිකාරය පවත්වන්න. මුළු ශරීරයම සමස්තයක් ලෙස ගෙන මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි වන ලෙසට පුහුණු කරන්න. මෙලෙස සමස්තයක් ලෙස භාවනා කරන බොහෝ යෝගීන්ට හිසෙන් පටන්ගෙන විභාග කරමින් මුළු කය පුරා පැතිරෙන සේ මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී ටික කලකදීම හිසෙහි සම්පූර්ණයෙන් බර ගතිය, තද ගතිය, මතුපි නොදැරිය හැකි තත්වයටද පත්විය හැක්කේය. එම නිසා කරෙන් පටන්ගෙන හිසට පහළ කොටස අනුව ධාතු ස්වභාව දොළොස් ආකාරයන් අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමෙහි හැකිතාව ලැබූ පසු ධාතු ස්වභාවය පමණක්ම අරමුණු කරන්න. ශරීරය අරමුණු නොකළ යුතු, ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස් සපිටි ලෙස කදාණයෙන් දැකගත හැකි වූ විට සියල්ලම එකම කදාණයට පැහැදිලි වූ විට තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිද, සැහැල්ලු, බව බලමින් පස්වී ධාතුව යැයිද, වැගිරෙන-පිඩුකරන බව බලමින් ආපේ ධාතුව යැයිද, උණුසුම-සීසිල බලමින් තේපේ ධාතුව යැයිද, දරන-සැලෙන බව බලමින් වාගේ ධාතුව යැයිද වෙන් වෙන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන්න.

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිද, සැහැල්ලු, බව නොදැක පස්වී, ධාතුව යැයි වැගිරෙන, පිඩු කරන බව නොදැක ආපේ ධාතුව යැයිද, උණුසුම්, සීසිල බව නොදැක තේපේ ධාතුව යැයිද, දරන, සැලෙන බව නොදැක වාගේ ධාතුව යැයිද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. ගිරවුන් සේ කියමින් භාවනා නොකිරීමට ප්‍රවේශම් විය යුතුය. මේ ධාතු ස්වභාවයන් නොදැක්කේ නම්, දැක ගනු පිණිස ප්‍රථමයෙන් අභ්‍යන්ත කරන්න. ස්වභාවයෙන් එකින් එක කදාණයෙන් ඉතාමත් ප්‍රකටව, පැහැදිලිව, "අතට ගත් තෙල්ලි ගෙඩියක් සේ" වෙන් වෙන්ව විභව කදාණයෙන් දැක ගත් අවස්ථාවෙහි පස්වී ධාතු,

ආපේ ධාතු , තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි සිගවර, දුගස්වර, ලෙස වාරයක් මනසිකාරය පවත්වන්න. සතර මහා භූත අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව තැන්පත් කරන්න. සමාධිගත තහවුරු කර ගන්න.

සැලකිය යුතු කරුණු

(අ) ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිතිදු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬු කරන, උණුසුම්, සිසිල් බව, දුර්වල, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාවයන් දෝළොස එකින් එක ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, පස්වී ධාතු, ආපේ ධාතු, තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, ස්වභාව බවේ එකකම, ධාතු කොට්ඨාශ එකකම, පමණක් අසීමිතව දින ගණන් මාස ගණන් දිගට මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු. මනසිකාරය පවත්වන ධාතු කොට්ඨාශය අධික භාවයට යා යුතු නැත. ධාතු අධික භාවයට පත් වූ විට විශේෂයෙන් තද බව සැලෙන බව උෂ්ණ බව ආදිය අධික වූ විට තමාටම නොදැරිය හැකි තරවයට පත්විය හැක්කේය. එලෙසටම, තද බව, බර බව, පිඬු කරන බව යන මේවා අධික වූ විට නොදැරිය හැකි තරවයට පත්විය හැකි නිසා පරිභෝගයක් පාසා මේ අධික වූ ධාතූන් කරදර ගෙන දිය හැක්කේය. සමාධිගත ලැබිය නොහැක්කේය. මේ නිසා ධාතූන් එකක් මත දින ගණන් මාස ගණන් අසීමිතව මනසිකාර නොපැවැත්විය යුතුය. මහා භූත සතරම සමවනගේ සමබර කොට මනසිකාරය පවත්වන්න.

(ආ) ධාතූන් එක් තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම

"රූපනඤ්චරට සිතාදි විරොධි පච්චය සන්තිපාතෙ විසදිසුප්පති"

[මහා වී. (සී.) 2/441]

රූප බවේයේ රූපන ලක්ෂණය (වෙනස් වන ලක්ෂණය) ඇත්තාණය. මෙලෙස රූපනා ස්වභාව ලක්ෂණය (වෙනස් වන ස්වභාවය) යනු සිසිල උණුසුම ආදී ප්‍රති විරුද්ධ බවේයන් නිසා මුලින්, මුලින් ඇති රූප සත්තතිය හා අසමානව අලුත්, අලුත් රූප සත්තති පහළ වීම් ලක්ෂණ යයි. [මහා වී. පරිවර්තනයයි]

ආපේ ධාතු, තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි සියවර, දහස්වර, ලක්ෂ වාරයක් මනසිකාරය පවත්වන්න. සතර මහා භූත අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව කැන්පත් කරන්න. සමාධිය තහවුරු කර ගන්න.

සැලකිය යුතු කරුණු

(අ) ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිදු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬු කරන, උණුසුම්, සිසිල් බව, දුරන, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස් එකින් එක ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, පස්වී ධාතු, ආපේ ධාතු, තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, ස්වභාව ධර්ම එකක්ම, ධාතු කොට්ඨාස එකක්ම, පමණක් අසීමිතව දින ගණන් මාස ගණන් දිගට මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු. මනසිකාරය පවත්වන ධාතු කොට්ඨාසය අධික භාවයට යා යුතු නැත. ධාතු අධික භාවයට පත් වූ විට විශේෂයෙන් තද බව සැලෙන බව උෂ්ණ බව ආදිය අධික වූ විට තමාටම නොදැරිය හැකි තත්වයට පත්විය හැක්කේය. එලෙසටම, තද බව, බර බව, පිඬු කරන බව යන මේවා අධික වූ විට නොදැරිය හැකි තත්වයට පත්විය හැකි නිසා පශ්චාත්තාපය මේ අධික වූ ධාතූන් කරදර ගෙන දිය හැක්කේය. සමාධිය ලැබිය නොහැක්කේය. මේ නිසා ධාතූන් එකක් මත දින ගණන් මාස ගණන් අසීමිතව මනසිකාර නොපැවැත්විය යුතුය. මහා භූත සතරම සමවනගේ සමබර කොට මනසිකාරය පවත්වන්න.

(ආ) ධාතූන් එක් තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම

“රූපනිකානුච්චි සිතාදි විරොධි පච්චය සනතිපාතෙ විසදිසුප්පතති”
[මහා වී. (සී.) 2/441]

රූප ධර්මයේ රූපන ලක්ෂණය (වෙනස් වන ලක්ෂණය) ඇත්තාභූතය. මෙලෙස රූපනා ස්වභාව ලක්ෂණය (වෙනස් වන ස්වභාවය) යනු සිසිල උණුසුම ආදී ප්‍රති විරුද්ධ ධර්මයන් නිසා මුලින්, මුලින් ඇති රූප සන්නතිය හා අසමානව අලුත්, අලුත් රූප සන්නතිය පහළ වීම ලක්ෂණය යයි. [මහා වී. පරිවර්තනයයි]

පරමාර්ථ ධර්ම වනාහි පහළ වූ ස්ථානයේම අභාවයට යෑම ද ධර්මතාවයක් වන්නේය. එක තැනකින් තව තැනකට ස්ථාන මාරු කරන ධර්මතාවයක් නොවන්නේය. මේ නිසා හිස තුළින් පටිත්තයෙන් තල්ලු කරන සභාව මහ මහසීකාරය පැවැත්වීම ආරම්භ කරන්නේ මුත් හෙමින් හෙමින් පාදය දක්වා එහි බැස යාම පිළිගත නොහැකිය. ඔරිය දිග, සරස තල්ලු කරන ධර්ම ස්වරූප ප්‍රකටව ඇත්තේය. මෙහිලා එම තල්ලු කරන ධර්ම සභාවය යෑම තැනම, ඔරියේ දිග, සරස දැක ගන්නා ලෙසට ඤාණයෙන් පරිඤ්ඤා කරමින් මහසීකාරය පවත්වනවා පමණකි. අනෙකුත් මෙවන් ධාතු සභාවයන් මතද මෙලෙසටම මහසීකාරය පවත්වන්න. මහා භූත සතර වනාහි ඔරිය ඤාණධර්මය යෑම තැනකම, යෑම ඔරිය අංගයකම සම්පූර්ණයෙන් දිග සරස ප්‍රකටව පිහිටා ඇත්තේය. මෙතු ධර්මයන්ගේ උපකාරක ශක්තිය පවතින තාක් එල රූප ධර්මයේ අතරක් නැතිව පහළ වන්නාහුමය. කලින් පහළ වූ රූප සත්තනි හා පසු පසු පහළ වන්නා වූ රූප සත්තනි යන ලෙසට සත්තනි වශයෙන් නම් වෙනස්වීම පෙනෙන්නේය. ඇතිවෙමින්, නැතිවෙමින් යන සත්තනියක් වශයෙන් නම් සමාන වන්නේය. මේ නිසා රූප ධර්ම එක් තැනකින් තවත් තැනකට මාරු වෙන බව ධර්මතාවයක් නොවන්නේය. මෙතු ධර්මයන්හි ශක්තිය නිසා අලුත් අලුත් ස්ථාන වල අලුත් අලුත් රූප ධර්මයේ නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහුය. මේ නිසා ධාතු සභාවයන්ද එක තැනකින් තව තැනකට යැවීම පිණිස මාරු කිරීමට නොහැක්කේ යැයි සිත තබා ගත යුතු.

(ඇ) තද-රළු-බර-මොළොක්-සිනිඳු-සැහැල්ලු

සුත්‍රාන්ත පාලියෙහි සාමාන්‍යයෙන් පවති ධාතුව
 කකබලං = තද බව, චරිගතං = රළු බව [ම. නි. 2/142]

යන මේ දෙක පමණක් දේශනා කොට ඇත්තේය. විශුද්ධි මාර්ගයෙහිද ධාතු කම්ප්‍යාන සංකේප මහසීකාර ක්‍රමය යටතේ "වද්ධ භාවො වා බර භාවොවා" (ච. ම. 261) යි තද බව, රළු බව, යන දෙක පමණක් පෙන්වා ඇත. මේ පොතෙහි වනාහි ධර්ම සංගණි පාලිය අනුගමනය කරමින් පවති ධාතුව සම්බන්ධයෙන් ආකාර ගතකට අනුව මහසීකාරය පැවැත්වීම විස්තර කෙරේ. ධර්ම සංගණි පාලියෙහි මෙලෙස දැක්වේ.

"කකබලං-චුද්දකං-සණ්ඨං-චරුතං (සුඛ සමච්ඡං-දුකඛ සමච්ඡං)-ගරුකං-ලඝුකං
 [බ. ප. 304]

කකඛලයෙහි වඳය, මුදුකයෙහි අවඳය, සන්නයෙහි මට්ටම, ඵරුකයෙහි බරය, සුඛ සමජාතයෙහි සුඛ වේදනා පවචයං ඉට්ඨවොට්ඨකං, දුකඛසමජාතයෙහි දුකඛ වේදනා පවචයං අතිට්ඨ වොට්ඨකං, ගරුකයෙහි භාරියං, ලහුකයෙහි අභාරියං සලලහුකයෙහි අතොටා. ඵරුච ව "කකඛලං මුදුකං සන්නං ඵරුකං ගරුකං ලහුකයෙහි පදෙති පට්ඨිධාතු ඵච භාජිතා". [ධ. අ. 286]

- 1. කකඛල = තද බව
- 2. ඵරුක = රළු බව
- 3. ගරුක = බර බව
- 4. මුදුක = මොළොක් බව
- 5. සන්න = සීනිදු බව
- 6. ලහුක = සැහැල්ලු බව

මෙලෙස පඨවී ධාතු වෙති, ධාතු සභාව හඟක් (6) වන්නේය. සුඛ වේදනා දෙන පඨවී ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතූන්ට සුඛ සමජාත යැයිද, දුකඛ වේදනා දීමට සමත් පඨවී ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතූන්ට දුකඛ සමජාත යැයිද කියනු ලැබේ. එම නිසා සුඛ-දුකඛ සමජාත යන මේවා මේ ධාතු තුනෙන් සමාධීන හෝ වෙන් වෙන් වූ සභාව ලක්ෂණ නොවන්නේය. ධම්ම සංගණී පාලියෙහි ථොට්ඨකං ධාතූව කොටස් කිරීම වශයෙන් දේශනා කරන තැන තද, රළු, බර, මොළොක්, සීනිදු, සැහැල්ලු යන ධාතු සභාව හඟ (6) දේශනා කොට ඇතත් එම සභාව ධර්මයන් පඨවී ධාතූවට පමණක් සම්බන්ධ කොටස් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති බව ඉහත දැක්වූ අභ්වකාලිනී අට්ඨ කථාවෙහි පැහැදිලි කර දෙන ලදී.

සුත්තානන්ද දේශනාවෙහි පඨවී ධාතු මත මහසීකාරය පැවැත්වීම සමබන්ධව තද, රළු බව යන සභාව දෙක පමණක් දේශනා කොට ඇතත් මෙම පොතෙහි ධම්ම සංගණී පාලිය අනුගමනය කරමින් හඟ ආකාරයට විස්තර කරන්නේ සහේතුකවය. යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉහත සඳහන් ධාතු සභාව හඟ, නැතිනම් ධාතු කම්ප්ථානය භාවනා කරන විට සමහර විට මෙම ධාතූන් අධික භාවයට පත්විය හැකිය. මෙම ධාතු අධික භාවයට පත්වීම නිසා සමහර යෝගීන්ට සමාධික කැඩී ගොස් ධාතු මහසීකාරය කෙරෙහි අරොධිභාව මත් විය හැක්කේය. විශේෂයෙන් තද බව, බර බව, පීඩුකරන බව ඉතා අධිකව පැමිණී කළ මුළු හිසම පීඩිතව තදවී, බරවී යා හැක්කේය. දැරිය නොහැකි

විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවන්හි ධාතු සමවන ලෙස විරුද්ධ ධර්ම ඝට්ඨාචාරය ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන්, තරවය පාලනය කළ යුතුය. සමබර කළ යුතුය.

1. තද බව අධික වීට මොළොක් බවට, මොළොක් බව අධික වීට තද බවට, ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම මගින් ධාතු සමවන ලෙස කටයුතු කළ යුතුය, එලෙසටම.
2. රළු බව අධික වූ විට සිහිඳු බවටද, සිහිඳු බව අධික වූ විට රළු බවට ද - පෙ-
3. බර බව අධික වූ විට සැහැල්ලු බවටද, සැහැල්ලු බව අධික වූ විට බර බවට ද-පෙ-
4. වැඟිරෙන බව අධික වූ විට පිඩු කරන බවටද, පිඩුකරන බව අධික වූ විට වැඟිරෙන බවට ද -පෙ-
5. උණුසුම් බව අධික වූ විට සිසිල් බවටද, සිසිල් බව අධික වූ විට උණුසුම් බවට ද -පෙ-
6. දරන බව අධිකව පැමිණි විට තල්ලු කරන බවටද, තල්ලු කරන බව අධික වූ විට දරන බවටද ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සම කළ යුතුය.

මෙලෙස උෂ්කරණා ඇති වූ විට විසඳුම්ම සඳහා මෙම පොතෙහි පස්වී ධාතුන්හි ඝට්ඨාචාර ධර්ම හයක් (6) වශයෙන් විස්තර කොට ඇත. සමහර විට තද, රළු, බර බව ඉතා ප්‍රකට විය හැකිය. දැරිය නොහැකි බවට පත්විය හැකිය. එම අවස්ථාවන්හි මොළොක්, සිහිඳු සැහැල්ලු බවට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ යුතුය. ධාතුන් සමවන ලෙසට භාවනා කිරීමට උත්සාහ කළ යුතුය. සමහර විට මොළොක්, සිහිඳු, සැහැල්ලු බව බලවත් විය හැක්කේය. ඉඹුල් පුළුන් වානඥ පාවටන්තා ඥ ලෙලදෙන සැලෙන බවට පත්විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිද තද, රළු, බර බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සමකර ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතු.

සමහර විටෙක වැඟිරෙන ගතිය වඩා ප්‍රකට වන්නේය. ගත දියක් දිගට ගලන්නා සේ වැඟිරෙන ගතිය අධික වී ප්‍රකට විය හැක්කේය. සමාධිග බිඳී ගා හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිදී පිඩුකරන ඝට්ඨාචාරය ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම මාර්ගයෙන් ධාතු සමවනු සඳහා පිළියම් කළ යුතුය. සමහර විටෙක හුස්ම ගැනීම අපහසු කරවන

ලෙසට, හුස්ම හිරකරවන ලෙසට පිඩුකරන ස්වභාවය අධික වී ප්‍රකට විය හැකිය. නොදැරිය හැකි තරවයට පත් විය හැක්කේය. එවැනි අවස්ථාවන්හි වැඟිරෙන බවට ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පහසුවෙන් හුස්ම ගත හැකිවන ලෙසට පිළියම් කළ යුතු වේ. සමහර විටෙක උණුසුම් බව අධික ලෙස ප්‍රකට විය හැක්කේය. ගින්නකින් දැවෙමින් කරවෙමින් සිටින්නා සේ සැර ගිනිසැරකින් තැවෙන්නාක් මෙන් පැවතිය හැකිය. දුහදිය බිඳ, මුහුරු වැඟිරෙමින් පීඩාවට පත්විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවේදී සිසිල් බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් ධාතු සමවන සේ කටයුතු කළ යුතුය. සමහර අවස්ථාවලදී සීතල බව අධික වී දුෂ්කරතා මතු විය හැකිය. එවන් විටෙකදී උණුසුම් බව මාග්ගයෙන් එය පාලනය කළයුතුය. සමහර විටෙක තල්ලු කරන ස්වභාවය ප්‍රකට වී එන්නේය. එවිට දරණ සුළු බව මත වෙනමම මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ධාතු සම බවට පත්වනසේ පිළියම් කළ යුතුය. එලෙස දරණ ස්වභාවයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වුවද සාර්ථක නොවී සැලෙන (තල්ලුකරන) වලන, ශරීරය වැනි වැනි වන බව ප්‍රබලව සිදුවන අවස්ථාවන්හිදී තද, රළු, බර යනාදී හරු පස්වී ධාතු ස්වභාවයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී ධාතූන් සමවන ලෙසට නඩත්තු කළ යුතුවේ. මේයයක් මත ඇති කඩිනුසියක් සුළඟ හමන වේගය සැර වැඩි අවස්ථාවන්හිදී, සර-සර හසින් සැලෙමින් දුහලමින් පවතින අවස්ථාවන්හිදී එම කඩිනුසිය මත බර දෙයක් තැබීම සේ, බර යෙදූ විට නිශ්චල වන්නා සේ යැයි සිතට ගත යුතු.

මෙලෙසම ධාතූන් උණ වීම, ධාතූන් අධික වීම, ආදිය පාලනය කරමින් සමාධිය තහවුරු කරලීමේ වස් මේ පොතෙහි ධාතු සවභාව බවේ ද්‍රෝණිය (12) ආකාරයක් ලෙස දක්වන්නට යෙදුණි. මෙලෙසම ධාතු උණ වීම, ධාතු අධික වීම ආදිය සාමාන්‍යයෙන් ශුද්ධ විපක්ෂනායානික පුද්ගලයන් හට සිදුවීම් වීම බහුල විය හැක්කේය. සමඵයානික පුද්ගලයන් හට සිදුවීම විරළ විය හැක්කේය. ශුද්ධ විපක්ෂනායානික පුද්ගලයා සමඵ බන්‍යන පාදක නොකොට කෙළින්ම ධාතු මනසිකාරය ආරම්භ කරන බැවින් ධාතු ස්වභාව බවේ අප්‍රකටව මිශ්‍රවම පවතින විට, දැණුම, කුසලය ප්‍රබල වන තෙක් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වමින් සිටිය යුතු. එලෙස බොහෝ වාරගණනක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු නිසා උත්සාහය අධික ශක්තිමත් වූ අවස්ථාවෙහි සමහර විටෙක සමහර ධාතූන් අධිකව මතු විය හැක. එම අවස්ථාවන්හි ධාතූන් සම වීම සඳහා විරුද්ධ ධාතූන් අරමුණු කිරීම මාග්ගයෙන් තරවය සමනය කළ යුතු.

මෙසේ වන්නේ නම් සුනානන දේශනාවන්හි හා විසුද්ධි මඟයෙහි කුමන හේතුවක් නිසා පස්වී ධාතුවෙහි කකබළ-බරිගත (=තද-රළ) ස්වභාවයත් පමණක් දේශනා කොට ඇත්තේද? විචරණය කොට ඇත්තේද? විස්තර කොට ඇත්තේද? යැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගිය හැකිය. උත්තරය වනාහි මෙසේය...

යම් කිසි වස්තුවක් මොන තරම් මෘදු මොළොක් වුවද එම වස්තුව කඳුණයෙන් සවිස්තර ලෙස නිරීක්ෂණය කරන කල්හී එම වස්තුවෙහි යම් ප්‍රමාණයකට (එයට හැලපෙන ප්‍රමාණයකට) තද බව පවතින්නේමය. ඉතා බර දෙයක් බර දෙයකැයි පාවිච්චි කරන අතර තද බව අඩු දෙයකට මෘදු යැයි මොළොක් යැයි භාවිත කිරීමක් වන්නේය. එලෙසටම යම් වස්තුවක් මොන තරම් සීනිදු වේවා එහි භාරෝසු බවකුදු ප්‍රකට වන්නේමය. බොහෝ රළ දෙයකට රළ දෙයක් යැයි භාවිත කරන අතර රළ බව විකක් ඇති දෙයකට සීනිදු දෙයක් යැයි කියනු ලැබේ. තව දුරටත් තද බව, රළ බව, පවතී නම් බර බවද එහිම පැවතිය හැක්කේය. එසේම සැහැල්ලු බව සීනිදු බව ප්‍රකටවන කළ එ සමඟ මෘදු බවද ප්‍රකට විය හැක්කේය. එම නිසා තද-රළ ස්වභාව දෙක මත භාවනා කරන විට තද-රළ-බර-මොළොක්-සීනිදු-සැහැල්ලු යන ධාතු ස්වභාව ධර්මයන්ද ප්‍රකට වන බැවින් සුනානන දේශනාවන්හි "කකබළ - බරිගත" යැයි පස්වී ධාතුවෙහි ස්වභාව දෙකක් පමණක් දේශනා කොට ඇති සේක.

මේ ආකාරයටම වැඟිරෙන ගතියද වනාහි බහුලව, අධිකව ඇතිවීම වැඟිරෙන ස්වභාව ධර්මයම ප්‍රකට විය හැක්කේය. එසේම වැඟිරෙන ස්වභාව ධර්මය වනාහි අප්‍රකටව දුබලව ඇති විට පිඩුකරන ගතියම ප්‍රකට විය හැක්කේය. පස්වී කොට්ඨාස විස්සෙහි පස්වී ධාතුවෙහි බලය අධිකව පැවතීම නිසා ආපෝ ධාතුවෙහි වැඟිරෙන සුදු බව අප්‍රකට විය හැකිය. දුබල විය හැක. එම හේතුවෙන් එම පස්වී කොට්ඨාසයන්හි වැඟිරෙන බව නමැති ස්වභාව ධර්මය අඩු වී පිඩු කරන ස්වභාවය වඩාත් ප්‍රකටව පවතියි. තේපෝ කොට්ඨාසයන්හි ද වාසෝ කොට්ඨාසයන්හි ද වැඟිරෙන පිඩුකරන ස්වභාවයන් දුර්වලවම පවතින්නේය.

සීමෙන් කුඩු ගොඩක් අනුපාතිකව ජලය විකක් සමඟ මිශ්‍රකළ විට පිඩුකරන ගතිය බලවත් වී ගුලියක් බවට, ඝනයක් බවට, පත්වන්නේය. සීමෙන් කුඩු විකකට ජලය ගොඩක් ගොදු මිශ්‍ර කළ විට වැඟිරෙන බව බලවත් වී පිඩුකරන ශක්තිය දුර්වල වී යා හැක්කේය. කැටයක් ඝනයක් කළ නොහැක්කේය. මේ උපමාව විශේෂයෙන් සිහිකට

යුතුය. එ නිසා විගුණි මග්ගයේ (වි. ම. 261) හි ආපේ ධාතුමෙහි ද්ව කාම = වැරිදිකරන බව, ආමයධන කාම=පිඩු කරන බව යන ධර්මදෙකටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමට උපදෙස් දෙයි.

තව දුරටත් තේජෝ කොටසාස සතරෙහි තේජෝ ධාතු ශක්තිය අධිකව ඇත්තේය. පඨවී කොටසාස ආපේ කොටසාස වාගේ කොටසාසයන්හි මෙම තේජෝධාතු ශක්තිය සමහර විට අඩුව පැවතිය හැක. ස්වභාවික ශක්තිය අධික වූ තේජෝ ධාතුවම උණුසුම ලෙසටද ශක්තිය අඩු වූ තේජෝ ධාතුවම සිසිලය ලෙසටද හඳුන්වමින් ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. එම නිසා එම දෙකාකාරයටම අනුව මනසිකාරය පැවැත් විය යුතු බව මෙම පොතෙහි ලියා දක්වනු ලැබේ. පටිපාචන කාම = පැසවන, මුහුකරවන බව අනුවද මනසිකාරය පැවැත්වීමට විගුණි මාගීය [වි. ම. 261] හි උපදෙස් දී ඇත. එම උපදෙසට අනුව උණුසුම් සිසිල් ස්වභාව ලක්ෂණයන් අප්‍රකට අවස්ථාවෙහි මුහුකරවන, පැසවන, තවන බවද අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය.

වාගේ ධාතුව වනාහි විභවමනන කාම = දරන බව (පිම්බෙන බව) සමුදිරණ කාම = තල්ලු කරන බව යන ස්වභාව දෙකටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමට උපදෙස් දී ඇත. වැටීමට ආසන්න දෙයක් නොවැටී, කඩා නොහැලී යනු පිණිස, නිසසල වනු පිණිස මුක්කුවක් ලෙස ලී කණුවක් මගින් රැකුල් දෙන්නාගේ ශරීර කුඩුව පිහිටා ඇති, තැන්පත්ව ඇති ඉරිතාපටයට අනුව පැවැත්වීම සඳහා නැවත නැවතත්, ආධාර කරන ස්වභාවය දරන බව වන්නේය. දරන බව යන්න වනාහි තැන්පත්ව ඇති ඉරිතාපටයට අනුව සහජාත රූප ධර්මයන් තහවුරුව පැවතීම සඳහා දිගින් දිගට දරන්නා වූ ස්වභාවයයි. නඩත්තු කරන පාලනය කරන ශක්තියයි. ශාන්තව තැන්පත් වීම පැවැත්ම සඳහා ආධාර කරන්නා වූ ශක්තියම දරන බව යැයි කියනු ලබන අතර සෙලවීමට, ස්ථාන මාරුවීමට, තල්ලු කරන ශක්තිය තල්ලු කරන බව යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.

දරන බව ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර තල්ලු කරන බව කෘත්‍යය හෙවත් රසය වන බැවින් දරන බව තල්ලු කරන බව යන දෙකාකාරය එකින් එක ඉතාමත් සමීපව හා ආසන්නව පවතින්නාහ. මේ නිසා දරන බව තල්ලු කරන බව යන ලෙසට දෙකක් ලෙස මනසිකාරය පවත්වන ලෙස විගුණි මාගීයෙහි උපදෙස් දී ඇත.

(ඇ) ඉරියපටි සමපජඤාදා මනසිකාර ක්‍රමය

ඉදගෙන භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි එකම ධාතු කොටසක් අනුව මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, ඇවිදින, සිටගෙන සිටින, හිඳින, හත්සි වී සිටින, යන ඉරියපටි භතර අනුවද, නැවීම දිග හැරීම යන ඒ සමපජඤාදා කොට්ඨාස සම්බන්ධ මනසිකාර ක්‍රමය අනුවද, කායික හැසිරීම්, වාචනික හැසිරීම් අනුවද එක් ධාතු කොට්ඨාසයක්ම අනුව භාවනා කරන්න. ඉදින් පිත්වත් ඔබ භාවනා කරන හැම විටම ධාතු දෙකක් අනුව - පෙ - ධාතු හතරම අනුවද මනසිකාරය පවත් වන්නේ නම් ඒ ඒ ඉරිය පටියට අනුව ඒ ඒ කායික හැසිරීම් අනුව ඒ ඒ වාචනික හැසිරීම් අනුව ධාතු හතරම අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. පෙර ඉරියපටිය පසු ඉරියපටිය හා යාවෙන ලෙසට සම්බන්ධ වන ලෙසට භාවනා කරන්න.

(ඉ) සමට්ඨානික පුද්ගලයෙක් නොවේ නම්

පිත්වත් ඔබ ආනාපාන, ඕදාන කසියා යනාදී වෙන වෙන සමඵ කම්ඝථානයන් භාවනා වශයෙන් තවම පුරුදු කොට නැති නම්, මේ ධාතු කම්ඝථානය වනාහි ඔබ සඳහා සමඵ කම්ඝථාන සතළිසට අඩංගු වූ වතු ධාතු වචනථාන කමමට්ඨානයද වන්නේය. මේ කම්ඝථානය වනාහි සද්ධුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධිය ලබාදීමට හැකි වූ උපචාර කම්ඝථානයක්ද වන්නේය. දිට්ඨි විසුද්ධි කොටස සඳහා භාවනා කරන්නා වූ රූප කම්ඝථානයද වන්නේය. මේ රූප කම්ඝථානය උපචාර සමාධි (සද්ධුපචාර-උපචාර සමාධි) ය දක්වා දිගුණු කළ හැකි වූ විට එම සමාධිය හා සමගම පහළවන ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ශක්තියේ උපකාරය ඇතිව දෙතිස් කොට්ඨාසයන්ගෙන් ඕදාන කසියා ආදී වණී කසියායන්ට මාරු වීමට හැකි වූ විට වතුඵ ධනන සමාධිය තෙක් සාරථක ලෙස ලඟා විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු බවටද පත්වීම වන්නේය.

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්

ගුහතින් විස්තර කළ පරිදි ශරීර කුඩුව සම්පුණ්ණයෙන්ම ගෙන එම ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති තද, රළු, බර, මොළොක් සිහිද, සැහැල්ලු ස්වභාවයක් බලා පස්වී ධාතු වද වැඟිරෙන, පිඞ්ගකරන බව බලා ආපෝ ධාතු වද, උණුසුම, සීඝ්‍ර බලා හේපෝ ධාතු වද,

දරන, තල්ලුකරන බව බලා වාග්‍යේ ධාතු වද, යන ලෙසට පස්වී, ආපේ, තේපේ, වාගේ ධාතුන් සියක් වර, දහස් වර, ලක්ෂ වර අසීමිතව මනසිකාරය පවත්වන්න. වතු ධාතු අරමුණ මත භාවනා සිත සමීපව ශාන්තව පිහිටන ලෙස අලවා තබන්න. එලෙස උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීමේදී පිළිපැයිය යුතු උපදෙස් පහත සඳහන් ලෙසට වන්නේය.

"වචං මනසිකරොනෙත නි අනුප්‍රබ්ධතො නාතිසිසතො නාතිසතිකතො විකේඛප-පට්ඨාතනතො, පණණතති-සමචිකකමනතො, අනුපට්ඨාන-මුඤ්චනතො ලකඛණතො, තයො වතුපට්ඨනා ති ඉමෙති දසාභාකාරෙති මනසිකාර-කොසලලං අනුපට්ඨාතඛඛං" [මහා වී. (සී.) 2/351]

1. අනුප්‍රබ්ධතො = අනුප්‍රච්චෙය මනසිකාරය පවත්වන්න

මෙලෙස ධාතු කමීඝථානයට අනුව මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි, ගුරුවරයන් සමීපයේ උගත් පරිදි "පස්වී, ආපේ, තේපේ, වාගේ" යන ක්‍රමයට අනුකූලවම මනසිකාරය පවත්වන්න. (ආපා, පස්වී, වාගේ, තේපේ ධාතු යනාදී ලෙසට අතැතින් මෙතැනින්, පතිමිත්-ඉක්මවමින් භාවනා නොකළ යුතු.)

2. නාතිසිසතො = වැඩි ඉක්මනින් නොව...,

මෙලෙස ධාතු සතර සමීඛන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රමයට අනුව මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉතා වේගයෙන් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. හේතුව වනාහි, වතුධාතුන් අනුව ඉතා වේගයෙන් මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ඉතා වේගයෙන් ධාතු කමීඝථානය අනුව මනසිකාරය අබ්‍රහ්මිව පවතින බව සැබෑ නමුත් කමීඝථානය යැයි කිව යුතු වතු ධාතු අරමුණ අප්‍රකට විය හැකි නිසාය. කමීඝථාන අරමුණ අප්‍රකට වී යා නම් උපචාර සමාධිය ආදී උතුම් වූ ධර්මයන් සඳහා මේ භාවනා මනසිකාර ක්‍රමය යොමු නොකරවයි. එ නිසා ඉතා සීඝ්‍රයෙන් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය.

3. නාතිසතිකතො = ඉතා සෙමිනුත් නොව...,

ඉතා සෙමින්ද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. හේතුව වනාහි ඉතා සෙමින් මහඟුකම්ම මනසිකාරය පවත්වන ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ ධාතු කම්භානස සම්පුඤ්ඤා භාවයට පත්විය නොහැකි වීමෙන්. විපස්සනා ඤාණ, මග්ග ඤාණ, ඵල ඤාණ ආදී ඵලශ්ම උතුම් ධර්මයන් ලැබීමට ආධාර කළ නොහැකි වීමයි.

4. විකෙඛප-පට්ඨානනතො = ඛාතිර අරමුණු අනුව සිත පිටයෑම නතර කළයුතු

වතු ධාතුන් නම් වූ කම්භාන අරමුණු, අතහැර එයින් ඛාතිරව පිහිටා ඇති ඵලිඛ පරමාර්ථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු, කෙරෙහි සිත පිට යෑම නතර කළ යුතු. හේතුව වනාහි, ධාතු සතරෙන් ඛාතිරව පිහිටා ඇති, ධාතු සතරෙන් පිට පරමාර්ථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු ගතාදී විවිධ දේවල් වෙත සිත විසිරගොස් භාවනාවෙන් පිරිහී යා හැකි නිසාය.

ඛනිඤ්ඤා විකෙඛපෙ ති සති කමමට්ඨානා පටිභායාති, පට්ඨංසති
[මහා වී. (ඝී.) 2/35]

[ඉතාමත් පරික්ෂාවෙන් පිළිපැදිය යුතු උපදේශයකි මෙය. ධාතු සතරෙහි සභාව ලක්ෂණ එකින් එක අරමුණු කරමින් සමාධිත තහවුරු කරන කල්හී ධාතු සතරින් පිට පරමාර්ථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු කරා සිත යන විට එය වතු ධාතු වචනාන නම් වූ (ධාතු සතරෙහි සභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ඤාණයෙන් පරිචේද්‍ය කළ යුතු) ධාතු කම්භානස නොවන බව දැනගත යුතු. සිහි කටයුතු, "වතු ධාතුන් අනුවම මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් එයට වතු ධාතු වචනාන ධාතු කමමට්ඨාන යැයි කිව හැකිවන අතර ඵලශ්මයෙන් මේ දැන් කෙරන්නාක් මෙන් සමාධිත තහවුරු කිරීමෙන් පසු සතර මහා ධාතු වලින් පිට වෙතත් විවිධ අරමුණු අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීම කෙරේ නම් එයට ධාතු කම්භානස යැයි කිව නොහැකිකේය: යන කීම වනාහි සාධාරණය. ඉන්ද්‍රියවත්තය, ඉද්දිත් ඔබ සුඤ්ඤා විපස්සනායානික පුද්ගලයකු නම් මෙය වැඩි වැඩියෙන් ගැලකිලීමත් විය යුතු කරුණක් වන්නේය. හේතුව වනාහි සුඤ්ඤා විපස්සනායානික

පුද්ගලයා සාමාන්‍යයෙන් රූප කම්පානයෙන් පටන් ගෙන දිවයි විදුලිය අවසානවට බැස ගන්නා අතර ඒ සදහා වතු මහා ධාතුන් සංකීර්ණ ක්‍රමය හෝ විස්තාර ක්‍රමය යන දෙකින් එකකින් පටන් ගෙන භාවනා වැඩිය යුතු බැවිනි. ධාතුන්ට අනුව මනසිකාරය පවත්වයි. නමුත් මෙහිදී සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිටත පිහිටා ඇති බාහිර විවිධ අරමුණු වලින් එකක් අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීම කෙරෙන්නේ නම් එය වනාහී "එකටත් නැති මේකටත් නැති" වීමක් නිසා භාවනාව "නටපු තොවිලෙකුත් නැති බෙරේ පලවකුත් නැති" තත්වයට පත් විය හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන්ද සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිටත විවිධ වූ අරමුණුද අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත් වීමට කැමැත්තේ නම්, එම කැමැත්ත නිසා පරමාණු වලටත් වඩා කුඩා සියුම් වූ රූප කලාප අංශු දැක ගත හැක්කේද? නොහැක්කේද? දකින්නේ නමුත් එම රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා ධාතු සතර වෙන් වෙන් කර දැන ගැනීම කළ හැකිද?, ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත හැකිද? නොහැකිද? යන බව පින්වත් ඔබ තමාගෙන්ම විමසා බලන්න. ඉදින් රූපකලාපයන් නොදකින්නේ යැයිද, දැනගන්නේ වී නමුත් ඒ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තාවූ මහා භූත (ධාතු) සතර වෙන් වෙන් කොට ගත නොහැකි යැයි ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත නොහැකි යැයි යන උත්තරය ලැබුනේ නම්, ධාතු කම්පානය මගින් සමාධිය තහවුරු කරගන්නා අවසානවේ "සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිට විවිධ අරමුණු අනුව යමින් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු" යැයි කියන උපදේශය අනුගමනය කරමින් පුහුණු කිරීම කළ යුතුය. මක් නිසා ද යත්, රූප කලාප එක එකෙහි පිහිටා ඇත්තාවූ මහා ධාතු සතර පරිගහ කළ හැකි විට පමණක් පරමාථ සත්‍යය නැමති භූමියට ලංවීමට මුල පිරීම සිදුවන නිසාය. ඤාණය ඇතත් සතිය නැතුවා විය හැක්කේය.]

"එක පදික මගය ගාමී පුටිසො වෙතට නිදසෙසතබොධා" [මහා වී. (ඝී) 2/351] දොළක් වේවා, ගඟක් වේවා, අඟාධයක් වේවා, එතර වීමට ඒ දුණකික් සවිකර ඇත. එම ඒ දුණකි මත වරකට එක පයක් පමණක් තැබීමට ප්‍රමාණවත් ඉඩක් ඇත්තේය. මෙලෙස එක පයකට පමණක් ඉඩ කඩ ඇති යේ සකස් කරන ලද ඵදුණකිකින් එගොඩ වන පුරුණෙකු ඒ පැත්ත, මේ පැත්ත, වට-පිට විවිධ අරමුණු දෙස විපරම් කරමින්, තෙත් යොමු කරමින්, බලමින්, ගමන් කළහොත් එගොඩට පත් වනවා වෙනුවට දොලට හෝ ගඟට හෝ නැතිනම් අඟාධය තුළට හෝ ඇද වැටීමට එය හේතු වනු ඇත. එම උපමාව මේ අවසානවෙහි උපුටා දැක්වීම ගැලපෙන්නේය.

[මහා වී. පටිච්ඡන්දයයි]

5. පණණතති-සමතිකකමනතො = නාම ප්‍රඥප්තියෙහි ගැලී නොසිටින්න

පස්වී බාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත තොතබා තද, රළු, බර මොළොක් සිතිද, සැහැල්ලු, යන පස්වී බාතුවෙහි සවිභාව බව මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. ආපෝ බාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා පැහැරෙන බව පිඬුකරන බව යන ආපෝ බාතුවෙහි සවිභාව බව මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. තේපෝ බාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා උණුසුම-සිසිල් බව නම් තේපෝ බාතුවෙහි සවිභාව බව මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. වායෝ බාතු නම් නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා දුරන බව, සැලෙන බව යන වායෝ බාතුවෙහි සවිභාව බව මත භාවනා සිත පිහිටුවිය යුතුය. නාම ප්‍රඥප්ති මත ගැලී සිටීමට ඉඩ නොතබා බාතු සතරෙහි පරමථී අරමුණ මතම භාවනා සිත අලවා තබන්න.

6. අනුපට්ඨාන-මුඤ්චනතො = අප්‍රකට සමභරක් බාතු මඟ හරිමින්....

සිත භාන්ත බව නම් වූ සමාධිය ලබාගැනීම සඳහා ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් අභ්‍යන්ත කරන අවස්ථාව බැවින් අපැහැදිලි සමභරක් සවිභාව බව මත හැර යෑමට කැමැත්තෙහි නම් එසේ මත හැර යා හැක්කේය. වරෙක මනසිකාරය නොපවත්වා අත්හැර දැමීමට කැමති නම් එසේ අත්හැර දැමිය හැක්කේය. කිසියම් බාතු කොටසක් අධික වීම නිසා සිදුවන කායික දුකක් වේදනාවක් පහළ නොවීමය, සැප පහසුව හා පහසු ඉරියව්වක් ලැබීමය, යන මේ කරුණු නිසා සමාධිය බාධාවකින් තොරව වැඩෙනම් පමණක් මෙසේ සමභරක් අප්‍රකට බාතු කොටස් තාවකාලිකව මත හැර යෑමට ගන්නා අවස්ථාවකි මේ. කිසියම් බාතු කොටසක් අධික වීම නිසා, කායික දුකක් වේදනාවක් බහුල වීම, සතර මහා භූත අරමුණ මත භාවනා සිත භාන්තව සම්පව පිහිටුවීමට ගොහැකි වීම, කම්පනන් අරමුණ හා කායික දුකක් වේදනා හා අරමුණ යන දෙක මත සිත දෙකඩ වී දුවන වීට, සිත භාන්ත කරවන සමාධිය පහළ නොවන වීට, බාතු සමවන ශුභ්‍ර කටයුතු කොට නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න. නමුත් අඩු තරමින් පස්වී බාතුවෙහි සවිභාව ලක්ෂණ එකක්, ආපෝ බාතුවෙහි සවිභාව ලක්ෂණ එකක්, තේපෝ බාතුවෙහි සවිභාව ලක්ෂණ එකක්, වායෝ බාතුවෙහි සවිභාව ලක්ෂණ එකක් යන ලෙසට සවිභාව

ධම් එකක්, එකක් වශයෙන් ප්‍රකටව පවතිනු ඇති, සභාව ධර්ම දොළොසම ප්‍රකටව ඇත්නම් ඉතාමත් හොඳය.

7. ලක්ඛණතො = සභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වන්න

සතර මඟ ධාතුන්ට ආවේණික සභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වන්න. ධාතු කම්පාන ආරම්භ කරන විට සතර මඟ ධාතුන් ගේ සභාව ලක්ෂණයන් කඳුණයට අප්‍රකට වූ අවස්ථා වලදී කැමති නම් රසයෙන් = කෘතෘයෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. නමුත් මෙලෙස ධාතු කම්පානස අරමුණු කරන සමාධිය බලවත් වී ආ විට සතර මඟ ධාතු අරමුණු මත භාවනා සිත පැයක් දෙකක් වශයෙන් ශාන්තව සම්පව පිහිටා සිටීමත් භාවනා සිත ශාන්ත වීම නිසා භාවනා ජවය බලවත්ව ආ විට, සමාධියේ බලවත් කම නිසා අප්‍රකට ධාතුන්ද ප්‍රකටව ආ කළ,

1. පඬව් ධාතුවෙහි	තද - රළු බව
2. ආපේ ධාතුවෙහි	වැඳිරෙන-පිඬුකරන බව
3. තේපේ ධාතුවෙහි	උණුසුම්- සිසිල් බව
4. වායේ ධාතුවෙහි	දරන බව

යනාදී සතර මඟ ධාතුන්හි පෞද්ගලික ලක්ෂණ එකක් එකක් මත භාවනා සිත යොදවමින් සමාධිමත්ව භාවනා කරන්න. ධාතු මනසිකාරය වනාහි භාවනා සමාධිය වඩා වඩාත් කාර්යක්ෂම වීම, තියුණු වීම පිණිස වන්නේය. මෙලෙසට පුහුණු කළ විටත් සමාධිය බලවත් වී ඉතා තියුණු වී නම් තද- වැඳිරෙන - උණුසුම- දරන යන සභාව ලක්ෂණයන්ට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වමින් සමාධිය තහවුරු කරගන්න.

මෙලෙස නාම ප්‍රඥප්තිය බැහැර කොට සතර මඟ ධාතුන්ට පෞද්ගලික සභාවේ ලක්ෂණ අරමුණු මත පමණක් මනසිකාරය පවත්වන ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ කඳුණයෙහි ධාතු සතරෙහි පෞද්ගලික සභාව ලක්ෂණයන් වඩාත් ප්‍රකටවී පැහැත්වේ. මෙලෙස නැවත නැවතත් මනසිකාරය පැවැත්වීමේ ශක්තිය නිසා එම ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ භාවනා සිත නැවත නැවතත් පුහුණුව, ආස්වභය ලබන්නේය. රූප කාය සම්පූර්ණයෙන්ම ධාතු සමූහයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. ආත්ම ශුන්‍ය භාවය වශයෙන්

පුද්ගලයෙක්, සඵලයෙක්, ජීවියෙක් නැති බව ප්‍රකට වන්නේය. ශාන්තික ලෙස, රුකඩයක් ලෙස, පාවෙන රුකඩයක් ලෙස, යන-එන ධාතු ස්වභාව ධර්ම පුංජයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය.

“සවෙ පන බතිඤ්චි මනසිකාරං උපසංහරති, අවසං ආනිඤ්චිනා මනුසං-තිරව්භානාදයො සත්තාකාරං විජතිත්වා ධාතුසමුත්තවසෙතෙව උපධංගනති, ඥාති කර්මිමානා ධාතුමයෙන යනෙන පවත්තියමානා සුත්වා උපධංගති, තෙන අරොධානටියමානං පන-භොජනාදි ධාතු සංභාතෙ පකම්පමානො ධාතු සංභාතො විය උපධංගති.” [මහා වී. (සී.) 2/351-352]

තව දුරටත්, ඉදිත්, බාහිර ලෝකයෙහිද සතර මහා ධාතු අනුව මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, භාවනා මනසිකාරය ඝට්ඨාය යොමු කරවමින් නීති පවත්වන්නේ නම්, එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ වැටහීමෙහි එහෙ මෙහෙ හැසිරෙමින් ගොදුරු සොයන, තණ කන, යන-එන නිරීයන් මනුෂ්‍ය ආදීන් සත්ත්වයන් යන ස්වභාව දුර්ථි හුදු සතර මහා ධාතු සමුහයක් වශයෙන් පමණකැයි ප්‍රකටවිය හැක්කේය. ඔවුන් සාර්ත්තා වූ හැසිරෙන්නා වූ හැසිරීම් සියල්ල සතර මහා ධාතුන්ගෙන් වන, සතර මහා ධාතුන්ගෙන් කෙරෙන, යන්ත්‍ර මගින් දවවන දේවල් යේ ප්‍රකට වන්නේය. ඔවුන්ගේ ආහාර ඝෛ-ඹම යනාදියද සතර මහා භූත සමුහයකට ඇතුළු කරන ලද සතර මහා ධාතුන්ගේ පිඤ්ච ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. [මහා වී. පටිච්ඡේදයෙහි]

එම අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආස්වන පුත්‍රය ලබාගෙන තිබෙන මේ භාවනා සිත

1. චිරිත අධිකච්ච නිසා පහළවන සිත විසිර ඉපිල, යවන උඤ්චවයේ බලපෑමෙන්ද
 2. චිරිත මද චිම හේතුවෙන් පහළවන කුසීත කමේ, කෝසජ්ජයේ බලපෑමෙන්ද උපචාර සමාධිත කියන්නා වූ සමච භාවනා මාගීයට අවතීරණ නොවීමටත්, බැස නොහැනීමටත් ඉඩ තිබේ. එම අවස්ථාවෙහි
-
1. අධි චිත්ත සුත්‍රය, නිමිත්ත සුත්‍රය	[අං. නි. 1/ 456]
2. අනුත්තර සීතීභාව සුත්‍රය	[අං. නි. 4/242]
3. ධොජ්ඣන සුත්‍රය	[සං. නි. 5-1/ 164]

යන මේ සුත්‍රයන් තුනෙහි දක්නට ලැබෙන ක්‍රම තුළින් විරිය හා සමාධි ය
සමවන සේ කටයුතු කළ යුතු (මෙම සුත්‍රාන්තයන් වනාහි ඉන්ද්‍රිය පහ සමවන සේ
බොජ්‍යධර්ම හත සමවන සේ කළයුතු අභ්‍යන්තර විධි පිළිබඳ උපදෙස් විස්තර සපයන
සුත්‍රයන්ය. විස්තර සඳහා එම සුත්‍රන් එවායේ අධ්‍යයනයට බලන්න. සංකීර්ණ ගෙනහැර
දැක්වීමක් පහත දැක්වමි.)

සැලකිය යුතුය: මෙම ධාතු කම්ප්‍යාන භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධ උපදෙස් දසය
මහා වී. (සී) 2/351-352න් උපුටා ගන්නා ලදී.
[විග. අ. 158-160 ද බලන්න.]

ඉන්ද්‍රිය පහ සමකිරීමේ ක්‍රම

මෙහිලා ධාතු කම්ප්‍යාන භාවනා වැඩ පිළිවෙල පිළිගැනීම, ඇදහීම සඳහාය.
ධාතු සතරෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ දැන ගැනීමේ උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම, මහා ධාතු
සතර අරමුණෙහි භාවනා සිත ආනත ලෙස, සමීප ලෙස පිහිටුවීම සඳහා උත්සාහයෙන්
භාවනා කිරීම විධිමත්ව වන්නේය. ධාතු සතර පරිග්‍රහ කිරීමට එළඹ සිටි සිහිය සහිතව
නම් වේ. සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි භාවනා සිත ආනතව, සමීපව පිහිටුවා සිටින
ස්වභාවය සමාධිප්‍රිය යැයි ද සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දක්නා
ස්වභාවය පහසුවෙන් නම් ද වේ. මේ ඉන්ද්‍රිය පහ ද සම වන ලෙසට අභ්‍යන්තර කළ යුතුය.

ධාතු මනසිකාර භාවනා කටයුත්ත පිළිගන්නා සඳහා ධර්මය බලවත් වීම නිසා
භාවනා කටයුත්තෙහි නිසැකවම බැසගෙන තීරණය කිරීම නම් වූ සඳහාදීමොකඩ කෘත්‍ය
ඉතා ප්‍රකට වීම නිසාද සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක ගන්නා
පහසුවෙන්-සදාශ්‍රය අපිරිසිදු බැවින්ද, විරිය-සති-සමාධි ඉන්ද්‍රියන් අසම්පූර්ණව පැවතීම
ආදී කරුණු නිසාද, සමහර විටක සඳහාදීම බලවත්ව පවතී. එම අවස්ථාවෙහි විරිය
වනාහි තමා සහ සම්පූර්ණත්ව ධර්මයන්ට සතර මහා ධාතු අරමුණ ගිලිහී යා නොදීම
සඳහා ආධාර කිරීමටද, ප්‍රශ්න කෘත්‍යය කිරීමටද අපොහොසත් වේ. සතින්දීම සතර
මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් සදාශ්‍රයට ප්‍රකට වීම සඳහා උපද්‍රව්‍ය කෘත්‍යය

කිරීමට අපොහොසත් වේ. සමාධි ඉන්ද්‍රියයද සතර මහා ධාතු අරමුණු හැර අනෙකුත් අරමුණු කරා සිත බාහිරව නොයනු පිණිස රැකදෙන්නා වූ (අවිච්ඡිකා) කෘතය කිරීමට අපොහොසත් වේ. පඤ්ඤාචාර්යයද සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණ විනිවිද දැක ගන්නා දුක්ඛ කෘතය කිරීමට අපොහොසත්ය. සඤ්ඤාචාර්ය අධික වීම අනුව භාවනාව ඒකීන තත්වයට පත්වීමයි මෙයට හේතුව. ඒ නිසා පරමාථී ස්වභාවය, විශේෂයෙන් සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් අනුව පරමාථීය තෙත්ම ලගාවීම සඳහාද, විශේෂ කථානායකයන් දැක ගැනීම සඳහාද සඤ්ඤාචාර්ය බලවත්වීමට හේතුවන ධාතු කම්පනාන අරමුණ මතට මනසිකාරය යොමු කරවීමෙන් වැළකීමෙන් ද සඤ්ඤාචාර්ය අඩු කළ යුතුය.

ඉඳින් සතර මහා ධාතූන් දැන ගැනීමට සතර මහා ධාතු භාවනා අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්ත කරවීම සඳහා උත්සුක වී භාවනා කිරීමේදී, විරිය වරෙක බලවත් වීමෙන් සඤ්ඤාචාර්ය අධිවේග කෘතය සතින්දීයේ උපධාන කෘතය සමාධිචාර්යයේ අවිච්ඡිකා කෘතය පඤ්ඤාචාර්යයේ දුක්ඛ කෘතය යන අදාළ කෘතයන් කරගෙන යෑමට නොහැකි වන්නේය. අධික වූ විරිය සිත විසුරුවා පිටතට යවන උඤ්චිතයට බර වන බැවින් සතර මහා ධාතු අරමුණු හැර වෙනත් අරමුණු කරා සිත පිට යෑම බහුල වීමට එය හේතු වන්නේය. එම නිසා පඤ්ඤා, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සමිඛාප්තධර්මයන් වැඩිමෙන් අධික වූ විරිය අඩුකළ යුතුය.

විශේෂයෙන් සඤ්ඤාව හා පඤ්ඤාවද, විරිය හා සමාධියද සම කිරීම උතුම් වූ ආයතීයත් වනන්සේලා විසින් උසස් කොට වැදගත් කොට සලකන ලද්දකුණය. ධාතු කම්පනාන භාවනා ක්‍රමය පිළිගැනීම නම් වූ ඉඤ්ඤාව බලවත් වී සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක ගන්නා පඤ්ඤාචාර්ය දුර්වල වී නම් සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ස්වභාව ලක්ෂණ පැහැදිලිව ප්‍රකටව නිරවද්‍යව නොදැන, අපැහැදිලිව අප්‍රකටව දැන ගැනීම වන්නේය. නොගිනිය හැකි පමණ වූ සුළු භාවනා අත්දැකීම් මත අධිතක්සේරුවකට පත්වීමට ඉඩ ඇත්තේය. සතර මහා භූතයන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් අනුව පහසුවෙන්, අනායාසයෙන් මනසිකාරය පවත්වනවා විය හැක. පැහැදිලිව හා විනිවිද දැකීමින් සිටිනවා විය හැක. නමුත් ධාතු කම්පනාන ක්‍රමය මත ඇදහීම නම් වූ ඉඤ්ඤාව මද විය හැකිය. (ධාතු කම්පනාන ක්‍රමානුකූලව භාවනා කිරීමට හැකි වීම). රූප කලාපයන් දැක දැන ගැනීමට හැකි වීම, මේ රූප කලාප එක එකක් තුළ ඇති සතර මහා ධාතූන් ශ්‍රාවකයන්ටද භාවනා කොට බැලීමෙන් ලබාගත හැකි වීම, යන මේ කරුණු මත විකක් පිළිගන්නා විකක් නොපිළිගන්නා බවක් විය හැක්කේය. සමහර විට මේ රූප,

නාම සර්වඥ සමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක්ම භාවනා කොට ලබාගත හැක්කක් නොවන්නේ දැයි සර්වඥ සමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ගේ පැත්තටම මේ කටයුත්ත තල්ල කිරීමට ඉඩ තිබේ. තම තමාගේ මතයට සාක්ෂි වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ පවා තම පැත්තෙහි පිහිටුවිය හැක්කේය. විචේචන කරන්නටද පුළුවන. තමා විසින්ම තමා උසස් කළාණවත්තයකු, උතුමකු යැයි අදහා ගන්නා බවක් ඇති විය හැකි බැවින් ඔවුන් විසින් වනාහී බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ලෙසට "පරමාපී නාම-රූප ධර්මයන් පමණක්ම විපඤ්ඤා මනසිකාරයට ලක් කළ යුතු" යැයි කියන්නා වූ පුද්ගලයා කෙරෙහි වචන ඇසීත් බලා පහත්කොට සලකන්නට හැක්කේය. භාවනා කටයුතු සම්බන්ධව උපදෙස් අඩංගු බුදු දේශනා මත ඇදහීමටත් බව පිළිගන්නා සුළු බව අඩුවන්නේය. මේ නිසා අධ්‍යාපන පහත සඳහන් ලෙසට සටහනක් දක්වා ඇත්තේය.

"බලව පඤ්ඤා මඤ්ඤා කෙරාටිකපකඛං හජති, හෙසජ්ජ සමුච්චිතො විය රොගො අතෙකිවෙජා හොති." [වි. ම. 96]

පරියතනී බහුසංඝත භාවය, පටිපතනී බහුසංඝත භාවය යන ඇසු පිරු තැන් ඇති ප්‍රඥාව බලවත් වී සුඤ්ඤා ධර්මය දුච්ඡ වී නම්, කෙරාටික පැත්තට බරවී යා හැක්කේය. බෙහෙත් නිසා හට ගන්නා රෝගය සුවකිරීමට දුෂ්කර වන්නාගේ එම පුද්ගල වර්ගයට බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම සත්‍ය ධර්මය නම් වූ බෙහෙත දීමෙන් වැරදි ලෙස ගත් පරියතනී බහුසංඝත-පටිපතනී බහුසංඝත ක්‍රමය නිසා පහළ වූ සාවද්‍ය ලෙස ප්‍රගුණ කිරීම නම් වූ රෝගය දුරුකිරීම සඳහා ප්‍රතිකම් කිරීමට ඉතාමත් දුෂ්කරය. බහුසංඝත ක්‍රමය වැඩි තරමට ප්‍රශ්න නැගීම, හේතු දැක්වීම මගින් කෙළින්ම ඇති තත්වයට මුහුණ නොදීම සිදුවිය හැක්කේය. සවිචක පරිබ්‍රාජක වැනි පුද්ගලයන් මෙන්ය. මේ පුද්ගල වර්ගයට භාවනා කටයුත්තෙහි ප්‍රතිඵල ලැබීම ඉතා දුෂ්කරය. මේ නිසා සඤ්ඤා හා පඤ්ඤා දෙක සමවන ලෙස කටයුතු කළ යුතුය.

තව දුරටත් වරෙක සතර මහා භූත අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවා සිටින සමාධි බලවත් වන්නේය. සතර මහා භූතයන්හි සවිභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් ප්‍රකටව දැක ගැනීම සඳහා උත්සුකව භාවනා කිරීමේදී මේ සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන ලෙසට උත්සාහ කරන විට දුර්වල විය හැකිය. එම අවස්ථාවෙහි සමාධි වනාහී භාවනා කටයුත්තෙහි පසුබාන කොසඳය හා මිත්‍රවන බැවින් අධික සමාධි හා දුච්ඡ වූ විට ඇත්තා කොසඳය අනුව පසුබාන ගතියට

තත්වී පැරදී ශාමටත් එයට යටත් වීමටත් ඉඩ ඇත්තේය. එම නිසා පින්වත් ඔබ දැන් කරන්නාක් මෙන් සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක අරමුණු කොට සමාධිය පිහිටුවන අවස්ථාවේදී සතර මහා ධාතු අරමුණේ භාවනා සිත ශාන්තව සමාහිතව පිහිටුවන විට, එම සතර මහා ධාතු අරමුණ මත භාවනා සිත සැහැලේ කොට විශ්‍රාම තොගත යුතුය. මෙලෙස සිත විශ්‍රාම ගැනීම වනාහි විශ්චී දුච්ච වීමේ ලක්ෂණයකි. එලෙස සිත ලිහිල් කොට විශ්‍රාම ගැනීමෙන් භවංගයට වැටී යා හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් අප්‍රකට විය හැක්කේය. භාවනා කටයුත්තෙන්ද පිරිහී දුච්ච වී යන්නේය. එම නිසා එවැනි අවස්ථා වලදී සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ප්‍රකට ලෙස දැනගනු සඳහා එම අරමුණු මතම ශාන්තව සමීපව සිත් පිහිටුවනු විශිෂ්ඨ උනන්දු වී භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය කරන අප්‍රතිභත විශ්චීය ගතා සිටුවන්න.

තව දුරටත්, විශ්චී, වනාහි සිත විසිරී පිට යන උද්ධාවයට මිත්‍ර පාසමික බවක් ඇත්තේය. විශ්චී අධික වී සමාධිය අඩුවී යාමෙන්ද, සතර මහා ධාතුන් ප්‍රකටව දැන ගැනීමටත් ඒ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවනු විශිෂ්ඨ උනන්දු කරවන අධිකව විශ්චී කරන, අඩු සමාධි සහිත ඇත්තකු වුවහොත් සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිට ඇත්තා වූ අනෙකුත් අරමුණු වෙත සිත පිටයාම නම් වූ උද්ධාව බවේය ඉහ වහා යා හැක්කේය. අනෙක් අතට සතර මහා ධාතු අරමුණු මත ශාන්තව සමීපව පිහිටන සමාධිය හා සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ප්‍රකට වන ලෙස දැන ගැනීමට භාවනාවෙහි උත්සුක කරන, මෙම සතර මහා ධාතු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවනු විශිෂ්ඨ උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විටීය සමවන ලෙසට කටයුතු කළ විට භාවනා සිත පසුබාන කොසැපය අනුව හැකිම යෑමට ඉඩ ප්‍රසථාව නොලැබෙන්නේය. සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් දැන ගැනීම සඳහා සිත එම අරමුණ හා ශාන්තව සමීපව පිහිටන ලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විට විශ්චීද සමාධිය හා සම වී සිත පිට යන උද්ධාවය අනුව පිරිහීයාමටද ඉඩක් නොලැබෙන්නේය. මේ නිසා සමාධි හා විශ්චී යන දෙක සම වන ලෙස කටයුතු කරන්න.

සද්ධා හා පක්‍ෂාදා, විශ්චී හා සමාධි යන මේ යුගල දෙක සමවන විට උපචාර සමාධිය හා අච්ඡා සමාධිය පහළ විය හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් පරිශ්‍රහ කරන සතිස = සිහිපත් කරලන සතිස, හැම විටකදීම අවශ්‍ය කරන්නේය.

[වි. ම. 96]

බෞද්ධාගමික සංවිධාන ලෙසට පිළිපදින්න

1. සතර මහා ධාතුන් හේ සවභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් සිහිපත් කර දෙන නැවත නැවතත් පරිභුක් කරන සත්ය වනාහි *සත් සංඛොජ්ඣාය* යයි.
2. සතර මහා ධාතු සවභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් විනිවිද දැන ගන්නා විමසන, සුදු පුඤ්ච වනාහි *ධම්ම විවය සංඛොජ්ඣාය* යයි.
3. සතර මහා ධාතුන්හි සවභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත ධම්ම විවය-විරිය ආදී බෞද්ධාගමික ධර්ම ප්‍රකට වනු පිණිස, විශේෂයෙන් සතර මහා ධාතු අරමුණුමත සිත ආන්තව සම්පව පිහිටුවන සමාධි සංඛොජ්ඣාය පහළ වනු පිණිස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විශ්වීය *විරිය සංඛොජ්ඣාය* යයි.
4. සතර මහා ධාතු සවභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත භාවනා සිත ප්‍රමෝදයට පත්වීම, පිහි වීම *පීඨි සංඛොජ්ඣාය* යයි.
5. සතර මහා ධාතු සවභාව ලක්ෂණ මත භාවනා චිත්තවේදනසීතයන් ආන්තව සංසිදුවීම *පසාදවී සංඛොජ්ඣාය* යයි.
6. සතර මහා ධාතු සවභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි භාවනා සිත තැන්පත්ව සම්පව පිහිටීම, සමාධි ගත වීම *සමාධි සංඛොජ්ඣාය* යයි.
7. සතර මහා ධාතු සවභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත භාවනා සිත අධිකව විසිරී යාම හෝ පසුබාහ කුසීත බව යන මේ තත්ත්වයන්ට පත් නොවීම සඳහා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමකර්මීම හෙවත් තනුමජ්ඣායනභාව *උපෙක්ඛා සංඛොජ්ඣාය* යයි.

මේවා වනාහි ධාතු කම්සථානයෙහි ලා යෙදෙන බෞද්ධාගමයේ සත් දෙනා වෙති.

විශ්වීය ඉතා දුර්ලභ අවස්ථාවෙහි භාවනා රසයට හානි වීම ආදී කොට ඇති හේතු ධර්මයන් නිසා භාවනා සිත ධාතු කම්සථාන කටයුත්තෙහි පසු බාහිත් කම්මලි කරවන්නේය. කුසීත වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි පසසදධි, සමාධි, උපෙක්ඛා

සමබාජකරණය නොවන, නැතහොත් සතර මහා ධාතු අරමුණු මත පසාදා, සමාධි, උපෙකඩා යන මේවා ඇතිවනසේ උත්සාහ නොකොට, ධම්ම විචය, විරිය, ජීවි, සමබාජකරණය වඩාලන්න. සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ප්‍රකට යේ දැනගනු පිණිස, සිත උනන්දු කරවන ප්‍රමෝදය ඇතිවනසේ උත්සාහ කරන්න. පහළ වැටෙන සිත ඔසවා තබන්න.

විරිය අධික වීමෙන් විචේචනය බහුල වීම ඇදී හේතු නිසා භාවනා සිත බාහිරට විසිරී යන්නේය. සතර මහා ධාතුන් හි සභාව ලක්ෂණ අරමුණින් පිට අරමුණු වෙත සිත ඇදීයෑම බහුල වන්නේය. සිතෙහි වංචල ගති බහුල වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි ධම්ම විචය, ජීවි යන සමබාජකරණය නොවන පසාදා, සමාධි, උපෙකඩා, සමබාජකරණයන් වඩන්න. සිතීම, විචේචන අඩුකරන්න. සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක මත සමාධිය පිහිටුවීම සඳහා අධික ලෙස උත්සාහ කරන විශ්චය අඩු කරන්න. සතුට-ප්‍රීතිය ඇති නොකරන්න. විතත වෛතසිකයන් ශාන්තව සිසිල් වනු පිණිස, සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ එකින් එක සමවනසේ මනසිකාරය පවත්වනු පිණිස, සතරමහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමාහිතව පිහිටුවනු පිණිසම උත්සාහ කරන්න.

ආලෝක ප්‍රභාව සහ උපචාර සමාධි අවස්ථාව

තසෙච්ච වායමමානස්ස නචිරෙනෙව ධාතුපසකෙදාවසාසන පසඤ්ඤා පටියගතිනො සභාවධම්මාරම්මණතො අපසභං අපසනෙනා උපචාරමතෙනා සමාධි උපපජ්ජති [වි. මා. 261]

මෙලෙසින් සඤ්ඤා සහ පසඤ්ඤා, විරිය සහ සමාධි සමවනසේ යුගල වශයෙන් එම සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ අරමුණු මතම මනසිකාරය පවත්වමින් භාවනා කරන්නා වූ සෝභාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි සඤ්ඤා, විරිය, සති, සමාධි, පසඤ්ඤා යන ඉන්ද්‍රිය පහෙහි සම බව ඉපදවීමෙන්, භාවනාව ඉතා පිරිසිදු පැහැදිලි තියුණු, සියුම් බවට පත් වූ අවස්ථාවෙහි, නොපිළිගන්නා බව=අසාදායී, භාවනා අරමුණෙහි හැකිලෙන බව=ලීන භාවය, වතුබාන අරමුණෙහි ඇති සැටිය නොදැක නොහැඹුරුව හැසිරෙන බව =ප්‍රමාදය, සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි සිත විසිරී බාහිරට යන බව=උඤ්චවය, සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ එකින් එක ඇති සැටියෙන් නොදන්නා බව=මෝහය, යන කෙලෙස් කසළ දුරින්ම දැරූ වූ හේතුවෙන් උතුම් බොජකරණය බිම් හත බලවත් වී

ශක්තිය අතින් සම්පූර්ණ වන්නේය. මේ බොජකර්මය බලවත් වන විට ශක්තිය මගින් උනන්දු කරවන, ආධාර දෙන ගතික ශක්තියක් වූ කළ කල්පවන්නා ලෙස තහවුරු ලෙස

1. විකසක - සතර මහා ධාතුන් හි සවිභාව ලක්ෂණ නම් වූ අරමුණ මතට සිත නැංවීමේ සවිභාවය.
2. විචාර - සතර මහා ධාතු සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණු නැවත, නැවතත් නුවණින් සලකා බලන සවිභාවය, විවෘතම.
3. ජිති - එම අරමුණ මත සිත සතුටු වන සවිභාවය.
4. සුඛ - එම අරමුණු රසය සුවසේ විඳින සවිභාවය.
5. එකගතා - එම සතර මහා ධාතු සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණු එකින් එක මත සිත වැටී යන, තැන්පත් වන සවිභාවය.

යන මේ ධනාත්මක පහ විශේෂයෙන් ප්‍රකට වන්නේය. එම ධනාත්මකයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධව සිටින නිවරණ කෙලෙස් කසලද එ හා සමාන අනෙකුත් කෙලෙස්ද දුරුවීම වන්නේය. මේ තාක් ඉඳිරිපත් කරන ලද ධාතු කම්පාන භාවනා ක්‍රමය ක්‍රමානුකූලව සම්පූර්ණ වීම සඳහා උනන්දුවෙන් භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා සතර මහා ධාතුන්හි සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණු කොට ඇති. උපචාර ධනාත්මක = උපචාර සමාධිය මනාව ලබන්නේය. එ නිසා අධිකාර්මයෙන් වගන්සේ වනාහී ඉහත සඳහන් ලෙසින් පාලි පාඨ ගෙන හැර දක්වා ඇත්තේය.

එහි තේරුම මෙසේය,

ඉහත සඳහන් ධාතු කම්පාන උපදෙස් දසය අනුව සතර මහා ධාතුන්හි එ එ සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි තමාගේ භාවනා සිත ශාන්තව, සම්පව පිහිටනු පිණිස ඉන්ද්‍රිය පහ, බොජකර්මය සහ සම්මතයේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා,

1. උත්සාහයෙන් භාවනා කළ යුතු එම ධාතු කම්පාන කටයුත්ත ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන් හා උතුම් කොට සලකමින් කරන නිසාද,

2. හාන්සි වි. සිටින හිඳින, සිටින, ඇවිදින, යන ඉරිසාපට හතරෙහි අඩනඩව සතර මහා ධාතුන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වමින් භාවනා කිරීම සිදුවන බැවින්ද,,
3. සෘතු, සප්තය, හෝපන සප්තය, ආභාර සප්තය, ධම්ම සවන, යනමේවායේ ඇඟුර ලබන බැවින්ද,
4. සතර මහා ධාතුන්හි සවභාව ලක්ෂණ නම් සමච නිමිත්ත අරමුණ හොඳින් සිත්හි දරන බැවින්ද,
5. සත්ත බොජ්ජාංග ධර්මයන් සුදුසු පරිදි යොදා ගන්නා බැවින්ද,
6. කයද, ජීවිතයද, පිළිබදව අපේක්ෂා විරහිත බව ඇති බැවින්ද,
7. භාවනා කටයුත්තෙහි අතර මැද අඩාල වීමක් සිදු නොවන ලෙසට කටයුතු කරන බැවින්ද,

ධාතු කම්භාන භාවනා කටයුත්ත පියවරෙන් පියවර දියුණු වන ලෙසට ඉතාමත් උනන්දුවී, දැඩි ලෙස භාවනා කිරීමෙන් ලබන තහවුරුව නිසා හොඳින් මනසිකාරය පැවැත්වීමට උත්සුක වූ භාවනා ප්‍රයෝගද, අදියරෙන් අදියර උසස් වීම සඳහා අනු පිළිවෙලින් භාවනා කිරීමට අවශ්‍යය වූ පරාක්‍රමයද පහළ වේ. මෙලෙස පවතින්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි සතර මහා ධාතුන් හි සවභාව ලක්ෂණ එකින් එක වෙන් වෙන් වශයෙන් විනිවිද දැකීමින් සිටින ධාතු මනසිකාර භාවනා ප්‍රඥාව පහළ වන්නේය. ප්‍රකෘති පහත් ආලෝකය පෙනීම ඇත්තා වූ පුද්ගලයින්ට විවිධ වස්තු සවිකිය ආලෝකය මගින් විදහා දැක්වන්නේ යම් සේද, එසේම මේ ධාතු මනසිකාර සමච භාවනා සීත සමග මිශ්‍රව ඇති සතර මහා ධාතුන්හි සවභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක විනිවිද දැකින ප්‍රඥාවද සතර මහා ධාතුන්ගේ සවභාව ලක්ෂණයන් (තද, රඵ, බර, මොළොක්, සීනිද, සැහැල්ල, වැගිරෙන, පිඬුකරන ගති, උණුසුම් - සීයිල් බව, දරන සැලෙන, බව යන විවිධ සවභාව ලක්ෂණයන්ද) පැහැදිලි වීම පිණිස තමාගේ ප්‍රඥා ආලෝකය විදහා දැක්වන කෘතන්‍ය කරන්නේය. මෙලෙස සතර මහා ධාතුන්හි ඵ ඵ සවභාව ලක්ෂණයන් පැහැදිලිව ආලෝකය මගින් විදහා දැක්වන කෘතන්‍ය ඇති භාවනා ප්‍රඥාව නිසා සතර මහා ධාතුන්හි ඵ ඵ සවභාව ලක්ෂණයන්ගේ (ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම යන) මුල-

මැද- අග දැන ගන්නේය. මුල, මැද, අග, දැන ගැනීම අත නොගැර වන්නේය. සතර මඟ ධාතුන්හි විවිධ ඝට්ඨන ලක්ෂණයන් හි මුල, මැද, අග, යන උත්පාදය, සීතිය, භංගය පිළිබඳ දැනීම අත නොහරින එම භාවනා ප්‍රඥාවට සතර මඟ ධාතුන්හි විවිධ ඝට්ඨන ලක්ෂණයන් මුල, මැද, අග යන උත්පාදය, සීතිය, භංගය යන සියල්ලම විවිධාකාරයෙන් ගෙන පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. මේ භාවනා ප්‍රඥාව හා ගෞරව සමාධිය මඟගත මට්ටමටම යා නොහැකි නිසා උපරිම වශයෙන් උපචාර මට්ටමට පමණක් ලඟාවන කාමාවචර සමාධියක් වන්නේය. ඉහත සඳහන් ලෙසට ක්‍රමානුකූලව සතර මඟ ධාතුන්ගේ ඝට්ඨන ලක්ෂණ එක එකක් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරමින් සිටින එ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි එම උපචාර සමාධි තත්වය පහළ විය හැක්කේය.

[වි. ම. 261; මඟ වී. (සී.) 2/352]

වැඩිදුර පැහැදිලි කිරීමක්

ඉහත සඳහන් අර්ථ කථා, චිකා කථා වනාහි ප්‍රඥාව ඇති පින්වතුන් පමණක් වටහා ගන්නා, තේරුම් ගන්නා කථා වන්නේය. ප්‍රඥාව ඇතින් දුච්ච පින්වතුන් සඳහා චිකක් වැඩිදුර පැහැදිලි කර දිය යුතුව ඇත.

පින්වත් ඔබ ආනාපාන කමිසථානය, ඕදාන කසියනය ආදී සමථ කමිසථානයන් වතුච්ච ධ්‍යාන දක්වා වඩා ඇති සමථයානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්, එම වතුච්ච ධ්‍යාන සමාධියෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාවත් පැතිරෙමින් පවතින්නේමය. එම වතුච්ච ධ්‍යානයෙන් නැගිට දැන් කරන ලෙසට සතර මඟ ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරමින් සිටින විටද මෙම ධාතු මහසීකාර භාවනා සමාධිය හා මුහුච්ච ඇති කථාණයේ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවක්ද පවතින්නේමය.

ඉඳින් පින්වත් ඔබ සුඤ්ඤා විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකු වී, ධාතු කමිසථානයෙන්ම පටන් ගෙන භාවනා කරන්නකු වන්නේ නම්, දැන් මෙන් සතර මඟ ධාතුන්හි ඝට්ඨන ඝට්ඨන ලක්ෂණ එක එකක් අරමුණු කොට භාවනා සමාධිය වඩන අවස්ථාවෙහි උපචාර සමාධිය තෙක් ලඟා වීමට කලින්, එයට ආසන්න වූ පරිකමම සමාධි අවස්ථාවෙන් පටන්ගෙනද ආලෝක ප්‍රභාවත් පහළ වී ආ හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ පාරමි ශක්තියේ විවිධත්වය මත, කෙනෙක් තව කෙනකුට අසමච, වෙනස්ව සිටිය හැක්කේය. සමහර පින්වතුන්ට සතර

මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිත තහවුරු කරගන්නා විට සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල, තාත් පස දිසාවන්හි ආලෝකය පැතිර පවතිනු දැක ගත හැක්කේය. සමහර ජීවත්වූන් ආලෝකයෙන් පවත්ගෙන එය ගණන් නොගෙන ශරීරයේ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් මතටම අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්නේ, සමාධි ජවය වැඩී ආ කල, දුමක් මෙන් අපැහැදිලි සුදුපාටක් මුලින් දැකගන්නේය. සමහර ගෝභාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් විශේෂයෙන් විස්තර වී වැටහී යා හැක්කේය. ශරීරය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් විශාල වී යන ආකාරයට පෙනෙන්නේය. සමහර ගෝභාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි ශරීරය සිදී ගොස් ධාතු කොටස් සමූහ වශයෙන් දැක එම ධාතු කොටස් සමූහයන් ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ගුලිවී ඉතා කුඩා කොටස් ලෙසට පෙනී යා හැකිය. සමාධි ජවය බලවත් වූ විට භාවනා මනසිකාරය අනුව පහළවන විවිධතා මෙසේ පෙනේ. මේ නිසා ගෝභාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල ධාතුන් හි විස්තෘත බව කැමතිවන සිත සංකම්පිත බව කැමතිවන සිත යනාදී ලෙසට සීත නොපෙරෙළෙන වගට විශේෂ අවධානය යෙදවීම අවශ්‍යය. මේ මට්ටමේදී එලෙස සීත පෙරැළී කිරීම, අධිකව වෙනස් වීම නිසා භාවනා සමාධියේ ජවය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් පැරීහී යා හැක්කේය. උඤ්චවය පහළ විය හැක්කේය.

ගෝභාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල (අත-පය-හිත-කඳු යනාදී වූ) ශරීර කොටස් වෙනුවට සතර මහා ධාතු, පිඬුම, ගුළිම දැකීමත් සිටින්නේය. එසේ සමාධි ජවය සම්පූර්ණ වූ විට වනාහි සතර සකද්දා, ලොක ව්‍යවහාරය වශයෙන් කියන "මම" - "ඔබ", "පුරුෂ" - "ස්ත්‍රී", "පුද්ගල" - "සතරව" යන සම්මුති, ආත්ම දෘෂ්ටි බිඳීයෑම සිදු වන්නේය. මෙලෙස වූ සතර සකද්දා බිඳී යනු පිණිසද ගෝභාවචරයා උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතු වන්නේය.

මෙලෙස උත්සහා කරන විට එම ධාතු ඝනයන්හි දුම් දුමන්තාසේ අපැහැදිලි සුදු වණියන් මුලින් මුලින් දැක ගත හැකි වන්නේය. පාරමි ශක්තිය අතින් බලවත්, සමාධි ශක්තිය අතින් බලවත් ගෝභාවචරයන්ට මේ අවස්ථාවේදී, වැඩි කල් නොගෙන, එම දුම් පැහැ සහිත ධාතු ඝනයන්හි ඇති මහා ගුණ සතර දැක ගත හැකි වී, ක්‍රොණයෙන් රබඳු වෙන් කරගෙන පරිග්‍රහ කොටගෙන, තව දුරටත් සමාධිය වඩන විට කපු පුළුන් ගුළියක් සේ සුදු වූ, වළාකුළක් සේ සුදු වූ තලයක් හෝ ගුළියක් ලෙසට දැකගත හැකි වන්නේය. මෙම සුදු තලයෙහි, ගුළියෙහි ඇති ධාතු සතර පරිග්‍රහ කරමින් සමාධිය දිගට වඩන විට හිම කැට, විදුරු කුටීරී ලෙස ඉතාමත් දීප්තිමත් ප්‍රභාෂ්වරව බබලන කැටිති ආකාර දැකගත හැක්කේය. රූප ඝන නම් වූ කැටිති බිඳීමට පෙරාතුව මෙලෙස සතර මහා ධාතු පිඬු ලෙස, රාශි- රාශි ලෙස ඝන ලෙස දැකගනී.

බුදු රජාණන් වහන්සේ වක්ඛු පසාද, සොත පසාද, ඝාත පසාද, පිච්භා පසාද, කාය පසාද, ශැඬි පසාද රූප පස් වර්ගයක් දේශනා කරන ලද සේක. මෙම ප්‍රසාද රූපයන්

"වක්ඛාදි පසදුවිධං රූපාදිනං ගනණපච්චයනාවෙන ආදාසතලං විං විසසනනතතා පසාදරූපං" [වි. ම. 337]

රූපාරම්භය යනාදී පසදුවිධාරම්භයෙන් අරමුණු කළ හැකි වක්ඛු වික්ඛාදිපාදි ආදාය පසදව වික්ඛාදිපාදියෙන් පහළ වීම සඳහා නිසංඝ ප්‍රත්‍ය වශයෙන් උදව් විය හැක්කේය. එසේ උදව් උපකාර කළ හැකි බැවින් මූණ බලන කණනාභි මූණතක් ලෙසට ඉතාමත් ඔපවත් බැවින් නිසා එයට ප්‍රසාද රූපය ශැඬි කියනු ලැබේ.

[වි. ම. පටිච්චනයයි]

මේ පාලි අවධිකාවාවන් අනුව යෝගීන් දුකිමින් සිටින්නා වූ කැටිති තුළ ප්‍රසාද වූ පැහැදිලි රූප කැටිති මෙන්ම පැහැදිලි තැනි කැටිතිද ඇත්තේමය. මේ ඉරිට් ස්කන්ධයේ පැහැදිලි ප්‍රසාද රූප කලාපයක් ඉහත සඳහන් ප්‍රසාද රූප පස් වර්ගයේ පිහිටා ඇත්තේය. අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි මෙම ප්‍රසාද රූපයන් නොපිහිටන්නේය. නමුත් ඉරිට්ගේ පැහැදිලි රූප කලාප හා අපැහැදිලි රූප කලාපයේ භාලේ පිටි සහ කහ පිටි සමවන සේ මිශ්‍රකොට ඇති ආකාරයට මිශ්‍රවී පිහිටන්නේය. කාය ප්‍රසාද රූප ඉරිට්ගේ පුරාම දිග, සරස විසිරී පවතින්නේය. හැපීම, හැටීම දැනගත හැකි තැන්වල කාය ප්‍රසාදය පිහිටා ඇත්තේය. කාය ප්‍රසාදය සමග වූ ප්‍රසාද රූප පස් ආකාරය තුළ අඩංගු රූප කලාපයේ පැහැදිලි රූප කලාපයේ වන්නාහ. මේ රූප කලාපයේ ඝන ශැඬි කියන්නා වූ කැටිති ඕද නොබලන තාක් යෝගාවචර පුද්ගලයා, ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධි ජවය බලවත්ව ඇති විට පවා අධිස් කැට, වීදුරු කැට, පළිගු කැට මෙන් කැට ලෙස, ඝන ලෙස දුකිමින් සිටින්නේය. පැහැදිලි රූප කලාප හා අපැහැදිලි රූප කලාපයේ වෙන් නොකළ හැකි මට්ටමේම තතර වන්නේය. එම පැහැදිලි ධාතු, පැහැදිලි මූනත්, පැහැදිලි කැටිති වල සතර මහා ධාතූන් ක්‍රමයෙන් දැක ගැනීම සඳහා දිගට ම වෙන් වෙන්ව පරිග්‍රහ කරමින් සමාධිග තහවුරු කළ විට, එම පැහැදිලි කැටිති තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතු අනුවම දිගට භාවනා කොට සමාධි ජවය වඩ වඩාත් ශක්තිමත් වූ විට ආලෝකයද දිදුලමින් පහළ විය හැක්කේය.

මේ වනාහී ධාතු මනසිකාර සමථ භාවනා සිත නිසා පහළවන චිත්තජ රූප ඝෛෂ්ටයන්හි අඩංගුව ඇති ව්‍යාප්තිය හෙවත් ධාතු රූපාරම්භයන්ගේ ආලෝකය හා එම චිත්තජ රූපකලාපයන් හි අඩංගු තේජෝ ධාතු හේතුවෙන් නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ උතුරු රූපකලාපයන්හි අඩංගුව ඇති ව්‍යාප්තිය (=රූපාරම්භයන්හි) ආලෝකය වන්නේය. මේ ආලෝකයන් අතරින් චිත්තජ රූපකලාපයන්හි ව්‍යාප්තිය ධාතු රූපාරම්භය ආලෝකය ශරීරය ඇතුළත පමණක් පැතිරී පවතින්නේය. උතුරු රූප ඝෛෂ්ටයන්හි ව්‍යාප්තිය ධාතු රූපාරම්භය ආලෝකය ශරීරය ඇතුළත පමණක් නොව ආසාදනය දක්වාද සදානුභාවයට අනුව පැතිරී යා හැකිවේ. මෙම ආලෝකය, හදය වලට රූපය ඇසුරු කරන සමථ භාවනා සිත (විපස්සනා භාවනා සිත) යනාදියෙන් පටන්ගෙන පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුනත් විනිවිද බාහිරය දක්වා පැතිර යන සේ දිගුමඟින් පැන නගින්නේය. ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා යෙදෙන සදානුභාවය පහළ වූ සදානු ආලෝකයේ මේ. මෙම සදානු ආලෝක නිශම පරමාපී ධර්ම සංභාව ඇති කැටියෙන් දැක ගැනීමට, දැක ගැනීමට තෙල් පහනක් සේ ප්‍රකාශ බවට පත්කිරීම හා මී වූ අවසානය කෘතන්‍යය ඇත්තෙකි. සමාධියේ ජවය වඩාත් බලවත් වීම සඳහා තව දුරට දිගු කළ හැකි වීම සදානුගේ ආනුභාවය බලවත්ව එන්නේය. සදානුභාවය වියාල වූ විට ආලෝකයේ ශක්තියද වඩ වඩාත් බලවත්වේ. එම නිසා ආලෝකයේ ශක්තිය වඩ වඩාත් අවශ්‍ය නැතදී සමාධිය වඩ වඩාත් තහවුරු කරන්න.

ඉදින් පිත්තවත් ඔබ මෙලෙස ධාතු කම්භානගෙන් සමාධිය තහවුරු කරගෙන ගත යුතු විපස්සනාගාමික පුද්ගලයකු වන්නේ නම්,

1. ආලෝකය දුර්වල අවස්ථාවේ.
2. හැඟි නම්, ඕදාන කසියාය වැනි සමථ කම්භානගකට මාරුකොට සමාධිය තහවුරු කර ගැනීමට කැමැති අවස්ථාවේ.
3. හැඟි නම්, වතුරාරකඩ කම්භාන භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය වූ විට.

රූප කලාපයන් දැකීමට කලින්, ආලෝකය ශක්තිමත් වූ මේ වැනි අවස්ථාවන්හි මාරු වීම ඉතාමත් හොඳය. රූපකලාපයන් අප්කධතත - බහිස්සා වශයෙන් දෙපැත්තකින්

පරමාර්ථ දැක්වූ පිණිස විභාග කළ විට=කදාණයෙන් වෙන් කරමින් පරිශ්‍රය කළ විට, සමථ පැත්තට මාරුවී සමථ නිමිති එකක් (අටසීක වැනි සමථ නිමිති එකක්) අරමුණු කොට මනසිකාරය පැවැත්වීමට යැමේදී රූප කලාප අංශු පමණක්ම වශයෙන් පහළවන්නේය. පෙනෙන්නේය. (අටසීකය නොදැක රූපකලාප අංශු පමණක්ම ඉදිරිපත්විය හැකි නිසා) සමාධිය තහවුරු කිරීම සඳහා එවැනි අවස්ථාවක සමථ නිමිත්තට මාරුකිරීමේදී තරමක දුෂ්කරතාවයකට පත්විය හැක්කේය. (නමුත් උනන්දුවෙන් උත්සාහ කළ විට එයද මගහරවා ගත හැක්කේය.)

ඉදින් පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් සුදුබ විපසානානානික පුද්ගලයකු වී සමථ පැත්තට මාරුවී සමාධිය තහවුරු කරන විට, ප්‍රථමයෙන් සතර මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරන්න. ඉහතින් පැහැදිලි කළ ආකාරයට අයිස් කැට, චිදුරු කැට, පළිඟු කැට මෙන් පැහැදිලි වීනිවිද පෙනෙන, පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුහුත්, වල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන්ම අරමුණු වශයෙන් ගෙන දිගට සමාධිය තහවුරු කරන්න. මෙම ආලෝකයේ පැය භාගයක්, පැයක් පමණ එක දිගටම දීප්තිමත්ව දිදුලමින් පැවැත්විය හැකිවූ විට සමථ කමිසථාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ආකාරයට

1. දෙතිස් කොටසාන
2. අටසීක කමිසථාන
3. ඕදාන කසීණය

යන මේ කමිසථාන අනු පිළිවෙලින් භාවනා කළ හැක්කේය. ඕදාන කසීණය අනුව වතුඵ ධන සමාධිය තෙක් භාවනා කළ විට අනෙකුත් සමථ කමිසථානයන්හි මෙන්, විශේෂයෙන් වතුරාරක්ඛි කමිසථානයන්ටද මාරු වීමට කැමැත්තේ නම්, එයේ මාරුවීය හැක්කේය. ඉදින් විපසානාවට මාරු වීමට කැමති නම් පහත සඳහන් ලෙසට ඉදිරියට අභ්‍යාස කරන්න.

අතිතයේ පාරමී ජවය බලවත් වූ පින්වත් යෝභාවචරයන්ට වනාහි ධාතු කමිසථාන මාර්ගය අනුව ක්‍රමානුකූලව උනන්දුවෙන් අභ්‍යාස කරමින් භාවනා කරන විට ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට අයිස්කැට, චිදුරුකැට, පළිඟු කැට මෙන් පිරිසිදු පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුහුත් වල සතර මහා ධාතුන් දැකීම සඳහා පරිශ්‍රය කරන්නේ වැඩි

මේභාවක් නොහොස් එම කැටිති හා මුණත් බිඳී ගොස් රූප කලාප අංශු දැකීමට පටන්ගත හැක්කේය. පාරමී ශක්තිය මනඳවී, සමාධියද ශක්තිය අතින් දුළු වීමෙන් රූප කලාප නොදැකිය හැකි වන්නේ නම්, එම අවස්ථාවෙහි ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු වන්නේය.

දුෂ්කරතා

මෙලෙස වූ සතරමහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් අරමුණු කරමින් සමාධිය තහවුරු කරන විට වටින් වර සමාධිය දුළු වී ගොස්, විශාල කැටිති, මුණත් ලෙස පෙනෙන විට, සුදු වණිය පහළ වන තෙක් නැවත වරක් සමාධිය තහවුරු කළයුතුය. මීටත් වඩා සමාධිය දුළු වී පහත වැටුනේ නම්, දුම්රි වර්ණයට නැවතත් සමාධි ආලෝකය පත්විය හැක්කේය. මේ තරමටත් වඩා සමාධිය පහත වැටුනේ නම්, දුම් වණි මෙන්වත් ආලෝකය දැකගත නොහැකි වනු ඇත. එවිට ඝනය බිඳීමට පෙරාතුව පවතින සතර මහා ධාතූන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් වෙත නැවතත් අවධානය ගොනු කොට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය. මෙලෙස වන්නා වූ දුෂ්කරතාවයන් සාමාන්‍යයෙන් සුදුසු විපස්සානානික පුද්ගලයාට බහුලව පැවතිය හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවන්හි මහත් උනන්දුවෙන්, විශ්ශීයකින් සතර මහා ධාතූන් අරමුණු කරමින් එම අරමුණෙහි භාවනා සිත ශක්තිමත් ලෙස යොදවා සමාධිය තහවුරු වන ලෙස, දැඩි වන ලෙස, සතර මහා ධාතූ අරමුණු මතම දිගට පිහිටා සිටින ලෙසට, හුලං ගොට්ඨිත නිශ්චල තැනක දැල්වෙන පහත් දැල්ලක් සේ නිශ්චල ලෙස, ශාන්ත ලෙස, සමීප ලෙස සිත පිහිටුවා උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විට සතර මහා ධාතූ අරමුණු මත භාවනා සිත පැයක් දෙකක් ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් දුම් පාට හැඩත හමුවිය හැක්කේය. එහිදී සතර මහා ධාතූන් දැක ගැනීමට දිගටම භාවනා කරමින්, සමාධිය දිගට වඩන විට සුදු වලා ලෙස, දීදුලන සුදුපාට කැටි ගැහෙමින්, ගුලී ගැහෙමින්, තලයකට පිහිටමින් තිබෙනු දැක ගත හැකි වන්නේය. එම සුදුපාට තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් කඳාණයෙන් වෙන් කරමින්, පටිග්‍රහ කරමින් දිගට සමාධිය වඩන විට අභිස්කැට, විදුරුකැට, පළිගුකැට, මෙන් පිරිසිදු ලොකු කැටිති, ලොකු ගුලී, ලොකු මුණත් නැවතත් දැකගත හැකි වන්නේය.

මෙලෙස යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සමාධිය උස් පහත් වෙමින් දුම පාට, සුදු පාට, පැහැදිලි විසඳු සුදුපාට, යන ලෙසට බොහෝ වාර ගණනක් පෙරැළී සිදුවිය හැක්කේය. නමුත් සමප්පානික පුද්ගලයන්ට වනාහි මේ මට්ටමේදී අධික දුෂ්කරතා නැති

බව දැක ඇත්තේය. ඉදින් ඇති වී නම් තමා ලබාගත් ආනාපාන චතුරී ධ්‍යානය, ඕදහ චතුරී ධ්‍යාන යනාදී සමාධිත් නැවතත් පිහිටුවමින් සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කළ, සතර මහා ධාතු පරිග්‍රහ කොට සමාධිත ක්‍රම ක්‍රමයෙන් නැවතත් දිගු කළවිට වැඩි කලක් නොගොස් ලොකු සුදු කැටිති, සුදු පාට ගුලි, ලොකු පැහැදිලි මුහුත් යනාදිය, නැවත මතු වීම වන්නේය. එම ලොකු සුදු පැහැදිලි කැටිති, ගුලි, මුහුත් වල පිරී ඇති සතර මහා ධාතුත් පරිග්‍රහ කොට කළාණ ශක්තියෙන් බෙදාගෙන සමාධිත දිගටම දිගු කළ විට පාරමී කුසල ඇත්තේනම් ලොකු සුදු පැහැදිලි කැටිති, බිඳිගොස් රූප කලාප අංශු දැකීමට පටන් ගත හැක්කේය. ඉදින් හමු නොවුනේ නම් එම ලොකු කැටිති, මුහුත් වල ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා දිගට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා රාහුලෝවාද සුත්‍රය (ම. නි. 2/142 - 150) වැනි සතර මහා ධාතු කම්පානය දේශනා කොට ඇති තැන්හි ආකාශ ධාතුවද භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කොට ඇති සේක. අනුශාසනාව සම්බන්ධයෙන් අධිකවාචායඡීයත් වහන්සේ පහත සඳහන් ලෙස විස්තර කොට දක්වා ඇත්තේය.

අට ආකාශ-ධාතූං කසමා විච්චාරෙසිති. උපාදාරූපං-දසසතතතං, හෙට්ඨා නි වතතාරි මනාභුතානෙව කට්ඨානි, න උපාදාරූපං. තසමා ඉමිනා මුඛෙන තං දසෙසතුං ආකාශ-ධාතූං විච්චාරෙසි, අපි ව අජ්ඣධත්තිකෙන ආකාශෙන ජීවිට්ඨිනන රූපමපි පාකටං හොති.

ආකාශෙන පටිවසිනනං, රූපං යාති විභුතතං
තසෙච්චං ආවිභාවතට්චං තං පකාසෙසි නායකො [ම. අ. 3/95]

'හෙට්ඨා වතතාරි මනාභුතානෙව කට්ඨානි, න උපාදාරූප' න්ති, තස පනෙට්ඨ ලක්ඛණානාර-නායෙන ආකාශ-දසසතතෙන දසසිතා වෙදිතඛ්ඛා. තෙනාහ 'ඉමිනා මුඛෙන තං දසෙසතුන්ති. කෙවලං උපාදාරූප-දසසතතට්ඨෙව ආකාශ ධාතු විච්චාරිතා, අට්ඨෙව පටිග්‍රහ-සුඛතායපිති දසෙසනො 'අපිවාති' ආදිමාන. තප්ඨ පටිවසිනදිතඛ්ඛසං රූපසං නිරවසෙස පටිගාදානතතං 'අජ්ඣධත්තිකෙන'ති. විසෙසනමාන 'ආකාශෙන'ති, ආකාශ-ධාතූයා ගතිතාය. 'පටිවසිනනරූප'නිතියාය පටිවසිනදිත කලාපගතමපි පාකටං හොති. විභුතං සුචවා උපට්ඨානි

[ම. වී. 3/63]

සතර මහා භූත ධාතුන්හි ත්‍රිලක්‍ෂණ වනාහි විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතු, සලකා බැලිය යුතු, පරමාර්ථ ධාතු වන බැවින් සවිස්තරව දේශනා කටයුතුය. ත්‍රිලක්‍ෂණය වශයෙන් විපස්සනා භාවනා නොකළ යුතු ආකාශ ධාතුව කුමක් නිසා

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සවිස්තරව දේශනා කරන ලද්දේද? යන ප්‍රශ්නය මෙහිදී මතු විය හැකිය. උත්තරය වනාහී; උපාදාය රූපයන් භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කිරීම අවශ්‍ය නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනා කරන ලද්දේ වන්නේය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මහා රාහුලෝවාද සුත්‍රයේ මුල් භාගයේදී මහා භූත සතර ගැනම භාවනා කිරීමට විස්තර සහිතව දේශනා කරන ලද සේක. උපාදාය රූපයන් මත භාවනා කිරීම ගැන දේශනා නොකරන ලද්දේය. එම නිසා මහා භූතයන් මත පිහිටා සිටින උපාදාය රූපයන් එකිනෙකට සමාන නිසා ලක්කණාකාරණෙතති නය ක්‍රමයෙන් ආකාශ ධාතුවෙන් පිට අතිකුත් උපාදා රූප සියල්ල ආකාශ ධාතුවෙහි ගැඹිකොට දේශනාකොට ඇති සේක. ආකාශ ධාතුව භාවනා කරන ක්‍රමය අනුශාසනා කිරීමෙන් උපාදා රූප සියල්ල භාවනා කිරීම අනුශාසනා කළ බව දැන ගුතුය. එම නිසා මෙම ආකාශ ධාතුව ප්‍රමුඛ කොට ඇති බැවින්, එම උපාදා රූපයන් භාවනා කරන ක්‍රමය අනුශාසනා කිරීමේ අභිලාශය ඇතිව, ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනාකොට ඇතිසේක. මේ පමණක් නොවේ. උපාදා රූප පරිග්‍රහ කිරීමේ හුදු ආනිශංස ගැන අනුශාසනා කිරීමට ම පමණක් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනා කළා නොවන්නේය. නිශම ලෙස රූප බවින් පරිග්‍රහ කිරීමට, පරිග්‍රහ කිරීමේ පහසු ක්‍රමයක් අනුශාසනා කිරීම අවශ්‍ය නිසාද බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනාකරන ලද සේක. අකාශ ධාතුව වනාහී රූපකලාප අතර ඉඩ වන්නේය. රූප කලාපයේ එකකින් එකක් මිශ්‍ර නොවීම පිණිස වෙන්ව පවතින රූපයෝය. එම ආකාශ ධාතුව මගින්, වෙන්ව පවතින රූප කලාප සමූහයද යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියාණයෙහි ප්‍රකට වන්නේය. විසඳවම පිහිටා සිටින්නේය. රූප කලාප සමූහයේ ප්‍රකට නම්, රූප කලාප එකක් එකක් තුළ පිහිටා ඇති රූප බව සමූහයේද ප්‍රකට වන්නේය. පරිග්‍රහ කිරීම පහසු වන්නේය. මෙලෙස හොඳ ක්‍රමානුකූල ක්‍රමයක් අනුශාසනා කොට දැක්වීමට අවශ්‍ය නිසාද බුදුරජාණන් වහන්සේ ආකාශ ධාතුව භාවනා කිරීමට සවිස්තරව අනුශාසනා කරන ලද්දේය.

[ම. අ. 3/95: ම. වී. 3/63]

පැහැදිලි රූප හය (= ප්‍රසාද රූප 6)

වක්ඛු ප්‍රසාද, සෝත ප්‍රසාද, කාණ ප්‍රසාද, පිච්භා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද යන ප්‍රසාද රූප පහ සහ සවංග මනෝ ප්‍රසාදය යන නාම ප්‍රසාදය ද යන සියල්ල එකතුව ප්‍රසාද රූප හයක් (6) ඇත්තේය.

එ තුළ කාශ ප්‍රසාදය මුළු ශරීරය පුරා දිගට, සරසව පැතිර පවත්නේය. මෙම කාශ ප්‍රසාදය ද සහිත රූප ප්‍රසාදයන් පහෙහි අඩංගු රූප කලාපයන් පැහැදිලි රූප කලාපයන් වන්නාහ. පැහැදිලි රූපකලාපයන් ගෙන් බාහිර කම්ප, චිත්තප, සෘතුප, ආහාරප යන හේතු හතර නිසා පහළවන රූප කලාපයන් වනාහි අපැහැදිලි රූපයන්ය. මෙම අපැහැදිලි රූප කලාප හා පැහැදිලි රූප කලාප හාල් පිරි සහ කහ කුඩු සමලෙස ගෙන මිශ්‍රකර තැබුවාක් සේ ශරීරයේ දිග, සරස පිහිටා ඇත්තේය. ගෝඨාවචර පුද්ගලයා ආකාශ බාතුව දැකීමට කලින්, රූපකලාපයන්ද දැකීමට කලින්, සදානාද ප්‍රබල ලෙස දියුණු වී නැති නිසා මේ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාප එකිනෙක කවලම් වී මිශ්‍රණයක් ලෙස දකිමින් සිටින නිසා පැහැදිලි රූප කලාපයන් වනාහි කැටි ගැසී, පිඩුවී, එක තලයකට වී පවතිනු දකිමින් සිටීනු ලැබේ. බාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා මුහුදු සදානා නිසා පහල වූ ආලෝක ප්‍රභාවේ උපකාරයෙන් එම පැහැදිලි මුණත්ති ආකාශ බාතුව දැකීම පිණිස විනිවිද යන ලෙස සිත පිහිටුවමින් භාවනා කරන විට රූප කලාපයන්ට අතරක් දෙන්නා වූ, රූපකලාපයන් වෙන් කර තබන්නා වූ ආකාශ බාතුව දැකගන්නා හා සමගම රූප කලාපයන්ද විසඳව දැකීමට පටන් ගත්තේය.

තව දුරටත් නාම බර්ගයන්හි හවංගය හෙවත් මනෝ ප්‍රසාදයද පහසුකර = දිදුලන ප්‍රභාශ්වර ආලෝකයක් මෙන් පිරිසිදු පැහැදිලි බව ඇති නිසා "පහසුකරමිදං ඝනකවෙ චිත්තං" (අං.නි. 1/18) යනාදී ලෙසට අංගුත්තර එකක නිපාත අවපරාසංඝාත වග්ගයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇතිසේක. (මුල. ටී. 1/125) "සාමොවායං චිත්තසං පණ්ඩරං" = සිත සවභාවයෙන් සම්පුර්ණයෙන්ම සුදු බැවින් පණ්ඩර වන බව දේශනා කොට ඇතිසේක. (සිත සම්පුර්ණයෙන්ම සුදු නමුත් අකුසල් වෛතසිකයන් ගෙන්ම පිරි ඇති බැවින් අකුසල් වෛතසිකයන්ම අධික නිසා අපිරිසිදු දුළු වන්නේ යැයි අදහස් කෙරේ.)

එම සිත් අතර හවංග සිත පිරිසිදුය. පැහැදිලිය, මෙම හවංග සිතෙන්ද චිත්තප රූප පහළ විය හැක්කේය. එම චිත්තප රූපකලාපයක් පාසා ඇති වණ්ඩාතු රූපාරම්මණයේ හවංග සිත හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ සදානායේ ප්‍රමාණයට අනුකූලව සුළු හෝ මහත් ලෙසට දීප්තිමත්ව බබළන්නාහුමය. එම චිත්තප රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති තේරේ බාතු, = උතු උතුර රූප කලාප පරමීපරා අලුතින් පහළ කරවන්නේමය. එම උතුර කලාපයන්හි පිහිටා ඇති වණ්ණාබාතු රූපාරම්මණ ද එම හවංග සිත හා මිශ්‍රව ඇති සදානායේ ශක්තියානුභාවයට අනුරූපව චිකක් හෝ හුගක් වශයෙන් දිදුලමින්, බබළමින් ප්‍රභාශ්වර වන්නේය. එම නිසා හවංග සිත පහසුකර = දිදුලන ,බබළන,

ප්‍රභාශ්වර ආලෝකයක් ඇත්තේ යැයි දේශනා කොට ඇති සේක. තවදුරටත් එම සිත් තුළ සමඵ භාවනා සිත, විපක්‍ෂනා භාවනා සිත, යන කුසල් සිත් (රහත් උතුමන් විභත්සේලාගේ ක්‍රියා සිත්) ද විශේෂයෙන් බඩලන්නේය. ප්‍රභාශ්වරය. එම සමඵ භාවනා සිත්, විපක්‍ෂනා සිත්වල ද බඩලන ප්‍රභාශ්වර ආලෝකය පවතින්නට හැකි නිසා ඉහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරන්නට යෙදුණි.

රූප කලාප විභාග කොට බලන්න

රූප කලාපයන් දළ වශයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගත් විට ඒ තුළ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාප යැයි රූප කලාප දෙවර්ගයක් ඇත්තේය. ප්‍රකාශ රූප * පැහැදිලි රූප වල අඩංගු රූප කලාප අංශුන් පැහැදිලි වන අතර ඉතිරි රූප කලාපයන් අපැහැදිලි වන්නාහ. සමහර ශෝභාවචර පුද්ගලයෝ රූප කලාපයන් මුල් අවස්ථාවේදී කැට්ටි, පිඬු ලෙස ලොකුවට දැකගනිති. සහල් ඇට, යුනු සහල් ඇට, වැනි වූ කැට්ටි ද දැකගත හැකි වන්නේය. සමහර ශෝභින්නට වනාහි කළු පාට විල්ලුද වස්තූයක් මත යුනු සහල් ඇට, මැණික් කැට රාශියක් වපුරා ඇති සේ දැකගත හැකි වනු ඇත. එම අවස්ථාවෙහි එම කැට්ටි, ඇට තුළටද, විහිවිද දැකීමත් සතර මහා ධාතූන් දැකගත හැකි විභාගේ භාවනා කිරීමෙන්, නැත්නම් ආකාශ ධාතුව දැකගත හැකි වනසේ දිගට අවධානය යොමු කිරීමෙන් රූප කලාප අංශුන් දැක බලා ගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙස සියුම් වූයේ සම් ගුද සහල් සේ මැණික් කැට සේ පෙනෙන ලොකු කැට්ටි රූප කලාපය විභාග සමූහ, පිඬු ලෙසට වටහා ගන්න. තවදුරටත් කළුපාට විල්ලුද වැනි වූ ඝණයන්ගෙන් පරිභාහිර වූ පඟුබිම මත සතර මහා භූතයන් වශයෙන් භාවනා කරන විට හෙවත් ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා අවධාරණයෙන් භාවනා කරන විට රූප කලාප අංශුන් දැකගත හැකි වන්නේය. එවා වනාහි නොපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සමූහ, කැට්ටි වන්නාහ.

පින්වත් ඔබ රූප කලාපයන් දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතූන්, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතූන් යන ලෙසට රූප කලාප එක එකක් තුළ සතර මහා ධාතූන් දැක ගනු පිණිස භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. සදාශායෙන් වෙන් වෙන් කොට ගන්න. පින්වත් ඔබ රූප කලාපයන්ගේ යුගුසුළු වූ ඇති වීම, හැඩ වීම, දැකීමත් සිටිනවා වන්නේය. රූප කලාප වෙන් වෙන් වශයෙන් බෙදා හොඳකින තාක් කල්, සමූහ සෙන, කිව්ව සෙන යනාදිය බිඳ නොබැලූ නිසා (එම රූප

කලාපයක් සඳහා වශයෙන්ම දැක්වෙන්නේ නම්) පින්වත් ඔබගේ භාවනා ක්‍රමය, ප්‍රඥප්ති ක්‍රමයන් පවතින්නේය. රූප කලාපයේ යැයි කියන තැන සමූහ ප්‍රඥප්ති, සභාගත ප්‍රඥප්ති නොවීදී තාක් කල් පරමාර්ථ රූපයන්හි කුඩාම සමූහය අදහස් වන්නේය. පරමාණු වලටත් වඩා බොහෝ වාරයක් කුඩා අංශුම වන්නේය. එම රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අට ආකාර, නැතිනම් නව ආකාර, නැතිනම් දස ආකාර රූප ධර්මයෝ එකින් එක ක්‍රමයෙන් බෙදා විග්‍රහ කොට, පරිග්‍රහ නොකළ තාක් කල්, ක්‍රමයෙන් වෙන්-වෙන් කොට නොගන්නා තාක් කල් පරමාර්ථ ක්‍රමයට ක්‍රමයෙන් ඇතුළු නොවී පවතින්නේය. හේතුව වනාහි: රූප කලාප යන්න ප්‍රඥප්ති ක්‍රමයෙහි ඇති සමූහ ප්‍රඥප්ති, සභාගත ප්‍රඥප්ති ආදී ප්‍රඥප්තීන් නොවීදී තාක්, කිසිත් විසඳ නැති තාක්, ඉතාමත් කුඩා පිඬුවක්-කැට්ටක් ලෙස, ප්‍රඥප්තියේම පිහිටා ඇති නිසාය. එම රූප කලාපයක් බිඳ නොබලා, ක්‍රමයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් බෙදා පරමාර්ථ රූප ධර්ම පරිග්‍රහ නොකර රූප කලාප එ ලෙසටම ඇතිවීම-නැතිවීම අරමුණු කර ගෙන එම ඇතිවීම - නැතිවීම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම, නැතිනම් විපසානා භාවනා කිරීම වනාහි ඇතිවීම - නැතිවීම ප්‍රඥප්ති විපසානාවම වන්නේය. එම නිසා රූප කලාපයක් බිඳ බලමින් රූප පරමාර්ථයන් මත ක්‍රමයෙන් පිහිටුවා රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. ක්‍රමයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් ගැනීම විය යුතුය.

මෙලෙස රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට හා ක්‍රමයෙන් පරිවෘත්ත වශයෙන් ගැනීම සඳහා ප්‍රථමයෙන් සතර මහා ධාතුන් ගෙන් පරිග්‍රහ කිරීම පටන් ගන්න. පරිග්‍රහ කිරීම යනු පරමාර්ථ ධර්මයන්, පරමාර්ථ ධර්මයන් වශයෙන් දැකින තෙක් ක්‍රමයෙන් වෙන්කොට ගැනීමයි. ඉදින් රූප කලාපයන්හි ඉතා යුතුකම ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම නිසා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ නොකළ හැකි වීව, අවධාරණය යොමු කොට භාවනා කළ නොහැකි වීව වනාහි දැකීමට අකැමැති, හමුවීමට අකැමැති කෙරෙත් හමුවී වීව නොදැකීමට, නොහමුවීමට කටයුතු කරන්නේ යම් සේද එලෙසටම රූප කලාපයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම කෙරෙහි අවධානය යොමු නොකොට, අරමුණු නොකොට, ඒ දෙස නොබලා, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර භූතයන් මත පමණක් සාවධානව මනසිකාරය පවත්වන්න. භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. ක්‍රමයෙන් පරිවෘත්ත කොට ගන්න.

ඉදින් රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් මත භාවනා කළ නොහැකි, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි, නම් ශරීරය සම්පූර්ණ එකක් වශයෙන්, සමස්තයක්

වශයෙන් ගෙන එහි පස්වී බාතුව මත භාවනා කරන්න. පරිශ්‍රය කරන්න. වෙනත් ක්‍රමයකින් දක්වනොත්, මේ මට්ටමේදී ශරීරය ලොකු පිඩුවක් සේ, මහ ඝනකයක් සේ හොඳැක රූප කලාප අංශු ලෙසට පමණක්ම දැක ගැනීම සඳහා ශරීරය පුරාම ඇති රූප කලාප සියල්ලක්ම සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන පස්වී බාතුවම වශයෙන් භාවනා කරන්න. පරිශ්‍රය කරන්න. අනතුරුව රූප කලාප එකක් තුළ පස්වී බාතුව පරිශ්‍රය කරන්න. තමා පරිශ්‍රය කරන ලද රූප කලාපය බිඳී ගිය කළ මතු වන අලුත් කාලාපය තුළද පස්වී බාතුවම දිගට පරිශ්‍රය කරන්න. සාර්ථක වූ විට කලාප එකින් එක මාරුකරමින් පස්වී බාතුවම පරිශ්‍රය කරන්න. පස්වී බාතුවෙහිදී තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිදු, සැහැල්ලු, යන ස්වභාව බවේ හය ඇත්තේ නමුත් කලාප එකක් එකක් තුළ තද, රළු, බර බව ප්‍රකට වූ විට මොළොක්, සිනිදු, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට නැත. මොළොක්, සිනිදු, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට විට තද, රළු, බර බව ප්‍රකට වූ නැත. මෙලෙස පස්වී බාතුව පරිශ්‍රය කිරීමේදී දුෂ්කරතා ඇති වේ නම්, තද බවට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී පරිශ්‍රය කොට බලන්න. සාර්ථක වූ විට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් බාතූ ස්වභාව එක එකක් වශයෙන් වැඩි කරමින් බලන්න. තමා භාවනා කරන චාරයක් පාසා තද, රළු, බර බවේ සියල්ල එකට දැකගත හැකි වනසේ අභ්‍යාස කරන්න. රූප කලාප සියල්ල ගොඩක් වශයෙන් ගෙන තද බව මතටම මනසිකාරය ගොමුකිරීම හෝ රූප කලාප එකක් තුළ ඇති තද බව මතට මනසිකාරය ගොමු කරන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණන් අභ්‍යාස කරන්න. සාර්ථක වූ විට රූප කලාප සියල්ල එක වර තද බව, රළු බව යන දෙක මත මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප එකක් තුළ ඇති තද, රළු බව යන ස්වභාව දෙක පිළිබඳ එක දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණනක් පුහුණු කරන්න. සාර්ථක වූ විට රූප කලාප සියල්ල සමඝනකයක් ලෙස ගෙන තද, රළු, බර බව මත එක දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණනක් අභ්‍යාසය ඉටුකරන්න. තද, රළු, බර බව ප්‍රකට නැතිව මොළොක්, සිනිදු, සැහැල්ලු බව, ප්‍රකට වීම අනුව රූප කලාපයන්ට භාවනා සිත යොමු කළ හැකි නම් ඒ ක්‍රමයටම අභ්‍යාස කරන්න. මේ දැක්වූ ක්‍රමය උපයෝගී කරගනිමින්, අපෝ බාතූ, තේපෝ බාතූ, වායෝ බාතූන්ද මත දිගට භාවනා කරන්න. ආපෝ බාතූන්හි වැගිරෙන-පිඩුකරන ස්වභාව යන දෙකින් එකක් ප්‍රකට විය හැක්කේය. ඝන බිඳීමට කලින් දෙකම යෙදී ප්‍රකට වුවද රූප කලාප එක එකක් තුළ වනාහී එක ස්වභාවයක්ම වඩා ප්‍රකට විය හැක්කේය. තේපෝ බාතූවෙහි උණුසුම්-සිසිල යන ස්වභාව දෙකක් ඇත්තේ නමුත් රූප කලාප එකක් තුළ එකක්ම පැවැතිය හැක්කේය. උණුසුම ප්‍රකට වූ විට සිසිල ප්‍රකට නැත. සිසිල බව ප්‍රකට වීම උණුසුම ප්‍රකට නැත. වායෝ බාතූවෙහි දුරන, තල්ලු කරන බව යන ස්වභාවයන් කලාපයක් පාසා ඇත්තේය. දුරන බව ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර තල්ලු කරන බව කෘතෘය (රස) වන්නේය.

රූප කලාප එක එකක් තුළ සතර මහා ධාතු සීගල්ලම එක වර කඳුණයෙන් දැකගත හැකි වනු පිණිස බොහෝ වාර ගණනක් අභ්‍යන්තර කරන්න. මෙසේ සාර්ථක වූ විට රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින සමාධිත වනාහි සඳිසුපවාර වශයෙන් උපවාර සමාධිත නම් වූ කාමාවචර සමාධිතයි. එය පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව නැමති අරමුණ ගෙන සිටී. එම පරමාර්ථ ධර්මයන්හි ගැඹුරු බව එක ලක්ෂණයකි. දිගට නොපැවතී වහා නැතිවී යාම තව එකකි. මෙම ගැඹුරු වී දිගට නොපවතින, කල් නොපවතින පරමාර්ථ ධර්මයන් අරමුණු කිරීම හේතුවෙන් එම සමාධිත දිගින් දිගට තහවුරු කළත් අර්ථණා ධ්‍යානය තෙක් යා නොහැක්කේය. අර්ථණා ධ්‍යානයේ ආසන්න ක්ෂේත්‍රයේ පමණක් වන්නාවූ සමාධිතව, උපවාර සමාධිත යැයි කීමම සුදුසු වන අතර මෙම ධාතු මනසිකාර භාවනා කටයුත්තෙහි අර්ථණා ධ්‍යාන සමාධි පහළ නොවන්නේය. නමුත් අර්ථණා ධ්‍යාන සමාධිතව ආසන්න සේ සමීප සේ පිහිටා ඇති නිසම උපවාර සමාධිත හා මුදුන් පෙත්තට ලඟා වූ මේ ධාතු මනසිකාර සමාධිත සංසන්දනාත්මකව සමාන සමාධි ලක්ෂණ ඇති බැවින්, මේ ධාතු මනසිකාර සමාධිතවද සඳිසුපවාර වශයෙන් උපවාර සමාධිතම යැයි කියනු ලැබේ.

[වි. ම. 261; මහා වී. (සී.) 2/352]

දෝණ මතනා=දෝණයක් පමණය

මනසට වූ පුද්ගලයෙකු හේ ශරීරයේ ඇත්තා වූ, කඳුණයෙන් කල්පනා කොට වටහා ගත යුතු වන්නා වූ, පරමාණු අංශුවක් පමණ නැතිනම් ඊටත් වඩා බොහෝ සේ කුඩා වන්නා වූ, ඉතාමත් කුඩා, සියුම් වූ පද්මි ධාතු අධික වූ රූප කලාප (පද්මි ධාතු අධික රූප කලාප සීගල්ල එක කළ විට) දෝණයක් පමණ වීම සාමාන්‍ය ස්වරූපයයි. මෙම පද්මි ධාතු ප්‍රමාණයෙන් අධික පමණ වන ආපෝ ධාතුව ආවර්තන කිරීම වශයෙන් එවා සීගල්ල පිඩු කොට ගන්නා අතර ඒ ආපෝ ධාතුවම අධික වීමෙන් තෙත්වී වැඟිරීමට නොයන සේ තේපෝ ධාතුවෙන් රක්තේ වෙයි. එය සංඝාත වශයෙන් අභිශයින් පුරවන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ සියුම් වූ, රජස් වූ පද්මි ධාතුව නොවිසිරෙනසේ භාත් පසින් බැඳීමය, පැසීමය, සැලීමය යන කෘත්‍යය ඇති ආපෝ-තේපෝ-වාගෝ ධාතූන්ගේ උපකාර ලැබී ඤානයෙන් තෙමන ලද තේපසින් මුහුකුරුවන ලද, වාතයෙන් ගම්මන ලද, පිටි සුන්නක් සේ පිඩු වී, ඝන වී, ස්ථි ඝණාභ්‍යාන පුරුෂ ඝණාභ්‍යාන ආදී වූ විශේෂ ලෙස, ස්වරූපය වෙන් වෙන් බවට පත් වන්නේය. කුඩා වූ විශාල වූ උස් වූ පහත් වූ, දැකී වූ, කල් පවතින බව ආදී වූ ස්වරූප ප්‍රකට ලෙස දැක්වේ.

[වි. මා. 272]

ඉහත සඳහන් අධිකාරී විස්තරය අනුව මේ ශරීරයේ දළ වශයෙන් ගත් කල පර්වි ධාතුව අධික රූප කලාප සියල්ල දෝශයක් පමණ ඇත්තේය. මේ රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුවක් පාසා ශ්‍රාවකයන්ට වනාහි ඉතිරි නොකොට අවසානය තෙක් මනසිකාරය පැවැත්විය නොහැකිය. ඉතිරි නොකට අවසානය තෙක් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි, පරිශ්‍රය කළ හැකි සතර මහා ධාතූන් ගම්බිසි ප්‍රමාණයක් ඇත්තේය. මනසිකාරය පැවැත්විය නොහැකි, පරිශ්‍රය කළ නොහැකි සතර මහා ධාතූන්ද, ගම්බිසි ප්‍රමාණයක් ඇත. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් පරමාපී තෙක් පරිශ්‍රය කළ හැකි ක්‍රමයෙන් බෙදා හැනීමට හැකි රූප කලාප සමහරක් ඇතිවාක් මෙන්ම මනසිකාරය නොපැවැත් විය හැකි, ක්‍රමයෙන් වෙන් වෙන් කරගත නොහැකි සමහරක්, රූප කලාප ගම්බිසි ප්‍රමාණයක්ද ඇත්තේමය. ශ්‍රාවක පාරමී ක්‍රමය අනුව තමා අතීතයේ පුහුණු කළ පාරමී ශක්තිය මුල්කරගෙන හොඳින් හොනු වී පහළ වූ ක්‍රමයේ ආනුභව නිසා වහ වහ භාවනා කිරීමට සමත් වන්නා වූද එසේම, ඊට වෙනස්වූ ඉතා නැවතීමට භාවනා කළයුතු ඇත්තන්ද සිටිය හැකිය. නමුත් වගී වශයෙන් සියලු ධාතූන් ඉතිරි නොකොට නිම වන තෙක් භාවනා කළ යුතුය. පහත සඳහන් විවරණය කියවා බලන්න.

"තසමා සසතනානගතෙ සබ්බධමෙම පරසතනානගතෙ ච තෙසං සතනානවීතාගං අකපවා බහිදධා තාව සාමසද්දානො සමමසනං, අගං සාවකානං සමමසනවාරො"
 [මහා වී. 3/274 - 275]

තම ආධ්‍යාත්මික ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම - නාම ධර්ම වගී සියල්ලද අන්‍යයන්ගේ හෙවත් ඛාහිර සත්තානසන්ති පිහිටා ඇති රූප ධර්ම - නාම ධර්ම වගී සියල්ලද යන මේ සියලු රූප - නාම ධර්ම සංඛාරයන් පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම, ආදී ලෙස සත්තාන වශයෙන් නොබෙදා නොවීමට, ඛාහිර වශයෙන් සාමසද්දා, සමුභ ලෙසද, සමයන ලෙසද විපක්‍ෂනා භාවනාවෙන් සලකා බැලීම වනාහි ශ්‍රාවකයන්ගේ විපක්‍ෂනා ක්‍රමයකට හෙවත් සමමසනවාර ක්‍රමයක් වන්නේය.

[මහා. වී පටිවග්ගයයි]

මේ විස්තර කළ ක්‍රමයට අනුව අප්‍රකටත බහිද්ධා යන සත්තාන දෙවග්ගයේම විසි අට ආකාර වූ රූප වගී සියල්ල රූප කම්ප්පාන වගුවල පෙන්වා ඇති ආකාරයට ඇසෙහි 54ක් ය යනාදී වශයෙන් වූ රූප වගීයන් වශයෙන් සියල්ල නිමවන තෙක් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කළ යුතු බව සිහියට ගන්න.

ඉහත දැක්වූ කොටස වඩා ප්‍රකට වීම සඳහා විස්තර කළ යුතුව ඇත. වක්‍ර දසක කලාප බොහෝ ගණනක් ඇසෙහි ඇත්තේය. (එක ක්‍රමයක පිහිටා ඇති කලාපයක් ගැන මෙහි සැලකේ) එම රූප කලාපයන් තුළ, සමහර වක්‍ර දසකයන් තුළ පමණක්

පරමාර්ථ රූප බලීයත් පරිග්‍රහ කළ හැකිවී ඉතිරි දූෂකයන් වනාහි පරිග්‍රහ කිරීමට නොහැකි විය හැක්කේය.' යන ලෙසට වටහා ගනු මැනවි. වක්‍ර දූෂක කලාප වල මෙන් රූප කලාප එක එක වර්ගයක පිහිටා ඇති සියලු රූප කලාප සියල්ල නිමවන තෙක්, පරමාර්ථය දක්වා ලංවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නමුත් වර්ගයන් වශයෙන් සියල්ල වනාහි සම්පූර්ණවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හදය වරපු යන සය ස්ථානයන් සම්බන්ධයෙන් මෙලෙසට වටහා ගන්න.

පින්වත් ඔබ සය ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද, ඇපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද පරමාර්ථය තෙක් පැහැදිලි වී යනු පිණිස පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථකත්වයට පත් වූ පසු පින්වත් ඔබ වතුධාතු වචනථානය නමැති ධාතු මනසිකාර සමථ කොටස සම්පූර්ණ කළා වන්නේය. දිට්ඨි විසුණී සදාන මට්ටමටද තමා වශයෙන් පිවිසීම ආරම්භ කළා වන්නේය.

සත්ත සඤ්ඤා=අත්ත සඤ්ඤා බිඳීම

"ඵවමෙව ඉමසසාපි භිසඤ්ඤානො පුඛෙඛ ඛාලපුටුජ්ජන-කාලෙ භිතිභුතසාපි පඛඛජිතසාපි තාවදෙව සතො'ති වා පුගගලො'ති වා සඤ්ඤා න අනතරධායති, යාව ඉමමෙව කායං යථාධීතං යථාපණිතිතං ඝණ-විනිබ්බොගං කරවා ධාතුසො න පඵචචෙකඛති. ධාතුසො පඵචචෙකඛතො පනසස සත්ත සඤ්ඤා අනතරධායති, ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සනතිධිති. තෙනාන හගවා 'ඉමමෙව කායං යථාධීතං යථාපණිතිතං ධාතුසො පඵචචෙකඛති: අරථ ඉමසමිං කායෙ පඨවිධාතු, ආපොධාතු, තෙජොධාතු, වායොධාතු'ති. සෙය්‍යථාපි භිකඛචෙ, දකෙඛා ගොඝාතකො වා-පෙ-වායොධාතු'ති".

[ම. අ. 1/245]

'ඝණවිනිබ්බොගනති' සත්තති-සමුත-කිචච-ඝනානං විනිබ්බුජ්ජනං විචෙවනං. 'ධාතුසො පඵචචෙකඛතො'ති ඝණවිනිබ්බොගකරණෙන පඨවි ආදි ධාතුං විසුං විසුං කරවා පඵචචෙකඛනාසං.'සත්තසඤ්ඤා'ති අත්තානුදිට්ඨිවසෙන පඵචතතා සඤ්ඤාති වදනති. වොභාරචසෙන පඵචතත-සඤ්ඤායෙති තදා අනතරධානං යුත්තමෙව යථාවතො ඝණ-විනිබ්බොගසස සමපාදනතො. ඵචං භි සති යථාචුත්ථ ඔපමමරෙචන උපමෙය්‍යරෙථා අඤ්ඤාදරපු සංසද්ධි සමෙති. තෙනෙචාන 'ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සනතිධිති'ති [මහ වී. 1/365-366]

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සුත්‍රයෙහි ධාතු කම්භාන භාවනා චාරයේ දී ගව ඝාතක උපමාව අඩංගුකොට දේශනාකොට ඇත. එම දේශනයෙහිලා අදහස් කරන දේ මෙලෙස වන්නේය.

ගව ඝාතකයා මස් වැඩීම සඳහා ගවයා තරකරන අවස්ථාවේදී ද, ගවයා මැරීමට ගව වධකාගාරයට ගෙනයන විටදී ද, වධකාගාරයට ගෙන ගොස් ගවයා එම වධකාගාරයේ බඳින විටදී ද, එම ගවයා මරන අවස්ථාවේදී ද, මැරීමෙන් පසු ගව කුණ දැකීම විටදී ද, එම ගවයාගේ මස් වෙන්ම, ඇට වෙන්ම, බඩ වැළ වෙන්ම, පිකුණු වෙන්ම යන ලෙසට ඒ ඒ කොටසකගෙන් එකින් එක වෙන් නොකළ තාක් කළ එම ගව ඝාතකයාගේ සීමාවන් ගවයෙක් යන සංඥාව නොබිඳී පවත්වේය. නමුත් එම ගවයා මස් වෙන්ම ඇට වෙන්ම, බඩවැළ වෙන්ම, පිකුණු වෙන්ම, යන ලෙස ඒ ඒ කොටසක වෙන් වෙන් කොට, රැස්කොට සතරමං සන්ධිස්ථානයක ගවමස් විකිණීමට නතර වී සිටින එම ගව ඝාතකයාගේ සිතෙහි "ගවයකුගේ" යන සංඥාව බිඳීගොස්ය. "ගව මස්" යන සංඥාව පහළ විය. එම ගව ඝාතකයාගේ සත්තානයේ, "මම ගවයකු විකුණමින් සිටින්නෙමි, මේ පුද්ගලයෝ වනාහි මගෙන් ගවයකු මිලදී ගනිති" යන ලෙස වූ සංඥාවන් නොවන්නේය. ඇත්ත වශයෙන් එම ඝව ගාතකයාගේ සත්තානයේ, "මම ගවමස් විකුණමින් සිටින්නෙමි, මේ පුද්ගලයන් වනාහි මාගෙන් ගවමස් මිලදී ගන්නේ යැ"යි යන මේ කල්පනාව පහළ වන්නේය. [උපමා විවරණයයි].

මේ විශේෂ උපමාව අනුව යෝගාවචර භික්ෂුවගේ සත්තානයේද පෙර පරමාපී ඤාණ ඇස අන්ධ වූ බාල පෘථුප්පන වූ කාලයේ ගිහිව හෝ වේවා, පැවිද්දක් වශයෙන් හෝ වේවා සිටින්නා වූ පවතින්නා වූ මේ රූප කායස්කන්ධයේ සත්තනි ඝන, සමුභ ඝන, සීලව ඝන යන රූප පිඩු, රූප සමුභ ඤාණයෙන් බිඳ කඩා බලා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, ධාතූන් එකින් එක ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් වෙන් කොටගෙන ධාතූ ස්වභාව පිණිච්ච වශයෙන් ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකළ තාක් සත්ත්වයා යන සංඥාව, පුද්ගලයා යන සංඥාව නොබිඳී ගොස්දී පවතින්නේය. නමුදු රූපස්කන්ධ පිඩු, කැටිති එකින් එක ඤාණයෙන් බෙදා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නිශම පරමාපී ධර්ම සාරය වන පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, යන ධාතූ ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින්, සලකා බලමින් භාවනා කළ හැකි, පරිශුභ කළ හැකි විට එම යෝගාවචර භික්ෂුවගේ සත්තානයේ සත්ත්වයා යන සංඥාව (=ආත්‍ය සංඥාව) බිඳී විනාශ වී යන්නේය. ධාතූන් වශයෙන් පමණක් සිත පිහිටා සිටින්නේය. [උපමෙය්‍ය විවරණයයි]

එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙලෙස දේශනා කළ සේක...

යෝගාවචර භික්ෂුව ගිඳින ආකාරයට, සිටින ආකාරයට මෙම රූප ආත්‍යස්කන්ධය..., මෙම රූප කායස්කන්ධය තුළ පඨවි ධාතූන් ඇත්තේය. ආපෝ ධාතූන්

ඇත්තේය, තේජෝ ධාතුව ඇත්තේය, වාග්‍යෝ ධාතුව ඇත්තේය, යැයි පුද්ගලයන් සත්පවයන් නැති ධාතු පිඬු, කැටිති වශයෙන් එකින් එක ප්‍රත්‍යවේද්‍ය කරමින්, සලකා බලමින් සිටින්නේය. මහණෙනි, සුදුසු ලෞකික උපමාව කට අනුව වනාහි, දක්‍ෂයාගේ භව ඝාතකයෙක් හෝ භව ඝාතක අන්තේවාසිකයෙක් භව දෙනක ඝාතනය කොට මස් වෙතම, ඇට වෙතම ආදී වශයෙන් කොටසින් කොටස වෙන්කොට සතරමන් සංවිස්ථානයක විකිණීම සඳහා තබාගෙන සිටින්නේය. මහණෙනි, මේ උපමාවට අනුවත් යෝගාවචර භික්ෂුව හිඳින ආකාරයට සිටින ආකාරයට මේ රූප කාය ස්කන්ධයම, "මේ රූප කායස්කන්ධයේ පශ්චි ධාතු ඇත, ආපෝ ධාතු ඇත, තේජෝ ධාතු ඇත, වාග්‍යෝ ධාතු ඇත, පුද්ගලයෙක් සත්පවයක් නැත වශයෙන් ධාතු පිඬු, කැටිති ස්වභාව වශයෙන් එකින් එක ප්‍රත්‍යවේද්‍ය කරමින් සලකා බලමින් සිටින්නේය. [ම. අ. 1/24:5; මහා වී. 1/365-366]

රූප ඝන තුන් ආකාරය

"ඝන-විනිබ්‍යොගනති: සන්නති-සමුහ-කිච්ච-ඝනානං විනිබ්‍යජනං විවෙචනං"
 [මහා වී. 1/365]

රූප ලෝකයෙහි සත්තති ඝන, සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන යැයි ඝන වර්ග තුනක් ඇත්තාහ. ඉහත ලිඛා දක්වන්නට යෙදුණු පරිදි ධාතු කමිස්ථාන භාවනා වඩන්නේ රූප කලාප දැකීමට පෙර අවස්ථාවෙහි සත්තති ඝන = සත්තතියක් වශයෙන් පවත්නේය යනු නොදන්නේය. පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමයෙන් සත්තති ප්‍රඥාපතිය මගින් ආවරණය වී පවතින්නේය. එම කාලය තුළ අරමුණු වශයෙන් ගෙන භාවනා කරන සතර මහා ධාතුවන් ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි ද සත්තති ඝන, සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන, යන ඝනයන් නොවීදී සත්තති ප්‍රඥාපති, සමුහ ප්‍රඥාපති, සංයාමන ප්‍රඥාපති, යන මේවා සම්පූර්ණයෙන් දුරුනොවූ, රූප ස්වභාව ලක්ෂණයන් පමණක් පැහැත්තාහ.

මේ අවස්ථාව පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමයෙන් දියුණුව, තියුණුව, පැමිණෙද එවිට (ඉහත සඳහන් ලෙසට) රූප කලාපයන් දැකීමට පටන් ගන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි සත්තති ඝන යැයි කියන ලද, ප්‍රවාහයන් ලෙස පවතින රූප ඝන භාවය වීදී යන්නේය. රූප ප්‍රවාහයන් ලෙස පවතින ඝන බහල ස්වභාවය ඔපවත් වූ ගුලි, පිඬු, මුණත් වශයෙන් නොව යුගුගුලුව ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින රූප කලාප අංශු ලෙසට පමණක් දැකීමින් සිටින නිසා ඝන සත්තතිය යැයි කියන රූප ප්‍රවාහයේ එකට බැඳී පවුන්තා තපවය වීදී යන්නේය. එහෙත් සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන යන ඝනයන් දෙක වනාහි නොවීදී

පවතින්නේය. ඉදින් පින්වත් ඔබට රූප කලාප එක එකක් තුළ පස්වි, ආපෝ, තේපෝ, වාංග) යන සතර මහා බාහුන් ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතහැකි වූ කල්හි සමූහ ඝන යන ඝනඥ බිඳී ගියා වන්නේය. ඉදින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති උපාදාය රූපයන්ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්නට හැකිවිට සමූහ ඝන යන රූප ඝනයන් සම්පූර්ණයෙන්ම බිඳී යන්නේය. පින්වත් ඔබට රූප පරිග්‍රහ ක්‍රමය = රූපයන් පරිග්‍රහ කළහැකි ක්‍රමය, මගින් සත්‍යව ඝනය පමණක් නොව සමූහ ඝනයන් බිඳීමට හැකි වන්නේය. ඉදින් පින්වත් ඔබ රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අට වාර්ගික හෝ ආට වාර්ගික හෝ දස වර්ගික වූ රූප පරමාථී ධර්මයන් ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොටගත හොහැකි වූ විට පරිග්‍රහ කළ නොහැකි විට, රූප කලාප වශයෙන්ම පමණක් දැක ගැනීමක් සිටින විට, සමූහ ප්‍රඥප්ති, සන්ධාන ප්‍රඥප්ති යන මේවා පැහැදිලි නැති නිසා, පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමය ප්‍රඥප්තියේම ගැලීගෙන, ප්‍රඥප්තියේම එල්ල ගෙන සිටින්නේය. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම එක එකක් පරමාථී ධර්ම සවභාවයන් එක එකකට සිත යොමු කොට පරිග්‍රහ කළ හැකි විටම ක්‍රමයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටම පරමාථීයන් ක්‍රමයෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. සමූහ ප්‍රඥප්තිය බිඳීයන්නේය. සමූහ ඝන නම් වූ රූප මිටි බිඳී යන්නේය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ ලක්ෂණදී සතර සම්බන්ධයෙන් ලියා දක්වා ඇති පරිදි රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථී රූප ධර්මයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන පද්ධතාන ක්‍රමය අනුව වැඩිදුරට පරිග්‍රහ කළ හැකි විට, සත්තති ඝන, සමූහ ඝන යන මේවා පමණක් නොව කිවච ඝන=රූපයන්ගේ කෘත්‍ය වශයෙන් ඇති ඝන බහල භාවයද, බිඳ දැමීම කරන්නේය. කිවච ඝන ක්‍රමයෙන් බිඳීමට හැකි වූවා වන්නේය. ඒ ඒ රූප ධර්මයන්ට අදාළව ඒ ඒ කෘත්‍යයක් බැගින් ඇත්තේය. පස්වි බාහු වනාහි කලාපයක් තුළ ඇති රූපයන්ට ප්‍රතිඵලාන කෘත්‍යය කර දෙන්නේය, එය පනිට්ඨාන කෘත්‍යයයි. ආපෝ බාහු වනාහි රූප ධර්මයන් වැඩි දියුණු කිරීමේ කෘත්‍යය කර දෙන්නේය. එය බුද්ධාන කෘත්‍යයයි. තේපෝ බාහු වනාහි කලාපය තුළ ඇති රූප ධර්මයන් මේරීමේ කටයුත්ත කර දෙන්නේය. එය පරිපාචන කෘත්‍යයයි, වාංග බාහු වනාහි තල්ලු කිරීමේ කටයුත්ත කර දෙන්නේය, එය සමුදරණ කෘත්‍යයයි. මෙලෙස ඒ ඒ රූප ධර්මයන්ට අදාළ ඒ ඒ කෘත්‍යයන් ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයාට එම රූප ධර්මයන්හි ඒ ඒ කෘත්‍යයන්ද පරිග්‍රහ කිරීමට (=ක්‍රමයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කරගැනීමට) ඉහත සඳහන් පාළි අටයි. ඒවා, ඒකානි උපදෙස් දී ඇත්තේය. මේ ඒ ඒ කෘත්‍යයන් නොදන්නා විට පින්වත් ඔබගේ රූප පරිග්‍රහ ක්‍රමය කිවච ඝනයෙන් =කෘත්‍යය වශයෙන් එකට බැඳී ආවරණය වී

පවතින්නේමය. රූප ධර්මයන්හි එ එ අදාළ කටයුත්ත = කෘත්‍යය ඇති බැවින් වෙත් වෙන්ව පවතින බව නොදැක කෘත්‍ය එකක්ම වශයෙන් පිළිගන්නා බවට, අදහන සුඤ්ඤ බවට වනාහී මෙහිලා "කිව්ව සෙනයෙන් ආචරණය වී පවතින්නේ," යැයි කියනු ලැබේ. එම කිව්ව සෙනයද කඳුණයෙන් බෙදා වෙන්කොට පරමාථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

රූප ලෝකයෙහි ආරම්භණ සහ නැත

"සාරම්භණා ධම්මා-අනාරම්භණා ධම්මා" [බ. ප. 14]

"කතමෙ ධම්මා සාරම්භණා වෙදනාකඛයෙධා සඤ්ඤාකඛයෙධා, සංචාර-කඛයෙධා, විඤ්ඤාණකඛයෙධා, ඉමෙ ධම්මා සාරම්භණා"

"කතමෙ ධම්මා අනාරම්භණා: සබ්බඤ්ඤා රූපං අසංඛතා ව ධාතු, ඉමෙ ධම්මා අනාරම්භණා" [බ. ප. 446]

"කතමෙ ධම්මා සාරම්භණා: චතුසු භුමිසු භුසලං, අභුසලං, චතුසු භුමිසු විපාකො, තිසු භුමිසු කිරියාවනාකතං, ඉමෙ ධම්මා සාරම්භණා"

"කතමෙ ධම්මා අනාරම්භණා: රූපං ච තිබ්බානං ච, ඉමෙ ධම්මා අනාරම්භණා" [බ. ප. 538]

"නඤ්ච ඵතෙසං ආරම්භණනති-අනාරම්භණා" [බ. අ. 71]

"සාරම්භණා ධම්මානං සතිති ආරම්භණකරණං-හෙදෙ ඵකතො ගයසමානා ආරම්භණං-සණතා ච" [මහා වී. 2/347]

රූප ධර්මයන්හි සත්‍යතා සන, සමුග්‍ර සන, කිව්ව සන, ආරම්භණ සන යැයි සතර ආකාරයක් ඇති බවත්, නාම ධර්මයන්හිද සත්‍යතා සන, සමුග්‍ර සන, කිව්ව සන ආරම්භණ සන, යැයි සන සතර ආකාරයක්, ඇති බවත් ආචාර්ය් පරමපරානුකූල, සමීප්පදායානුකූල කියමනක් ඇත්තේය. එසේ නමුත් ඉහත සඳහන් අධිකාරී විකා වන්හී රූප ධර්මයන්හි ආරම්භණ සන නැති බවත් සත්‍යතා සන, සමුග්‍ර සන, කිව්ව සන යන සන තුනක් පමණක් ඇති බවත් පෙන්වා දී ඇත්තේය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ බමම සංගණී පාළියෙහි, අරමුණු කළ හැකි සාරමමණ-
 බමී, අරමුණු කළ නොහැකි අනාරමමණ බමී යැයි පරමාර්ථ බමීයන් කොටස් දෙකක්
 වශයෙන් දේශනා කොට ඇති සේක. ඒවායින් අරමුණු කළ හැකි සාරමමණ බමීයන්හි
 වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාමස්කන්ධයන් සතර සමස්තයක් ලෙස ගත්
 කල ඒ තුළ කුසල-අකුසල, විපාක-ක්‍රියා හා අවනාකත බමීයන් පවතින බව බුදුරජාණන්
 වහන්සේ විසින්ම දේශනා කොට ඇති සේක. අනාරමමණ=අරමුණු කළ නොහැකි බමීයන්
 වශයෙන් රූප බමී සීයල්ල හා අසංඛත ධාතු ලෙස නිබ්බාන බමීය යන මේ දෙක
 බුදුරජාණන් වහන්සේම දේශනා කොට ඇති සේක.

අරමුණු කළහැකි සාරමමණ බමීයන්හිම පමණක් ආරමමණ ඝන-අරමුණු කළ
 හැකි මවි ඇති බවද ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විකාවන්හි පෙන්වා දී ඇත. සාරමමණ
 බමීයෝ වශයෙන් ආනාපාන පටිභාග නිමිතත, ඕදාන කසීණ පටිභාග නිමිතත වැනි
 ආඥාප්ති සමථ නිමිතිද, රූප කලාප එක එකක් ඇතුළත පිහිටා ඇති සතර මහා
 ධාතුන්හි සවිභාව ලක්ෂණ එක එකක් යැයි කියන පරමාර්ථ බමී වැනි වූ පරමාර්ථ
 අරමුණුද, යන ලෙසට ප්‍රඥාප්ති පරමාර්ථ යන දෙකාකාරයම අරමුණු කළ හැකිය. මෙලෙස
 අරමුණු ගැනීමේදී විඤ්ඤාණය එක එකක් තුළ සාරමමණ බමී නම් වූ විඤ්ඤාණය වෛතසිකයන්
 ආර්ථම වශයෙන් අටක් පිඬු වී ඇත්තේය. සමහර විට සමථ භාවනා සිත, විපස්සනා
 භාවනා සිත, යන පටියන්හි විඤ්ඤාණයක් පාසා විඤ්ඤාණය වෛතසික 34ක් දක්වා එකට
 ගතදෙන්නේය. එම විඤ්ඤාණයක් තුළ එකට යෙදී ඇති විඤ්ඤාණය වෛතසික අරමුණක්
 අරමුණු කරන විට විවිධව වෙනස් ව පවතින්නේය.

"ආරමමණං පටියගයෙහෙව්වා විජානනං උපසස්මානං විඤ්ඤාණං"
 [ම. අ. 1/248]

"විජානනං ආරමමණසස උපලඬ්ඛි" [මුල ව. 1/87]

ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විකාවන්ට අනුව එම නාම බමී මවිවල ඇති සිත වනාහී
 අරමුණු ගැනීමේ සවිභාවය ඇත්තේය.

උපමාවක්:- රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති පද්ධති ධාතු වට අවධානය යොමුකොට බලන්නේ එසේ අවධානයට හසු කරගත් කළ = මනසිකාරයට යොමු වූ විට පද්ධති ධාතු ව දැක ගත්තේ යැයි කිව හැක්කේය. අරමුණු කොට නොලද කළ, මනසිකාරයට හසුනොවන කළ, පද්ධති ධාතුව දන්නේ යැයි කිව නොහැක්කේය. මේ නිසා දැන ගැනීමට වනාහී සිතින් අරමුණ ගැනීමේ සවිභාවයම වන්නේය. අරමුණ ගෙන දැන ගැනීමේදී සවිභාවයයි. එසේ වනාහී අරමුණ හා හැපීමේ ගතිම සවිභාව කොට ඇත්තේය. අරමුණ හා සිත සමබන්ධ කරවන ගතිම වන්නේය. වේදනාව වනාහී අරමුණේ රසය විඳින්නා වූ සවිභාවයම වන්නේය. මෙලෙසට සාරමමණ ධර්මයන් අරමුණු ගන්නා ආකාරය විවිධ බව, වෙනස් බව වන්නේය. (ඉතිරි සාරමමණ ධර්මයන් ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න.)

මෙලෙසම සාරමමණ ධර්මයන් අරමුණක් අරමුණු කරනවිට අරමුණු ගැනීමේ සවිභාවය විවිධ වන වෙනස්වන අතර මෙය එසේය, ඉමය වේදනාවය මෙය සන්ධානාවය, මෙය චේතනාවය මෙය විඤ්ඤාණය යනාදී ලෙසට වෙන්, වෙන්ව නොදැන එම සාරමමණ ධර්මයන් සියලුම මට්ටමක් ලෙස, එකක් ලෙස භාරගැනීම ආරමමණ ඝන යැයි කියනු ලැබේ.

[මහා ටී. (බු.) 2/437]

එම නිසා ආරමමණ ඝන යන්න සාරමමණ ධර්මයන් හා සමබන්ධ වූ ඝන වර්ගයක් වන බැවින් රූප කොටස හා සමබන්ධ කොට සත්තනි ඝන, සමුඝ ඝන, කිවම ඝන, යන ඝන තුන්වර්ගය පමණක් පෙන්වා ඇති බව වටහා ගන්න.

ධාතුකො පව්වචෙකකති

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිලා ධාතු මනසිකාර කොට්ඨාසය දේශනා කිරීමේදී ධාතුකො පව්වචෙකකති = උද්ගල, සතත්ච, ජීව, ආත්ම හැති වශයෙන්ද, ධාතු සවිභාව මට්ටම වශයෙන් සතර මහා ධාතුන් එකක්, එකක්, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණ කරමින්, සලකා බලමින්, භාවනා කරන ලෙස, අනුශාසනා කොට ඇතිසේක. එම අනුශාසනාවෙහිලා ඉහත සඳහන් ඝන වර්ග තුන කොටසකින් විඳුලමින්, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පද්ධති, ආපෝ, තෙජෝ, වායෝ, යන ධාතු හා පරමාථී ධර්ම සවිභාව ලක්ෂණ තෙක් ලංවෙන සේ පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කළ

බ) අවසාන වීකාවන්හි පෙන්වා දී ඇත්තේය. එම නිසා බාහු කම්සානය භාවනා කරමින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා බාහුන් පරමාරී ධර්ම-ආභාවය දක්වා ලංවන හේ, එක එකක පෞද්ගලික ලක්ෂණයන් පරිග්‍රහ කළ විටම (සදානුයෙන් පරිවේජ්‍ය කළහැකි විටම) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ලෙසට බාහු කම්සානය අංග සම්පූර්ණ වන බව වටහා ගන්න. සැලකිලි මත් විය යුතු තැනකි. "බාහුකෝ පච්චවේකකි" යන්න මින් ඉෂ්ඨවන්නේය.

එලෙස රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා බාහු එක එකක් සදානුයෙන් පරිවේජ්‍ය කොට ගත හැකි විටම පරමාරීය තෙක් සදානු දක්ෂණය වශයෙන් ආභාවන්නේය. පරමාරීය දක්වාම සදානු දක්ෂණය වශයෙන් ලගාවූ විටද අනන්ත නම් වූ ආලෝකය උදා වන්නේය. සිත් ගන්නා සුළු ආලෝකය ඕනෑම තැනෙහි පැහැදිලිව දැකිය හැකි වන බව වටහා ගන්න. සතර මහා බාහු ලගාවූ විට සතර සඤ්ඤා, අත්ත සඤ්ඤා දුරුවී යන්නේය.

"නානා බාහුයො විනිබ්බජීථවා ඝණවිනිබ්බෙතාගෙ කතෙ අභතතලකකිණං යථාවසරසතො උපට්ඨාති." [විභ. අ. 35]

එකක් එකක් වූ රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, පරමාරී බාහු සදානුයෙන් වෙන්, වෙන් කොට ගෙන රූප මට්ටම-රූපස්කන්ධ, නාම මට්ටම-නාමස්කන්ධ රූප ඝන, නාම ඝන, එක එකක් සදානුයෙන් බිඳීමට විනාශ කිරීමට හැකිවන ඇති අනන්තලක්ෂණය අනාත්ම අරුණාලෝකය, සවිකීය සවිභාව ලක්ෂණ වශයෙන් ඇති සැටියට යෝගාවචර පුද්ගලයන් සදානුයෙහි ප්‍රකටව තහවුරු විය හැක්කේය. [විභ. අ. පරිවර්තය]

අනාත්ම අරුණාලෝකය මනා කොට මතු වී ආ කළ, සතර සඤ්ඤා, අත්ත සඤ්ඤා බිඳී යෑම සිදුවන්නේය. මෙහිදී සත්ත සඤ්ඤා, අත්ත සඤ්ඤා පිළි ගැනීම විභාවායථීයත් වහන්සේ ආත්ම දෘෂ්ටි දෙවර්ගයක් ලෙසට පෙන්වා දී ඇත.

1. ආත්ම දෘෂ්ටිය

මෙම ශාසනයෙන් පිට දිවයි සහිත සමහර පුද්ගලයන් දරන්නා වූ ආත්මය මරණයෙන් විනාශ වේ යැයි යන අදහස උවේජද දැකියයි. ආත්මය වනාහි මරණයේදී විනාශ නොවන්නේය. සදාකාලිකව පවතින්නේ යැයි. සමහරු පිළිගනීහි. එය ශාස්වත දිවයියි. ආත්මය ශරීර කුඩුවේ හිමිකරු වන්නේය. ශරීර කුඩුව හවයෙන් හවයට අලුතින් අලුතින් මාරුවන නමුත් ආත්මය වනාහි මාරු නොවන්නේය. වෙනස් නොවෙන්නේය. ශරීර කුඩුවක් පාසා නොසිඳී සදාකාලිකව අනුගමනය කරන්නේය. ආත්මයට කැමති ඕනෑම දෙයක් කිරීමේ හැකියාව ඇත්තේය. ආත්මය කැමති තාක් දෑ වින්දනය කරන්නේය. ආත්මය සීයල්ල පාලනය කරන්නේය. ආත්මය තම කැමැත්ත අනුව ශරීර කුඩුව වැඩි කරවයි. මේ ආකාරයට ආත්මයක් ඇති බව කියති, එනම් අත්ත දිවයියි.

2. ලෝක සාමසද්ද අත්ත ගහණය=ලෝක වොහාර අත්ත ගහණය

ලෝකයෙහි පුරුෂයාය, ස්ත්‍රියය, පුද්ගලයාය, සත්වයාය මනුෂ්‍යයා, දෙවියාය, බ්‍රහ්මයාය, ආදීන් ඇත්තවම ප්‍රකටව ඇත්තේ යයි දිවයි වශයෙන් වරදවා ගෙන කීම සිදුවන්නේය. ලෝක සාමසද්ද අත්ත ගහණය=ලෝක වොහාර අත්ත ගහණය = මනුෂ්‍යන් විසින් භාවිතා කරන ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමය අනුව, ප්‍රකටවම ඇත්තේයැයි වරදවා ගන්නා ආත්ම ග්‍රහණයක්ම වන්නේය. සත්ත්ව සංඥාවම වන්නේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයා බාහු කම්ප්ථාන ක්‍රමය අනුව, ක්‍රමානුකූලව භාවිතා කරන පිට (අභ්‍යාස කරන පිට) රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා බාහුන්ද සමග උපාදා රූපයන් පරමාථීය දක්වා ලංවනු පිණිස සදාණයෙන් පරිවේජන කොට ගතහැකි අවස්ථාවෙහි එම රූප බිමියන්හිගේ ඉතාමත් යුගුලුව ඇති වීමේ නැති වීමේ ස්වභාවයද සදාණයෙන් දැක ගන්නේය. එම රූප බිමියන්හි විනාශ නොවී ඝනව පවතින ආත්මයක් නැති බවද දකින්නේය. එම රූප, (එම නාම) බිමියන් තුළ තැන්පත්ව ඇති ආත්මයක් ද හමු නොවන්නේය. මේ රූප වනාහි පුරුෂයාය, මේ රූප වනාහි ස්ත්‍රියය යනාදී ලෙසට කිව හැකි අවස්ථාවක් ද නැත, එලෙස කිව හැකි ආත්මයක්ද සොයන්නේ නමුත් හමු නොවන්නේය. කිව හැකි වූ පුරුෂ-ස්ත්‍රී කෙනෙක්ද සොයන්නේ නමුත් හමු නොවන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ අත්ත දිවයි, මෙත්ම ලෝක සාමසද්ද, ලෝක වොහාර ආත්ම ග්‍රහණය යන ග්‍රහණ දෙයාකාරය බිඳී ගියා වන්නේය.

උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය

ඡේ ඉපදියයන්හි පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් හා අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ අවසානයේ උපාදා රූපද දිගට පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. නමුත් දෙවිස් කොට්ඨාසයන්හි ද පැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, අපැහැදිලි රූප කලාපයන් ද සතර මහා ධාතුන් ද දිගට පරිග්‍රහ කිරීම වඩා හොඳය. ඡේ ඉපදියයන් ද, දෙවිස් කොට්ඨාසයන් ද පැහැදිලි රූප කලාපයන් ද අපැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට නිම වූ විට, ඤාණය ද තිගුණු ඒ සාරයකම වූ විට උපාදාරූපයන් ද විකේන් වික ප්‍රකට විය හැක්කේය. භාවනා කරන ඉමග වනාහි, ප්‍රථමයෙන් ඇසට සිත යොමු කොට අරමුණු කරන්න. එහිදී රූපකලාප අංශු ඉතා පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. තොදකින්නේ නම් එම ඇසෙහි සතර මහා ධාතුන් අනුව භාවනා කරන්න. ඤාණය තිගුණු වූ විට රූප කලාප අංශුන් පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි පැහැදිලි රූප කලාපවල සතර මහා ධාතුන් ද, අපැහැදිලි රූප කලාප වල සතර මහා ධාතුන්ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. කණ, නාසය, දීව හරීරය, හඳුන වස්තූන්හි ද මේ ලෙසටම අවබෝධ කරන්න. දෙවිස් කොට්ඨාසයන්හි තමා මනසිකාරය යොදන කොට්ඨාසයට සිත යොමා අරමුණු කරන්න. එම කොට්ඨාස දැකීම විට එම කොට්ඨාසයන්ගේ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයේ අංශු දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපද අපැහැදිලි රූප කලාපද සතර මහා ධාතුන්ද දැකිනු පිණිස පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න. ඡේ ඉපදිය හා දෙවිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි-අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් ආරාධනා පරිග්‍රහ කළ විට උපාදා රූපයන් තෙක්ම දිගට පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය.

"ඉමෙ වතතරො මහාභුතෙ පටිගගණනතස උපාදාරූපං පාකටං කොති. මහාභුතං නාම උපාදාරූපෙන පටිච්චින්නං. උපාදාරූපං මහාභුතෙන, යථා ආතාපො නාම ජායාය පටිච්චින්නො, ජායා ආතාපෙන. ඵලමෙව, මහාභුතං උපාදාරූපෙන පටිච්චින්නං, උපාදාරූපං මහාභුතෙන"

[විභ. අ. 178]

"මහාභුතං උපාදාරූපෙන පටිච්චින්නං, "නිලං පිතං සුගසධං දුගගසධන"ති ආදිනා. උපාදාරූපං මහාභුතෙන තනතිසතිතසස තසස තතො ඛති අභාවා, ජායාතපානං ආතාප-පච්චය-ජායුපපාදක-නාවො අඤ්ඤාමඤ්ඤා පටිච්චෙජදකතා"

[මුල වී. 2/154]

"නිලං පිත"නති ආදිනා නිලාදි වචනවානං තනතිසසයතතා මහාභුතෙ උපාදායාති ආහ:"මහාභුතං-පෙ-දුගගසධනති, ආදිනා"ති උපාදාය රූපං මහා භුතෙන පටිච්චින්නනති යොජනා. 'තසස'ති උපාදාරූපසස. 'තතො'ති මහාභුතතො ජායාය ආතප පච්චය නාවො ආතපොච්චයො ඵතිසසාති ආතපසස ජායාය උපපාදක නාවො ජායාතපානං ආතප පච්චය ජායුපපාදක නාවො. තෙන උපපාදෙතඛඛි උපපාදක නාවො අඤ්ඤා මඤ්ඤා පටිච්චෙජදකතාති දසෙසති.

[අනු වී. 2/156]

රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මේ සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට, ඤාණයෙන් පරිච්චේද කොටගත් ගෝභාවචර පුද්ගලයාගේ දැනුමට උපාදා රූප ප්‍රකථ වන්නේය. මහා භුත වනාහී එම කලාප වල ඇති උපාදා රූප මගින් පරිච්චින්න විය යුතුය. උපාදා රූපයන්ද එම කලාප වලම ඇති මහා භුතයන්ගෙන් පරිච්චින්න විය යුතු. "ඕනෑම සුරයාලෝකයක් සෙවනැළලෙන් පරිච්චින්න විය යුතුය. ඕනෑම සෙවනැළලක් සුරයාලෝකයෙන් පරිච්චින්න විය යුතුය." යන මේ උපමාවට අනුව මහා භුතයන් කලාපයේ ඇති උපාදාරූපයන්ගෙන් පිරිසිදිය යුතු අතර උපාදා රූපයන්ද කලාපයේ මහාභුතයන්ගෙන් පිරිසිදිය යුතු.

[විභ. අ. පටිච්චිනයි]

මේ ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විස්තරය වනාහී රූප පරමාර්ථයන් තෙක් නුවණැසින් ලඟාවනු පිණිස, පරිග්‍රහ කරන ගෝභාවචර පුද්ගලයාට ඉතාමත් වටිනා ශාස්ත්‍රික දුර්ගතයක් වන්නේය. විකාවායීන් වහන්සේලාද, මෙලෙස භාවනා කටයුත්ත දියුණු කළ හැකි බවට විස්තර කර දෙන්නේය. එම විස්තර වනාහී පහත සඳහන් ලෙසට වන්නේය.

මහා භූතයන් කලාපීය උපාදා රූප මගින් පරිච්ඡින්න වන ආකාරය; නිල් පර්ණ මහා භූතයේ, රත්වත් වූ මහා භූතයේ, සුගන්ධවත් වූ මහා භූතයේ, දුගඳ මහා භූතයේ යනාදී ලෙස වූ කලාපීය වර්ණ-වර්ණය, ගන්ධ-ගඳ යනාදී වූ උපාදා රූපයන් විසින් මහා භූතයන් ප්‍රකටවනු පිණිස විශේෂ කොට දක්වන්නේය. කලාපීය මහා භූතයන් ඇසුරු කොට ඇති එම කලාපීය උපාදා රූපයන් එම කලාපයන්හි මහා භූතයන්ට බාහිරින් භාවනා බැවින්, එම උපාදා රූපයන් එම කලාපයේ මහා භූතයන් පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. සෙවනැල්ල පහළවීමට හිරු, එළිය නැමැති හේතු ධර්මය ප්‍රකටව තිබිය යුතුය. රාත්‍රියේ හිරු, එළිය නැති නිසා සෙවනැල්ල ප්‍රකට නොවේ. එම නිසා හිරු, එළිය සෙවනැල්ල ප්‍රකටව මතු වීමට හේතු ධර්මය වන්නේය. හිරු, එළිය ප්‍රකටව තිබීම යන මේ හේතු ධර්මය නිසාම සෙවනැල්ල මතු විය යුතුය. මෙලෙස හිරු, එළිය නම් වූ හේතු ධර්මය තිබීම, මේ හිරු, එළියෙන් සෙවනැල්ලක් මතුකිරීමට හැකිභාව තිබීම යන මේ කරුණු නිසාම හිරු, එළිය සහ සෙවනැල්ල යන මේවා අනන්‍යතාවය වශයෙන් එකිනි එක පරිච්ඡින්න වන්නේය යන්න සිදුවේ. [මුල වී. පරිවර්තනය]

මේ කියමන අනුව කාරික ධර්මය සහ කාරක ධර්මය පහළවීමේදී පවා එකිනෙක අනන්‍යතාවය වශයෙන් පරිච්ඡින්න වී සිදුවේ යැයි මෙයින් කියවේ. [අනු වී. පරිවර්තනයයි]

පින්වත් ඔබ හොඳින් අවිච ඇති වීමට අවිච වැටෙන තැනක පොළොව මත වැටී ඇති හිරු, එළියක් සහ ගසක සෙවනැල්ලක් වෙත අවධානය යොමුකොට බලන්න. පොළොව මත වැටී ඇති හිරු, එළිය සහ (ගසක) සෙවනැල්ල පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. හිරු, එළිය නැමැති හේතුව නිසා සෙවනැල්ල පහළ වේ. හිරු, එළිය නැති වීමට සෙවනැල්ල මතු විය නොහැක්කේය. හිරු, එළියද සෙවනැල්ල පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. සෙවනැල්ලද මේ හිරු, එළිය යැයි සීමාකොට පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. නමුත් හිරු, එළිය සෙවනැල්ල මතු වීමට හේතුව වන්නේය. සෙවනැල්ල වනාහි හිරු, එළිය නිසා මතු වූ, හිරු, එළියෙන් පහළ වූ එලයකි. මෙලෙස කාරක ධර්මය විසින් කාරික ධර්මය පහළවීමේදී පවා එකිනෙක අනන්‍යතාවය වශයෙන් පරිච්ඡින්න වීම සිදුවන්නේය.

මෙලෙසටම සේනාවට පුද්ගලයා, දැන් මෙන් රූප කලාප එක එකක් තුළ ආදිය ඇති සතර මහා ධාතුන් කුණාගෙන් පරිච්ඡේද කොට හැකිමේදී, රූප කලාපයන්

ආයතනයක් දැක්වීමට පමණි. එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ වශයෙන් ගත හැක්කේ, ඉදින් රූප කලාපයක් එසේ නොදැක, හමුනොවී එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට ගැනීම සිදුවිය නොහැක්කේමය. රූප කලාපයක් ආයතනයක් දැක ගැනීමේදී අඩු වශයෙන් එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති "වණන" යන රූපාරම්භය වනී රූපය දැකීමෙන්ම, රූප කලාප දැකගත හැක්කේය. එම රූප කලාපයක් හි වනී රූපය දැක බලා ගත් විට රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් තවත් හොඳින් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය.

තව දුරටත්, රූප කලාපයක් එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ හැකි විටදී එම සතර මහා ධාතුන් හි වණන=වනී රූපය, ගතය =ගද, රස=රසය, ඕජා=ඕජාව, යනාදී කලාපීය උපාදා රූපයන් වඩා හොඳින් පරිග්‍රහ කිරීම සාර්ථක වන්නේය. හේතුව වනාහි මෙම උපාදා රූපයන්ට සතර මහා ධාතුන් (=මහා භූත ධර්මයන් සහිත රූප කලාපයන්) ගෙන් බාහිරව පිහිටා සිටීමට නොහැකි වන නිසාය.

මහා භූත ධාතු සතර ඇසුරුකොට එම රූප කලාපයේ උපාදා රූප පහළ වේත්, කලාපගත මහා භූතයන් සහජාත, නිස්සය, ආදී පච්චය ශක්තියෙන් උදව් උපකාර නොකරන අවස්ථාවන්හි, එම කාලයේ උපාදා රූපයන්ට පහළ විය නොහැක්කේය. තව දුරටත්, උපාදා රූපයන් නොමැතිව මහා භූතයන්ට පමණක් පහළ වීමක්ද නැත. ලස්සනය, අවලස්සනය, ගදය, සුවදයැයි දැනගැනීමට හැකිවීම එම කලාපයේ උපාදා රූපයන් නිසා බව යෝග්‍යවචර පුද්ගලයාට දැනගැනීමට හැකිවනු ලැබේ. මහා භූත වනාහි ඇති කරවන හේතු ධර්ම වන්නේය. එවිට, උපාදා රූපයේ වනාහි ඇතිවන (පහළ වන) එල ධර්ම වන්නේය. මෙලෙස ඇතිකරවන ධර්මයේ හා ඇතිවන ධර්මයන් පහළවීම වශයෙන් කලාපීය මහා භූතයන් හා උපාදා රූපයන් අන්‍යන්‍ය වශයෙන් එකිනෙක පරිවිචින්න වන්නේය. මහා භූත වනාහි හිරු, එළිය හා සමානය. උපාදා රූපයන් හිරු, එළිය නිසා පහළ වන (ගසක) සෙවනැල්ල යේ වේත්.

මේ පැහැදිලි කිරීම අනුව පරමාර්ථය තෙක් ආයතන ඇස ගොමුකරවනු පිණිස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී මහා භූතයන් පරිග්‍රහ නොකොට උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමද, උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ නොකොට මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කිරීමද පහසු කරුණක් නොවන බවද වටහා ගත යුතුය. අඩුම ප්‍රමාණයෙන් ආකාශ ධාතුව හා වණන රූපය නම් වූ උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමට අපොහොසත්ව, ආයතනයක් නොදැක රූප කලාප දැකගැනීම සිදු නොවිය හැක්කකි.

රූප කලාප නොදැක, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කිරීම අපේක්‍ෂා කළ නොහැකි දෙයකි. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නම් නියම පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් ද නොදැක සිටිනවා වන්නේය. රූප පරමාර්ථයන් තවම නොදුටු එම පින්වතාගේ සත්තානගේ භීශම විපස්සනා ඤාණය වනාහි කිසිම ක්‍රමයකින් පහළ විය නොහැක්කේය. තව දුරටත් රූප කලාප, එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් භාවනා නොකර, පරිග්‍රහ නොකර එම කලාපයේම උපාදා රූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කිරීමද අහස-පොළොව මෙන් ඉතා ඇත් වන්නේය. එම නිසා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ පින්වත් ඔබ එම රූප කලාපීය උපාදාන රූපයන් ද දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න.

වණණ=වර්ණය

රූප කලාපයක් පාසා වණණ යැයි කියන රූපාරම්මණ වණී රූපයක් ඇත්තේය. පහසුවෙන් දැකගත හැකි ද වන්නේය. පින්වත් ඔබගේ සත්තානගේ අඛණ්ඩව පහළ වන්නා වූ සමට භාවනා සිත-විපස්සනා භාවනා සිත හා මුසු වූ ඤාණය නිසා එක ආලෝකය වනාහි දිලීසෙමින් ප්‍රභාශවරව පවතින්නේය. මෙම ආලෝකයේ උපකාරයෙන් එම රූපකලාපයෙහි වණී රූපය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විචි සිත් සන්නතිය මගින්, හෝ වෙනත් ආකාරයකින්, මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන සිත් සන්නතිය තුළ අඛණ්ඩ ඤාණයෙන් දැක ගනිමින් පවතින්නේය.

ගජධ=ගඳු

රූප කලාපයක් පාසා ගන්ධය පවතින්නේය. එය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන සිත් සන්නතිය මගින් දැන ගත හැකි ධර්මයක් වන්නේය. නමුත් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි නාසයෙන් මදක් ඇත ඇස වැනි එක් ස්ථානයක පිහිටා ඇති රූප කලාපයක ගන්ධය වෙත. සිත යොමු කොට අරමුණු කරද්දී එම ගන්ධය ප්‍රකට නොවී නිවීමට හැක්කේය. අරමුණු කළ ද ලබාගැනීමට නොහැකි විය හැක. විශේෂයෙන් සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයන්ට මෙය බහුලව පහළ වන දුෂ්කරතාවක් වන්නේය. එම අවස්ථාවන් හි ඝාත ප්‍රසාදය හා භවාංග

චිත්ත ප්‍රසාදය යන දෙකම එකට පරිග්‍රහ කරන්න. නාසය තුළ පිහිටා ඇති ඝාන ප්‍රසාදයේ ඇති සීග්‍රමී කොටසෙහි ඇති සතර මහා ධාතුවට අවධානය යොමුකොට භාවනා කරන විට රූප කලාපයන් පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම රූප කලාපයන් තුළ පැහැදිලි රූප කලාපයෝද අඩංගුය. ඒවා ඝාන දසක හා කාය දසක පැහැදිලි කලාපයෝය. එම ඝාන දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඝාන ප්‍රසාදය සමස්තයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත්, ඡේදි ග්‍රහණයන් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප අපැහැදිලි රූප කලාපයන්ද, සතර මහා ධාතුවන් සාථීකව භාවනා කොට ලබාගත හැකි මෙවැනි අවස්ථාවන් හි හඳු තුළ පිහිටා ඇති අපැහැදිලි වූ හඳු දසක කලාපයන් තුළ අඩංගුව ඇති හඳු වන්දු රූපය පිහිට කොට ඇත්තා වූ ප්‍රභාස්වර වූ දිලියෙන්නා වූ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදයද පහසුවෙන් දැකිය හැකි වන්නේය. මේ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය ද පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙස චිත්තවත් ඔබ එම ඝාන ප්‍රසාදය හා හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය නම් වූ ප්‍රසාදයන් දෙක එකට, පරිග්‍රහ කොට, භාවනා කර බලන්නට කැමති රූප කලාපයෙහි ගන්ධය අරමුණු කොට භාවනා කර බලන්න. ගන්ධය වනාහී ඝාන විඤ්ඤායුජ-ඝාන විඤ්ඤායුජ මගින්ද දැනගත හැකි ධර්මයක් වන අතර මනෝ විඤ්ඤායුජ = මනෝ විඤ්ඤායුජ මගින්ද දැන ගත හැකි ධර්මයක් වන්නේය. ඝාන විඤ්ඤායුජ වනාහී ඝාන ප්‍රසාදය පිහිට කොට පවතින්නේය. මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන චීථී චිත්ත සන්තතිය නම් වූ මනෝ විඤ්ඤායුජ වනාහී හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පදනම් කොට හඳු වන්දු පිහිට කොට පවතින්නේය. එම නිසා ගන්ධය මත මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, දැක්වූ ලෙස දුෂ්කරතා ඇති විට, අදාළ පැහැදිලි රූප දෙක නම් වූ ද්වාරය සහ ගන්ධාරම්මණය යන දෙක එකතුව පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ යුතුය. මේ ක්‍රමය ගන්ධාරම්මණයකින් පරිග්‍රහ කිරීම ආරම්භ කරන ආදිකම්මක පුද්ගලයකු සඳහාම වන්නේය. සාථීක වූ විට එම ගන්ධාරම්මණය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන චීථී නම් වූ මනෝ විඤ්ඤායුජයෙන්ද මනසිකාරය යොදවා ලබාගත හැකි වන්නේය. ගන්ධාරම්මණයක්, ඝාන විඤ්ඤායුජයෙන් අරමුණු කොට මනසිකාරය පැවැත්වීම යට කී ලෙස සිදුවන්නේය. සාථීක වූයේ නම් මැනවි, සාථීක නොවූයේ නම් තමා ලබාගෙන ඇත්තා වූ සමාධිය නැවතත් තහවුරු කරගන්න. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුවන් බොහෝ වාර ගණනක්

පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ආක්‍රාමය කරන ගන්ධාරම්මයයක් මත ඉහත සඳහන් ක්‍රමයට අනුව දිගට භාවනා කරන්න. සාථික භාවය ලබා ගත හැකි වන්නේය. ඡේ ඉන්ද්‍රියයන් හි පැහැදිලි රූප කලාප අපැහැදිලි රූප කලාපයන් අනුව භාවනා කරන්න.

රස=රසය

ඡේ ඉන්ද්‍රියයන් හි පැහැදිලි රූප කලාප-අපැහැදිලි රූප කලාපයන් හි පිහිටා ඇති රසාරම්මයයන් අනුව මනසිකාරය පවත්වමින් එම රසාරම්මයයන් හි පැයඹී ඇඹුල්, ලුණු, සැර, කහට, තිත්ත යනාදී රස හය වර්ගය සුදුසු ලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. මෙය පිවිහා විඤ්ඤාණ මගින් දත හැකි පිවිහා විඤ්ඤාණ ධර්මයක්ද වන අතර මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දත හැකි මනෝ විඤ්ඤාණය ධර්මයක්ද වන්නේය. ප්‍රථමයෙන් රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද සමග වණ්ණ, ගතඛ යන මේවා සාර්ථක ලෙස භාවනා කළ හැකි වූ විට එම රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රසාරම්මයයන් දිගට භාවනා කරන්න. මනෝ විඤ්ඤාණය මගින් පමණක් ප්‍රථමයෙන් භාවනා කරන්න. දුෂ්කරතා ඇති විට පිවිහා ප්‍රසාදය සහ හවාංග මනෝප්‍රසාද යන දෙක එකට එකතුව පරිග්‍රහ කොට රසාරම්මයයකට යොමු කොට භාවනා කරන්න. සාථික විය හැක්කේය. සත්වයන් වනාහි රසාරම්මයයන් පිවිහා විඤ්ඤාණයෙන් අරමුණු කරන්නේය. පිවිහා විඤ්ඤාණයෙහි උපකාරයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම වඩා පහසු විය හැක. භාවනා ජවය බලවත් වී ආකල්පි මෙම වණ්ණ, ගතඛ, රස, ආදිය මහා භූතල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විටී සිත් සන්තතිය නම් වූ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ම දැනගත හැකි, පරිග්‍රහ කළ හැකි ධර්මයන් වන්නාහ.

පහත සඳහන් අවිධිකථා දැක්වීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කරන්න.

"කබ්බාපි පනෙස පනෙදො මනෝද්වාරික ජවනෙ යෙව ලබන්ති"

[විභ. අ. 285]

භාවනා ජවය දව්ව වී නම් ඝාන විඤ්ඤාණය, පිවිහා විඤ්ඤාණය යනාදීන් මගේ උපකාරය ලබාගෙන ඉක්මනින් වටහා ගෙන ගතඛ-රස, ආදිය දැකගැනීමට මෙලෙස භාවනා කරන්නේ යැයි සැලකිය යුතු.

මිජා=මිජාව

රූප කලාව එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මිජාව=ආහාර ධාතු වන්නේ, කමර මිජා, විතප මිජා, උතුර මිජා, ආහාර මිජා යැයි මිජා හතර ආකාරයක් ඇත්තේ. රූප කලාපයන්හි අභ්‍යන්තරයටම මනසිකාරය විහිදුවන්න. මිජාව දැක ගත හැකි වන්නේය. එය මනෝවිකල්පයා ධර්මයක්ම වන්නේය. ඒවා යැයි දැනගත හැකි තවත් ලකුණක් වනාහි මෙම මිජාවෙන් රූප කලාව අංශුත් තව තවත් අභිතින් පහළ කරන බවයි. බොහෝ යෝගීන්ට මෙම මිජාව බිත්තරයක මදය මෙන් රූප කලාව මධ්‍යයේ පිහිටි සාරය වශයෙන් දැකගත හැක්කේය. එම මිජා සාරයෙන් කලාව අංශු තම තව පහළ වීම ගැනද සැලකිලිමත් විය හැකිය. (භාවනා කරන බ්‍රහ්මය ඉදිරියේ දී දැක්වනු ඇත.) ඡේ ඉප්පියයන්හිම භාවනා කරන්න.

පීචිනිප්පිය=රූප පීචිනිප්පිය

පීචිතය පවත්වන ස්වභාවය, කලාපීය කමීප රූපයන් අනුපාලනයකරමින් පවත්වන්නා වූ ස්වභාව ධර්මයක් වන්නේය. මෙය කමීප රූප කලාපයන්හි පමණක් පිහිටා ඇත. ප්‍රථමයෙන් ප්‍රසාද රූප කලාපයන්හි පමණක් සෙවීමට පටන් ගන්න. එලෙස ප්‍රසාද රූප දැක ගත් පසු එහි පීචිනිප්පිය සොයන්න. පැහැදිලි රූප කලාප වනාහි යම්කිසි ප්‍රසාද රූප වර්ගයකම අඩංගු වන්නක් බැවින් එකාන්තයෙන්ම කමීප රූප වන බැවින්, එවැනි රූප කලාපයක් පාසාම පීචිනිප්පිය අනිවාර්යයෙන් පිහිටා ඇති බැවින්, පීචිනිප්පිය බැලීමට පටන් ගැනීමේ දී ප්‍රසාද රූපයකින්ම පටන් ගෙන බැලිය යුතුය. පින්වත් ඔබ එම පීචිනිප්පිය, ප්‍රසාද රූප කලාපයන්ගෙන් පටන් ගෙන සොයන විට පීචිතය පැවැත්මේ ස්වභාවය ප්‍රථමයෙන් දැක ගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. බොහෝ යෝගීන්ට වලන වන ස්වරූප වශයෙන් පීචිත වන ස්වභාවය, සජීවි බව, දැක ගත හැකි වන්නේ ය. මෙලෙස දැක ගත් විට කලාපීය කමීප රූපයන් අනුපාලනය කරන ස්වභාවය දැකගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. මේ පීචිනිප්පිය රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති කලාපීය කමීප රූපයන් පමණක් අනුපාලනය කරන ස්වභාවය ඇති අතර එමගින් අනෙකුත් බාහිර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කමීප රූපයන් අනුපාලනය නොකරන බව දැන ගනු.

ප්‍රසාද රූපයක් හි ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා දැනගත් විට, මනසිකාරය සාර්ථක වූ විට, සමහරක් පැහැදිලි නොවන (ප්‍රසාද නොවන) රූප කලාප වල ජීවිතින්ද්‍රිය දිගට යොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙම අපැහැදිලි රූප කලාපයක් වනාහි භවීරය පුරා සරස පිහිටා ඇති, භාව දසක කලාප, ජීවිත නවක කලාප සහ පසු කුහරය තුළ පිහිටා ඇති හදුය දසක කලාපයෝ වන්නාහ. චිතතර රූප කලාප, උතුර රූප කලාප, ආහාරර රූප කලාපයන්ද අපැහැදිලිය. නමුත් එම රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය නොමැත. හදුය දසක කලාප, භාව දසක කලාප, ජීවිත නවක කලාපයන්ද පැහැදිලි නැත. (ප්‍රසාද නොවේ.) නමුත් එම රූප කලාපයන්හිද ජීවිතින්ද්‍රිය අඩංගු වන්නේය. එම ජීවිතින්ද්‍රිය ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හිද, ප්‍රසාද (පැහැදිලි) රූප කලාපයන් හා අපැහැදිලි සමහරක් රූපකලාපයන්හිද මනසිකාරය පවත්වමින් බලන්න.

භාව රූප

පුරුෂ භාව රූප-ස්ත්‍රී භාව රූප, පුරුෂයාය, නැතිනම් ස්ත්‍රීය යැයි හඟවන ලක්ෂණය වන්නේය. ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි දිග-සරස පිහිටා ඇති රූපයකි. අපැහැදිලි රූප කලාපයන් සමහරක් හි පිහිටා ඇත්තේය. පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ජීවිත ඉන්ද්‍රිය වටහා ගෙන මනසිකාරයට හසුකරගත් පසු අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හිද ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ඉදින් අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා බලා හමුනොවුන විට භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් දිගට මනසිකාරය ගොපවත්වන්න. ජීවිතින්ද්‍රිය නොමැති කලාපයන්හි භාව රූප නොවීම එයට හේතුවයි. ඉදින් අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය බලා හමුවූ විට එම රූප කලාපයන්හි භාව රූපයන් දිගට සොයා බලන්න. නමුත් එම රූප කලාපයන් ජීවිත නවක කලාප හාමි ජීවිතින්ද්‍රිය පමණක් තිබෙන නමුත්, භාව රූප නොමැත්තේය. ඉදින් එම රූප කලාප භාව දසක කලාප වී නම් ජීවිතින්ද්‍රියද භාව රූපද තිබිය හැක්කේය. ජීවිතින්ද්‍රිය හැකි රූප කලාපයන්හි භාව රූපයන්ද නැත. ජීවිතින්ද්‍රිය ඇති විටදී පමණක් භාව රූප පැවැතිය හැක්කේය. භාව රූපයන් වනාහි ඒකාන්තයෙන් කමීර රූප වන්නේය. ජීවිතින්ද්‍රියද කලාපීය කමී රූපයක් පාසා අනුපාලනය කරමින් පවත් වන්නේය. ආරක්ෂා කරන්නේය. එම නිසා ජීවිතින්ද්‍රිය ඇති රූප කලාපයන්හි පමණක් භාව රූපයන් දිගට ගොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ජීවිත නවක කලාප (හදුය දසක කලාප)

තොපී භාව දසක කලාපම වන්නේ වී නම්, භාව රූප දැක ගත හැකි වන්නේය. පිරිමි යෝගීන් තමා වශයෙන් පුරුෂ භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් බලන්න. ගැහැණු යෝගීන් (යෝගිනීන්) ස්ත්‍රී භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් බලන්න. පුරුෂයන්ට පුරුෂ භාව රූපද, ස්ත්‍රීන්ට ස්ත්‍රී භාව රූපද යනුවෙන් එක වර්ගයක්ම පමණක් පවතින්නේය. පුරුෂ භාව රූප යනු මේ තැනැත්තා පුරුෂයෙක් යැයි දැන ගැනීමේ ලකුණයි. ස්ත්‍රී භාව රූප යනු මේ තැනැත්තී ස්ත්‍රීයක යැයි දැනගැනීමේ ලකුණයි. හමු වූ විට ඡෙඩි ඉන්ද්‍රියයන් එකින් එක මාරු කරමින් බලන්න. මෙම භාව රූපයන් ඡෙඩි ඉන්ද්‍රියයන්හි භාව දසක කලාප වශයෙන් පිහිටා ඇත්තේය.

රූප ලෝකයෙහි යෝගීන් බොහෝමයක්ගේ දැකීමට අපහසු රූපයන් අතර ඕපා, පීචිනිඤ්ඤිත හා භාව රූපයන්ම වන්නාහ. එම රූප තුන් වර්ගය හා ඉහතින් පෙන්වන ලද්දා වූ, පඬුවී, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ, ව්‍යාණා, ගන්ධ, රස, යන රූප ධර්මයන් ඡෙඩි ඉන්ද්‍රියයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි දස ආකාරයක්, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි අට ආකාරයක්, නව ආකාරයක්, දස ආකාරයක් යනාදී වශයෙන් වෙන්, වෙන් කොට බෙදා පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට රූප කම්ප්‍රාන වතු වල ලියා දක්වා ඇති ආකාරයට රූප ධර්මයන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න.

"වකචුඤ්ඤාදර්ශණීං හි වකචුකාය භාව දසක වසෙන තිංස කමමජරූපාහි, උපතථමනකාහි පන තෙසං උතුචිතතාකාරසමුට්ඨානාහි වතුචිසති හි වතුපණ්ණාස කොනති. තථා කොතභානපිටකාදවාචරෙසු. කායදවාචර කායභාවදසකවසෙන වෙච උතුසමුට්ඨානාදිවසෙන ච වතුචිතතාලිස. මනොදවාචර සදයවතචුකාය-භාවදසකවසෙන වෙච උතුසමුට්ඨානාදිවසෙන ච වතු-පණ්ණාස මෙච."

[වී. ම. 468]

මෙම අවිඤ්ඤා හා ගැලපෙන ලෙස ඉදිරියෙහි සඳහන් වතු ලියා දක්වා ඇත.

වකඩු ද්වාර රූප 54

	වකඩු දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තජ අට්ඨමක කලාප	උතුර අට්ඨමක කලාප	ආහාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො
3	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	වකඩු පඤ්ඤා	කාය පඤ්ඤා	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුර රූප	අපැහැදිලි ආහාරජ රූප

1. වකඩු දසක කලාප :- රූපාරම්භණයක් පැමිණ වැදීමට හුදු හුදු වූ වකඩුප්‍රකාශය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.
2. කාය දසක කලාප :- ඵොට්ඨකිධාරම්භණයක් (පඨවි, තෙජෝ, වායෝ) අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට හුදු හුදු වූ කාය ප්‍රකාශය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.
3. භාව දසක කලාප :- භාව රූපය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.
4. චිත්තජ අට්ඨමක කලාප :- හදුන වස්තු පිහිටි කොට ඇති සිතින් උපදින්නා වූ ඕජාව අට්ඨමක කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.
5. උතුර අට්ඨමක කලාප :- රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති තෙජෝ ධාතුච=උතුරු තේතුවක් පහළ වන්නා වූ ඕජාව අට්ඨමක කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.
6. ආහාරජ අට්ඨමක කලාප :- ආහාර=ඕජාවෙන් හට ගත් ඕජාව අට්ඨමක කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි: මේ පසස් හතර ආහාර රූප මිටියට සහමහාර වකඩුව ගැනි කියනු ලැබේ. ඒ ආදි පිහිටි වකඩු ප්‍රකාශයට ප්‍රකාශ වකඩුව ගත නම් ද ගෙදේ.

සෞභ ද්වාර රූප 54

	සෞභ දැසක කලාප	කාය දැසක කලාප	භාව දැසක කලාප	විභවජ අවධමක කලාප	උතුරු අවධමක කලාප	ආකාරජ අවධමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො
3	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො
4	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	සෞභ පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි විභවජ රූප	අපැහැදිලි උතුරු රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. සෞභ දැසක කලාප:- ශබ්දාරම්භයක ස්ථානගතව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ සෞභ ප්‍රසාදය දස වෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි :- මෙම පනස් හතර ආකාර වූ රූප බිම්බන්ව සකමකාර සෞභයැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි සෞභ ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද සෞභය යන නම ද යෙදේ.

කාය දැසක කලාප ආදී ඉතිරි පස් ආකාර රූප කලාපයන් හි තේරුම ඉහත වකුඳුවාර හි කියන ලද ක්‍රමයටම දැන යුතුයි.

ආන ද්වාර රූප 54

	ආන දැසක කලාප	කාය දැසක කලාප	භාව දැසක කලාප	චිත්තජ අවධිමක කලාප	උතුර අවධිමක කලාප	ආකාරජ අවධිමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො
3	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො
4	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො
5	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	ආන පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුර රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. ආන දැසක කලාප :- ගන්ධාරමමණයක් අපාතගතව පැමිණ වැදීමට හුදුසු වූ ආන ප්‍රසාදය දැස වෙතී කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප

කැලකිය යුතුයි. :- මෙම පනස් හතර ආකාර වූ රූප බිඹීයන්ට සසමකාර ආන බැඳී තිබෙනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි ආන ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද ආන යන නම ද යෙදේ.

පිටිනා ආකාර රූප 54

	පිටිනා දසක කලාප	කාය දසක කලාප	කාච දසක කලාප	විභාජ අවධිමක කලාප	උතුර අවධිමක කලාප	ආකාරජ අවධිමක කලාප
1	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව
2	ආලෝ	ආලෝ	ආලෝ	ආලෝ	ආලෝ	ආලෝ
3	තෙරෝ	තෙරෝ	තෙරෝ	තෙරෝ	තෙරෝ	තෙරෝ
4	වාගෝ	වාගෝ	වාගෝ	වාගෝ	වාගෝ	වාගෝ
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	ජීවිතා පටාද	කාය පටාද	කාච රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි විභාජ රූප	අපැහැදිලි උතුර රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. පිටිනා දසක කලාප :- රසාරම්භයක (ආපාතගතව) අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ පිටිනා ප්‍රකාශය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි :- මේ පන්තියේ හතර ආකාර රූප බිඳීමට සකමකාර පිටිනා ගැබ් බිඳෙනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති පිටිනා ප්‍රකාශයට ප්‍රකාශ පිටිනා යන නම ද යොදා.

කාය ආර රූප 44					
	කාය දෘශ්‍ය කලාව	භාව දෘශ්‍ය කලාව	චිත්තජ අවධිමත කලාව	උතුජ අවධිමත කලාව	ආකාරජ අවධිමත කලාව
1	පඬවී	පඬවී	පඬවී	පඬවී	පඬවී
2	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො
3	තෙපො	තෙපො	තෙපො	තෙපො	තෙපො
4	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො
5	ව්‍යාන	ව්‍යාන	ව්‍යාන	ව්‍යාන	ව්‍යාන
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඔපා	ඔපා	ඔපා	ඔපා	ඔපා
9	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

සැලකිය යුතුයි- මේ හතළිස් හතර ආකාර රූප බිඹිගන්ව සකමකාර කාය යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති කාය ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද කාය යන නමද යෙදේ. ධාතු කමිස්ථාන විස්තාර ක්‍රමයෙහිලා දක්වන දෙසාමිස්=42 කොට්ඨාස යනු මෙම කායආරයේ=සරීරයේ පිහිටා ඇති රූප බිඹිගන්ව නැවතත් 42ක් වූ ආකාරයන්ට බෙදා වෙන්කොට භාවනා කිරීමක් වන්නේය. ඒ නිසා ධාතු කමිස්ථාන විස්තාර ක්‍රමය අනුව ඇතැම් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප බිඹිගන්ව කොට දැක්වීමේ දී 44 යැයි ගැනේ නම් එය ඉහත දැක් වූ හතළිස් හතර ආකාර රූපයන්ම අදහස් කරන්නේ යැයි සලකා ගත යුතුය.

මනෝද්වාර(=කදය=කදවත) රූප

කදය රූප 54						
	කදය දසක කලාප	කාය දසක කලාප	කාච දසක කලාප	විතතජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආකාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පඬව්	පඬව්	පඬව්	පඬව්	පඬව්	පඬව්
2	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො
3	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	කදය	කාය පඤ්ඤ	කාච රූප	-	-	-
	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි විතතජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. කදය දසක කලාප :- මනෝ ධාතු, මනෝ විකල්පදාන ධාතු ගත සිත් හි ඇසුර ලැබී පහළ වන්නා වූ කදය වචනු රූපය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

කැලකිය යුතුයි :- මේ පතස් හතර ආකාර රූප බිම්ගන් සකමනාර කදය යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ හඳුනා රූපයට කදය වචනු ගත නම ද ගෙදේ.

මනෝද්වාරය යනු...

මෙහිදී අවිධිකරණයන් වහන්සේ වනාහි හඳුනා මනෝද්වාරය යැයි ව්‍යවහාර කරති. (වී. ම. 468) මෙලෙස වූ අධිකරණ ව්‍යවහාරයම යොදමින් ඉදිරියට මනෝද්වාරය සම්බන්ධයෙන් වැඩිදුර විස්තර දක්වන්නෙමු.

"එව පන මනෝති භවංගචිතං -පෙ-ආවජ්ජනං භවංගතො අමොවෙච්චා මනෝති සභාවජ්ජනෙත භවාංගං දැධ්ඛිං" [සං. අ. 3./4]

"මනෝද්වාරං නාම සාවජ්ජනං භවංගං තස්ස නිසංයතාවතො හදයච්චිං සනධාය නිසංයිත වොභාරෙත 'මනෝද්වාරෙ' ති චුත්තං, යථ මනෝද්වාරංපපත්ති." [මහා වී. (ඉ.) 2/410]

මේ ඉහත සඳහන් අවිධිකරණ විකා විස්තරයන්ට අනුව,

1. භවංගයට ද මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.
2. මනෝද්වාරාවජ්ජන හා සමග යෙදෙන භවංගයටද මනෝද්වාරය යැයි කියනු ලැබේ.
3. හදය වච්චිවට ද ධානුපචාර වශයෙන් මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.

ධානුපචාර

භවාංගය හෙවත් ආවජ්ජනය සමග වූ භවාංගය හදය වච්චිවම පිහිට කොට, ඇඟුරු කොට පහළ වන්නේය. නිශ්‍රය ලබන්නා වූ භවාංගයේ, නැතිනම් නිශ්‍රය ලබන්නා වූ ආවජ්ජනය හා සමග යෙදෙන භවාංගයේ රූපකයක් ලෙසට නිශ්‍රය දෙන්නා වූ හදය වච්චිවට ධානුපචාර වශයෙන් මනෝද්වාරය යැයි කියනු ලැබේ.

[එම පරිච්ඡේදයයි]

ජීවිත නවක කලාප

ගුණ සඳහන් රූප කමිසරාන වගුවල ජීවිත නවක කලාපය ඇතුළත් නොකරන ලදී. එහෙත් (වී. ම. 442) හි තේජෝ කොට්ඨාසය හා වාගේ කොට්ඨාසයන්හි ජීවිත නවක කලාප දක්වා ඇත්තේය. පින්වත් මෙහි එම ජීවිත නවක කලාපය අඩංගු කොට සමස්තයක් ලෙස ගෙනද භාවනා වශයෙන් වැඩිදුරටත් හැකිකෙයි. විශේෂයෙන් තේජෝ කොට්ඨාස වාගේ කොට්ඨාසයන් හි නොවරදවාම එලෙස පරිග්‍රහ කර, භාවනා කළ යුතුම වන්නේය. එම තේජෝ, වාගේ කොට්ඨාසයන් වනාහී යටීරය පුරාම දිග සරස පිහිටා ඇති කොට්ඨාසයන් වන්නාය.

මේ ඉන්ද්‍රියයන්හි රූප කලාප විග්‍රහය=රූප පරිග්‍රහ ක්‍රම

කාය ප්‍රසාද අඩංගු කාය දසක කලාපයන්, මේ ඉන්ද්‍රියයන්හි සෑම තැන පැතිර පවත්වේය. භාව රූප අඩංගු භාව දසක කලාපයන් ද මේ ඉන්ද්‍රියයන් හි සෑම තැන පැතිර පවත්වේය. එක්වූ ප්‍රසාදය, කාය ප්‍රසාදය ආදී ප්‍රසාද (=පැහැදිලි) රූප අඩංගුව ඇති එක්වූ දසක කලාප, කාය දසක කලාප, ආදී ඒ ඒ රූප කලාපයන් වනාහී භාග්‍ය පීටි හා කහ කුඩු සමච්ඡිලි කොට ඇති ගේ එක්වූ ආදී මේ ඉන්ද්‍රියයන් හි එකට මිශ්‍ර වී පවතින්නේය.

එක්වූ දසක කලාපයන් ඇසෙහි පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. තේජෝ දසක කලාපයන් කපේ පමණක් පිහිටන්නේය. භාග්‍ය දසක කලාපයන් නාසයේ පමණක් පිහිටන්නේය. ජීවිත දසක කලාපයන් දිවේ පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. හඳුය දසක කලාපයන් හඳුයේ පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන් ඇස්, කන්, නාස, දිව, යටීරය, හඳුය යන සෑම තැනම, පැතිර පවත්වේය. එම නිසා ඇසෙහි එක්වූ දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි, පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්.

කපේ තේජෝ දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්.

නාසයේ භාන දුසක කලාප, කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්

දිවෙති පිළිනා දුසක කලාප, කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්,

ඔරිරයේ කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප එක් වර්ගයක්,

භෞද්දයේ කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප එක් වර්ගයක්, විශයෙන් චිත්තිබව පවතින්නේය. ඇස්, කන්, නාස, දිව යන තැන්හි පැහැදිලි රූප කලාප=ප්‍රසාද රූප දෙවර්ගයක් ඇති බැවින් එම ප්‍රසාද රූප (=පැහැදිලි රූප) ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද විශයෙන් බැඳීම කළ හැකිය. යෝනාවචර පුද්ගලයාට මේ අවදියේ දී, වනාහි පැහැදිලි රූප කලාප අංශු මාග්ගයන් පමණක් දැක ගැනීම, හමු වීම වන්නේය.

වකඩු ප්‍රසාද ලක්ෂණ

"රූපානිභාතාරංග-භූතපපසාද-ලක්ඛණං වකඩු " [පි. ම. 332]

රූප අරමුණ අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ සතර මහා ධාතුන් හි පැහැදිලි බව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇති රූප ධර්මය වකඩු නම් වේ. වෙනත් ලෙසකට, රූපාරම්මණයක් ආපාතගත වී පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ මහා භූත ධාතුන් හි පැහැදිලි වූ ස්වභාවය වකඩු ප්‍රසාදය නම් වේ. [පි. ම. පරිවර්තයයි]

කාය ප්‍රසාද ලක්ෂණ

"පොටධර්මානිභාතාරංග-භූතපපසාද-ලක්ඛණො කායො" [පි. ම. 332]

ජොට්ඨබ්බාරම්මණ (පඨවි-තේජෝ-වායෝ) වැදීමට සුදුසු වූ සතර මහා භූත ධාතුන් හේ පැහැදිලි බව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇති ධර්මය කාය ප්‍රසාද නම් වේ. වෙනත් ආකාරයකින් දැක්වෙතැන් ජොට්ඨබ්බාරම්මණ වැදීමට සුදුසු වූ සතර මහා භූත ධාතුන්හි පැහැදිලි බව නම්වූ ස්වභාව ලක්ෂණය කාය ප්‍රසාද නම් වේ. [පි. ම. පරිවර්තයයි]

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වකඩු ප්‍රසාදය වනාහී රූපාරම්මය වැදීමට හුදු ප්‍රසාදය වන අතර කාය ප්‍රසාදය වනාහී ජොටිකබ්බාරම්මය වැදීමට හුදු වූ ප්‍රසාදයක් වේ. ඇසෙහි වකඩු ප්‍රසාදයේ අඩංගු වකඩු දසක කලාප සහ කාය ප්‍රසාදයේ අඩංගු කාය දසක කලාප යන කලාප දෙවර්ගය සම ලෙස මිශ්‍රව පිහිටා ඇත්තේය. කුමන ප්‍රසාදයක් වකඩු ප්‍රසාදය වන්නේද? කුමන ප්‍රසාදයක් කායප්‍රසාදය වන්නේද? කුමන රූප කලාපයක් වකඩු දසක කලාපයක් වන්නේද? කුමන රූප කලාපයක් කාය දසක කලාපයක් වන්නේද? යන්න, අභිමුඛවී පැමිණෙන අරමුණ හා ගැලපීමෙන්ම වෙන් කොට ගත යුතු වන්නේය. නමුත් මෙම ප්‍රසාදයන් වනාහී කලාපීය සතර මහා ධාතුන් හි පැහැදිලි බව නම් වූ ස්වභාවය වන නිසා මෙලෙස නිශ්‍රය ලබා දෙන කලාපීය මහා ධාතු පෙරඅනුව නැවත නැවතත් පරිශ්‍රය කොට තිබීමද විශේෂයෙන් අවශ්‍ය වන්නේය.

වකඩු ප්‍රසාදය

වකඩු ප්‍රසාදය පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කිරීම සඳහා ප්‍රථමයෙන් ඇසෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කරන්න. රූප කලාපයන් දැකගත් විට, පැහැදිලි රූප කලාප අංශුවක් අරමුණු කොට පරිශ්‍රය කරන්න, එම රූප කලාපයේ අඩංගු රූප ස්වභාව දසක අනුව දිගට පරිශ්‍රය කරන්න. එම දසක තුළ ප්‍රසාදය නම් වූ පැහැදිලි බව පරිශ්‍රය කරන්න. නැති නම් බොහෝ පැහැදිලි රූප කලාපයන් හි පිහිටා ඇති ඔපවත් වූ ප්‍රසාද රූප පරිශ්‍රය කරන්න. එම ප්‍රසාදය සම්පයෙහි පිහිටා ඇති රූප කලාපයක අඩංගු වී ඇති රූපාරම්මයයක් නැත්නම් රූප කලාපයක අඩංගු වී ඇති රූපාරම්මයයක් අරමුණු වශයෙන් ගන්න. ඉදින් එම රූපාරම්මයය එම ප්‍රසාදයට ආපාත ගතවී වැදෙන බවක් ඇත්නම් එම ප්‍රසාදය වකඩු ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ප්‍රසාදයේ අඩංගු රූප කලාප වකඩු දසක කලාපයක්ම වන්නේය. වකඩු ප්‍රසාදය තුළ පිහිටා ඇති රූපධර්ම දස වර්ගය පරමාර්ථ තත්ත්වයට පිරිසිඳ දක්නාතෙක් පරිශ්‍රය කරන්න. ක්‍රමයෙන් මාග්ගයන් එකින් එක වෙන් වෙන් කොට ගන්න. ඉදින් එම රූපාරම්මයය එම ප්‍රසාදයට නොවදින්නේ නම් එම ප්‍රසාදය වකඩු ප්‍රසාදය නොවන්නේය. කාය ප්‍රසාදය විය හැකි වන්නේය. ඇසෙහි වකඩු ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය යන දෙකම පිහිටා තිබීම එයට හේතුවයි. කාය ප්‍රසාදයක්ද නැද්ද යන වග පහත සඳහන් ලෙසට පරීක්ෂා කර බලන්න.

කාය ප්‍රසාදය

ජොට්ඨබ්බාරම්මණ (පඬවි, තේපේ, වායෝ ධාතු) ආපාතගතව වැදීමට ගෝශ්‍ය වූ, වැදීම පිළිගන්නාවූ පැහැදිලි රූපය කාය ප්‍රසාදය වන්නේය. පළමුව ඇසෙහි පමණක් පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් කඳාණයෙන් දැකගත හැකි වන ලෙසට සාවධානව භාවනා කරන්න. රූප කලාප දැක ගන්නා විට පැහැදිලි රූප කලාප අංශුවක්, නැති නම් බොහොමයක් තුළ පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. එම රූප කලාපය ආසන්නයේම ඇති රූප කලාපයක පිහිටා ඇති, නැති නම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පඬවි, තේපේ, වායෝ යන ජොට්ඨබ්බාරම්මණයක් වෙතට ගොමු කොට අරමුණු කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානයෙන් බලන්න. (තද බව නම් වූ සවභාවය අවධානයෙන් බලන්න.) ඉදින් එම ජොට්ඨබ්බි ධාතුව එම ප්‍රසාද රූපයට ආපාතගත වී වදින්නේද එම ජොට්ඨබ්බි ධාතූ ආපාතගතවී වැදීම පිළිගන්නා එම ප්‍රසාද රූපය කාය ප්‍රසාදයක් වන්නේය. මේ කාය ප්‍රසාදය අඩංගු රූප කලාපය කාය දසක කලාපයක් වන්නේය. ඉදින් එම ප්‍රසාද රූපය ජොට්ඨබ්බාරම්මණයක ආපාතගතවී වී වැදීම භාර නොගනී නම් එම ප්‍රසාදය වකු ප්‍රසාදයක් වන්නේය. වකු ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න ඉහත පැහැදිලි කළ වකු ප්‍රසාදය පරීක්ෂා කරන ක්‍රමය අනුව පරීක්ෂා කර බලන්න.

මෙලෙසින් පිත්චන් ඔබට වකුපුරායෙහි-ඇසෙහි වකු දසක කලාප හා කාය දසක කලාපයන් වෙන් වෙන් වශයෙන් භාවනා කළ හැකි වන්නේය. වකු දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන්ද, කාය දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප ධර්මයන් පරමාථී පිරිසිඳ දක්නා තෙක් භාවනා කරන්න. ඉදින් පිත්චන් ඔබ ඇසෙහිම අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් භාව රූපදී භාව දසක කලාපයන්ද පරමාථී පිරිසිඳ දක්නා තෙක් දිගට පරිග්‍රහ කළ හැකි නම්, ඇසෙහි වකු දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන මේවා පරිග්‍රහ කිරීම මෙතෙකින් මාරය. එම රූප කලාප තුන් ආකාරයන්, අතීත භවයකදී කරන ලද අවිජ්‍යා, භය්‍යා, උපාදානයන්ගෙන් පිරිවරන ලදව, කරන ලද සංස්කාර ස්කන්ධය හේතුවෙන් පහළ වූ කමීප රූපයෝ වන්නාහ. වකු පුරායෙහි කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයන් යන මේවා පරීක්ෂා කළ ක්‍රමයටම හේත පුරායන් ආදී ඉතිරි පකුපුරායන්ද පරිග්‍රහ කරන්න.

සෝන ප්‍රසාදය

"ගද්දාතිඝාතාරංග-භූතප්‍රසාද-ලක්ඛණං සොනං" = ගද්දාරම්මණයක් ආපාත ගතව වැදීමට යෝග්‍ය වූ සතර මහා ධාතුන්හි පැහැදිලි බව, සතර මහා ධාතුන්හි ඔපවත් බවම සෝන ප්‍රසාදය යයි. [වි. ම. 332]

කණ තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා පරිදි පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානයෙන් බලන්න. රූප කලාපයක් දැකගත් පසු එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඔපවත් බව, නැති නම් බොහෝ, රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. අරමුණු කරන්න. හුස්ම ගැනීමේ ශබ්දය වැනි අප්‍රකාශිත ශබ්දයක් වේවා, බාහිර ශබ්දයක් වේවා, මොනගේ හෝ ශබ්දයක් වෙතට සිත යොමා බලන්න. ඉදින් එම ශබ්දය එම ප්‍රසාද රූපයට-පැහැදිලි රූපයට ආපාතගතවී වදින්නේ නම් එම ශබ්දයන් ආපාතගතවී වැදීම පිළිගන්නා එම ප්‍රසාදය සෝන ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ප්‍රසාදරූප ඇතුළත් රූපය කලාප වනාහී සෝන ආක කලාපයන් වන්නේය. එම රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දසාකාර රූප බවේයත් පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක්ම පරිග්‍රහ කරන්න. එකින් එක ක්‍රමයෙන් විභාග කර බලන්න. ඉදින් කණ පිහිටා ඇති එම ඔපවත් බවට ශබ්දයක් ආපාත ගතව වදින්නේ නැති නම් එම පැහැදිලි රූපය (ප්‍රසාද රූපය) සෝන ප්‍රසාදය නොවී කාය ප්‍රසාදය විය හැකි වන්නේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න පරීක්ෂා කිරීමට ඓදිධාරම්මණයන් උපයෝගී කරගෙන ඉහත විස්තර කළ ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. කණෙහිද සෝන දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කලාපයන්ද දිගට පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තරමට පරිග්‍රහ කරන්න. එවා කමිප රූප කලාපයන් වන්නාය.

ඝාත ප්‍රසාදය

"ගණධාතිඝාතාරංග-භූතප්‍රසාද-ලක්ඛණං ඝාතං" [වි. ම. 332]

ඝණධාතිඝාතාරංග-භූතප්‍රසාදයක් ආපාතගතව වැදීමට සුදුසු සතර මහා භූතයන්හි පැහැදිලි බව ඝාත ප්‍රසාදය වන්නේය. කණෙහි සංවේදී කොටසෙහි සතර මහා ධාතුන් පෙනෙන ලෙසට භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයන් දැකගත් පසු

පැහැදිලි රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව, නැත්නම් බොහෝ වූ පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. ශරීරයේ කොතැනක හෝ පිහිටා ඇති රූප කලාපයක නැත්නම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඝෛරියයක්-ගන්ධාරම්මයයක් වෙතට සිත යොමුකොට අරමුණු කරන්න. ඉදින් එම ගන්ධාරම්මයය එම ප්‍රසාදයටම ආපාතගතවේ නම්, එම ප්‍රසාදය ඝාත ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ඝාත ප්‍රසාදය දස වැනිකොට ඇත්තා වූ රූප කලාපයක් ඝාත දසක කලාපයක් වන්නේය. එම ඝාත දසක කලාපයත් බෙදාවෙන් කොට පරමාථී රූප දසක පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් එම ප්‍රසාද රූපයට ගන්ධාරම්මයයක් ආපාතගතවී තොව්දී නම් එම ප්‍රසාදය කාය ප්‍රසාදය විය හැක්කේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන වග සහතික ලෙස දැන හැකිමට ථෙට්ඨබ්බාරම්මයයක් අරමුණු කොට ඉහත විස්තර කළ ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. සාථික වූ විට නාශයේ ඝාත දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කලාපයන් පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. මේවා කමිජ රූපයෝය.

පිච්ඡා ප්‍රසාදය

"රසානිකානාරන-භුතපපාද-ලක්ඛණ පිච්ඡා"

[ව. ම. 332]

රසාරම්මයයක් අභිමුඛ වැදීමට හේතූ වූ සතර මහා භූත ධාතුන් හේ පැහැදිලි බව, සතර මහා භූත ධාතුන්හේ හුදු පැහැදිලි බවම පිච්ඡා ප්‍රසාදය නම් වේ. දිවෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න. අවධාරණය කොට භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු දැක ගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති, එසේ නැතිනම් පැහැදිලි රූප කලාප බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. සම්පව ඇති රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති, නැත්නම් රූප කලාප බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති රසාරම්මයයක් වෙත සිත යොමු කොට අරමුණු කරන්න. ඉදින් එම රසාරම්මයය එම ප්‍රසාද රූපයටම ආපාතගත වී වදින විට රසාරම්මයයන්ගේ වැදීම පිළිගන්නා වූ එම ප්‍රසාද රූපය පිච්ඡා ප්‍රසාදය වන්නේය. එම පිච්ඡා ප්‍රසාදය දසවෙහි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාපය පිච්ඡා දසක කලාපය වන්නේය. එම රූප කලාපය පරමාථී පිරිසිදු තෙක් විභාග කරමින් දසකාර පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් එම රසාරම්මයය එම ප්‍රසාද රූපයෙහි අභිමුඛ වී තොව්දී නම් එම ප්‍රසාද රූප කාය ප්‍රසාද විය හැකි වන්නේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද?

නැද්ද? යන්න නිශ්චිත වීම සඳහා එම ප්‍රකාශ රූපය සමීප ස්ථානයක පිහිටා ඇති රූප කලාපයක නැන්තම්, රූප කලාප බොහෝමයක ඓතිහාසිකවර්ණමයාගේ වෙත යොමු කොට සිතින් අරමුණු කොට පරිඤ්ඤා කර බලන්න. කාශ ප්‍රකාශයක්ද, නැද්ද යන්න එවිට දැන ගත හැකි වන්නේය. විශ්වාස වූ විට දිවෙහි පිවිසා දැක කලාප, කාශ දැක කලාප, භාව දැක කලාප, යන කමීජ රූප කලාප තුන් ආකාරයන්හි පිහිටා ඇති පරමාථී රූප බව දැක පරිලාභ කරන්න.

කාශ විභාගය

කාශද්වාරයෙහි කාශ දැක කලාප, භාව දැක කලාප යැයි කමීජ රූප කලාප දෙවර්ගයක් පමණක් ඇත්තේය. මනසිකාරය පවත්වන ක්‍රමය වනාහි ප්‍රකටය. හැපීම දැනෙන ස්ථානයන්හි කාශ දැක කලාපයේ පමණක් පවතින්නාය. එලෙසටම භාව දැක කලාපයන්ද ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හෘදය යන ඡේ ස්ථානයන්හි දිග, සරය, පිහිටා ඇත්තේය. බොහෝ දෙනා දැනගෙන සිටින භාව රූපයන් හා සම නොවන්නේය. මෙම භාව රූපය තෙමේ මොහු වනාහි පුරුෂයෙකි යැයි ප්‍රකට කරන නිසා, මෝ තොමෝ වනාහි ස්ත්‍රීයාවක් යැයි ප්‍රකට කරන නිසා, පුරුෂයන් හා ස්ත්‍රීන් බෙදා වෙන්කර ගත හැකි රූප වන්නේය. භාව රූපය වකු විකේශ්‍යයක් බවක් යැයි කිව නොහැකිය. මේ භාව රූපයන් නිසාම පුරුෂයන්ගේ සවරූප, සටහන, ඉරියව්, ස්ත්‍රීන්ගේ සවරූපය, සටහන, ඉරියව්, යනාදිය දැනගැනීමට හැකි වීම පමණක්, එයින් ගම්‍ය වේ. එම භාව රූපයන් මනසිකාරයට හසුකර ගැනීමේදී පිරිමි යෝගිනි විසින් වනාහි පිවින රූප අඩංගු අපැහැදිලි රූප සමහරක පුරුෂ භාව රූපයන් සඳහා සොයා බලන විට ගොරෝසු වූ පුරුෂ හැසිරීම් ඇති යමක් දැක ගත හැකි වනු ඇත. මෙම සලකුණ නිසා පුරුෂයකු වන්නේ යැයි වටහා ගත හැක්කේය. නමුත් මෙම ගොරෝසු හැසිරීම, ඉරියව් සවිභාවය, පඬුව, බාහුවෙහි ගොරෝසු-තද බව හා සමාන නොවන බව බොහෝ දෙනකුට වටහාගත හැක්කේය. එලෙසටම කාන්තා යෝගිනිද තමාගේ අධ්‍යාත්මික සන්තානයෙහි පිවින රූපවල අඩංගු අපැහැදිලි ඇතැම් රූපයන්හි ඉරි භාව රූපයන් සඳහා සොයා බලන විට මෘදු කමිණන් වූ සවිභාවයක් දැකගත හැක්කේය. එම සලකුණ නිසා කාන්තාවක් වන්නේ යැයි වටහාගත හැක්කේය. නමුත් එම මෘදු කමිණන් සවිභාවය පඬුව බාහුවෙහි මෘදු සිනිදු බව හා සමාන නොවන බව වටහා ගත හැක්කේය. භාව රූපයන් සඳහා ඡේ ඉරියව් අනුවම භාවනා කරන්න.

මනෝද්වාර-හදය වචන

"මනෝධාතු-මනෝවිඤ්ඤාණධාතුනං නිසංයලක්ඛණං හදයවචන"

[ච. ම. 334]

මනෝධාතු නම් වූ හවංග මනෝ ප්‍රසාදය හා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු නම් වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණය හැර මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් වලට ආධාරක ස්ථානය වන රූපය හදය වචන රූපයයි. මෙය මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන්ට නිශ්‍රය වන්නා වූ රූපයවේ.

භාවනා ක්‍රමය

පපු කුහරය තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත් විට හවංග මනෝප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. සමථ කොට්ඨාසයේ දී දැක්වූ ලෙස හවංග මනෝප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ යෝගාවචරයකුට මෙහිදී හවංග මනෝප්‍රසාදය නැවත වරක් පරිග්‍රහ කිරීම දුෂ්කර නොවේ. මෙම හවංග මනෝප්‍රසාදයටම භාවනා සිත යොමු කොට තමාගේ ඇඟිල්ලක් සොලවා බලන්න. සොලවනු කැමති, නවනු කැමති සිත-සොලවන සිත, නවන සිත දැකගන්නා ලෙස ඉදිරියට මනසිකාරය පවත්වන්න. සිත පරිග්‍රහ කළ විට එම සිතෙහි නිශ්‍රය ස්ථානය වන්නා වූ හදය වචන රූපය දිගට පරිග්‍රහ කර බලන්න. සාථික විය හැක්කේ ය. ඉදිත් සාථික වී නම් හවංග මනෝප්‍රසාදය සමග සොලවන, නවනු කැමති සිත අඩංගු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන සිතලේ මෙම හදය වචන රූපයෙන්ම නිශ්‍රය ලබා පහළ වන ආකාරය වැඩි ගත ලෙසට දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙම හදය වචන රූපය ඉහත සඳහන් මනෝධාතු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන්ට යටින් පිහිටා ඇති රූප කලාප අංශුන් තුළ අඩංගුවන රූප වර්ගයක් වන්නේ ය. මෙහිලා "නිශ්‍රය වන්නේය" යනු, හදය වචන සහ මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යනාදීන් සමග එකට සම්බන්ධව පහළවන සවිභාවය ඇත්තේය, යන අදහස වේ. හදය වචනව නැති තැන මෙම විඤ්ඤාණයන් පහළ විය නොහැකි බවම සම්බන්ධතාවයයි. එම හදය වචනව අඩංගු වන රූප කලාපයන් හදය දසක කලාප වන්නේය. මෙම හදය දසක කලාප විවිච්ඡේදනය කොට දසකකාර පරමාථි ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී සොලවනු, නවනු කැමති සිත් ආදී සිත් මුලින්ම පරිග්‍රහ කිරීම සිතෙහි ස්ථානය වන හදය වචන රූපය නියම ලෙසටම වටහා හැකිම සඳහාය. සමහර යෝගීන්ට වනාහි

හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිශ්‍රය කරමින් එම හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පිහිට කරගන්නා හදය වරපු රූපයද පහසුවෙන්ම පරිශ්‍රය කළ හැකි වෙති. හදය දසක කලාපයන් පරමාථීයන් පිරිසිදුව තෙක් රූප බිඹයන් පරිශ්‍රය කළ පසු පපු කුහරය තුළ ඇති කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන් විශ්ලේෂණය කළ විට ඒවායේ පරමාථී රූප බිඹයන් පරිශ්‍රය කරන්න. මෙලෙස පපු කුහරයේද හදය දසක, කාය දසක, භාව දසක යනුවෙන් කමීප රූප කලාප තුන් ආකාරයක් ඇත්තේය.

හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය

පපු කුහරය තුළ පැහැදිලි රූප (ප්‍රසාද රූප) දෙවර්ගයක් ඇත්තේය

පහසාරමිදං සිකඩවේ විතං

[අං. නි 1/18]

යන දේශනාවට අනුව හදය වරපු පිහිට කොට එය තම නිවහන කරගන්නා වූ හවාංග සිතද ප්‍රභාශ්වරවම පිහිටන්නේය. ප්‍රභාශ්වරව දිළුණින් පවතියි. (ඵලපවාර කථාවකි) සනාචොවායං විතංසක පණ්ඩරතා (මුල වි. 1/125) හදය වරපුව පිහිට කොට ඇත්තා වූ සිත් සියලුමද පැහැදිලි සුදු වර්ණයම වන්නේය. (අකුහල වෛතසිකයන්, නිසාම, තැත්තමී එම අකුහල වෛතසික හේතුවෙන්ම අපිරිසිදු වන්නේ යැයි කියනු ලැබේ.)

මේ දේශනාවට අනුව පපු කුහරයෙහි පිහිටා ඇති ප්‍රභාශ්වර දිළුණ ආලෝකය පහළ කළ හැකි හවාංග මනෝද්වාරයද ඇත්තේය. පැහැදිලි නාම ධාතුවයි ඒ. හැපීම දැනගත හැකි කාය විඤ්ඤාණ සිත පිහිටන්නා වූ කාය ප්‍රසාදයද ඇත්තේය. එනමී රූප ප්‍රසාදයයි. කාය ප්‍රසාදයේ රූප කලාප අංශු වශයෙන් පිහිටන්නේය. පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි අඩංගු වන්නේය. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය අපැහැදිලි හදය වරපු රූපය පිහිට කොට සිටින පැහැදිලි ධාතු වර්ණයක් වන්නේය. රූප කලාප අංශු නොවන්නේය. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය වනාහි පැහැදිලි එකකි. මෙම මනෝද්වාරයට නිශ්‍රය වන හදය වරපු රූපය අපැහැදිලි රූපයකි. කාය ප්‍රසාදය අඩංගු වන්නා වූ කාය දසක කලාපයන් හෘදයේ දිග, සරස පුරා පිහිටා ඇත්තේය. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය අංශු වශයෙන් භාත්පස සෑම තැනම පිහිටා ඇත්තේය.

ෆෆෆෆෆ ෆෆෆෆෆ

මෙලෙස ෂඩ් ද්වාරයන්හි පිහිටා ඇති කමීප රූපයක් මහ මහතිකාරය පවත්වන්නේ ප්‍රකාශයන්හි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කිරීම, කණ, නාසය, දිව, කය, භෘදය, යන ස්ථානවල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කිරීම ලියා දක්වන ලදී. එලෙස ලියා පැහැදිලි කරන ලද්දේ, ජාණය තිගුණ නැති පුද්ගලයන් සඳහා ධව සීතනි තබා ගනු මැනවි.

ජාණය තිගුණ පිත්චතුන් වනාහි ශරීරය සමස්තයක් ලෙස ගෙන සතර මහා ධාතුන් වශයෙන් මහතිකාරය පවත්වන විට මුළු ශරීරය එක ගණයක් ලෙස නොදැක රූප කලාපය අංශු වශයෙන්ම දැක ගන්නේය. තව දුරටත් ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හිදී පැහැදිලි නොපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් පරමාථී පිරිසිඳින තෙක් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි එම පිත්චතුන්, ඇස් අරමුණු කළද ඇස් ගෝලය නොදැක රූප කලාප අංශු පමණක්ම දැකීමක් සිටින්නේය. එලෙස රූප කලාප අංශු පමණක් දැකිනා වූ පිත්චතුන්, ඇස් ගෝලය තව දුරටත් සොයමින් එහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් නැවත පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍ය නැත. ඇස් ගෝලය තුළ රූප කලාපයන් පහසුවෙන් දැක ගන්නා පිත්චතා එම රූප කලාපයන්හි අඩංගු වක්ඛු දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප, පරමාථී පිරිසිඳ දක්නා තෙක් බෙදුමක් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. කණ, නාසය, දිව, භෘදය යන ආදීන්ගේද මෙලෙසටම අවබෝධ කරගන්න. ඉතිරි චිත්තප, උතුප, ආභාරප, අවිඛමක කලාපයන් දිගට පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන විටදී එලෙසටම අවබෝධ කරගන්න.

ශඩ් ස්ථානයන්හිදී, පිහිටා ඇති කමීප රූපයන් ගවයක් පහළ වීම සඳහා ආරම්භය ලබාදෙන රූප ධර්මයේය. සමහර කමීප රූපයන් පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය සමගම උපදින්නේය. අතීතයේ රැස්කරන ලද කමී ඡේතු වල ශක්තිය නොතිමී තාක් කල් භව සංසාරයේ උපදින, මඟරණ වාර වශයෙන් ඉදිරිය හා පසු පස සමීඛන්ධ කරමින් මේවා නැවත නැවතත් පහළ වන්නාය. මෙම කමීප රූපයන් ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන් හි සාථීකව පරිග්‍රහ කරගත් පිත්චත් ඔබ භාවනා කළ යුතු ඉතිරි චිත්තප රූප, උතුප රූප, ආභාරප රූපයන් වගී වශයෙන් කොපමණ තිබේ දැයි කල් ඇතිව දන යුතු වන්නේය. එම නිසා රූප විසි අට (28) වගී මෙතැන් පටන් ලියා දක්වනු ලැබේ.

රූප 28 වර්ගයේ (අටවිසි රූපයේ)

රූප බර්ගයේ භූත රූප, උපාදා රූප, යැයි ප්‍රධාන වශයෙන් දෙකකාරය. අනෙකුත් රූපයන්ට වඩා සම්භාවිත ලක්ෂණ වශයෙන්ද, ද්විත්වමක වශයෙන් ද, කැපී පෙනෙනවා වූ, ප්‍රකට වූ සතර මහා බාහුන්ට භූත රූප, මහා භූත යැයි කියනු ලැබේ. සතර මහා භූතයන් නිශ්‍රය කොට සිටින අනෙකුත් විසි හතර ආකාර රූපයෝ උපාදා රූප යැයි කියනු ලැබෙයි. එවා මහාභූත =සතර මහා බාහුන්, සුදුපිම්පි, කහ පාට පිම්පි, රතු පාට පිම්පි, යනාදී වශයෙන් වර්ගීකරණය කරන වෙස් ගැන්වීම් කරන රූපයෝ වන්නාහ.

තව දුරටත් මෙම සතර මහා භූතයන්ට බාහු යැයිද කියනු ලැබේ. සම්බන්ධ සම්භාවය වන්නාවූ දුරන්තා වූ, සම්බන්ධ සම්භාවය අනුව ප්‍රකට වන බර්ගයට බාහු යැයි කියනු ලැබේ. පස්වි බාහුව තද, රළු, බර මොළොක්, සිතියද, සැකැලුම යනාදී තම සම්භාවයන් දරයි. ආපෝ බාහුව වැහිරෙන, පිඬුකරන, යන සම්බන්ධ සම්භාවය දරයි. තේපෝ බාහුව උණුසුම්, සිසිල යන සම්බන්ධ සම්භාවය දරයි. වායෝ බාහුව සැලෙන, දුරන්ත යන සම්බන්ධ සම්භාවය දරයි. එම නිසා මේ හතරට බාහු යැයි කියනු ලැබේ.

1. මහාභූත=මහා බාහු (4)

- පස්වි බාහු
- ආපෝ බාහු
- තේපෝ බාහු
- වායෝ බාහු

2. ප්‍රසාද රූප=පැහැදිලි රූප (5)

- වන්ඬු ප්‍රසාද - ඇසෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය
- කොත ප්‍රසාද - කනේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- කාන ප්‍රසාද - නාසයේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- පිටිහා ප්‍රසාද - දිවෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය
- කාය ප්‍රසාද - කයෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය

3. ගොවර රූප=ආරම්භණ රූප (5)

- රූපාරම්භණය - වණි රූපය
- ශබ්දාරම්භණය - ශබ්දය
- ගන්ධාරම්භණය - සුඛද, දුඛද
- රසාරම්භණය - රසය
- පෞර්වධාරම්භණය - ස්පර්ශය=හැපීම

[සැලකිය යුතුයි:- පස්වි, තේපෝ, වාගේ යන මේ බාහුන් තුනට පමණක් හැපීම ගෙන දිය හැකි බැවින් පෞර්වධාරි බාහුව යැයි කියන නිසා එය බාහු තුනක් ලෙස ගත් විට ගොවරාරම්භණ = ආරම්භණ රූප, හතක් වන්නේය. ගණන් ගන්නා ලද්ද නැවත ගණන් ගැනීම වැළැක්වීම සඳහා වූ අභ්‍යන්තරගණනය ක්‍රමයට අනුව දක්වනොත් රූප විසි අට ආකාරයක් වේ. එම ක්‍රමයට ගණන් ගන්නා විට මෙම බාහුන් තුන (=පෞර්වධාරම්භණය) සතර මහා බාහුන් හි ඇතුළත් කළ කල්හි ආරම්භණ රූප වර්ග සියළුම හතරකි]

4. භාව රූප (2)

- ඉපථී භාව රූපය=ස්ත්‍රී භාවය ඇති කරවන රූප
- පුරිස භාව රූපය=පුරුෂ භාවය ඇති කරවන රූප

5. හඳුය රූප (1)

හඳුය ව්‍යුත්පන්න රූපය=මනෝ බාහු, මනෝ විඤ්ඤාණ බාහු, යන සිතට නිශ්‍රය දෙන රූපය (හඳුය වස්තුව තුළ ඇති රුධිරයේ පිහිටා ඇත)

6. ජීවිත රූප (1)

ජීවිතිඤ්ඤා=ජීවිතය පවත්වන රූපය=ජීවිතය අනුපාලනය කරන ස්වභාවය (මේ රූපය වනාහි කම් හේතුව අනුව වන්නාවූ කම්මප රූපයන්ට ඇතුළත් වන අතර කලාපීය කම්මප රූපයන් අනුපාලනය කරන කම්මප රූපයන්හි ජීවිතය වන්නේය.)

7. ආහාරජ රූප (1)

කබලිකාරාහාර=හපන හිලින ආහාරයෙහි අඩංගුව ඇති පෝෂ්‍ය සාරයය. ඕපාවය.

[සැලකිය යුතුයි:- සම්මත ක්‍රමය අනුව මෙසේ කියන්නේ නමුදු කම්මර, චිත්තර, උතුර, ආහාර රූප කලාපයක් පාසා ඕෆා අඩංගු වන්නේමය. කම්මර ඕෆා, චිත්තර ඕෆා, උතුර ඕෆා, ආහාර ඕෆා යැයි ඒ එක එක නම් කර ඇත. භෞත ගිලින ආහාර ශරීර කුඩුව තුළ පැතිර විහිදී යාමට කලින් උතුර රූප කලාප මිටි වශයෙන්ම පවතී. මෙම රූප කලාපයන්හි ඇතුළත්ව ඇති ඕෆාව ප්‍රධාන නය, නිදසන නය යන ක්‍රමයන්ට අනුව කඩලිකාර ආහාර යැයි කියා ඇත්තේය. චිත්තර වශයෙන් ආහාර රූප භාවනා කරන ක්‍රමය තුළ බලන්න.]

මේ දහ අට ආකාර රූපයන් තමාට සවිකිය වන සවිභාව ලක්ෂණ වෙන් වෙන්ව පවත්වන බැවින් සවිභාව රූප යැයිද, අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ලක්ෂණ යන පොදු සාමකුඳු ලක්ෂණ ද ප්‍රකටව ඇති බැවින් සලක්ඛණ රූප යැයි ද, කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන අදාළ හේතූන්ගෙන් විශ්‍ය යුතු බැවින් නිෂ්චින්න රූප යැයි ද, නියම ලෙසට වෙනස්වන නිෂ්චින්න රූප වන බැවින් රූප රූප යැයිද, අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, යන ත්‍රිලක්ෂණයන්ට භාජන වන හෙයින්, විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ හැකි හෙයින් සම්මසන රූප යැයි ද, කියනු ලැබේ. ඉතිරි රූප දහ වර්ගයන් වනාහි මෙලෙස නොවී අස්වභාව රූප, අසලක්ඛණ රූප, අනිෂ්චින්න රූප, අරූප රූප, අසම්මසන රූප වන්නාහ.

8 පරිච්ඡේද රූප (1)

1. ආකාස ඛාතුව=රූප කලාපයක් අතර පරතර=පරිච්ඡේද රූප යයි (රූප කලාපයන් එකින් එක නොපැවැලී ගනු පිණිස, වෙන් කොට දැක්විය හැකි රූප කලාපයක් අතර පරතරය, අතර අවකාශ ඛාතුව-රූප කලාප වෙන් වෙන් කිරීමට හේතු වන බැවින් පරිච්ඡේද රූප යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආකාස ඛාතුව නියම පරමාර්ථය නොවේ. රූප කලාප දෙකක් හෝ බොහොමයක් ඇති විට ඉරේ පහළ වන ප්‍රඥප්තියක් පමණක් වන්නේය.)

9. විකල්පාදන්ති රූප (2)

1. කාය විකල්පාදන්ති - කයින් අදහස් ප්‍රකාශ වනසේ කරන හැසිරීම
2. චිත්ත විකල්පාදන්ති - මුඛයෙන් අදහස් ප්‍රකාශ කරන වාචනික හැසිරීම් (භාෂා ශබ්ද ශ්‍රැස්ත්‍ර වශයෙන්) දැක ගත හැකි වාචනික හැසිරීම්.

10. විකාර රූප (3)

- 1. රූපයක ලඟතා (චිත්තජ, උතුර, ආහාරජ) රූපයන්හි සැකැල්ල බව
- 2. රූපයක මුද්‍රතා (චිත්තජ, උතුර, ආහාරජ) රූපයන්හි මෘදු බව
- 3. රූපයක කම්මසඳුකතා (චිත්තජ, උතුර ආහාරජ) රූපයන්හි කම්මාන භාවය (විඤ්ඤානති රූප දෙවර්ගයට හා මේ රූප තුන් වර්ගයට විකාර රූප යෙදී කියනු ලැබේ. විවිධ ආකාර වූ හැසිරීම් සහිත රූප යන අදහසයි.)

11. ලක්ෂණ රූප (4)

- 1. උපවය
 - (අ) භවයක ආරම්භයේදී නිෂ්පන්න රූපයන් හි හටගැනීම් සවිභාවය.
 - (ආ) ඉන්ද්‍රිය පටිතාකය දක්වාත්, එක් භවයකදී පහළවිය යැකි තාක් රූප සම්ප්‍රණී වීම වශයෙන් නිෂ්පන්න රූපයන් හි දියුණුවන ස්වරූපය
- 2. සත්තති
 - එක් භවයකදී ඉන්ද්‍රිය පටිතාකයෙන් පසු නිෂ්පන්න රූපයන් හි පෙර හා පසු වශයෙන් සත්තතිය නොවීද නැවත නැවතත් පහළ වන ස්වරූපය.

(සැලකිය යුතු:- නිෂ්පන්න රූපයන්හි පහළවීම විනෝදය සත්ත්වයන්ගේ අප්‍රකටායය අනුව මෙසේ දෙකාකාරයක් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති බව දැන යුතු. මේ උපවය, සත්තති යන රූප දෙකාකාරය වනාහි නිෂ්පන්න රූපයන්හිම පහළවීමේ, ඉන්ද්‍රියමේ ස්වභාවම වන්නේය.)

- 3. ජරතා
 - නිෂ්පන්න රූපයන්හි මේරීම, වගසට යෑම හා දිරා යෑමයි (නිෂ්පන්න රූපයන් හි සීති කාලය යැයි කියනු ලැබේ.)
- 4. අභිච්චතා
 - නිෂ්පන්න රූපයන්හි විනාශ වීමයි. (නිෂ්පන්න රූපයන්හි භංගය යැයි කියනු ලැබේ.)

ආකාශ ධාතුව, ඒකාර රූපයන් පස් ආකාරය, ලක්ඛණ රූප හතර වර්ගීය යන දස ආකාරයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට හුදුදු ඛැවිත් අභමමසනුපභ රූප-අසම්මතන රූපයෝ නම් වන්නාහ. කමම, ඒත්ත, උතු, ආභාර යන හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වන නිෂ්පන්න රූපයෝ නොවන ඛැවිත් අනිෂ්පන්න රූපයෝ නම් වෙති. නිශම රූපයෝ නොවන්නාහ. එවා තුළ ආකාශ ධාතුව යන්න අන්තරා පටිච්ඡේදය පමණක්ම වන්නේය.

"අනතර පටිච්ඡේදො"ති තං තං කලාපානං අසංකරකාරණතාය අනතරකුණො පටිච්ඡේදො [මහා වී. 2/:354]

අනතර පටිච්ඡේද යන්න එ ඒ රූප කලාපයන් හි රූප කලාප එකක් තව රූප කලාපයක් හා මිශ්‍ර නොවීමට හේතු වන නිසා රූප කලාපයන් අතර පරතරයක් සැලකීමෙන් කලාප මායිම් වෙන් කිරීමයි. [මහා වී. පටිච්චන්තය]

විඤ්ඤාත්ති රූපයෝ වනාහී හුදු කායික ක්‍රියා, වාචසික ක්‍රියා සවභාවයෝම වන්නාහ. නිෂ්පන්න රූපයන් හි කායික වාචසික ක්‍රියා සවභාවයන් වන්නාහ. ලක්ඛණ රූපයෝද, නිෂ්පන්න රූපයන් හි පහළ ඒම, පැවතීම, නැතිවීම යන සවභාවයන්ම වන්නාහ. ඒකාර රූප යන්නද ඒත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආභාරජ රූපයන්හි විච්ඛාකාර හැසිරීම් සවභාවයෝය. මේ නිසා නිශම (=නිෂ්පන්න) රූපයෝ නොවන්නෝය. එම නිසා ද විපස්සනාවට නොනැඟිය හැක්කාහ. එහෙත් පරමාඵී පිරිහිදින තාක් පරිබ්‍රහ් කරන නාම-රූප පටිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාවෙහි, දිවිසී විසුද්ධි කොටසෙහි දී මේ දසාකාර රූපයන් එකට පරිබ්‍රහ් කිරීමට විසුද්ධි මග්ග (442) හි දී ලක්ඛණානාර කෙසෙහි ඔබ්බට මහා රාහුලෝවාද සුත්‍රය ආදී ඒ ඒ සුත්‍රයන්හිදී විස්තර කොට ඇත. දේශනා කොට ඇති සේක.

ආකාශ ධාතුව නොදකින්නේ නම්, රූප කලාපයන් දැකිය නොහැක්කේය. රූප කලාප නොදැක්කේ නම්, රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති නිශම පරමාඵී රූප පරිබ්‍රහ් කළ නොහැකිය. පරමාඵී ඤාණය දිගුණුකර නොගෙන අනත්ත ලක්ෂණ අවබෝධයට ලංවිය නොහැකිය. අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලො නොමුත් නම් නිශම විපස්සනා ඤාණයන් පහළ විය නොහැක්කේ ය. එම නිසා රූප නාමයන් පරිබ්‍රහ් කරන දිවිසී විසුද්ධි වාරයෙහිදී ආකාශ ධාතුව මනසිකාරයට හසුකර හැනීමට

අනුශාසනා කරන ලදී. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නිශම පරමාථී රූපයන් පරිග්‍රහ කරන විට එම නිශම රූපයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද නොවරදින ලෙසට දැකීමත් සිටින්නේය. එම නිසා මෙම ලක්‍ෂණ රූපයන්ද පරිග්‍රහ කළයුතුය. ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම වනාහි සංඛත ධර්මයෝග. සංඛත ලක්‍ෂණයෝග. මෙම සංඛත ලක්‍ෂණයන් දුටුවිටම "මේ වනාහි සංඛත ධර්මයකි. මේ වනාහි සංඛත ධර්මයකි" යැයි පෙර සංඛත හා පසු සංඛත වෙන් වෙන් කොට ගත හැකි වන්නේය. ගන්තව් ඝතය බිඳලිය හැක්කේය. ඝතය බිඳලූ කල්හි උතුම් පරමාථී ඤාණයට ලංවන්නේය. පරමාථී තෙක් ඤාණයෙන් ලංවූ විට අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලංවුනා වන්නේය. අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලංවූ විටද, ත්‍රිලක්‍ෂණයන් ප්‍රකට වන විටද නිශම විපස්සනා ඤාණ පහළවිය හැක්කේය. තව දුරටත් ඉරියාපට වශයෙන් අදාළ මනසිකාර ක්‍රමය. ගම්පප්පද්ද වශයෙන් අදාළ මනසිකාර ක්‍රමය විත්තර, උතුර, ආභාරප රූප අනුව මනසිකාර ක්‍රමය පැවැත්වීමේදී විකාර රූපයන් පිළිබඳව වනාහි නොවරදින ලෙස දැක ගනු ඇත. ඒවාද නිශම රූපයන් හි විවිධාකාර හැසිරීම් රූප වන නිසා මේ අවස්ථාවෙහිදීම එකතුව පරිග්‍රහ කිරීමට පාලි අවිධිමත්වන නිසා අනුශාසනා කොට ඇත්තේය. නමුත් මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ ආධාරයෙන් පහළ වූ අනිෂ්පන්න, (ස්වභාවය සිඳුන නොවූ) රූපයක් වන නිසා සම්මසන ඤාණ, උදයබ්බය ඤාණ ආදී විපස්සනා කොටසට ලංවූ අවස්ථාවක් හි මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා නොකළ යුතු යැයි අනුශාසනා කොට ඇත්තේය.

විතතප රූප භාවනා කරන ක්‍රමය

හදය වන්දු රූපය පරිග්‍රහ කළ හැකි පින්වත් ඔබට මෙම විත්තප රූප භාවනා කොටස පහසු වනු ඇත්තේය. හදය වන්දුව තුළ පිහිටා ඇති, හදය වන්දුව ආධාර කොට පහළවන සිත් තුළින් පටිගන්ධි සිත බැහැර කළ විට ගවග පුරාම පහළ වන්නා වූ මනෝධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන නම ඇති සියලුම සිත් වලට විත්තප ඕපා අවිධිමත රූපයන් පහළ කළ හැකි වන්නේය. මෙම සිත් එක එකක් මගින් ඕපා අවිධිමත රූප කලාප බොහොමයක් මුලු ශරීරයේ දිග සරස පහළ කළ හැක්කේය. භාවනා කරන ක්‍රමය වනාහි මනෝ ප්‍රසාදයට සිත යොමුකොට, හදය වස්තුව ආධාර කොට ඇත්තා වූ සිත මගින් රූප කලාපයන් අඛණ්ඩව පහළවන

ආකාරය දැන ගනු සඳහා භාවනා කරන්න. අප්‍රකට වන්නේ නම් මනෝ ප්‍රසාදයට සිත යොමුකොට අත ඇඟිල්ලක් නැවීම-දිග ඇරීම කොට බලන්න. නැවීමේ සිත දිග හැරීමේ සිත හේතු කොට ගෙන රූප කලාප බොහොමයක් පහළවන ආකාරයත්, ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි පැතිර පහළවන ආකාරයත් දැකගත හැකි වන සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. තවමත් ප්‍රකට නැති නම් ඇස් බෝල ටිකක් සොලවා බලන්න. ඇස් බෝලය පිහිටා ඇති ප්‍රදේශයේ විත්තර රූප බොහොමයක් පහළවන ආකාරය දැකගත හැකිවනු ඇත. ඉතිරි පංච ඉන්ද්‍රියයන් ද එම ක්‍රමයටම පරීක්ෂා කර බලන්න. මෙම රූප කලාප වනාහි අපැහැදිලිය. විවිධවිදයන් කොට බලන කල රූප කලාප එක එකක රූප බවේ ස්වභාව අවක ඇත්තේය. (වගුව බලන්න) මෙම පරමාර්ථ රූපයන් ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි එකක් පාඨ පිළිවෙලින් පරීක්ෂා කරන්න.

උතුරු රූප භාවනා කරන ක්‍රමය

තනට "උතු" නාම වතු සමුදායා තෙජෝ ධාතු, උණන උතු සිත උතුහි එවං පනෙ ස ද්‍රව්‍යො හොති. [වි. ම. 463]

වක්‍ර දුස්ක කලාප ආදී ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි පිහිටා ඇති කම්මර කලාප, විත්තර කලාප, උතුර කලාප, ආහාර කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතුවට උතු යැයි කියනු ලැබේ. මෙම උතු නම් වන තේජෝ ධාතුවට ඕපාව සමග අව වර්ගයක් වන උතුර ඕපා අවිඛම්ක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවිය හැක්කේය. (උතුගේ ප්‍රත්‍යා වැනිය) එම උතුර ඕපා අවිඛම්ක රූප කලාපයන් තුළ ද තේජෝ ධාතු හෙවත් උතු අඩංගු වන්නේය. එම තේජෝ ධාතු =උතු වනාහි උතුර ඕපා අවිඛම්ක රූප කලාප නැවතද අලුතින්, අලුතින් පහළ කරන්නේය. (උතුගේ මුතුපුරා) මෙලෙසට කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන අදාළ හේතු බවේය මත පදනම් වී රූප කලාපයන් සුළු වශයෙන් හෝ විශාල වශයෙන් තව තවත් පහළ කළ හැක්කේය.

කම්මර තේජෝ ධාතු =උතු

ඉදින් මෙම තේජෝ ධාතුවක් වක්‍ර දුස්ක කලාප වැනි කම්මර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු = උතු වන්නේ නම් එම කම්මර තේජෝ ධාතු = උතු ඉහත දැක්වූ ලෙස සතර පස් වතාවක් උතුරු රූප කලාපයන් දිගට පහළ කරවයි.

කමමස් තෙපෝ ධාතු ධානපපතතා උතු සමුට්ඨානං ඔජාට්ඨමකං සමුට්ඨාපෙති. තත්ථාපි උතු අක්කංඝං ඔජාට්ඨමකනති ඵං චතසෙසාවා පඤ්චවා පචතතියො ඝටෙති. [වි. ම. 461]

මෙහි සිදුවීමේදී මෙම තේජෝ ධාතු -උතු රූපයන් සිති කාලයට පත්වූ විටම පමණක් උතුප ඕපා අවිශ්මක අලුත් රූප කලාප පහළ කළ හැක්කේය. රූපයන්හි බිඳීතාවට අනුව සිති කාලයට පත් වූ විටම බලවත් චත බැවිනි. මෙහිදී ඝතර පස් වතාවක් රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට සිදුවීම යනු එම රූප ඝත්තතියේ ජනන ශක්තිය යැයි මෙහිලා අදහස් කෙරේ.

චතසෙසා වා පඤ්ච වා පචතතියො ඝටෙතිති සද්ධිස සනනතිවසෙන චතසෙසා වා පඤ්ච වා රූප කලාපපචතතියො සනතානෙති. ඩානිට්පච්චය විසෙසෙන පන විසද්ධිස ඛහුපි පචතතියො ඝටෙතිති වදනති.

[මහා වී. (ම) 2/401]

1. කමමස් තෙපෝ ධාතු = උතු -කමීයේ ප්‍රබල ආධාරය ඇති, උතු
2. විතතප් තෙපෝ ධාතු = උතු -ධනන සිත, විපස්සනා සිත, මග්ග සිත, එල සිත යනාදී වූ උසස් සිතක බලවත් ආධාර ලබන, උතු
3. උතුප් තෙපෝ ධාතු = උතු -සප්පාය=සැප වත්තා වූ හොඳ සෘතු වෙන් ආධාර ලබන, උතු
4. ආභාරප් තෙපෝ ධාතු = උතු.-සාරග, ඕපාව වැනි උතුම් පෝෂ්‍ය ආභාර ඕපාවෙන් ආධාර ලබන, උතු.
 යනාදී ලෙසට හොඳින් ආධාරය ලබාගත හැකි විට.

ඵචං දිඝමපි අද්ධානං අනුපදිගන පඤඤ ධතවාපි උතු සමුට්ඨානං පචතතතියෙව්” [වි. ම. 463]

සෘණ වනාහි අවිඤ්ඤාණක අනුපාදිත්තක පණයෙ පිහිටා සිටියද, උතු සමුච්චිත වන්නා වූ සම නොවූ ද බොහෝ වූ ද අනෙකුත් ඕනෑමක රූප කලාපයන්හි පහළකරවීම අනුව සෘණ සමුච්චිත දිගට සිඳු වන්නේ යැයි සලකාගතයුතු. එහිලා අවිඤ්ඤාණක අනුපාදිත්තක පණයෙ පිහිටා සිටියද, අප්‍රකටික වශයෙන් පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වාද පහළවීම යනු මරණීන් පසු කාලයේ මළ මිනිය දක්වාම පහළවීම ස්වභාවයයි. බහිද්ධාව දක්වා පහළවීම යන්නෙන් සමච්ච භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් වැනි වූ උසස් ප්‍රණීත සිත් හේතුවෙන් පහළ වූ විත්තප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු=උතු හේතුවෙන් පහළ වන උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූපයේ අප්‍රකටිතය පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වා සමච්ච ආලෝකය, විපස්සනා ආලෝකය වශයෙන් පහළ වන ස්වභාවයම අදහස් කෙරේ.

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූපයක් තුළ ඕනෑද අඩංගුව ඇත්තේය. එම ඕනෑවටද වනාහි ආහාර ප්‍රත්‍යය ලබාගත් විට ඕනෑව අටවෙති කොට ඇති ඕනෑ අවිච්චික රූපයන් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. මේ නිසා සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු=උතු ව ද වනාහි ඕනෑ අවිච්චික රූපයන් පහළ කරන්නේය, ඕනෑවද රූප පහළ කරන්නේ යැයි යන්න කෙටියෙන් දැන යුතුය.]

විත්තප තේජෝ ධාතු=උතු

හදය වත්පුවේ නිශ්‍රය ලැබී පහළ වන උසස් සමච්ච භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හැර ප්‍රකෘති කාම සිත් හේතුවෙන් පහළවන විත්තප ඕනෑ අවිච්චික රූපයන්හිද තේජෝ ධාතු=උතු අඩංගුව ඇත්තේය. එම තේජෝ ධාතු=උතු, උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවයි. (විත්තප තේජෝ ධාතුහි =උතු හි ප්‍රත්‍යයය). මෙම නිශ්‍ර ප්‍රත්‍යය වන උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේජෝ ධාතු=උතු වනාහි අනෙකුත් උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (එම විත්තප තේජෝ ධාතු =උතු හි මුණුපුරාය) මෙම තම මුණුපුරා වන උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතු =උතු ද වනාහි තවත් වෙනත් උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (මේ මුණුපුරාය) මෙලෙස සිදුවන ක්‍රමයට අනුව දෙවරක්, තුන්වරක්, රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට කෙරෙයි.

පරිකමිම සමාධි, උපචාර සමාධි, අරපණා සමාධි යන සමථ භාවනා සිත් විපස්සනා භාවනා සිත, මාඞ් සිත, එල සිත යන උසස් ප්‍රණීත සිත් නිසා පහළ වන චිත්තජ රූපයන්හි ඇතුළත් වන තේජෝ ධාතු = උතු වනාහි උතුරු ඕපා අවිච්චක රූප කලාප සත්තතිය, අප්කධිතතය පමණක් නොව බහිද්ධා දුක්ඛාම භාවනා සිතේ ක්‍රදාණානුභාවයට සමානුපාතිකව බොහෝ හෝ ස්වල්ප වාර ගණනක් සටනාව පහළ කරවන්නේය.

"චිත්ත සමුට්ඨානානං පන වසෙන දවතතිපපචතතිසධිතං තං පාකතික චිත්ත වසෙන, මහගගතානුතතර චිත්ත වසෙන පන බහුතරාපි පචතතියො ඉපිටී තබ්බා, තං නිබ්බතනානං චිත්තජ රූපානං උළාර පණිත භාවතෝ"

[මහා වී. (ඉ.) 2/403]

උසස් වූ සමථ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හා මහගගත ලෝකෝත්තර සිත් ඉතා ප්‍රණීත සිත් වන්නේය. මෙම උසස් සිත් බොහෝ ශක්තිමත් වන්නේය. විශේෂයෙන් ධනාන ජචනකය, එල ජචනකය පැය ගණනක්, දින ගණනක්ද පෘථිවිය හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙලෙස ශක්තිය අතින් ප්‍රබල, චිතාධි බොහෝ ගණනක්, පැය බොහෝ ගණනක් අබණ්ඩව දිගට පවතින, උසස් සිත් නිසා පහළ වූ චිත්තජ රූපයන්ද උසස්, ප්‍රණීත චිත්තජ රූපයන්ම වන්නාහ. මෙම චිත්තජ රූපයන් පැතිරීම අතින් විශාල බැවින් එම චිත්තජ රූපයන් තුළ පිහිටන තේජෝ ධාතු=උතු නිසා පහළවන රූපයේ අප්කධිත පමණක් නොව බහිද්ධා දුක්ඛාම සඳහාම පවත්වමින් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහ. (මහා වීකා පටිච්ච්චයයී) [මහා වී. (ඉ.) 2/428-429 බලන්න] එලෙස පහළ කරවීමේදී තේජෝ ධාතු=උතු වනාහි රූපයන්හි සිති කාලයට පත්වූ පසුව සිදුකරන බව සලකාගත යුතුය.

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම චිත්තජ තේජෝ ධාතුව=උතු නිසා පහළවන උතුරු රූප කලාප වල අඩංගුව ඇති ඕපාචට වනාහි ආභාරජ ඕපාති ප්‍රත්‍යය ලැබුණු විට ආභාරජ ඕපා අවිච්චක රූපයේ අප්කධිතයෙහිම පහළකරවිය හැකි යැයි දන යුතුය.]

ඉදිරියේ විස්තර වන ආහාරජ රූප කලාපයන්හිදී තේජෝ ධාතු=උතු අඩංගුව පවත්නේමය. මෙම ආහාරජ තේජෝ ධාතු=උතු ද වනාහි රූපයන්හි සීනි කාලයට පත් වූ විට අනෙකුත් උතුර ඕපා අවිඛිමක රූප පහළ කරවිය හැක්කේය.

(පුතකු ලැබුනා රෝග)

“ආහාර පව්වය උතුනොපි උතුපව්වයාහාරසක විය දස දවාදස වාරෙ පවතතිසධිනා වෙදිතඛිබා, වුතත නයතතා, හ උදුධතනනි, වදනනි”

[මහා වී. (බු.) 2/403]

මෙම ඕරය පුත වූ උතුර රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් වන තේජෝ ධාතු=උතු වනාහි අනෙකුත් උතුර ඕපාවිඛිමක රූපයන් පහළ කළ හැක්කේය. (මුණුපුරකු ලැබුනා සේය.) මෙම සවිඛිත මුණුපුරා වූ උතුර ඕපා අවිඛිමක රූප කලාප තුළ ඇතුළත් තේජෝ =ධාතු උතුද වනාහි අනෙකුත් ඕපා අවිඛිමක රූපයන් පහළ කරවන්නේය. (මී මුණුපුරකු ලැබුනාසේය) මේ ක්‍රමයට අනුව දස දොළොස් වතාවත් රූප කලාපයන් පහළ කරවීම දිගට සිදුවේ. නමුත් දිව්‍යමය ඕපා ආදී උසස් ආහාරජ ඕපාවන්ගෙන් ආධාරය ලබන්නේ නම්, කාලය වශයෙන් ඉතා දීර්ඝ කාලයක්ද උතුර ඕපා අවිඛිමක රූප කලාප ප්‍රමාණ වශයෙන් බොහොමයක්ද පහළ කළ හැක්කේය.

[සැලකිය යුතුයි:- එම උතුර ඕපා අවිඛිමක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපාවද වනාහි ආහාරජ ඕපාවෙහි ආධාරය ලබන්නේ නම් අනෙකුත් ආහාරජ ඕපා අවිඛිමක රූපයන් බොහෝමයක්, රූපයන් සීනි කාලයට පත්වූ විට, අප්‍රකෘත සන්තානයෙහිම පහළ කරන බව දන යුතු.]

ආහාරජ රූප නාවනා කරන ක්‍රමය

තතට ආහාරො නාම කඛලිකාරො ආහාරො [වී. ම. 462]

කඛලිකාරො ආහාරොති වතුසනනති සමුට්ඨානෙ රූපෙ ඔපා ආහාරො නාම. යො පන යසමා කඛලං කටිතවා අපේසධාහරිතොව අහාර කිව්වං කරොති, හ ඛනිධේනො, තසමා ආහාරොති අවතවා “කඛලිකාරො ආහාරො”ති වුතතං. කඛලං කටිතවා අපේසධාහරිතඛි වතටුකතතාවා කඛලි කරොති නාමමෙතං තසක

[ප. ප. අ. 2/286]

"කඩලං කට්ටවා අපේකධානරිතොවා"හි අසිත පිතාදි වනවුනි සහ ආපේකධානරිතොවාහි වුතතං හොති. පාතඩ්ඩ කායිතඩ්ඩානිපි "හි ස්භාව වශෙන කඩලායෙව හොනති"හි" [මුල පි. 3/190]

කෙවලාය ඔජාය අපේකධානරණසක අනාවා "අසිත පිතාදි වනවුනි සහ අපේකධානරිතො වා" හි වුතතං. ඛාදනිය කොපනියපපකෙදෙ අසිතෙ තාව කඩලිකාරතො තොතු, පාතඩ්ඩාදිතෙ පන කතනති ආස පාතඩ්ඩ -පෙ- හොනති'හි. යෙතුයනවසෙන වා එවං වුතතනති. වෙදිතඩ්ඩං" [අතු පි. 3/258]

කම්මජ රූප කලාප, චිත්තජ රූප කලාප, උතුජ රූප කලාප, ආහාරජ රූප කලාප යන රූප කලාප එක එකකහි අඩංගුව ඇති ඕපාව ආහාර නම් වේ. එම වතු සමුට්ඨානික රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපා එක එකක් ආහාර නම් වන නමුදු එම වතු සමුට්ඨාන ඕපා නම් වූ ආහාරය (ඛන් පිඩක් වැනි කෑම-බීම-අවුළුපත්-ලේහයෝ ආදිය) කැබලි කොට ගෙන ඒවා ගිලීමෙන්ම ආහාරජ රූප පහළ කිරීම මගින් ආහාර කෘතය සිදු කරන්නේය. මේ ඛන් පිඩක් වැනි කෑම, බීම, අවුළු පත් හා ලේහයෝ යැරියෙන් පිට බාහිර තැනෙක පිහිටා සිටිනතාක් මෙම වතු සමුට්ඨාන ඕපාව ආහාරජ රූප පහළ කිරීම නම් වූ ආහාර කෘතය කළ නොහැක්කේය. එම නිසා එයට ආහාරයේ යැයි පමණක් දේශනා නොකොට ඒ වෙනුවට කඩලිකාරයේ ආහාරයේ යැයි පටිඨාන පාලියෙ (පටිඨාන 1/7) හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති සේක. [පි. ම. 462; ප. ප. අ. 2/ 287]

වෙනත් ආකාරයකට...

පිටු නොකරන්නේ වී නමුදු එසේ කලාසේ හැපීම, ගිලීමට සුදුසු කෑම=ආහාර ගුණය ඇති බැවින්, එම ආහාරයේ උදව් ආධාර ලැබීමෙන්ම ආහාරජ රූපයන් පහළවීම නම් වූ ආහාර කෘතය කළ හැකි බැවින් එම කඩලිකාර ආහාර යන මේ නම එම වතුසමුට්ඨානික ඕපාවෙහි නම වේ.

මෙහි අදහස මෙයයි කඩලිකාර ආහාර යන: මේ නම හැපිය යුතු, ගිලිය යුතු, කෑම නමැති ස්ථානයේ ඇති වතු සමුට්ඨානික ඕපාව සඳහා වන්නේය. මෙම වතු සමුට්ඨානික ඕපාව නම් වූ ආහාරය කැබලි කොට ගිලිය යුතු ආහාරයේ පිහිටා ඇති

බැවින් එම කඩලිකාර ආහාර යන නම ආහාර ගුණය සහිත වතු සමුච්චානික ඕප්ටව සදාය කොට, එයට ධාතුපවාර වශයෙන් කඩලිකාර ආහාර යයි කියන්නේය.

[ප. ප. අ. පටිච්චිණයයි]

"උදරියං කට්ඨං සුඛො මුත්තනි ඉමෙසු වතුසු උතු සමුච්චානෙසු උතු සමුච්චානසෙසව ඔප්ටධම්මකසස වසෙන අධි අධි රූපානි පාකටානි භොනති."

[වි. ම. 442]

මේ ඉහත සදහන් පාඨයෙන් පැහැදිලි කරන ලෙසට

1. නොදිරවූ ආහාර
2. දිරවූ ආහාර
3. සැරව
4. මුත්ත යන මේ කොට්ඨාස හතර වනාහී උතුටෙන් පහළ වන්නා වූ උතු සමුච්චාන රූප=උතුප ඕප්ට අට්ඨමක රූප මිථිමය.

එම නිසා හැපිය යුතු, ගිලිය යුතු, ආහාර යනු උතුප ඕප්ට්ඨමක රූපයන්හි පිඩු පමණක්ම වන්නේය. මෙම උතුප රූපයන්හි පිහිටි ඕප්ට වනාහී ආහාර වේ. මෙම ආහාරය නමා වශයෙන් පමණක් (=ඕප්ට වශයෙන් පමණක්) අනෙකුත් කලාපීය රූපයන් නොමැතිව හැපීමෙන්, ගිලීමෙන් ලබාගත යුතු ධර්මයක් නොවන්නේය. කලාපීය අනෙකුත් රූපයන් හා සමඟ මෙම උතුප ඕප්ට්ඨමක රූපයන්හි ඉතා විශාල ප්‍රමාණ, විශාල පිඩු, පමණක්ම හැපීමට, ගිලීමට හැක්කේය. එම නිසා මෙම ඕප්ටව කඩලිකාර ආහාර යැයි පද්ධතා කොට ඇත්තේය. මේ පැහැදිලි කිරීමද සම්මුඛි සත්‍යයෙන් පරිබාහිර වූ පැහැදිලි කිරීමක් නොවේ. තව දුරටත් විකස් විස්තර කළ යුතුව ඇත්තේය.

පින්වත් ඔබ අලුත් ආහාර කැමට පෙර පිඟන, පාත්‍රය, තුළ ඇති අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා, කැමෙන් පසු නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් ආමාශය තුළ පිහිටා ඇති අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා, මුඛය තුළ පිහිටන හපන, විකන, අවස්ථාවෙහි වේවා මෙම කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් දැක ගන්නා ලෙසට අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප අංශුන් බොහෝමයක් පමණක් දැක ගත හැකි වන්නේය. මෙම රූපකලාපයන්, නැතහොත් කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රූපයන් පහළ වූ පසු ඉතාමත් වේගයෙන් එම ස්ථානයේදීම විනාශවී යන්නේය.

"උපපතති වසෙන ආගතානිති" එතෙන රූප ධර්මාපි යතට උපපජ්ජති,
තතෙට්ච නිජජ්ජති, න දෙයනතරං සංකමනති'ති දසෙසති. [අනු වී. 2/162]

මේ ඉහත සඳහන් පැහැදිලි කිරීමට අනුව පරමාරී රූප ධර්මයෝ පහළ වන ස්ථානයේම විනාශ වී යන්නාහ. තැනකින් තැනකට මාරුවීමේ ශක්තිය නැත්තේය. එම නිසා පිගානක, පාත්‍රයක පිහිටා ඇති උතුර ඕපා අවිධිමත රූපයෝ මුඛය තුළට නොයන්නාහ. මාරු නොවන්නාහ. මුඛය තුළ ඇති උතුර ඕපා අවිධිමත රූපයෝද ආමාශයට නොයන්නාහ. මාරු නොවන්නාහ. නොදීරවූ ද ආහාර බවට මාරු විය නොහැක්කාහ. එතෙක්, මාරුවන තෙක්, මාරුව පවතින තාක් ජීවිත කාලයක් නොපවත්වේය. චිත්තඝණන දාහතකින් (17) ජීවිත කාලය හමාරවී යාම, ඝණවීම, ගෙවීයාම සිදුවේ. නමුදු මෙම උතුර ඕපා අවිධිමත රූප කලාපයක් පාසා තේපේ ධාතුව=උතු අඩංගුය. මෙම තේපේ ධාතුව=උතු එක එකක් පාසාම සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීමේ ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම උතුර තේපේ ධාතුවේ බලය ශක්තිය, නොනිමිතාක් කල් ජීගානක හෝ වේවා, මුඛය තුළ වේවා, ආමාශය තුළ වේවා, පෙර හා පසු සම්බන්ධ වෙමින් අඛණ්ඩව නැවත, නැවතත් පහළ වන්නේමය. එම නිසා පරමාරී සත්‍ය ඝණනුයේ පිහිටන, නිරවද්‍ය ලෙස කිවහොත් පරමාරී රූප ධර්මයන්, =පරමාරී උතුර ඕපා අවිධිමත රූපයන්, ආහාර පිඩක් ආදිය වශයෙන් පිඩුකොට, කොටස් කොට නියම ලෙස හැපීමට, ගිලීමට නොහැක්කේය. එමනිසා ඇසු පිරු තැන් ඇති පුරාණ ආවායනීයන් වහන්සේලා... කඩලිකාටෝ ආනාටෝ =කැබලි කිරීම නොකළද එසේ කළායේ වූ ආහාරප ඕපා, යැයි පරිවර්තනය කොට ඇති සේක. මෙම පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙම උතුර රූපයන්හි අඩංගු ඕපාවද හැපීමට, ගිලීමට නොහැක්කේය. මෙම උතුර ඕපා අවිධිමත පිඩුද හැපීම-ගිලීමාදිය කිරීමට නොහැක්කේ යැයි සිතට ගන්න. නමුදු මේ උතුර ඕපාවිධිමත රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති තේපේ ධාතුව=උතු, හේ පුතාගෙන් මුහුපුරාව වන සම්බන්ධය නම්වූ රූප සන්තතිගම හපන්තේය, ගිලින්නේ යැයි සම්මුති සත්‍ය ඝණනුයෙහි පිහිටා ව්‍යවහාර කරන බව දැන යුතුය. නොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාස යැයි කිව යුතු මෙම උතුර ඕපා අවිධිමත රූපයෝ ඉහත සඳහන් විස්තරයට අනුව රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති තේපේ ධාතුව හේතු කොට ගෙන අලුතින් අලුතින් පහළ වෙමින් පවතින රූප කලාපයෝම වන්නාහ. තේපේ ධාතුව නම් මහා භූත ධර්ම නිසා අඛණ්ඩව නැවත නැවත පහළ වෙමින් පැවතිය යුතු රූප කලාපයෝම වන්නාහ. මෙලෙස පහළ වීම දිගින් දිගටම මහාභූත සන්තතිකයන්ගේ ගැලපීම, ඝටනාව යැයි පෙර ආවායනීයන් වහන්සේලා කියන්නට යෙදුනි. මේ රූප කම්ප්ථාන භාවනාවෙහි විශේෂයෙන් චිත්තප

රූප, උතුරු රූප, ආභාරජ රූප, යන රූපයන් භාවනා කිරීමේදී මෙලෙසට භූත බ්‍රහ්මයන්ගේ දිගින් දිගට ගැලපීමේ ස්වභාවය (=සටනාව) ගැඹුරු භාවනාවේදී දැක ගැනීම ඉතා අවශ්‍යය. මෙලෙස භාවනාවෙන් දැක ගැනීම පහත සඳහන් පාලි අවිඤ්ඤා විකාරවන්හි දිගට අවධාරණය කරන්නේය. එම පොත්වල ප්‍රකට කරන අර්ථ වැටහී යන ලෙසට භාවනා කරන්නවා!

රූපාරූපානං උපත්ඵලකතෙධින උපකාරකා වත්තාරො ආහාරා ආහාර පච්චයො. යථාන කඛ්ඛලකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන පච්චයො, අරුපිනො ආහාරො සමපයුත්තකානං ධමොනං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ආහාර පච්චයෙ න පච්චයො”ති. [ප. 1/7]

“පඤ්ඤාවාරො පන” [ප. 1/205]

“පටිසඤ්ඤාචේන විපාකාඛ්ඛානා ආහාරා තං සමපයුත්ත කානං ඛන්ධානං කටත්තාව රූපානං ආහාර පච්චයෙන පච්චයො”ති පි චූත්තං. [පි. ම. 402]

සතිපි ජනකභාවෙ උපත්ඵලකතතං ආහාරානං පධානකිච්චනති ආහ “රූපා-රූපානං උපත්ඵලකතෙච්ච”ති [මහා වී. (ඔ.) 2/282]

“ඔජා ලඤ්ඤානො කඛ්ඛලකාරො ආහාරො” [පි. ම. 336]

‘ඔජා ලඤ්ඤානො’ති එතථ අංගමංගානුකාරිනො රසස්ස කාරො උපත්ඵලකත ඛ්ඛලකාරො භූතනිසිසිතො එකො විසෙසො ඔජා. කඛ්ඛල-කට්ඨයති ති ‘කඛ්ඛලකාරො’ ආහාරිඨයති ‘ආහාරො’ කඛ්ඛලං කතවා අජෙඤ්ඤානට්ඨයති අනෙට්ඨා. ඉදං පන යච්චත්ථි කං ඔජං දස්සෙතුං චූත්තං. ඛාතිරං ආහාරං පච්චයං ලභිත්තවා එව අජජන්තිකා කාරො රූපං උපපාදෙති. කො පන රූපං ආහාරති’ති ආහාරො. තෙනාස “රූපාකරණ රසො”ති. තතො එව ඔජා අට්ඨමක රූපුපපාදනෙ න ඉමස්ස කායස්ස ‘උපත්ඵලකත පච්චුපට්ඨානො’. ඔජාය රූපාකරණං සිච්චං ඛාතිරාධිනනති ආහ “ආහාරිතඛ්ඛ වත්ථු පදට්ඨානො”ති [මහා වී. (ඝී.) 2/455]

තනට ආකාරේ නාම කඩලිකාරෝ ආකාරේ. ආහාර සමුදායනං නාම උපාදිනනං කමමජ රූපං පච්චයං ලභිතවා තනට පභිට්ඨාය ධානපපතතය ඔජාය සමුදායිතං ඔජාධාමකං ආකාස ධාතු, ලහුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤාතා, උපචයෝ යනනතිති චුදදසච්චදං රූපං. ආහාර පච්චයං නාම "කඩලිංකාරෝ ආකාරෝ ඉමසස කායසස ආහාර පච්චයෙන පච්චයෝ"ති එවං චුතතං චතු සමුදායන රූපං. ආහාර පච්චය ආහාර සමුදායනං නාම ආහාර සමුදායනෙසු රූපෙසු ධානපපතතා ඔජා අඤ්ඤාං ඔජාධාමකං සමුදායෙති, තත්තාපි ඔජා අඤ්ඤානති එවං දස ඥාදසවායෙ පචතතිං සටෙති. එක දිවසං පරිභුතතාකාරෝ සතතාතමපි උපතට්ඨෙතති. දිඛ්ඛාපන ඔජා එක මාසං දෙවමාසමපි උපතට්ඨෙතති. මාතරා පරිභුතතාකාරොපි දාරකසස සරිරං ඵරිතවා රූපං සමුදායෙති. සරිරෙ මකඛිතාකාරොපි රූපං සමුදායෙති කමමජාකාරෝ උපාදිනනකාකාරෝ නාම යොපි ධානපපතතෝ රූපං සමුදායෙති, තත්තාපි ඔජා අඤ්ඤාං සමුදායෙතිති එවං චතසොවා පඤ්චවා පචතතියො සටෙති. [වි. ම. 462]

"උපාදිනනං කමමජ රූපං පච්චයං ලභිතවා"ති එතෙන ඛනිඤ්ඤා අනුපාදිනන ඔජා රූපාතරණ කිච්චං න කරොති"ති දසෙසති. පච්චයලාභො වසස කමමජ භුත සනතිසසයතාවසෙතාති ආහ "තනට පභිට්ඨාය"ති-පෙ-උපාදිනනකො අනුපාදිනනකොති දුච්ඛෙ ආකාරෙ පුඛෙඛ අනුපාදිතො ආහාර පච්චය ආකාරෝ දසසිතොති ඉතරං දසෙසතුං "කමමජාකාරෝ"ති ආදි චුතතං [මහා වී. (ඉ.) 2/403]

මේ ගුහත සදහන් පාලි අට්ඨකථා ඵකාවන්ති කියවෙන දේ සමස්තයක් ලෙස ගෙන, පිඬුකොට භාවනා ක්‍රමය ලියා දක්වන්නෙමි. ගුහත විස්තර කළ ලෙසට කලාපීය රූප ධර්මයන් සමග සැපිය යුතු, ගිලිය යුතු කැබලි කිරීම නොකරන නමුත් කලාසේ වූ, නොදීර වූ ආහාර වනාහී ආමාසය ආදියෙහි නොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් පිහිටා ඇති විට, (එවා ශරීරය තුළට උරා ගැනීමට පෙර) භූත රූප දිගින් දිගට ගැලපෙමින් පහළ වන උතුර ඕපා අට්ඨමක රූප පිඬුම වන්නාහ. මෙම උතුර රූපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඕපාව උතුර ඕපාවම වන්නෙය. මෙම උතුර ඕපාව කෙලින්ම කබලිකාරාහාර නම් වේ.

තව දුරටත් මෙම කබලිකාරාහාර නම් වූ මෙම උතුර රූපයන්හි අඩංගු ඕපාව ආහාර දීරවන (ආමාස අතුණු ආදී ඵ ඵ ස්ථානවල පිහිටා ඇති ජීවිත තවක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති) පාවක ජෙජෝ ධාතුව යන කම්මජ ජර්ථරාශ්ඨිය, වෙනත් ආකාරයකට කියතොත්, කම්මජ මහා භූතයන්හි ශක්තිය ලබන විට අනෙකුත් අනෙකුත්

ඕපාව අවමැනි කොට ඇති, ඕපා අවිධිමත රූපයක් පහළ කරවන්නේය. මෙම රූපයේ උතුර ඕපා හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ආහාරජ ඕපා අවිධිමත රූපයේය. (හපන, ගිලින, ලද්දා වූ කඩලිකාරාහාරයෙහි=උතුර ඕපාවෙහි පුත්‍රයාය.)

නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස යන නම දෙන්නා වූ, පියා වන්නා වූ, මෙම උතුර රූප කලාපයන්හි ප්‍රමාණය=මෙම උතුර ඕපාවන්හි ප්‍රමාණය වනාහි යම්තාක් විශාලද ඒ තාක් පුතුන් වන්නාවූ ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයන්හි ප්‍රමාණය සාමාන්‍යයෙන් විශාලය. එම ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයේ (සම්මුති සත්‍යය අනුව රස ධාතු වශයෙන්) පරමාඵී සත්‍යය අනුව භූත රූප එකිනෙකට සම්බන්ධව ගලපමින්, ගටමින් සම්පූර්ණ ශරීරය නේ ද්වාරයන් යන සියලුදේ පුරා පැතිර පහළ වෙමින් තිබෙන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපාව "ඕපා ලක්ඛණො කඩලිකාරො ආහාරො..." යන අවිධි කථා විස්තරය අනුව ඕපා ලක්ඛණය හෙක් පැමිණී කඩලිකාර ආහාර වන්නේය.

ඕපා ලක්ඛණය දක්වා පැමිණ සිටින මෙම ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයන්හි අඩංගු ඕපාවට පමණක්, ධාතුපවාර වශයෙන් කඩලිකාර ආහාර නම ලබන වතු සමුච්චික ඕපාවට පමණක් (ඕපාවිධිමත රූපයන් අලුතින්, අලුතින් පහළ කරවීම සඳහා) ආහාර පවිචය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. මුල් නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස=උතුර ඕපාවිධිමත රූපයන්හි පිහිටා ඇති උතුර ඕපාවට වනාහි,

1. කම්මජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මජ ඕපා
2. චිත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති චිත්තජ ඕපා
3. උතුර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති උතුර ඕපා
4. පෙරාතුව සිද්ධ වූ අතීත ආහාරජ ඕපා(=හපන, ගිලින ලද උතුර රූපයන්හි අඩංගු ඕපා හේතුවෙන් පහළ වන ආහාරජ රූපයන්හි පිහිටා ඇත්තාවූ අතීත ආහාරජ ඕපා)

යන මේ වතු සමුච්චික ඕපාවට ආහාර පවිචය වශයෙන් උදව් කළ නොහැක්කේය. ශක්තිය දීම, ප්‍රතිෂ්ඨාව දීම නොකළ හැක්කේය. මෙම මුල් නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති උතුර රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් උතුර ඕපාව, කම්මජ පවිචයන්ගේ ආධාරයෙන් ඕපාවිධිමත රූප කලාප අලුතින් අලුතින්ම, පහළ කළ හැකි ජනක ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම ජනක ශක්තිය හේතුවෙන් පහළ වී එන රූප කලාපයන්ට ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූප කලාප යැයි කියනු ලැබේ.

මෙම ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයක් තුළ අඩංගු ඖෂධ වනාහි එම කලාපීය මහා භූතයන්ම ආධාර කරගෙන සිටින්නේය. මුලින්, ශරීර කුඩු වූ තුළ ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාප වශයෙන් රැකිරී ගාමට කලින්, නොදිරිවූ ආහාර වශයෙන් පවතින අවස්ථාවෙහි ඇති උතුරු ඖෂධ පිරිසිදුකර රූපයක් හි සතර මහා ධාතුන් නිසලය කොට පහළ වන්නා නොවේ. රස ඖෂධ වශයෙන් ශරීරය තුළට පැතිරී ගියා වූ එම ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයන්හි අඩංගු වූ ඖෂධවලට පමණක්

1. කම්මප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මප ඖෂධ
2. චිත්තප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති චිත්තප ඖෂධ
3. උතුරු රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති උතුරු ඖෂධ
4. අනිත ආහාර නිසා වූ ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ආහාර පිරිසිදුකර රූප

යන වතු සමුච්චිත ඖෂධවලට ආහාර පරිචය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. මෙම වතු සමුච්චිත ඖෂධ වනාහි (ආහාර පිරිසිදුකර ආධාරයෙන්) පිරිසිදුකර රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීම වනාහි සීනි කාලයට පත්වූ විටම කළ හැක්කේය.

මේ අනුව ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයන් දෙවර්ගයක් ඇති බව සිහියට ගන්න. එ අනුව ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයන් දෙවර්ගයක්ම ඇත්තේය. එනම් ආධාර කළ හැකි ආහාර පිරිසිදුකර රූප ආධාර ලබන ආහාර පිරිසිදුකර රූපයයි. ආධාර කළ හැකි ආහාර පිරිසිදුකර රූප වනාහි ඉහත විස්තර කළ නොදිරිවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි ඇතුළත් උතුරු ඖෂධ හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ආහාර පිරිසිදුකර රූපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඖෂධ වන්නේය. ආධාර ලබන ආහාර පිරිසිදුකර රූප වනාහි මෙම ආධාර කළ හැකි ආහාර පිරිසිදුකර රූප ඉපදීමට පෙරාතුව අසද්දකාර සමුච්චිත = අනෙකුත් (පෙර ආහාර) පිරිසිදුකර රූප නිසා පහළ වූ රූපයන්හි සීනි කාලයට පත්වූ පිරිසිදුකර රූපය. මෙම අසද්දකාර සමුච්චිත ඖෂධ හා කම්මප ඖෂධ, චිත්තප ඖෂධ, උතුරු ඖෂධ යන ඖෂධවලට ඉහත සඳහන් ආහාර පිරිසිදුකර රූප විසින් උපත්පරිචයක ආහාර පරිචය වශයෙන් උපකාර කරන්නේය. මෙම පිහිටාධාර දිය හැකි උපත්පරිචයක ආහාර පරිචය මගින් උදව් කිරීම මගින් පමණක් ඉහත සඳහන් කම්මප ඖෂධ, චිත්තප ඖෂධ, උතුරු ඖෂධ, අසද්දකාර සමුච්චිත ආහාර පිරිසිදුකර රූප ඖෂධවලට ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාප අලුතින් අලුතින් දිගින් දිගට පහළ කරවිය හැකි බවට පත්වන්නේය. නමුදු මෙලෙස පිහිටාධාර දිය හැකි ආහාර පිරිසිදුකර රූප නොදිරිවූ ආහාරයන්හි පිහිටා ඇති උතුරු ඖෂධ (කම්මප පරිසරයන්හි උදව්වෙන්) කළින්ම පහළ කරවන ජනක ආහාර පරිචය මගින් උදව් කිරීමෙන්ම

පමණක් පහළ වන්නේය. මෙම උතුර ඕචා, නැති නම් මෙම උතුර රූපයන් වනාහි බාහිර ආභාරයේය. මේ සවිභාවය අවධානය කොට

“බාහිරං ආහාරං පච්චයං ලභිතවා ඵච අප්පකම්මකාකාරෝ රූපං උප්පාදෙති.”
(මහා වී. (සී.) 2/ 455)-බාහිර ආහාර යන හේතු ධර්මය ලැබීමෙන්ම කම්මප ඕචා, විත්තප ඕචා, උතුර ඕචා, අඤ්ඤාහාර සමුච්ඡිත ආහාරප ඕචා යන අප්පකම්මක ආහාරයන් ඕචා අවිච්චක රූපයන් පහළ කරන්නේය. [මහා වී. පටිච්චනසංඝි]

අඤ්ඤාහාර සමුච්ඡාන=ආහාරප ඕචා

ඉහතින් විස්තර කළ අනෙකුත් ඕචාවිච්චක රූපයන්හි අඩංගු ඕචා හේතුවෙන් පහළ වූ සීතිකාලයට පත්වූ ආහාරප ඕචාද ඔබ තමා වශයෙන් භාවනා කරමින් සිටින තොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි ඇතුළත් උතුර ඕචාවිච්චක රූපයන්හි අඩංගු ඕචා හේතුවෙන් පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕචාවල අප්පකම්මක ආහාර යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. තොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන් වශයෙන්, උතුර රූප වශයෙන්, පිහිටා ඇති කල්හි ආමාශයෙහි, ඛඩ්වැලෙහි ආදී ලෙසට පිහිටා තිබුනද, අප්පකම්මක ආහාර යැයි නොකිසා බාහිර ආහාර යන ලෙසටම ව්‍යවහාර කෙරෙන්නේය. කම්මප ජර්ථරාශ්භිතෙහි ප්‍රත්‍යය ලබන මෙම බාහිර ආහාර යන උතුර ඕචාවෙන් පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕචාවිච්චක රූපයන්ටම අප්පකම්මක ආහාරය යැයි කියනු ලබන බව දන ග්‍රහය. මෙම අප්පකම්මක ආහාරප ඕචාවේ ආධාර උපකාර ලැබීමෙන්ම වතු සමුච්ඡානික ඕචාවට ඕචාවිච්චක රූප පහළ කළ හැක්කේය. මෙම අප්පකම්මක ආහාරය ඕචා අවිච්චක රූප පහළ කිරීමේදී බාහිර ආහාර හා සම්බන්ධී පවත්වනේය. එම නිසා මෙම බාහිර ආහාරය වනාහි ඕචා ලක්ඛණයට ලොවූ අප්පකම්මක ආහාරයෙහි ඕචා අවිච්චක රූප පහළ කිරීම සමබන්ධ ආයත්නම කාරණය වන්නේය.

මෙම බාහිර ආහාර යන උතුර ඕචාව ආහාරප ඕචාවිච්චක රූපයන් පහළ කිරීමේදී උපාදිත්තක කම්මප රූප යන පාචක ජර්ථරාශ්භිතෙහි ආධාරය ලැබීමෙන්ම පහළ කළ හැක්කේය.

මෙම රූපයේ ඕචා ලක්ෂණයට පත්වූ ඕචා අඩංගු ආහාරප ඕචාවිච්චක රූපයේය. හපන, ගිලින බාහිර ආහාර හමී වූ කඛලිකාර ආහාර=උතුර ඕචාවෙහි ප්‍රත්‍යයය. මෙම ආහාරප ඕචාවිච්චක රූපයේ ෂචී ඉන්ද්‍රියයන්හි භූත ධර්මයන් දිශිත්

දිගට පහළ කරමින් පැතිර වැඩෙන්නේය. මෙම ඕරස පුත්‍ර වූ ආහාරජ ඕපට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගු ඕපා ලක්ඛණයට පත්වූ මෙම ඕපා ඉහත විස්තර කළ වතු සමුට්ඨානික ඕපාවට (වරක් ආහාර හැකීමෙන්) දින හතක් භූතරූපයන් දිගින් දිගට පහළ කරමින් ආධාර උපකාර කළ හැක්කේය. දිනක ආහාරයට ගත් බාහිර ආහාරය ආහාරජ ඕපා අට්ඨමක රූපයන්ට දිගින් දිගට නැවත නැවතත් පහළ කරවීම මාග්ගයන් දින හතක් කාලයක් ආධාර උපකාර කළ හැක්කේය. (කින් කල දින හතකි යන කිංමන මෙයින් නිපත් කපාවකි) දේව ඕපාවට වනාහි මාසයක්, දෙමාසයක්, තරම් කාලයක් මෙලෙසට ආධාර කළ හැක්කේය. මව විසින් හපන-ශිලිත ලද ආහාරයද හැබ තුළ සිටින දරුවාගේ ශරීරයෙහි පෙකති වැල මාග්ගයන් පැතිර, කලල සත්තානයේ පිහිටා ඇති කම්මජ ජර්ඝරාශ්චියේ ආධාර ලැබූ කළ, ආහාරජ ඕපා අට්ඨමක රූප පහළ කර වන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕපාවටද කලල ශරීරයේ පිහිටා ඇති වතු සමුට්ඨානික ඕපාවට ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. තව දුරටත් ශරීරයේ ගල්වන ලද බාහිර ආහාරයටද ශරීරය පුරා පැතිර සිටින ජීවිත නවක රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මජ ජෙජෙජා ධාතු ජර්ඝරාශ්චියෙන්, ප්‍රත්‍යය ලැබූ ජීවම ආහාරජ ඕපා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කළ හැකි වන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕපාට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගු ඕපාව, ඕපා ලක්ඛණයට පත්වූ ඕපාවම වන්නේය. මෙම ඕපාවටද වතු සමුට්ඨානික ඕපාවේ ආහාර පච්චය මගින් ඕපා අට්ඨමක රූපයන් පහළ කරවීම සඳහා උපකාර කළ හැකි වන්නේය. ඒ නිසා භාවනා කළ යුතු ආකාරය මෙසේය.

1. ආහාර-පාන ගන්නා ජීව

ආහාර පාන ගන්නා ජීව ද භාවනා කළ හැකිය, ආහාරපාන ගන්නා ජීව ද, මුඛය, උගුර, යන ස්ථානයන් ගෙන් පටන් ගෙන ආමාසය, බඩවැල යන ඒ ඒ ස්ථානයන්හි ආහාරජ රූපයෝ ශරීරය පුරා පැතිර යා හැක්කේය. පින්වත් ඔබට හැකි ජීව ආහාරපාන ගන්නා ජීවදී සමාධිය ක්‍රමක් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කොට, කට තුළද, ආමාසය තුළද තමා රුචි තැනක ඇති නොදිරවූ ආහාරයේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් ඝූෂණයෙන් දැකගත හැකිවන ලෙස අවධානය ගොමු කොට භාවනා කරන ජීව රූප කලාප අංශු රෝහෝමයක් දැක ගත හැකි වනු ඇත. තමා භාවනා කරන, නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසය පිහිටන, ආමාසය තමී වූ ස්ථානය හාත්පස පිහිටා ඇති, ආහාරය දිරවිය හැකි, ගන්නා යන නම ඇති ජීවිත නවක රූප කලාපයන්හි

අධිකාරී කමිටුවේ සාමාජිකයන්, මෙම උතුරු රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඕනෑම හේතුවක් වෙතම අලුත් අලුත් රූප කලාප පරමිපරාවක් දිගට සම්බන්ධ වෙමින් රේඛා පුරාම දිග සරස පැතිර වැඩෙන බව සඳහායෙන් දැක්වූ ලෙසට භාවිතා කරන්න.

2. ආහාර-පාන ගෙන ගමාර වූ පසු

ආහාරපාන ගෙන ගමාර වූ පසු ද භාවිතා කළ හැක. ආහාරපාන ගෙන පැමිණියේ සිටින විටද භාවිතා කළ හැක. පිත්වත් ඔබගේ සමාජීය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කර ගත් පසු ආමාශයෙහි සතර මහා ධාතුව දැක ගන්නා ලෙස අවධානය යොමු කොට භාවිතා කරන්න. රූප කලාප අංශු බොහෝම දැක ගත හැකි වනු ඇත. (බඩ වැලෙහි පිහිටා ඇති කොටුවක ආහාර ගැනීම මෙලෙසටම භාවිතා කළ හැක) කමිටුවේ සාමාජිකයන් ප්‍රධාන මගින් මෙම උතුරු රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති ඕනෑම හේතුවක් ආහාර පරමිපරාවක රූප කලාපයක් දිගින් දිගට ගලපමින් මුළු රේඛා දිග-සරස පැතිර වැඩී යන ආකාරය සඳහායෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවිතා කරන්න. මෙම රූප කලාපයේ අපැහැදිලිව. බෙදා බැලූව හොත් එක එක රූපයන් අවක් බැහිත් ඇත්තේය. මෙම ආහාර පරමිපරාවක රූපයන් ඡේ ඉන්ද්‍රියයන් වෙත පැතිර යන ආකාරය සඳහායෙන් දැක ගත් විට ඡේ ඉන්ද්‍රිය සහ දෙසාලිස (42) කොට්ඨාස වශයෙන් වෙනස් කරමින් භාවිතා කළ හැක්කේය.

ඇස මත භාවිතා කිරීමේ, ආකාරයක්

පිත්වත් ඔබ සමාජීය පියවරෙන් පියවර දියුණු කොට මෙම ආහාර පරමිපරාවක රූපයන්-රූප කලාපයන් ඇස තෙක් පැතිරී, වැඩි ශාඛ සඳහායෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවිතා කරන්න. අව ආකාර වූ රූප බිම්බයන් පරමාපී වශයෙන් පිරිසිදු දැක ගන්න. මෙම රූප කොටස් අව තුළ ඇතුළත් වන සම්පූර්ණික ඕනෑම වනාහී ආධාර කරන්නට හැකි ශක්තිය ඇති බැවින්, ඕනෑම ලක්ෂණය තෙක් ලගා වූ මෙම ඕනෑම ආහාර ඕනෑම යැයි සලකා ගන්න.

1. කමිටුවේ සාමාජිකයන්

වක්කු දැක කලාප තුළ පිහිටා ඇති කමිටුවේ ඕනෑම ධාතුව හා ඇස් කුහරය

තෙක් පැතිර පහළ වන්නා වූ මෙම ආහාර්ෂ ඕපාව අනෙකුත් වශයෙන් හමුවූ විට මෙම ආහාර්ෂ ඕපාවන් පිහිටි ආධාර ලැබීම නිසා වකඩු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති කම්මල් ඕපාව හතර පස් වතාවක් පමණ අළුතින් රූප කලාපයන් පහළ කරවීම දිගට කරන්නේය. [වී. ම. 462]

මෙම වකඩු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති ඕපාව නිසා ඕපා අවිදිමක රූප කලාප පහළ වේ. මෙම ඕපා අවිදිමක රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති, ධීවි කාලයට පත්වූ ඕපාව නැවතත් ආහාර්ෂ ඕපාවන් පිහිටාධාර ලැබී ඕපා අවිදිමක රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. මෙලෙස හතර පස් වතාවක් රූප කලාපයන් පියවරෙන් පියවර පහළ කරවන්නේය.

[සැලකිය යුතුයි:- කමිසේ දුච්ඡ බව, ශක්තිමත් බව, බාහිර ආහාර්ෂ ඕපාවෙහි පොහොසත්-නොපොහොසත් බව යන හේතු ධර්මයන් මත පිහිටා වාර ගණන අඩු-වැඩි වීම විය හැකිකෙය. තව දුරටත් මෙම හතර පස් වතාවක් පහළ වූ රූප කලාපයන්හිදී තේරේ ධාතුව අඩංගුව ඇත්තේය. මෙම තේරේ ධාතු -උතු ද වනාහි රූපයන්හි ධීවි කාලයට පත් වූ විට උතුර ඕපා අවිදිමක රූප කලාප නැවත නැවතත් අලුතින්-අලුතින් පහළ කළ හැකි බව සිහි කටයුතු.]

ඇඟ තුළම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාපයන්හි ඕපාවෝද, භාව දසක කලාපයන්හි ඕපාවෝද ආහාර්ෂ ඕපාවන්හි ඇසුර ලැබූ කල ආහාර්ෂ ඕපාවිදිමක රූපයන් නැවත නැවත පහළ කරවන ආකාරයද, මෙම රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේරේ ධාතු-උතු ද වනාහි උතුර ඕපාවිදිමක රූප කලාපයන් නැවත-නැවතත් පහළ කරවන ආකාරයද සදාභයෙන් දැකගනිමින් භාවනා කරන්න. මෙම රූප ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් පිරිසිදු ගන්නා තෙක් සදාභයෙන් වෙදා බලන්න.

2. විත්තජ ඔජා

තව දුරටත් ඇසෙහි පිහිටා ඇති විත්තජ අවිදිමක කලාප එක එකක් තුළද ඕපා අඩංගුව ඇත. මෙම විත්තජ ඕපාවද ආහාර්ෂ ඕපාවන් පිහිටාධාර ලැබූ විට දෙවතාවක්, තුන්වතාවක් ආහාර්ෂ ඕපා අවිදිමක රූප කලාපයන් පහළ කරවන්නේය. දෙවතාවක් තුන්වතාවක්ම රූප කලාපයන්ගේ පහළ වීම දිගට සිදුවන්නේය. මෙය දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. [වී. ම. 462]

මෙහිලා උසස් වූ සමථ භාවනා සීත-විපස්සනා භාවනා සීත තවම ලබා නොගන්නා වූ සන්නායක සාමාන්‍ය ප්‍රකෘති කාමාවචර සිත් නිසා දෙවනාවක්, තුන්වනාවක් වූ ඕනෑම අවිච්ඡික රූපයන්ගේ පහළ වීම විස්තර වන්නේය. මහගඟන ලෝකෝත්තර සිත් වලින්ද වනාහි බොහෝමයක් ඕනෑම අවිච්ඡික රූපයන්හි පහළ වීමද අවශ්‍යයෙන්ම සිදුවන්නේය. මේ වනාහි මහගඟන ලෝකෝත්තර සිත් නිසා පහළවූ චිත්තජ රූපයන්ගේ වීජල භාවය, උතුම් භාවය නිසාය. [මහා වී. (ඔ.) 2/403]

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතු = උතුරු උතුර ඕනෑම අවිච්ඡික රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරන්නේය. ඉදින් එම සිත්හි සමථ භාවකු සීත-විපස්සනා භාවනා සීත, මාභී-එල සීත වැනි උතුම් ප්‍රණීත සිත් වන්නේ නම් මෙම තේජෝ ධාතු = උතුරු මගින්ද අප්‍රකාශිත පමණක් නොව බහිද්ධා දුක්ඛාම උතුර ඕනෑම අවිච්ඡික රූප සටනාව නැවත නැවතත් දිගින් දිගට කාලයක් පහළ කරවිය හැකිවේය. ආලෝකයද වනාහි මෙම චිත්තජ කලාප උතුරු කලාපයන්හි ඇතුළත් වේ ධාතුන්හි = රූපාරම්භයන්හි ප්‍රකාශවරයම වන්නේය.]

3. උතුරු ඔප

තව දුරටත් ඇසෙහි, ඉහත උතුරු රූප භාවනා කරන ක්‍රමය තුළ විස්තර වශයෙන් ලියා දැක්වූ ක්‍රමයටම කම්මප තේජෝ, චිත්තජ තේජෝ, උතුරු තේජෝ, ආභාරජ තේජෝ යන තේජෝ ධාතු = උතුරු නිසා වන්නා වූ උතුරු ඕනෑම අවිච්ඡික රූප කලාප එක එකක් තුළද ඕනෑම ඇතුළත්ව පවතින්නේය. මෙම උතුරු ඕනෑම එක එකක්ද ආභාරජ ඕනෑමෙහි පිහිටාධාරය ලැබූ පසු දහ දොළොස් වනාවක් රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට කරන්නේය. දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න.

උතුරු සමුච්චානා ධාතූපපතා ඔප අඤ්ඤා ඔපච්චිකං සමුච්චාපෙති, තත්‍රාපි ඔප අඤ්ඤානි ඵලං දස-දා දස වාරෙ පවතතිං හවෙති [වී. ම. 463]

චිත්තවත් ඔබ රූප කම්භාන වගුවෙහි ලියා දක්වා ඇති පරිදි කලාප එක එකක් වෙන් කොට, වෙන් වෙන්ව මනසිකාර්ය පවත්වන්න.

[සැලකිය යුතුයි:- තව දුරටත් මෙම ආභාරජ ඕනෑම අවිච්ඡික රූප කලාපයන් තුළ අභිංශු තේජෝ ධාතු = උතුරු ද, දහ දොළොස් (10-12) වාරයක් දක්වා රූප කලාපයන් මගින් පහළ වීම දිගටම සිදුවන බව සලකා ගන්න.] [මහා වී. (ඔ.) 2/403]

4. ආහාරජ ඔජා

භජන-ශිෂ්‍ය ලද්දා වූ කඩලිකාර ආහාර තුළ පිහිටා ඇති, උතුර ඕජා අවිච්චක රූපයන්හි අඩංගු, ඕජාව හේතුවෙන් ඇසෙහි, ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූප කලාපයන් පහළවීම සම්බන්ධයෙන් කලින් විස්තර කරන්නට හෙදැයි. මෙම ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕජාව ආහාරජ ඕජාවයි. මෙම ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූපයන් කම්මජ ජර්ජරාශ්චිත ආධාරයෙන් නැවත නැවතත් පහළ වෙමින් පවතින්නාහ. වරක් ඝජන ලද, ශිෂ්‍ය ලද, (වළඳුන ලද) ආහාරය සත් දිනක් ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූපයන් අඩන්ඩව පහළ වීම පිණිස නිශ්‍රය (ආධාර) දීමට හැකියාව ඇත්තේය. ඒ තාක් නැවත නැවතත් පහළ වූනා වූ ආහාරජ ඕජාවිච්චක රූප කලාපයන් අතරින්, කලින් කලින් පහළවූ ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූප කලාප තුළ අඩංගු වූ ආහාරජ ඕජාව පසු පසු, ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූප කලාපයන් තුළ ඇතුළත් ඕජාවෙන් ආධාරක ශක්තිය ලැබී සිටි කාලයට පත්වූ විට, (ආහාරය පැසවීම, දිරවීම, කරන ජාවක තේජෝ ධාතුචේ =කුසගින්තේ මහත් ධව හෝ පහත් ධව, ආහාර ඕජාවෙහි, නැත්තම් ආහාරජ ඕජාව සහිත ඝජන, ශිෂ්‍ය ඩාහිට ආහාරයේ පොහොසත්, අපොහොසත් ධව අනුව) සුළු වාර ගණනක් හෝ ඩොසෝ වාර ගණනක් හෝ රූප කලාප අලුතින්, අලුතින් පහළ කරවීම දිගට පවත්වන්නේය. "දුස ආදෙසවංජ පවතති" දුස දොළොස් වාරයක් රූපයන් පහළ වීමද පෙළට සිදුවන්නේය. දුක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. [වි. ම. 462]

මේ අවස්ථාවෙහි ආධාරය ලබන ඕජාව නම් පෙර-පෙර ආහාර පහළ වූ ඕජා අවිච්චක රූපයන් තුළ අඩංගු ඕජාවයි. ආධාරය ලබාදෙන ඕජාවද වනාහි පසු-පසු අලුතින් පහළ වූ ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූපයන්හි අඩංගු ඕජාවම වන්නේය. හේතුවද ආහාරජ ඕජාවයි. එලෙසද ආහාරජ ඕජාවයි. පෙර, පසු වීම අතින් පමණක් වෙනස් වේ.

[ශැලකිය යුත්තක්:- තව දුරටත් මෙම ආහාරජ ඕජා අවිච්චක රූප කලාපයක් පාසා තේජෝ ධාතු-උතුරු අඩංගුව පවතින්නේය. මෙම තේජෝ ධාතු-උතුරු මගින්ද උතුරු ඕජාවිච්චක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නට හැක්කේය. දුක ගැනීමට භාවනා කරන්න.]

මෙහෙක් කී දැයෙහි සාරය

රූප කලාපයක්, රූප කලාපයක් පාසා හේරේ බාතු=උතු හා ඕරා යන්න ඇතුළත් වන්නේය. සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති උතු හේතුවෙන්ද, ඕරාව නිසාද, (අදාළ හේතු බිඳීයන්නේ ආධාරය ලද විට) රූප කලාපයේ දෙක බැහැන් වැඩෙමින් පවතින්නේය.

උපමා :- වක්කු දසක කලාපය විභූත කොට බැලීමේදී රූප බිඳී ස්වභාවයේ දසකක් ඇත්තානි. එවා තුළ හේරේ බාතු=උතු හා ඕරා ඇත. උතුද (උපාදින්නක රූපයෙහි ආධාර ශක්තිය ලැබ) සිති කාලයට පත් වූ විටක උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් පහළ කළ හැක්කේය. තවදුරටත් ඕරාවද ආහාරය ඕරාවෙහි ආධාර ලැබ සිති කාලයට පත්වූ විට ආහාරය ඕරාවිඳීමක රූප කලාපයක් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (උතුරෙන් වන්නාන) තව දුරටත් මෙම වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති හේරේ බාතු=උතු හේතුවෙන් පහළ වූ උතුර ඕරාවිඳීමක රූප නැවතත් බෙදා බැලූ කල රූප ස්වභාව බිඳී අටක් ඇත්තේය. හේරේ බාතුවද අඩංගුය. ඕරාවද අඩංගුය, උතුර හේරේ හා උතුර ඕරාවෙහිම වන්නාන. මෙම උතුර හේරේ බාතුවද (උපාදින්න කමිමර රූපයෙහි ආධාරය, මනාසේ ලද විට) අනෙකුත් උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් පහළ කරවන්නේය. [මුතුබුරුකු ලැබුනා සේය]

"උතු සමුට්ඨානං නාම චතුසමුට්ඨානො උතු උපාදින්නකං පච්චයං ලාභිනවා ධානසංඝෙනා සට්ඨෙ රූපං සමුට්ඨාපෙනි." [ව. ම. 463]

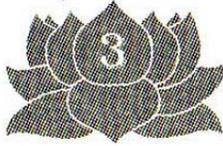
තව දුරටත්, මෙම වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති හේරේ බාතු=උතු හේතුවෙන් පහළ වන්නාවූ උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් තුළ අඩංගු ඕරාවද ආහාරය ඕරාවෙහි ආධාර ශක්තිය මනා ලෙස ලද විට ආහාරය ඕරාවිඳීමක රූප කලාපයක් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (මුතුබුරුකු ලැබුනා සේය) මේ ක්‍රමයට අනුව වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති හේරේ බාතු පදනම් වී පහළ වූ උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් තුළ අඩංගු හේරේ බාතුව හා ඕරාව නිසා ගතර (4) පස් (5) වතාවක් දුරු-මුතුබුරු පරමිපරාවන් ලෙස උතුර රූපයක්, ආහාරය රූපයක් පහළ වීම දැක ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න.

තව දුරටත්, මෙම වක්‍ර දුක කලාප තුළම ඕපා අඩංගුව ඇත්තේය. කම්මප ඕපාවයි එ. මෙම ඕපාව ආහාර ඕපාවෙහි ආධාරය. ලද විට ආහාර ඕපාවිද්වක් රූපකලාපයන් පහළ කර වන්නේය. මෙම රූප කලාපයන්හිදී තේපේ ධාතු හා ඕපාවේ අඩංගුය. එම තේපේ ධාතු හා ඕපාවේදී ගුණ සඳහන් ලෙසට හතර පස් වාරයක් රූප කලාපයන් පියවරෙන් පියවර පහළ කරවන්නාහ. දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. දෙක දෙක, බැහිත් රෙදී යන හැටි වැටහී යන ලෙසම භාවනා නැවතත් අභ්‍යාස කරන්න. [මහා වී. (ඉ.) 2/401]

තව දුරටත් ඇසෙහිම පිහිටා ඇති කාය දුක කලාප, භාව දුක කලාප, චිත්තප අවිඨ කලාප, උතුර අවිඨ කලාප, ආහාර අවිඨ කලාප, යන රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තාවූ තේපේ ධාතු, =උතු හා ඕපාවේදී උතුර රූප, =ආහාර රූප දෙක, දෙක බැහිත් රෙදීයන හැටි දැක ගන්නා ලෙස භාවනා කරන්න. ද්වාර සයෙහි හා දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි මේ ආකාරයටම භාවනා කළ යුතු.

සතිමත් විය යුතු: මෙලෙස දෙවතාවක්, තුන්වතාවක්, හතර, පස්, දස, දොළොස් වතාවක්, බොහෝ වතාවක් දුක්වා අප්පධිත්ත පමණක් තොව බිහිද්ධා දුක්වා රූප කලාපයන් දිගින් දිගට පහළ වීමේදී අවසාන වතාව තුළ පිහිටා ඇති රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේපේ ධාතුවට හා ඕපාවට අලුතින් අලුතින් උතුර රූප කලාප හා ආහාර රූප කලාපයන් පහළ කළ නොහැකි යැයි දනගුතු.

මේ විස්තර කළ රූපයන්හි පහළ වීම නිශ්චිත වනතෙක් සම්පූර්ණයෙන් කියවා බලා, රූප කම්මට්ඨාන වගුවත් බලා කම්මට්ඨානාචාර්යයන්ද, සමග ද සාකච්ඡා කොට ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කළ විට කමම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු සතර නිසා ප්‍රකටව පහළ වන රූපයන් පරමාථී වශයෙන් සදාශයෙන් දැක ගන්නා තෙක් ක්‍රමානුකූලව භාවනා කළ හැකිය, පටිගුණ කළ හැකිය, සදාශයෙන් පටිවිජේද කොට ගැනීමට හැකි වන්නේය.

ධාතු කම්භාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමය

ද්වාර සංගති පිහිටා ඇති වතු සමුච්ඡානික=කම්ම-චිත්ත-උතු-ආහාර යන හේතු ධර්ම හතර නිසා ප්‍රකටව පහළවන රූප ධර්මයන් භාවනා කරන ක්‍රමය ධාතු කම්භාන භාවනා සංකීර්ණ ක්‍රමයයි. මෙයට වඩා පිහිටරක ඉදිරියට ගොස් ධාතු කම්භාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමයට භාවනා කළ හැක.

ධාතු කම්භාන විස්තාර භාවනා ක්‍රමය අනුව:

1. පඨවි කොට්ඨාස	20 යි
2. ආපෝ කොට්ඨාස	12 යි
3. තේජෝ කොට්ඨාස	04 යි
4. වායෝ කොට්ඨාස	06 යි
කොට්ඨාස සියලුම එකතුව	<u>42</u>

යන ලෙසට දෙසාළිස් කොට්ඨාසයක් මැරබන්නේය. මේ තුළ පඨවි කොට්ඨාස 20, ආපෝ කොට්ඨාස 12 වර්ගී යන දෙතිස් කොට්ඨාසයන් සමථ කම්භාන කොටසෙහි ලිඛා විස්තර කරන්නට යෙදුණි. මෙම කොට්ඨාස එකක් එකක් තුළ සතර මහා ධාතු දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. රූප කලාපයන් දැක ගත්විට ඉහත සඳහන් කායදේවාරය සම්බන්ධයෙන් විස්තර දැක්වෙන වගුව උපයෝගී කර ගනිමින් හැකි පමණ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.

එවා තුළ

1. ඩිනර්, කඳුළු, කෙල, කොටු යන මේ කොට්ඨාස හතරෙහි විත්තප ඕපා අවිධිමත රූප අට+උතුර ඕපා විධිමත රූප අට යන දෙක වශයෙන් (16) දුභසඳු ආකාර රූප ඇත්තාහ. විත්තපද වන්නේය, උතුරද වන්නේය.
2. තොදිරවු ආහාර, දිරවු ආහාර, සැරව, මුත්ර යන කොට්ඨාස හතර තුළ උතුර හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුර ඕපා විධිමත රූප අට වර්ගය පමණක් ඇත්තාහ.
3. ඉතිරි කොට්ඨාස (24) විසිහතර වර්ගය තුළ කාඤ්චාරයෙහි විස්තර කළ ආකාරයට කොට්ඨාස එක එකක් තුළ 44 වර්ගයක් වූ රූප බවේ ඇත්තාහ. දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. පිත්ත කොට්ඨාසය මත මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී බදුබ පිත්ත, අබදුබ පිත්ත=පිත්ත ක්‍රාවය, යන දෙක වෙන් කොට භාවනා කරන්න. ලෝහිත කොට්ඨාසයෙහි ද, සන්නිවිත ලෝහිත=භෘදුය, අක්මාව ආදිය සම්පයේ බාවනස නොවෙමින් එක්වී තැන්පත්ව තිබෙන රුධිරය, සංසරණ ලෝහිත=නහර තුළ මුළු ශරීරය පුරා දිග, සරස බාවනස වන රුධිරයේ යන මේ රුධිර දෙවර්ගය තුළ 44 වර්ග වූ රූප බවේයත් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කරන්න.

තේජෝ ධාතු අධික තේජෝ කොට්ඨාස හතර

1. යන්තාපන තෙජෝ-එක්ඳු උණ ආදී ලෙස උත්සන්න වන්නා වූ තවන.තේජෝ= 33
2. දාහ තෙජෝ-ඉතාමත් රළු ලෙසට පුරාම දැවිලිල ගෙන දෙන දවන තේජෝ = 33
3. පිරණ තෙජෝ-මේටීම, පැසීම, දීර්ථ, ඇති කරවන තේජෝ ධාතුව = 33
4. පාවක තෙජෝ-ආහාර දීර්ථම කරවන පැසවන තේජෝ ධාතුව (පීචිත නවක කලාප) = 09

සැලකිය යුත්තක්:-මෙම තේජෝ කොට්ඨාස හතර (4) වර්ගය පවතින කොට්ඨාස, ආපෝ කොට්ඨාස, මෙන් රු සටහන් සහිත නොවන්නේය. තේජෝ ධාතු අධික, නොදැකිය හැකි රූප කලාප අංශුන්ම වන්නාහ. එම නිසා රූප කලාප තුළම පමණක් තේජෝ

බාතු=තේපේ අධික රූප කලාප අංශුන් වෙත අවධානය යොමුකොට භාවනා කරන්න. ශක්තාපත තේපේ හා දාහ තේපේ මත මනසිකාරය පවත්වන විට උෂ්කරතා පැන නගින්නේ නම්, අපැහැදිලිව පවතින්නේ නම් උණ ගැනී සිටී, උණ ලෙඩ සහිතව සිටී, අවස්ථාවක් අරමුණු කොට එයට අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්න මෙහිලා තීක්ෂණ ආකාර රූප ධර්මයේ නම්:

1. ජීවිත නවක කලාප (කම්මර)	=	09
2. විත්තර අවිශ්මක කලාප	=	08
3. උතුර අවිශ්මක කලාප	=	08
4. ආහාරර අවිශ්මක කලාප	=	<u>08</u>
සියලුම එකතුව	=	<u><u>33</u></u>

වායෝ බාතු අධික වායෝ කොට්ඨාස හය

1. උදධංගමා වාතා=ගුහලව (උඩට) නගින වාතය	=	33
2. අධෝගමා වාතා=පහලට (තට්ට) බසින වාතය	=	33
3. කුච්ඡිකය වාතා=බඩවැලට පිටින් උදුරයේ ඇති වාතය	=	33
4. කොට්ඨාසයා වාතා=බඩවැල තුළ පිහිටා ඇති වාතය	=	33
5. අංගමංගානුකාරිනෝ වාතා=අඟ-පසඟ, ගුටියවී වේනස් කිරීම් වශයෙන් ඇත්තා වූ වාතය	=	33
6. අසාස, පසාස වාතා=ගුස්ම ගුහල පහල යැමී වශයෙන් ඇති වාතය	=	09

මෙහි අඩංගු 33 වනාහී:

1. ජීවිත නවක කලාප	=	09
2. විත්තර අවිශ්මක කලාප	=	08
3. උතුර අවිශ්මක කලාප	=	08
4. ආහාරර අවිශ්මක කලාප	=	<u>08</u>
සියලුම එකතුව	=	<u><u>33</u></u>

මේවා තුළ ජීවිත නවක කලාපයන් වනාහී කම්මර රූප කලාපයේය. වායෝ බාතුව අධික වායෝ කොට්ඨාස හය තුළින්ද ප්‍රථමයෙන් තමා භාවනා කිරීමට කැමති වාත කොට්ඨාසය සදාහරයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.

උපමාවක්:- ඉහළට නගින උද්ධංගම වාතය මත මනසිකාරය පවත්වන විට බඩවැල ආදී ඒ ඒ ස්ථානයෙහි පිහිටා ඇති ඉහළට නගින වාතය ප්‍රථමයෙන් පෙනෙන පරිදි බලන්න. දැක ගත නොහැකි නම්, ඒ අවස්ථා වලදී තමා උපයා ගෙන ඇත්තාවූ සමාධි සමූහයේ ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න. ආලෝකයේ ප්‍රභාව ප්‍රබලව ආ කළ ඒම වාතය මත තැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. භාජිත විය හැක්කේය. ඉමම වාතය ක්‍රමයෙන් දැක ගත හැකි වූ විට මෙම වාතයෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් (වායෝ ධාතු ප්‍රධාන වූ සතර මහා ධාතුන්) ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න. මෙතෙක් භාවනා කළ විට සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් දැකගත් විට, වැඩිකල් නොහොස් සමාධි බලවත්වී මෙම වාතය තුළ පිහිටා ඇති රූප කලාපයන් දැක ගත හැකි වූහ. මෙම රූප කලාපයන් විශ්ලේෂණය කළවිට ඒ තුළ ඉහත ලියා දැක්වූ රූප බර්ග්ස් 33 දැකගත හැකිවන්නාහ. මෙම පරමාඵ රූප බර්ග්ස් පරිශ්‍රය කරන්න. ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න.

අඤ්ඤා-පඤ්ඤා වාතය

"අඤ්ඤා පඤ්ඤා විතත සමුපධානාව" [වී. ම. 261]

"විතතජේ අඤ්ඤා පඤ්ඤා කොටධාසෙපි ඔපාටධමකඤ්ඤා සදෙදා වානි නව" [වී. ම. 442]

මේ අර්ථය කතාවෙහි විස්තර කර ඇති පරිදි අඤ්ඤා පඤ්ඤා = ශුභම හැකිම - පිටකිරීම යන්න විතතජ සද්ද නවක කලාපයන්ම=විතතජ සද්ද නවක රූප මට්ටම වන්නේය. භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිශ්‍රය කොට හදුනා ව්‍යවස්ථා ආධාර කොට ඇත්තා වූ භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය හා යෙදෙන සිත් එක එකක් නිසා මෙම අඤ්ඤා, පඤ්ඤා පහළ වීම ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නා පරිදි අවධානය යොමු කොට භාවනා කරන්න. මෙම වාතයද ආලෝකයට හමුකරගත් විට මෙම වාතයෙහි පිහිටා ඇති ධාතු සතර වර්ගයන් දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. සමාධිය දිගුණුව ආ කළ රූප කලාප අංශුන් දැකීමට පටන් ගනු ඇත. මෙම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුවක් හා අනෙකුත් රූප කලාපයක පිහිටා ඇති පඨවි ධාතුවක් විතතජ වායෝ ධාතුවෙහි ශක්තියෙන් එකිනෙකට පිරිමැදීම නිසා, තැන්තම් රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත හා අනෙකුත් රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත

රූපයන් විත්තර වාගේ ධාතුමේ ශක්තිය නිසා එකිනෙක ඉතා සමීපව පිරිමැදීම, ගැටීම නිසා පහළවන බැවින් ශබ්දය, සද්දරූප අඩංගු වන්නාවූ විතතර සඳු නවක කලාප රූපයන් වන්නේය. මෙම රූප ධර්මයන් හඳුනා වැටුම් ඇසුරු කරගෙන පහළ වන්නා වූ සිත් නිසා පහළ වෙමින් පවතින්නාහ. කථානාම හසුකර ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. (ලඝුතා, මුදුතා, කම්මකඤ්ඤා රූපයේද හුස්ම ගැනීම පහසු අවස්ථාවන්හි අඩංගු වන්නේය. මේවා සඳු, ලඝුතාදී ඤාදසක කලාපයකය.)

වාගේ කොට්ඨාස හත වර්ගයෙහිම ප්‍රචමයෙන් වාතය දැන ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න. අනතුරුව එහි ඇති සතර මහා ධාතුන් දැක ගන්නා පරිදි සාවධානව භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත හැකි වූ විට ඉහත සඳහන් කළ පරිදි රූප ධර්මයන් කථානාමයේ විභාග කොට පරමාථ පිරිසිදුකර ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න.

කම්මජ රූප කලාප නවය

ඉහත සඳහන් ටොටු සංගහි ද, දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ද පිහිටා ඇති රූප කලාප වර්ගයන් තුළ සමාන සවභාව ධර්ම පිටු වශයෙන් ගණන් ගත හැකි රූප කලාප

- කම්මජ රූප කලාප
- විතතර රූප කලාප
- උතුර රූප කලාප
- ආභාරජ රූප කලාප යැයි

එවී හතරක වෙති. ඒ තුළ කම්මජ නිසා පහළවන, කම්මජ රූප කලාප නව වර්ගයක් ඇත්තාහ.

1. වකචු දසක කලාප	6. ඉප්ඵ භාව දසක කලාප
2. සොත දසක කලාප	7. පුරිසභාව දසක කලාප
3. ඝාත දසක කලාප	8. හඳුන දසක කලාප
4. පිටභා දසක කලාප	9. පීචිත නවක කලාප
5. කාය දසක කලාප	

මෙලෙසට කම්මර රූප කලාප සියලුම නවයකි. මෙම කම්මර රූප පවිච්ඡ්චපත්ත කම්මර රූප වන නමුත් අතීත භවයක කරන ලද කම්මර නිසා වන්නේය. අතීත කම්මර රූපයන් වනාහි එම අතීතයටද පෙර අතීතයේ කරන ලද කම්මර නිසා වන්නේය අනාගත කම්මර රූපයන් වනාහි අතීත භවයකදී රැස් කරන ලද අපරාපටියවේදනීය කම්මර හෝ පවිච්ඡ්චපත්තයෙහි රැස් කරන ලද උපපජ්ජවේදනීය නම් වූ කම්මර නිසාය මෙම කම්මර රූප කුමන කම්මරයක් නිසා භවගත්තේ දැයි පවිච්ච පටිග්ග අවස්ථාවට පත් වූ විටදී වටහාගත හැකි වන්නේය. තමා වශයෙන් ඇස් ඉදිරිපිට සවිස්තරව දැක ගත හැකි වන්නේය. පවිච්ච පටිග්ග කථාණය හා සම්බන්ධය. මේ අවස්ථාවෙහි කම්මර නිසා පහළ වූ කම්මර රූප යැයි පමණක් අවස්ථානුකූලව තාවකාලිකව භාරගන්න තව දුරටත් මේ දක්වා ලිඟා විස්තර කළ ද්වාර හය, දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා, ඇති කම්මර රූප, විත්තර රූප, උතුර රූප, ආභාර රූපයන් වනාහි අනිෂ්චත රූපයන් හා මිශ්‍ර නොවූ නිෂ්චත රූපයන්ම වන්නාය. ක්‍රීලකෂණය වශයෙන් විපස්සනා කළ හැකි ධර්මයන් වන්නාය. තවදුරටත්, අනිෂ්චත රූපයන් හා මිශ්‍ර වී ඇත්තා වූ විත්තර රූප, උතුර රූප, ආභාර රූපයන්ද ඇත්තාය. නිෂ්චත පමණක් වන රූප කලාපයන් මෙන්ම අනිෂ්චත රූපයන් හා මිශ්‍රව පවත්නා රූප කලාපයන් එකතුකොට විස්තර ලෙස පහත දක්වන්නෙමු.

විතතර රූප කලාප අට

1. විතතර සුඛාධික කලාප (=අමිශ්‍ර විතතර අවිච්චික කලාප)
2. කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාප = කාය විඤ්ඤාතනිය නව වෙනි කොට ඇත්තාවූ රූප කලාප.
3. ලහුතාදි ඵකාදසක කලාප=ලහුතා ආදිය ඵකාලොස් වැනි කොට ඇත්තා වූ කලාප.
(ශුද්ධාෂ්ඨකය+ලහුතා+මුදුතා+කම්මඤ්ඤාතා =11)
4. කායවිඤ්ඤාතනි ලහුතාදි දවාදසක කලාප = කාය විඤ්ඤාතනි ලහුතා, ආදිය - දොළොස් වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.
(ශුද්ධාෂ්ඨකය+කාය විඤ්ඤාතනිය+ලහුතා+මුදුතා+කම්මඤ්ඤාතා =12)
5. වච්චි විඤ්ඤාතනි දසක කලාප = වච්චි විඤ්ඤාතනි හා සඳුද දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප
(ශුද්ධාෂ්ඨකය+වච්චි විඤ්ඤාතනි+සඳුද = 10)

6. වළි විඤ්ඤාතනි සදදලභුතාදි තෙරසක කලාප = වළි විඤ්ඤාතනි + සඤ්ඤා + ලභුතා ආදී දුගතුන් වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

(ශුද්ධාෂ්ඨකය + වළි විඤ්ඤාතනි + සඤ්ඤා + ලභුතා + මුදුතා + කම්මඤ්ඤාතනා = 13)

7. අසාස-පසාස, චිත්තජ සදද නවක කලාප = භුස්ම ගැනීම-පිටකිරීම අනුව සිත නිසා උපන් සද්දය නව වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප

(ශුද්ධාෂ්ඨකය + සඤ්ඤා = 9)

8. අසාස-පසාස චිත්තජ සදද ලභුතාදි ආදායක කලාප = භුස්ම ගන්නා-භුස්ම පිටකරන අවස්ථාවේ. සිත නිසා උපන් සද්ද, ලභුතාදිය ද්‍රෝශ්‍යයක් වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

(ශුද්ධාෂ්ඨකය + සඤ්ඤා + ලභුතා + මුදුතා + කම්මඤ්ඤාතනා = 12)

(අ.) මෙහි අංක එක වශයෙන් දක්වා ඇති රූප කලාප ද්වාර සයෙහි, දෙකාළිස් කොට්ඨාසයන්හි සමහර සමහර තැන්වල පිහිටා ඇති ඕපාව අට වෙනි කොට ඇත්තා වූ චිත්තජ අධිමක කලාපයේ වන්නාහ. මෙම රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති රූප බඹේයේ නිෂ්පන්න රූපයෝය. විපස්සනාවට ගෝචර වේ. මනසිකාරයට ප්‍රකටය.

(ආ.) කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාප-භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයට භාවනා මනසිකාරය යොමු කොට නැත්නම්, භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිශ්‍රම කොට අතෙහි ඇඟිලිලක් සොලවා බලන්න. නවන, දිග හරින, සොලවන සිත, එම සිත නිසා නවන, දිග හරින, සොලවන චිත්තජ රූප කලාපයන් ඇඟිලිල දක්වා පැතිරීයාම අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප අංශු දැක ගනු ඇත. රූප කලාප එක එකක් තුළ බඹේ සභාව අට වර්ගයක් ඇත්තාහ. නවන දිග හරින ඉරියව්ව නම් වූ කායවිඤ්ඤාතනියද සමග සියලුම නව වර්ගයකි.

(ඇ.) ලභුතාදි එකාදායක කලාප-සමහර විටෙක චිත්තජ ඕපා අධිමක රූපයන් මත භාවනා කරන විට (නැවීම හා දිගහැරීම ක්‍රියාවේ) සැහැලු බව, මෘදු බව, ඒ ඒ ක්‍රියාවන්හි කම්පන බව (නැවීම-දිග හැරීම-පහසු වෙනුත්, කඩිනම්වත් කළ හැකි විමේ සභාවය) යන මේ සභාවයෝ ප්‍රකට විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි එම අනිෂ්පන්න රූපයන්ද සහිතවම පරිශ්‍රම කරන්න.

(ඇ.) කාය විඤ්ඤාතනි ලෙහුතාදි ද්වාදසක කලාප.-අංක දෙකෙහි දැක්වූ කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාපයන්හි විස්තර කළ පරිදි මහසිකාරාය පවත්වන්න. එම කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාපයන්හි ලෙහුතා, මුද්දතා, කම්මඤ්ඤාතනා යන අතිෂ්ඨපන්න රූපයන් අඩංගු නැත. මේ කාය විඤ්ඤාතනි ලෙහුතාදි ද්වා දසක කලාපයන්හි මෙම අතිෂ්ඨපන්න රූප තුන් ආකාරයන් අඩංගුය. දිග හැරීම ආදී ඒ ඒ කායික ක්‍රියාකාරකම් කරන අවස්ථාවේදී සැහැල්ලුවෙන් යුතුසුළුව කළ හැකි විට මෙම අතිෂ්ඨපන්න රූපයන් ඇතුළත් වන අතර තිදි බර, කුසීත, කම්මැලි අවස්ථාවන්හිදී මෙම රූප තුන් වර්ගය ඇතුළත් නැත. ඤාණයෙන් දැක ගත හැකිවන ලෙස විභාග කොට බලන්න. පරිශ්‍රම කරන්න.

[සැලකිය යුත්තක්:- ඉරියපථ භාවනා හා සමපජඤ්ඤා භාවනා යන තන්හි මේ කාය විඤ්ඤාතනි ඇතුළත් කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාප+කාය විඤ්ඤාතනි ලෙහුතාදි ද්වාදසක කලාප යන මේ රූප කලාප දෙවර්ගය ප්‍රධානව පවතින්නේය. වැදගත් කාර්යය භාරයක් ඉෂ්ඨ කරන්නේය. මේ රූප බිමියෝ පරිශ්‍රම නොකළ හැක්කේ නම් ඉරියපථ භාවනාව සමපජඤ්ඤා භාවනාව යන තන්හි පරමාර්ථ පිරිසිදුන තෙක් රූප බිමියන් පරිශ්‍රම කිරීමෙහි, ඤාණයෙන් කොටස් කොට හැකීමෙහි අදහස වන්නේය. දුෂ්කර ස්ථානයන් වන්නේය.]

(ඉ) වචී විඤ්ඤාතනි දසක කලාප-ක.... බ.... ආදීවූ අක්ෂරයන් එකක් පාතා උච්චාරණය කරන්න. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය, මනෝ ද්වාරය පරිශ්‍රම කරන්න. අනතුරුව ක... බ... ලෙසට උච්චාරණය කිරීමට කැමති සිත හා උච්චාරණ කරන සිත ඤාණයෙන් දැක හැකීමට බලන්න. මෙම සිත් නිසා විත්තප රූප කලාප අංශුන් උතුර ආදී ඒ, ඒ සද්ද පැන නගින ස්ථාන දක්වාම තුන රූපයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ කරමින් දිග සරස පැතිරී ගාමද, එම විත්තප රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු පඨවි ධාතු (=පඨවි ධාතු අධික මහා භූතයන් හා) සද්ද නගින ස්ථාන පිහිටා ඇති කම්මප රූප කලාපයන්හි අඩංගු පඨවි ධාතුන් (පඨවි ධාතු අධික මහා භූතයන්) අනන්‍යාන්‍ය වශයෙන් (මහා භූතයන් අනන්‍යාන්‍ය වශයෙන්) ගැටෙන නිසා, හැපෙන නිසා, සද්ද පැන නගින ස්වභාවද කථාකරන, ගායනා කරන, වචී විඤ්ඤාතනි හෙවත් වාචික ක්‍රියාකාරකම්ද වෙන්, වෙන් වශයෙන් ගනිමින් ඤාණයෙන් බෙදුමින් භාවනා කරන්න.

(ඊ.) වව් විකුණුණකි සඳහා ලනුතැදි තෙරසක කලාප-මේ රූප කලාපයන්ද ඉහත (ඉඟි) සඳහන් ලෙසටම භාවනා කරන්න. මෙලෙස කථා කරන, ගායනා කරන, අවස්ථාවෙහිදී සැහැල්ලුව මධුරව කථා කරන, ගායනා කරන අවස්ථාවේ ලගුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤතා රූපයන් අඩංගු වන්නේය. මේ තිසාම මේ දෙක වෙනස් වන්නේය. මේ අංග (ඉ), (ඊ) යන රූප කලාපයන් වනාහි කථා කරන විට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු, සමීපජ්ඣාද භාවනාවෙහිලා ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය.

(උ.) අසාය, පසාය විතප් සඳහා නවක කලාප

(ඌ) අසාය, පසාය, විතප් සඳහා ලනුතැදි ආදායක කලාප

(එ) අසාය, පසාය විතප් සඳහා ලනුතැදි ද්වාදසක කලාප-විතප් රූප කලාපයන් මිටි වශයෙන් හයක් ලෙස ගණන් ගත්තත් විසුද්ධි මග්ග (ඕ, ම, 442) හි අසාය පසාය විතප් සඳහා නවක රූප කලාප ඇති බව පෙන්නා දී ඇත.

“අසාය පසායො ඉතිවා”

[ඕ. ප. 1/152]

යන මේ පාලියට අනුව කරන විස්තර කිරීමක් වන්නේය. එය මෙම ඇතුළු වන හුස්ම පිටවන හුස්ම වල ඇති සතර මහා ධාතුන් ඤාණයට හමුකර ගැනීමට පරිග්‍රහ කරන්න. සමාධි ශක්තිය බලවත්ව ආ කල රූප කලාපයන් දැන ගැනීමට පටන් ගන්නවා ඇත. රූප කලාප එක එකක් තුළ ශබ්දයද සහිතව කොටස් නවයක් ඇත. සමහර විට හුස්ම ගන්නා විට සැහැල්ලුව යුතුයුලුව මෘදුව, හුස්ම ගැනීම පහසු විට, ඉතා සන්සුන් විට, කමිණ්‍ය විට, ලගුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤතා යනාදියද ඇතුළත්ය. එවා අසාය, පසාය විතප් සඳහා ලගුතා දී ද්වාදසක කලාප වන්නාහ.

උතුරු රූප කලාප හතර

1. උතුරු සුදාධායක කලාප = උතුරු නිසා වන්නාවූ ඕපාව අටවෙනි කොට ඇති රූප කලාප (නිෂ්පන්න රූපයෝය.)

2. උතුර සඳු නවක කලාප = උතුරු රජයේ පහළ වන භවිද්‍ය නව වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප. (8+සඳු=9)
(නිෂ්පන්න රූපයෝග)
3. ලහුනැදි වකාදසක කලාප = ලහුනා ආදිය එකොළොස් කොට ඇති රූප කලාප.
(8+ලහුනා+මුදුනා+කම්මකඤ්ඤානා = 11)
4. සඳු ලහුනැදි ද්‍රව්‍යසක කලාප = සඳු ලහුනා ආදිය, ටොලොසක් කොට ඇත්තාවූ රූප (8+සඳු+ලහුනා+මුදුනා+කම්මකඤ්ඤානා=12)

මේ උතුර රූප කලාප මිටි හතර වර්ග තුළින් අංක එක සහ දෙක යන්න විපස්සනාවට ගොවර නිෂ්පන්න රූපයෝගය. අංක එක වනාහි ඡේදි ද්වාරයන්හිදී දෙකැළිස් කොට්ඨාසයන්හි සමහර තැන්වල ගෝග්‍රහ ලෙස පිහිටා ඇත. අංක දෙක, උදරයේ භවිද්‍යන් ආදී සඳු නවක රූප කලාපයෝගය. මෙම අංක එක සහ දෙක අප්සරිත්ත, ඔහිද්වා, පණ ඇති-පණ නැති වස්තූන් යන දෙකකමද පිහිටා ඇත්තේය.

අංක තුන සහ හතර අනිෂ්පන්න රූප හා මිශ්‍රව පවතී. මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනාවට නැංවීමට නොහැකිය. රූප බිම්බන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී නාම - රූප පරිච්ඡේද ඤාණ මට්ටමේදී මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. මෙම දෙකකාර රූපයන් බාහිර පණ නැති දේවල නොලැබේ. අප්සරිත්ත හා බාහිර හා පණ ඇති සත්ත්ව සත්තානගන්තිම ඇත්තාහ. විපස්සනා භාවනා කිරීමේදී ලහුනා, මුදුනා කම්මකඤ්ඤානාවන් විපස්සනාවට නැංවිය නොහැකි නිසා මේ නිෂ්පන්න රූප ඉවත් කළ විට අංක එක හා දෙක කලාප සමග භාවනා වශයෙන් අංග සම්පූර්ණයෙන්ම සමානයි. මේ අනුවද නිෂ්පන්න රූපයන්ම විපස්සනා භාවනාවට නැංවිය යුතු යැයි කෙටියෙන් දත යුතුය.

ශබ්ද වර්ග තුන

1. හුස්ම ශබ්දය = ආශ්වාස, ප්‍රශ්වාස විත්තර සඳුද නවක කලාප
2. කවා කිරීමේ ශබ්දය = වචි විඤ්ඤත්ති දසක කලාප
3. උදරයේ ශබ්ද හා හුළං හමන ශබ්දය = උතුරු නවක කලාප

අංක එක සහ දෙක යන මේවා අප්සරිත්ත ඔහිද්වා පණ ඇති සත්තානගන්ති පමණක් ලැබෙන්නේය. අංක තුන උතුරු සඳුද නවක කලාප, පණ ඇති පණ නැති යන

ලක්‍ෂණ රූප හතර භාවනා කිරීම

උපවය වනාහි පරිසන්ධි මූල කලල අවස්ථාවේ පවත්ම ඉන්ද්‍රියයන් සම්පූර්ණ වන තෙක් රූප ධර්මයන් පරිශුභ කිරීමට හැකිතාව ඇති විට භාවනා කළ යුතුව ඇත. සන්නති, ජරණා, අතිච්චනා, යන රූප වනාහි ද්වාර හය දෙසාලීය කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්හි ඇති උපාද, සීති, හංග යන ඇති විම-පැවතීම-නැතිවීම සවනාවම වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන් ද්වාර හය දෙසාලීය කොට්ඨාසයන්හි රූප කලාප එකක්, එකක් බෙදාගෙන එම රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අටාකාර, නවාකාර, දසාකාර, නිෂ්පන්න රූපයන්හි සාමූහික ඉපදීම, පැවතීම, නැතිවීම, යන මේවා දැක ගත හැකිවනු පිණිස භාවනා කරන්න. අනතුරුව ද්වාර සයෙහි ද දෙසාලීය කොට්ඨාසයන්හිද පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයේ ද්වාර එකින් එක කොට්ඨාස එකින් එක වෙන් කරගෙන, එම ද්වාර වල වෙන් වෙන්ව පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද, කොට්ඨාස එකින් එක පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. අනතුරුව ද්වාර සයෙහි දෙසාලීය කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති ගත හැකිතාක් නිෂ්පන්න රූපයන් සමස්තයක් ලෙස ගෙන ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම අනුව භාවනා කරන්න.

[සැලකිය යුත්තක්:- රූපයන් සියල්ල එකතුව පහළවීම පිහිටීම නැතිවී යාම මෙහි තොකියන ලදී, උප්පාද, සීති, හංග යන ඝණය තුන තුළ එකතුව ක්‍රියාවත් වන්නා වූ, රූප ධර්මයන් සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන භාවනා කළ යුතු බව පමණක් අදහස් කරන බව දැන යුතු.]

රූපයන්ගේ උප්පාද-වය ධර්මතාව

මෙහිලා රූපයන්හි උපාද-වය ධර්මතාවය ඉතා කෙටියෙන් විස්තර කරන්නෙමු. රූපයන්හි පීචිත කාලය, චිත්තඝණය දහ හතක් (=17) බව ස්ථිරවම නිරවද්‍යව දක්වා ඇත. චිත්තඝණයක්, චිත්තඝණයක් පාසාද උපාද, සීති, හංග= ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම යන කුඩා ඝණය තුනක් ඇත. මේ නිසා රූපයේ මහා චිත්තඝණ වශයෙන් දහහතක් (17) ක්ද කුඩා චිත්තඝණ වශයෙන් පහස් එකක්ද (51) ආශ්‍රිත ඇත්තෝය. මෙයට වඩා අඩු වූද වඩා වැඩි වූද ආශ්‍රිත නොපැහේ.

උපමාවක්:- චිත්තකෂණ එකක් පළමු චිත්තකෂණය යැයි සිතට ගන්න. කමිමර රූප කලාප වනාහි මෙම චිත්තකෂණයක්, චිත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලය දක්වා, සීති කාලය දක්වා, භංග කාලය දක්වාද, කමී ජවය නොතිමී තාක් කළ හවයේ ගතකරන කාලය පුරා තිතරම් පහළ වන්නේය. මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි උපාද කාලයේ උපාදය ලැබූ රූපයේ අංක දහත් (17) වෙති චිත්තකෂණයෙහි භංග කාලය සමගම මුත වන්නේය. මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි සීති කාලය සමග පහළ වන්නාවූ රූප ධර්මයේ අංක 18 වෙති චිත්තකෂණයෙහි උපාද කාලයෙන් තිම වන්නාය. මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි භංගයක් සමග උපාදය ලැබූ රූප ධර්මයේ අංක දහඅට (18) වෙති සීතෙහි සීති කාලයෙහි මුත වන්නාය. මෙලෙස අංක 17, 18 යන මේ චිත්තකෂණ අංක 1න් පටන් තෙත විනිශ්චය කළ යුතු වූ චිත්තකෂණ වර්ගයන් යැයි අදහස් කෙරේ.

තවදුරටත් චිත්තජ රූපයේද හදුන වනවුව ඇඟුරු කොට පහළවන සෑම සීතකම, උත්පාද කාලයේදීම, අඩිනාව ආශ්‍රිත ඇතිතාක් පහළ වන්නාය. අංක එක ලෙස සීත තබා ගත් චිත්තකෂණයෙහි උපාදය සමගම පහළ වන චිත්තජ රූපයේ අංක 17 යැයි කියන චිත්තකෂණයෙහි භංග කාලයේදී මුත වන්නේය.

තව දුරටත් කමිමර කලාප, චිත්තජ කලාප, උතුර කලාප, ආහාරජ කලාප යන සියල්ලෙහි එකක් එකක් පාසා අඩංගු තේරේ ධාතුච්චද රූපයේ සීති කාලයට පත්වන මාරයක්, මාරයක් පාසා උතුර රූපයන් පහළ කරන්නේය. අංක එක චිත්තකෂණයෙහි උපාද කාලයෙහි පහළ වූ කමිමර රූපය මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි සීති කාලයෙහි, උතුර රූප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මෙලෙසටම මෙම අංක එක යැයි සිතාගත් සීතට පෙරාතුව ඊට සමීපව පහළවූ චිත්තකෂණයෙහි භංග කාලය සමග උපාදය ලැබූ කමිමර රූපයේ මෙම අංක එක යැයි ගත් සීතෙහි උපාද කාලය වන විට සීති කාලයට එලඹීම නිසා මෙම රූප ධර්මයන්හි අඩංගු වන්නාවූ කමිමර තේරේ ධාතු එක එකක් උතුර රූප කලාප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මේ අංක එක යැයි ගත් සීතෙහි උප්පාදය සමග උපත ලැබූ උතුර රූපයේය. තව දුරටත් මෙලෙස අංක එක යැයි ගත් සීතේ භංග කාලයෙහිදී උප්පාදය ලැබූ කමිමර රූපයේ අංක දෙක සීතෙහි උප්පාද කාලයෙහිදී සීති කාලයට එලඹීම නිසා මෙම රූප ධර්මයන්හි අඩංගු කමිමර තේරේ ධාතු එක එකකටද උතුර ඕප්ටිකමක රූප කලාප එක එකක් පහළ කළ හැක්කේය. තවද මෙම අංක එක යැයි ගත් රූපයෙහි සීති කාලයෙහි උප්පාදය ලත් කමිමර රූපයේ මෙම අංක දෙක

සිතෙහි භංග කාලයෙහි රූපයෙහි සීති කාලයට එලඹීම නිසා එම රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මප තේරේ බාතුව උතුර ඕපාවිච්චක රූප කලාප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව සාමාන්‍යයෙන් කම්මප උතුර හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුර රූපයේ විත්තනණයක්, විත්තනණයක් පාසා ඕනෑම උප්පාද කාලයක්, සීති කාලයක්, භංග කාලයක් පහළ විය හැකි යැයි සිතට ගන්න. එලෙසටම විත්තනණ 17ක්, නැන්තම් කුඩා ඝණ 51ක් සම්පූර්ණ වීමෙන් විත්තනණයක් පාසා, උප්පාද කාලයක්, සීති කාලයක්, භංග කාලයක් පාසාමද, මුතවීම වන්නේය. නිරුද්ධ වන්නේය යැයි දත යුතුය.

විත්තප රූපයේ විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයෙහි පහළ විය හැකි නිසා මෙම විත්තනණයෙහි සීති කාලයට පත්වූ විට විත්තප රූපයේද සීති කාලයට පත්වන්නාය. එම නිසා එම විත්තප රූපයන්හි අඩංගු විත්තප තේරේ බාතු = උතුර විත්තනණයක් පාසා සීති කාලයෙහි (පංච විකද්ද්‍යාණයෙහි සීති කාලය හැට) රූපයෙහි සීති කාලය එලඹි නිසා උතුර ඕපාවිච්චක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. මෙම උතුර රූපයේද, විත්තනණ 17 කුඩා ඝණ 51 සම්පූර්ණ වන විට එම සිතෙහි පටන් 18 වන සිතෙහි උප්පාද කාලයෙහි නිරුද්ධ වන්නේය.

තව දුරටත්, පෙර උතුර රූපයන්හි උතුර තේරේ බාතුවද, ශක්තිය නොතිම් තාක් උතුර රූප කලාප සීති කාලයට පත්වූ විට අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. උතුර රූපයේද විත්තකඩණයක් පාසා උප්පාද, සීති භංග යන ඕනෑම අවස්ථාවක පහළ විය හැකි බැවින් එම උතුර තේරේ බාතුවටද විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක්, සීති කාලයක්, භංග කාලයක් පාසා උතුර රූප පහළ කළ හැක්කේය. මෙලෙසටම මහා විත්තනණ 17ක්, කුඩා විත්තනණ 51 ක් සම්පූර්ණ වූ විට විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා සීති, කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා නිරුද්ධ වීම වන්නේය.

තව දුරටත් ආහාර රූපයන්ද විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා සීති කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැක්කේය. උප්පාද, සීති, භංග යන තුන් කල්හිදීම නිරුද්ධ වීම, මුතවීම විය හැක. කම්මප රූපයේද විත්තනණයක් උප්පාද, සීති, භංග කාලයක් පාසා උප්පාද විය හැකි නිසා, විත්තප රූපයේද උප්පාද කාලයක් පාසා උප්පාද විය හැකි නිසා, උතුර රූපයේ උප්පාද කාලයක්

පාසා සීනි කාලයක් පාසා භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා, අතීත ආහාර පිළිබඳව නිසා පහළ වූ ආහාර රූපයේදී සිතේ උත්පාද කාලයක්, සීනි කාලයක් පාසා, භංග කාලයක්, පාසා, පහළ විය හැකි නිසා, මෙලෙස පහළ වූ වතු සමුච්චානික ඕපාවන්ඩ රූපයේ සීනි කාලයට පත්වීමෙන් පසු ආහාර ඕපානි පිහිට ආධාරය ලැබුවේ ආහාර ඕපාවිච්චික රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. ආහාර රූපයේ විත්තනණයක්, විත්තනණයක් පාසා උපපාද කාලයක් පාසා සීනි කාලයක් භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා මෙම ආහාර රූපයන්හි ඇතුළත් තේතේ ධාතු, =උතු මගින්ද විත්තනණයක් පාසා උපපාද සීනි, භංග කාලයක් පාසාද රූපයෙහි සීනි කාලයටම පත්වූ විට උතුර ඕපාවිච්චික රූප කලාප නැවත නැවතත් පහළ කළ හැක්කේය. මේ නිසා විත්තනණයක් උපපාද, සීනි, භංග කාලයක් පාසා නිරුද්ධ විය හැක්කේය.

මේ පැහැදිලි කරදීම අනුව විත්තනණයක් වෙන්කොට ගෙන බැලුවහොත් කමම, විතත, උතු, ආහාර, ගත හේතු ධර්ම හතර නිසා පහළ වන්නාවූ වතු සමුච්චානික රූපයන් එම විත්තනණයෙහි උපපාද කාලයෙහි පහළ වන්නාවූ රූපයන්ද ඇත්තාහ. ආයුෂ නිම නොවූ නිසා, විත්තනණ 17, කුඩා විත්තනණ 51 අසම්පූර්ණ නිසා දිගට පවත්වන්නාවූ සීනි කාලයෙහි ඇත්තාවූ රූප ධර්මයන්ද ඇත්තාහ. ආයුෂ ගෙවී යාමෙන් නිරුද්ධ වන්නා වූ රූපයන්ද වන්නාහ.

ලෝකිය උපමාවක් ආධාරයෙන්, පැහැදිලි කළහොත්; කොහු ලොවක් ගෙන ලිහිල් කර බලන්න. එම කොහු ලොව අගල් 4-5ක්, වියතක් යනාදී ලෙස දිග ඇති පොල් කෙඳි එකතු කොට අඹරන ලද ලොවකි. එක තැනක් අල්ලා බැලූ විට එම කෙඳිවල ආරම්භයද දැකගත හැක, අගද දැක ගත හැක, මධ්‍ය ස්ථානයද දැකගත හැක.

මේ උපමාවට අනුව රූපයන්ගේ විත්තනණ එක එකක, කුඩා කණයක්, කුඩා කණයක් පාසා (=උපපත්ති-සීනි-භංග කාලයක් පාසා) ඇතිවීමද ඇත්තේය. නැතිවීමද ඇත්තේය. සීනි කාලයට පත්වී ඇත්තාවූ අවස්ථාද ඇත්තේය. මෙලෙස රූපයන්ගේ පහළ වීම නාමයන්ගේ පහළ වීමට සමාන තැනි නිසා මෙම රූපයන් හිදී පෙර පසු සමීඛන් වී දිගින් දිගට පහළ වීම නිසා රූප ධර්මයන්හි පරමාර්ථ දුකින කොණ ඇස නැත්තාට එවා මිටි ලෙස, කැටිති ලෙස, සටහන් ලෙස, හමුවෙමින් අරමුණුවෙමින් පවතින්නාහ.

නාම ධර්මයන්ට විත්තඝණයක් තුළ දෙකක්, තුනක් ලෙස, එකට පිහිටන ධර්මාවයක් නැත. විත්තඝණය එකක් ගෙවී ගිය පසුව තවත් විත්තඝණයක් පහළ විය හැක්කේය. රූප ධර්මයන්ගේ වනාහි විත්තඝණයක්, විත්තඝණයක් පාතා කුඩා ඝණයක්, ඝණයක් පාතා එකට බොහෝ ප්‍රමාණයක් වුවද පහළ විය හැක. විනාශ වීමද එසේම විය හැක්කේය. පිහිටීමද විය හැකිය. සීතභි උත්පාද, කාලයෙහි රූපයන්හි උත්පාද කාලයද සීතභි භංග කාලය හා රූපයන්හි භංග කාලයද සමානව වන්නේය. සීතභි කාලය වනාහි වෙනස්ව පවතින්නේය. රූපයන්හි සීතභි කාලය විත්තඝණ 16ක් හා කුඩා විත්තඝණ 1ක් නැතිනම් කුඩා විත්තඝණ 49ක් ආයුෂය ඇත්තේය. සමහර රූපයන්හි සීතභි කාලය එකට වන්නේය. කුඩා විත්තඝණයක් වනාහි අඟම වන්නේය. පෙර හා පසු සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් පහළවන්නේය. නැවත, නැවතත්, නිරුද්ධ වන්නේය. නැවත නැවතත්, පිහිටා සිටින්නේය. සත්තති ඝනය, මට්ට, බෙටු වෙන් නොකළ වීට දිගටම එකක් ලෙස මට්ටක්, පිටුවක් ලෙස ගණන් ගත හැක. සීතභි හැක. ඊශ් ද මම වුයෙමි, අද ද මම ම ශැයි ඊශ් ද ඔහුය. අදත් ඔහු ශැයි සලකා හැනීමට හැක්කේය. මමය, ඔහුය, පුරුෂයාය, ස්ත්‍රීයාය, පුද්ගලයකුය සත්ත්වයකුය, මනුෂ්‍යයකුය, දෙවියකුය, බ්‍රහ්මයකුය සලකා ගෙන සිටිය හැක. වරදවා වටහා ගත හැක්කේය, මෙම වැරදි වටහා හැනීම, අවිද්‍යාව වෙනුවට පරමාර්ථ පිරිසිදුක තෙක් ඇත්ත ඇති ලෙසටම විනිවිද දකින විද්‍යා ඝණය දැන් ප්‍රතිස්ථාපනය කරමින් සිටිනවා වන්නේය.

"රූප-රූප" ශැයි බැලිය යුතු වේලාව

සො සබ්බානිති තාහි රූපපන ලක්ඛණෙන එකතො කථවා "එතං රූපං"භති පසසභි. [වි. ම. 442]

පින්වත් ඔබ දැන් ද්වාර භයෙහි හා දෙකාළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්ඵන්ත රූප අනිෂ්ඵන්ත රූප පරමාර්ථ පිරිසිදුක තෙක් පරිග්‍රහ කරන මට්ටමට, ඝණයාගෙන් වෙන්, වෙන් කොට ගත හැකි මට්ටමට පැමිණ සිටී. එම මට්ටමේදී මෙම රූප ධර්මයන් සියල්ලෙහි රූපාන ලක්ෂණය = අභීතයේ තිබුණා වූ රූපයන්හි හැසිරීම හා අසමානව, නව නව රූපයන් පහළ වීමේ සවිභාවය නම් වූ රූප සත්තති පැවැත්මෙහි අසමාන බව අරමුණු කොට මෙම රූප ධර්ම මෙලෙස රූපාන කළ හැකි, රූපාන (විනාශවන) ලක්ෂණය වශයෙන් සමාන භාවය ඇති නිසා සමූහ වශයෙන් ගෙන, සමස්ථයක් වශයෙන් ගෙන "එතං රූපං" මේ වනාහි "රූප ධර්ම" ශැයි

කිසි මෙහෙය කිරීමට ඉහත සඳහන් විග්‍රහය මගින් කටයුතු අනුගාමක කරන්නේය. මේ උපදේශයට අනුව ෂීට්ටුවේ දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පාදන, අනිෂ්පාදන රූප මිල කොට, එක් කොට "රූප-රූප" යැයි මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු කාලයකි මේ.

තමන් ද්වාර සහතික දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි ද පිහිටා ඇති රූප බමියන් සියලුම සමස්තයක් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමට අපහසු කළහි ප්‍රථමයෙන් ද්වාර එක එකකහි පිහිටා ඇති 54 ආකාර වූ නිෂ්පාදන රූප (44 ආකාර වූ නිෂ්පාදන රූප) යන් ද අනතුරුව හැකිතාක් අනිෂ්පාදන රූපයන්ද රූපානුයෝග කළ හැකි වූ රූපානුයෝග වශයෙන් (නැසීම, විනාශවන ලක්ෂණ වශයෙන්) කලාපයක් ලෙස එකට පිටුකොට සමස්තයක් ලෙස සලකා,

1. "මේ රූප-රූප" ලෙසට හෝ
2. "රූප බමි-රූප බමි" ලෙසට හෝ
3. "රූප-රූප" ලෙසට හෝ මනසිකාරය පවත්වන්න.

දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි ද කොට්ඨාස එක එකක් පාහේ ලැබිය හැකි තරම් නිෂ්පාදන හා අනිෂ්පාදන රූපයන් සමස්තයක් යේ පිටු කොට මේවායේ රූපානුයෝග බව සභාව ලක්ෂණ වශයෙන් ගෙන ඒ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න.

තව දුරටත් ද්වාර එකක්, එකක් පාහේ කොට්ඨාස එකක්, එකක් පාහේ පිහිටා ඇති රූප බමියන් සමූහ ලෙස සමස්තයක් ලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි, පරිලාභ කළ හැකි, සදාභාවයෙන් කොටස් කොට ගත හැකි විට ද්වාර හය දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පාදන, අනිෂ්පාදන රූපයන් සියලුම රූපානුයෝග බව වශයෙන් සමාන වූ සමූහ වශයෙන් එකතු කොට

1. "මේ රූප-රූප" කියා හෝ
2. "රූප බමි-රූප බමි" යැයි හෝ
3. "රූප-රූප" යැයි කියා හෝ බලන්න. පරිලාභ කරන්න.

විනාශ වෙන (රූපානුයෝග) සභාවය

විනාශ වන සභාවය යනු උණුසුම-සිසිල ඇදී ප්‍රතිවිරුද්ධ හේතු බමි නිසා රූප සන්තතියේ අසමාන වීම, සවරූපය විවිධ ලෙසට මාරු වීම යැයි කියනු ලැබේ.

උණුසුම් බව=තේජෝ ධාතුව අධික වූ විට උණ රෝගය වැනි රූප සන්තති දිශට පවතින්නේය. සීතල, සීතල අධික වූ විට සීතල වීම, සෙම්ප්‍රතිශව ආදී රූප සන්තති දිශට පවතින්නේය. එහෙත් ලෙම රූප සන්තති පැවැත්ම තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පඬු, ආපෝ ආදී පරමාඵ සභාව ධර්මයේ තමාගේ බර බව, වැගිරෙන බව ආදී ආවේණික ලක්ෂණයන්ගේ වෙනස් වීමක් නැති නිසා පරමාඵ යන නම ලද්දේය.

රූප ධර්ම මත භාවනා කිරීම් සම්බන්ධව දැන යුතු කාරණා

1. රූප කලාපයක් දැකීමට පෙරාතුව සදිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධියට පත්වන ලෙසට සතර මහා භූතයන්හි සභාව ලක්ෂණයන් එකින එක අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරන අවස්ථාවෙහි "පඬු ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු," යන සතර මහා ධාතූන් පමණක්ම බලන්න, භාවනා කරන්න.
2. රූප කලාපයක් දැක, රූප කලාපයක් වෙන් කොට බලා එක එක රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරමාඵ පිරිසිදුක තෙක් පරිශ්‍රය කරන අවස්ථාවෙහි "පඬු, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, ව්‍යාණ, ශබ්ධ, රස, ඕණ, ජීවිත, වක්ඛු ප්‍රභාද" යනාදී වශයෙන් ඇති රූප කලාපයන්ට අනුව පරිශ්‍රය කරන්න, බලන්න.
3. ද්වාරයන්හිදී කොට්ඨාස එකක් තුළදී පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සිගල්ලද ද්වාර හය දෙසාළිස් කොට්ඨාස යන මුළු ශරීරයේම පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සිගල්ලද රූපපන ලක්ෂණය වශයෙන් එකක් ලෙස පිටුකොට ගෙන එක සමස්තයක් ලෙස පරිශ්‍රය කළ හැකි වූ විට.
 1. "මේ රූප-රූප" යැයි හෝ
 2. "රූප ධර්ම-රූප ධර්ම" යැයි හෝ
 3. "රූප-රූප" යැයි පරිශ්‍රය කොට බලන්න.

අනුශාසනයක්

මූල පණ්ණාසක පාලියෙහි මහා ගෝපාලක සූත්‍රයේ (ම. නි. 1/526-534) ද මෙම මහා ගෝපාලක සූත්‍ර අවිඨ කථා (ම. අ. 2/214-220) හි ද යෝගාවචර භික්ෂුව,

1. භූත රූප, උපාදා රූප නම් වූ සියලු රූප, රූප 28 යන ලෙස සංවිච්චි වශයෙන්ද
2. (අ) කුමන රූපයක් කම්මල වන්නේ ද
 (ආ) කුමන රූපයක් චිත්තජ වන්නේ ද
 (ඇ) කුමන රූපයක් උතුර වන්නේ ද
 (ඈ) කුමන රූපයක් ආභාරජ වන්නේ ද
 (ඉ) කුමන රූපයක් එක සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (ඊ) කුමන රූපයක් ද්වි සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (උ) කුමන රූපයක් ත්‍රි සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (ඌ) කුමන රූපයක් චතු සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (එ) කුමන රූපයක් කිසිම හේතුවක් නැතිව යැයි ද
 (=ලක්ඛණ රූප සතර මින් කියවේ.)
 යන ලෙසට සමුට්ඨාන වශයෙන්ද,

මෙලෙස ඤාණයෙන් කොටස් වශයෙන් පරිච්ඡේද කොට භාවනා කළ නොහැකි කළ, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි කළ, මග්ග-එල-නිබ්බාන වෙත ලඟාවිය නොහැක්කේය. භාවනා කළ හැකි කල්හිම, දැකිය හැකි කල්හිම, දැනගත් කල්හිම, පරිග්‍රහ කළ හැකි කල්හිම, ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගත හැකි කල්හිම, මග්ග-එල-නිබ්බාන වෙත ලඟා වීමට හැකි වන්නේය, යන ලෙසට අනුශාසනා කොට ඇති සේක.

[ම. නි. 1/526-534; ම. ආ. 2/214-220]

එ නිසා නියම බමුණ කැමැති වන, අපේක්ෂා කරන, උතුම් නිබ්බාන බමුණ කැමැති වන, අපේක්ෂා කරන පිත්චස් ඔබ කම්ම, චිත්ත, උතු, ආභාර යන හේතු බමුණ හතර නිසා ප්‍රකටව පහළ වන රූප බමුණක් ඤාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථී බාතු එකින් එක ඤාණයෙන් දැනගන්නා තෙක් දක්නා තෙක්, පරමාථීය ඤාණයෙන් පිරිසිඳු ගන්නා තෙක්, පරිග්‍රහ කරන්න, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න. ඉහතින් මිඟා දැක්වූ ලෙසට ද්වාර සයෙහි දෙකැළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප බමුණක් පරිග්‍රහ කළ විටම, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටදීම, රූප 28 යන ලෙසට ගණනද, කුමන රූපයක් කුමන හේතුවෙන් පහළ වීද, යන හේතු සමුට්ඨානයක් ද, ඇති සැටියෙන් දැනගත හැකි වන්නේය. ඉදින් රූප කලාපයක් ඤාණයට හමු නොවූනි නම් හෝ හමුවී නමුදු පරමාථී පිරිසිඳුන තෙක් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත නොහැකි නම්ද රූප 28

යන සංඛ්‍යාවද, කුමන රූපයක් කුමන හේතු නිසා පහළ වී ද යන්න (සමුච්චිත යන්) ද දැන ගත හැකි වූ විට අහසට පොළොව මෙන් ඉතා ලොකු වෙනසක් වන්නේමය. මේ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ උතුම් නිව්‍යාණ බව්‍යද මෙම නිව්‍යාණට යා ගත හැකි වූ නිරවද්‍ය වූ සමයක් වූ විපස්සනා ක්‍රමයෙන් ද අපේක්‍ෂා කරන්නේ නම්, කැමැති වන්නේ නම් පාලි අට්ඨකථා විකාවන්හි ආ පටිදී ප්‍රමාණ වශයෙන්ද හේතු සමුච්චිත වශයෙන්ද යන දෙයාකාරයකින් රූප බව්‍ය පටිග්‍රහ කරනු පිණිස ක්‍රමයෙන් පටිච්චේද කරමින් උත්සාහ කරනු මැනවි.

ඉදින් පින්වත් ඔබ

1. රූප 28 යන සංඛ්‍යාවද
2. කුමන රූපයක් කුමන හේතුවෙන් පහළ වීද යන හේතු සමුච්චිතයන් ද, ඇති සැටියෙන් නිවැරදිව නොදන්නේ නුමුදු විපස්සනා ක්‍රමයෙන් ද ලැබිය හැකිය. මග්ග-ඵල, නිබ්බානනට යා හැකිය යන පිළිගැනීම ඇත්තකු වේ නම්, පින්වත් ඔබ, සර්වඥතා ක්‍රමය ලාභී සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ හා ඵදිරි වී විරෝධී භාසනයක් තහවුරු කරන්නකු වන්නේය. තවදුරටත් උතුම් සර්වඥතා ක්‍රමයෙන් බෙදා පටිච්චේද කොට දේශනා කරන ලද බව්‍ය දේශනාව නොපිළිගන්නා ලෙසට බැහැර කරන්නේ නම් පින්වත් ඔබගේ සත්තානගෙහි ද සර්වඥතා ක්‍රමයට වඩා උසස් උතුම් ක්‍රමයක් පහළ වී නිවීම යුතු වන්නේය.

ඉටියාපටි-සමීපජන්ද්‍ය කාවනාව

"කිකුළුවා පි හි යං කිකුළු කමමට්ඨානං සතසස, සමපජානකොච සමපජජති"

[වී. ම. 209]

කුමන කමට්ඨනක් හෝ වේවා භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි සති සමීපජන්ද්‍ය ක්‍රමය සමීපයේ වීමෙන්ම ඵම භාවනාව සමීපයේ කොට නිම කළ හැකිවන්නේය.

[වී. ම. පටිච්චේදයෙහි]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ථ කථාවන් පැහැදිලි කර දෙන අයුරු සමථ කමිස්ථානයක් හෝ වේවා විපක්ෂතා කමිස්ථානයක් හෝ වේවා, වෙනත් කමටගතක් හෝ වේවා භාවනා කරන්නේ නම් ඉරියාපටි සමීඛණඩ භාවනාවන් ක්‍රමානුකූලව කළ යුතුය. මෙලෙස භාවනා කිරීම සඳහා මෙහිලා සංකේෂ වශයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

පුනච පරං තිකඛවේ තිකඛු -

1. ගච්ඡනො වා "ගච්ඡමි"ති පජානාති
2. ධීනො වා "ධීනොමචි"ති පජානාති
3. තිසිනොවා "තිසිනොමචි"ති පජානාති
4. සයානොවා "සයානොමචි"ති පජානාති

[ම. නි. 1/136]

මහණෙනි, නැවතද ශෝභාවචර හික්ෂුව -

1. ගමන් කරන්නේ "ගමන් කරමි" යි විසදව දැනගනී
2. සිටින්නේ "සිටින්නමමි" යි විසදව දැනගනී
3. හිඳින්නේ "හිඳින්නමමි" යි විසදව දැනගනී
4. ගොවින්නේ, හිඳින්නේ-ගොවිමි, හිඳිමි"යි විසදව දැනගනී [ම. නි. පටිච්ඡනසූති]

ඉරියාපටි භාවනා වාරය

පුනච පරං තිකඛවේ තිකඛු -

1. අභිකක්ඛනො, පටිකක්ඛනො සමපජානකාරි හොති.
2. ආලොකිතො විලොකිතො සමපජාන කාරි හොති
3. සමමිඤ්ජිතො පසාරිතො සමපජාන කාරි හොති
4. සංඝාරිපඤ්චිවරධාරණො සමපජාන කාරි හොති
5. අසිතො පිතො ඛායිතො සායිතො සමපජාන කාරි හොති
6. උච්චාරපසකාව කමෙම සමපජාන කාරි හොති
7. ගතො ධීතො තිසිනෙන සුතෙන ජාගරිතො කාසිතො භුණති භාවේ සමපජාන කාරි හොති

[ම. නි. 1/136]

මහණෙනි! නැවතත් ශෝභාවට හික්මුව-

1. ඉදිරියට යෑමේදී ආපසු එමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
2. ඉදිරිය බැලීමේදී, පැත්ත බැලීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
3. නැමීමේදී, දිග හැරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
4. දෙපට සිවුර, පාත්‍රය, තනිපට සිවුර, අඳන සිවුරු දැරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
5. කැම, ධීම, සපා කැම, ලෙහ කිරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
6. වැසිකිළි, කැසිකිළි කිරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
7. යෑමේදී, සිටීමේදී, හිඳීමේදී, හිඳුගැනීමේදී, අවදි වීමේදී, කපා කිරීමේදී, හිඟගබ්දවීමේදී, සම්පජානකාරී වන්නෙය.

[සම්පජ්ඣය භාවනා පථය]

[ම. කී. 1. පටිච්ඡෙදය]

මේ ඉහත දැක්වූ අනු මාතෘකා දෙක අතරින් ප්‍රථම අනු මාතෘකාව ඉරිතාපථ කොටස සම්බන්ධයෙන් මුල් භාවනා ක්‍රමය වන්නෙය. දෙවන පටිච්ඡෙදය සම්පජ්ඣය සම්බන්ධ ව මුල් භාවනා ක්‍රමය වන්නෙය. මෙම භාවනා ක්‍රමයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ වී පවතින්නෙය. මේ භාවනා කොටස බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කැමැත්ත පරිදි කුමන, කුමන ක්‍රමයට භාවනා කළ යුතු දැයි අර්ථ කථා වීකාවන්හි සචිත්තරව ප්‍රච්ඡව විස්තර කොට ඇත්තෙය. මේ සචිත්තර විග්‍රහය කෙටියෙන් ලියා දැක්වීම යුතුය.

"ගච්ඡනොවා ගච්ඡමිති පජානාති, ධීතොවා ධීතොමහිති පජානාති, නිසිනොවා නිසිනොමහිති පජානාති, සයානොවා සයානොමහිති පජානාති,"ති ඉමසමීඤ්ඤි පන අද්ධාන ඉරියාපටා කට්ඨා."අභිකකනෙත පටිකකනෙත ආලොකිතෙ, විලොකිතෙ, සමමීඤ්ඤිතෙ පසාරිතෙ" ති, ඉමසමී. මජ්ඣනිමා. "ගතෙ, ධීතෙ නිසිනෙත සුතෙත ජාගරිතේ" ති ඉධ පන චූද්දකා වුණණිකා ඉරියාපටා කට්ඨා, තසමා වතෙසුපි වුතතනයෙනෙව සමපජානකාරිතා වෙදිත කො.

[ම. අ. 1/242]

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉරිතාපථ පබ්බතයෙහි ලා-ඉරිතාපථ සම්බන්ධ භාවනා වාරයේදී ගමි-සිරිඉගත-හිඳුගත- නිදාගත, ඉරියව් පැවැත්වීමේදී විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. තව දුරටත් අභික්කන්ත, පටික්කන්ත-ඉදිරියට යෑම-ආපසු එම, ආදී ඵ ඵ ඉරිතාපථ පවත්වමින් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. තව දුරටත් සම්පජ්ඣය කොටසෙහි ගත-ධීතේ ආදී වශයෙන් ගාමි, සිරිමි, හිඳිමි, නිදාගැනීමේ ආදී ඉරිතාපථ අවස්ථාවන්හි විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී

ඇත. ඉරිතාපථ කොටසෙහි වරක, සම්පජ්ඣකද කොටසෙහි දෙවරක් යන ලෙසට සියලුම තුන් වාරයක් යෑම, සිරිම, හිඳිම ආදී ඒ ඒ ඉරිතාපථ අවස්ථාවන්හි විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. මේ උපදෙස් අනුශාසනා සම්බන්ධයෙන් අවිධිකතාවන්හි පහත දැක්වෙන ලෙසට විස්තර විග්‍රහ දක්වා ඇත.

1. ඉරිතාපථ පච්චේදනී යෑම-සිරිම-හිඳිම-භොච්චිම යන ඉරිතාපථ හතර දීඡී ඉරිතාපථ වශයෙන් සලකා කටයුතු කිරීමට අනුශාසනා කරයි. දිගව යෑම-සිරිම-හිඳිම-භොච්චිම කරන විට පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් හා සමග මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන් වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. [ම. අ. පටිච්චිකයයි]

2. 'ඉදිරියට යෑම-පස්සට එම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැච්චිම-දිග හැරීම' යන මේ හය තැන්හි මධ්‍යම ඉරිතාපථයන් වශයෙන් සලකා කටයුතු කිරීමට උපදෙස් දී ඇත පිණිසාත වැඩිම ආදී ඒ ඒ ඉරිතාපථයන්හි පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන්ද සහිතව මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. [ම. අ. පටිච්චිකයයි].

3. සම්පජ්ඣකද කොටසෙහි අංක-7 යටතේ දැක්වූ යෑම-සිරිම-හිඳිම- නිදාගැනීම- අවදිවීම යන මේ පස් ආකාරයන් ආරණ්‍යය තුළ ඒ ඒ ස්ථාන කරා යෑම, යක්මන් කිරීම, පයඡිංකයේ හිඳිම, ඉදිරියට-පසුපසට යෑම ආදී කුඩා ඉරිතාපථයන් වශයෙන් සැලකීමට උපදෙස් දී ඇත. අනුශාසනා කොට ඇත. ආරණ්‍ය ස්ථානය තුළ, එහා මෙහා යෑම-සිරිම-හිඳිම-භොච්චිම-නම් වූ කුඩා කෙටි ඉරිතාපථ අවස්ථාවන්හිදී ද යෝග්‍යවචර පුද්ගල තෙමේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට, හේතු ධර්මයන්ද සහිතව මේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළයුතු වන්නේය. [ම. අ. පටිච්චිකයයි]

එසේම අවිධි කථාවන්හි මහාසීව මහා තෙරුන් වහන්සේගේ අදහස් ද දක්වා ඇත. මහාසීව මහා රහතන් වහන්සේගේ පිළිගැනීම මෙලෙසය.

ශැම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම යන ඉරිශාපථ භාවනා කොටස ඉදිරියට යැම-ආපසු එම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම යන සම්පරාක්ෂණ භාවනා කිරීමේදී ඒ ඒ යැම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම-ඉදිරියට යැම-නැවත එම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම යන ඉරිශාපථ, අවස්ථාවන් හිදී ද පක්ෂවස්තක රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් සහිතව ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට සලකා බැලීම කළ යුතුය. අංක-7 ශරීරය විස්තර කළ ගණේ-ධීතෙ-තිසිනෙත-සුතෙත-ජාගට්ඨෙ (-ශිඛ-සිටි-හිඳි-තිඳුගත්) ආදී වූ යන තැන්හි සම්පරාක්ෂණ වශයෙන් කිරීමට උපදෙස් දීම වනාහී ඒ ඒ ඉරිශාපථයන් පවත්වන අවස්ථාවන්හි සිදුවූ රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන්ද පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දැක්වීමයි. මෙලෙස මහාසිව මහාචාර්ය විසින් ප්‍රකාශ කොට ඇති දැයෙහි විස්තර සඳහා අවිඨ කථා බලන්න. [ම. අ. සතිපට්ඨාන සූත්‍රය]

1. මෙම උපදෙස් දැක්වීමට අනුව පිත්චත් ඔබ යැමේ-සිටීමේ-හිඳීමේ-හොවීමේ ඉදිරියට යැමේ-ආපසු එමේ-කෙළින් බැලීමේ-නැවීමේ-දිග හැරීමේ යනාදී ඒ ඒ ඉරිශාපථ අවස්ථාවන්හිදී ද රූප-නාම ධර්ම, සංඛාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.
2. ශිඛ-සිටි-හිඳි-හොවි-තිඳුගත්-අවදිව සිටි අවස්ථාවන්හිදී ද ඒ ඒ යැම-සිටීම ආදී අවස්ථාවන්හි ද සිදුවූ අතීත රූප නාම ධර්ම සංඛාරයන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න. යඳ්දී රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන් විපස්සනා භාවනා කරයි. ශිඛ පසුද, යඳ්දී ද සිදුවූ රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන් තැවතත් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කළයුතුය. කෙලෙස විපස්සනා භාවනා කරන්නේද යත්?..... උත්තරය වනාහී පහත සඳහන් ලෙසයි.

තතටි කාමං කොත සිකාලාදයොපි ගවජනා "ගවජාම"ති ජානනති. න පනෙතං ඵවරූපං ජානනං සනධාය වුතතං ඵව රූපං ති ජානනං සතතුපලලුධිං න පජනති. අතතසඤ්ඤාං න උගභාධෙති. කමමට්ඨානං වා සතිපට්ඨාන කාවනා වා නනොති. ඉමසන පන තිකචුනො ජානානං සතතුපලලුධිං පජනති, අතත සඤ්ඤාං උගභාධෙති, කමමට්ඨානඤ්ඤාව සතිපට්ඨානකාවනා ව භොති. ඉදංති "කො ගවජති. කසක ගමනං, කිං කාරණා ගවජන්ති" ඵවං සමපජානනං සනධාය වුතතං. ධානාදිසුපි ඵසෙව නයො [ම. අ. 226]

මේ ඉරිඟපට වාරයේ (සමීපස්ඤ්ඤ වාරයේ) හි බලලත් නරිගන් ආදී වන තිරිසනුන්ද යන කල්හි "අපි යන්තෙමු"යි දන්නාන. නමුත් මෙලෙස බලලත් නරිගන් ආදී වන තිරිසනුන් ද දැනගත හැකි ක්‍රමයක් ඉවා දැක්වීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ඉරිඟපට වාරය (සමීපස්ඤ්ඤ වාරය) දේශනා නොකළ සේක. බලලත් නරිගන් ආදී වන තිරිසනුන් ද දන්නා දැනුම අනුව වනාහි සත්වයෝ යන මිත්‍යා පිළිගැනීම බැහැර කළ නොහැක්කේය. ආත්මයක් තිබේ යැයි වරදවා ගැනීම නම් වූ ආත්ම සංඥාවද බැහැර කළ නොහැක්කේය. විදුර්ගතා කමිස්ථානයක්ද සතිපට්ඨාන භාවනාවද නොවන්නේය. නමුත් මේ යෝගාවචර භික්ෂුවගේ දැනීම, දැනුම් ආකාරය සත්වයා යන වැරදි පිළිගැනීම බැහැර කරලිය හැක්කේය. ආත්මය ඇත්තේ යැයි ගන්නා වැරදි පිළිගැනීම නම් වූ ආත්ම සංඥාවද දුරුකළ හැක්කේය. විදුර්ගතා කමිස්ථානයක්ද වන්නේය. සතිපට්ඨාන භාවනාවක්ද වන්නේය. ඇත්තය. මේ භික්ෂුවගේ දැනුම,

1. කවරෙක් යන්නේද?
2. කාගේ ගමනක්ද?
3. කුමන හේතුවකින් යන්නේද?

යන මේ ආකාර වූ දැනුම් වර්ගකි. මෙසේ වූ දැනුම් ආකාර ඉවා දැක්වීමත් මේ ඉරිඟපට වාරය (සමීපස්ඤ්ඤ වාරය) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා වන්නේය. සිරිමි ආදීන් හිද මේ ක්‍රමයමයි. [ම. අ. පටිච්ඡතයයි]

"තඤ්ඤා ගච්ඡති" න කොච්ඡි සතෙතා වා පුග්ගලොවා ගච්ඡති. "තසා ගමනනති" න කසසච්චි, සතෙතසච්චා, පුග්ගලසසච්චා ගමනං. "කිං කාරණා ගච්ඡති" චිත්ත කිරිය වායො ධාතු විපචාරෙන ගච්ඡති. තසමා ඵස ඵචං පචානාති "ගච්ඡමි"ති චිත්තං උපපජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤාතතිං ජනෙති, චිත්ත කිරිය වායො ධාතු විපචාරෙන සකල කායසා පුරුතො අභිනිතාරො ගමනනති චුච්චති. ධාතාදිසුපි ඵසෙව නයො. [ම. අ. 226]

"වායං ජනෙති" වායො ධාතු අධිකං රූප කලාපං ජනෙති. අධිකතා වේතන සාමපටියතො, න පමාණතො. ගමන චිත්ත සමුට්ඨිතං සතජ්ඣරූප කායසා ඵචනනසනධාරණ වලනානං පටිච්ඡගුතෙන ආකාරවිසෙසෙන පටිත්තමානං වායො ධාතුං සනධායාන "වායො විඤ්ඤාතතිං ජනෙති.ති" [ම. ටී. 1/352]

1. මේ ප්‍රකාශනයෙහි, කවරෙක් යන්නද? යන්න... එක් සචරයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නොයන්නේය. (ගාභැකි පුද්ගල, සචරයන් වනාහි නැතැයි යන්න කියැවේ.)
2. කාගේ ගමනක් ද? යන්න... ගා භැකි සචරයකුගේ පුද්ගලයකුගේ ගමනක් නොවේ. කිසිම පුද්ගලයකුගේ සචරයකුගේ ගමනක් අදහස් නොවේ.
3. මෙලෙස වන්නේ නම් කුමන හේතුවක් නිසා යන්නද? යන්න... සිත නිසා.(ගැමට කැමැති සිත නිසා) පහළ වූ වාගේ බාතුව (වාගේ බාතුවෙහි සවභාව ශක්තිය අධික වූ රූප කලාප මිටි) මුළු කස පුරා දිග සරස පැතිරුණම නිසා යන්නේය. (රූප-නාමයේ යවන ක්‍රියාව සම්පූර්ණ කරන්නාග යැයි කියැවේ.) මේ නිසා මේ යෝග්‍යවචර භික්ෂුව මෙලෙස දැනගනී;
 - (අ) යන්නෙහි සිත සිත පහළ වේ. (සිත ප්‍රධාන සම්ප්‍රදානක බවේයේ පහළවෙත්.)
 - (ආ) එම සිත වාගේ බාතුව පහළ කරවයි. (වාගේ බාතුව සවභාව ශක්තිය, ජවය අධික රූප කලාප මිටි, රූප බවේ මිටි පහළ කරවයි. මෙහි වාගේ බාතුවෙහි සවභාව ශක්තිය ජවය අධික, බල සම්පන්න බවම කියැවේ. සංවිනාත්මක ප්‍රමාණය වශයෙන් අධික බව නොකියනු ලැබේ.)
 - (ඇ) මෙම සවභාව ශක්තිය ජවය අධිකවූ වාගේ බාතුව (වාගේ බාතුවේ සවභාව ශක්තිය අධික වූ මහා භූතයේ) කාය විඤ්ඤත්ති රූප පහළ කරවයි. (කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප අදි රූප මිටි පහළ කරවන්නේය.)
 - (ඈ) සිත විසින් කරන ලද, සිත වස්තූ කොට පහළ වූ සවභාව ශක්තිය ජවය අධික වාගේ බාතුවේ (සවභාව ශක්තිය ජවය අධික වාගේ බාතුව ප්‍රධාන රූප කලාප මිටි, රූප බවේ මිටි) මුළු ශරීරය පුරා දිග සරස පැතිරුණම නිසා.
 - (ඉ) මුළු වතු සමුට්ඨානික රූප කස =රූප බවේ සියලුම ඉදිරියට ගෙන යන සවභාවය ම=ඉදිරියට වශයෙන් අලුත් අලුත් ස්ථානවල රූප බවේ සමූහ පහළවීම, යෑම යයි කියනු ලැබේ. [ම. අ. 226 ජට්චජ්ඣයයි.]
 - (ඊ) මේ ඉහත සඳහන් අර්ථ කථාවන්හි හුවාදක්වන දේ එක්තැ යැයිමට, ද්වාර සං-දෙකළින් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති වතු සමුට්ඨානික රූප බවේයන්, විශේෂයෙන්

පින්තූර රූපයන් අදාළ තැන් වශයෙන්ම පරිග්‍රහ කළා වූ පින්තූර ඔබට පහසු වනු ඇත. නමුදු මේ අවස්ථාවේ පින්තූර ඔබ විශේෂ වූ අවධානය යොමුකර පිය ගුණ කාරණය වනාහි "පරමාථී ධර්මයේ වනාහි එක තැනකින් තව තැනකට මාරු වන ධර්මය නොවන්නාහුය" යන කාරණයයි. තවදුරටත් මේ අවස්ථාවේ භාවනා කරන රූපයන් යනු පරමාථී රූප ධර්මයන්හි ධර්මාවට අනුව කලාපයන්, ඔප් වශයෙන්ම පැවතීම ධර්මාවක් වන්නේය යන කාරණයද අමතක නොකළ යුතුය.

මේ භාවනා අවස්ථාවේදී

1. ගෙනගත භැකි රූප (=ගෙනයෑම කරන රූප)
2. ගෙනයෑමට ලක්වන රූප

යන මේ රූප ධර්ම දෙකද බෙදා වෙන් කොට භාවනා කිරීම කළයුතුය.

තවදුරටත්

1. පධාන =ප්‍රධාන රූප
2. අපපධාන =අප්‍රධාන රූප

යන මේ රූප ධර්ම ස්වභාව දෙකද බෙදා වෙන් කොට භාවනා කිරීම කළ යුතුය. මේ ඉරිඟපථ භාවනා චාර්යයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ "ගවජනෙතාවා ගවජාමිති පජානාති =යන්තේ යන්තේමි"යි දන්සේය. යන ලෙසට ප්‍රථම ක්‍රමයත්, "යථා යථාචා පනස්ස" යනාදී ලෙස දෙවැනි ක්‍රමයත්, යැයි භාවනා ක්‍රම දෙකක් දේශනා කොට ඇති සේක. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි,

1. ඉරිඟපථ රූප යැයි කිව යුතු කාය විඤ්ඤානති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤානති ලගුනාදී ආදායක කලාප යනරූප ධර්මයේ වනාහි ප්‍රධාන රූප ධර්මයේය. එම රූපයේ ගෙන යෑම කරවනු ලබන රූප ධර්මයේය.
2. ද්වාර සය, දෙකළුස් කොට්ඨාස යන යටීර කුඩුව පුරාම පිහිටා ඇත්තා වූ ඉතිරි වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයේ වනාහි අප්‍රධාන රූප ධර්මයේය. මෙම රූප ධර්මයන් වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන රූප ධර්මයන්ය. තව දුරටත් "යථා යථාචා පනස්ස" යනාදී වශයෙන් දේශනා කොට ඇති දෙවන ක්‍රමයෙහිදී වනාහි.

1. ඉරිසාපර රූප යැයි කීවයුතු වූ කාය විඤ්ඤානති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤානති ලඟුතාදී ද්වාසක කලාප රූපයන් වනාහි අප්‍රධාන වූ රූප ධර්මයෝය. ගෙන යෑම කරන කළ හැකි, රූප ධර්මයෝය.
2. ශරීරය පුරාම පිහිටා ඇති ඉතිරි වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයෝ ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය. ගෙන යෑමට ලක්වන රූප ධර්මයෝය.

මෙහි ගෙන යෑම කරවනු ලබන රූප ධර්මයෝ, වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයන් එක තැනකින් තව තැනකට යෑම සඳහා ඇත්තටම ගෙනයෑම කරවනවා නොවේ. වතු සමුච්චානික රූපයෝද ඇත්තටම ගෙන යෑම ඉවසන ස්වභාවය වශයෙන් පවතිනවාද නොවේ. යෑමට කැමැති සිත නම් වූ සිත නිසා පහළ වන විත්තජ රූප කලාපයන්හි අඩංගු වායෝ ධාතු වේ ස්වභාව ශක්ති ජවය නිසා මේ ගෙනයෑම ඉවසන ස්වභාව වශයෙන් පවතින්නාවූ වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයෝ මුල් ස්ථානයෙහි අලුතින් අලුතින් තව තවත් පහළ නොවී අලුත් අලුත් ස්ථානයන්ට මාරුවෙමින් උප්පාදය ලබන්නෝය.

පුරුකො අභිනිකාරො පුරුකො භාගෙන කායසන පටිපත්තො, යො "අභිකකමො" ති චුළචසි. [මහා වී. 1/352]

ඉදිරියට ගෙන යෑම යනු ඉදිරි දිශාවට වශයෙන් වතු සමුච්චානික රූප කලාප සමූහයන්ගේ පහළ වීමයි. මෙලෙස වීමටම ඉදිරියට යෑම-ඉදිරියට ගමන් කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. [මහා වී. පරිවර්තයයි]

තව දුරටත් ගෙනයා හැකි ස්වභාවය වශයෙන් වූ රූප ධර්ම කොටසට ඉරිසාපර රූප නම් වූ කාය විඤ්ඤානති රූප ඇතුළත් වේ. එනම් කාය විඤ්ඤානති නවක කලාප රූප, කාය විඤ්ඤානති ලඟුතාදී ද්වාසක රූපයෝය. ඔහු මේ රූපය විත්තජ රූප වන්නාහ. තවදුරටත් ගෙන යෑම ඉවසන ස්වභාව වශයෙන් පහළ වෙමින් පවතින රූප ධර්ම කොටස වනාහි වතු සමුච්චානික රූප වන අතර මෙම රූපයන්ට විත්තජ රූපයන් ඇතුළත් වන්නාහ. සුඛාවරෝධය පිණිස තවදුරටත් විස්තර කරන්නෙමු.

අරූප විභාක භතර, අභිපසුච විඤ්ඤාණා (දෙපස් විඤ්ඤාණා) දසයන් හැර සඳය වත්ථු ඇසුරු කොට ඇත්තා වූ මනෝ ධාතු මනෝ විඤ්ඤාණා ධාතු නම් වූ සිත්

(75) යන සියල්ල ප්‍රථම ගවංග සිතෙහි පටන් උත්පාද සෂ්‍යයක, උත්පාද සෂ්‍යයක පාඨා විත්ත සමුච්චිත රූපයන්=විත්තප ඕපාරිච්චික රූපයන් පහළ කරන්නේය.

මෙසේ පහළ විමේදී සිත්හි ධර්මා වශයෙන් උත්පාද කාලයෙහි හැකිතාට ඇති නිසා උත්පාද සෂ්‍යයක, උත්පාද සෂ්‍යයක පාඨා විත්ත රූපයේ පහළ කරවත්. සිති කාල, ගංග කාලයන්හිදී විත්තප රූපයන් පහළ නොවෙති. එක සිතක උත්පාද කාලයෙහිදී මෙම සිතෙහි විත්තප රූප කලාප එකක්ම පමණක් නොව බොහෝ ගණනක්ම පහළ විය හැක්කේය.

“හෙතු හෙතුසමපසුපකකානං ධමමානං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං හෙතු පච්චයෙන පච්චයො” [පටිඝාන 1/1]

විතතාධිපති, විතත සමපසුපතකානං ධමමානං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං අධිපතිපච්චයෙන පච්චයො [පටිඝාන 1/2]

1. මේ දේශනාවට අනුව සිත නිසා පහළ වන විත්තප රූප කොටසෙහි “තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං,” යැයි ඛත්‍ර වචනයෙන් දේශනා කොට ඇත. සිත හේතුවෙන් විත්තප රූප කලාප මිටි බොහෝ ගණනක් පහළ විය හැකි බව මේ අනුව දැක්වේ.
2. මහගගත ලොකානතර අප්පනා ජචන විසිහය (26) [පඤ්චවොකාර ගවංගෙහි පහළ වන අවස්ථාවෙහි] විත්තප ඕපා අච්චික රූපද, පහළ කරවයි. පත්ච්චි ඉට්ඨිකපච්චි නොවෙනස්ව මුල් ආකාරයෙන්ම පැවැත්වීම කළ හැක. නඩත්තු කළ හැක, ආධාර කළ හැක, දිගුකල් පැවැත්විය හැක (වෙනත් අලුත් ඉට්ඨිකපච්චි පහළ නොකළ හැකිය)
3. වොත්ථපන = මනෝද්වාරාවච්චන, කාමාවච්චර ජචන 29, අභිඤ්ඤා ජචන යන මේවාට වනාහී [32 ආකාර සිත් වලට වනාහී]
 - (අ) විත්තප ඕපාරිච්චික රූපයන්ද පහළ කළ හැකි වේ.
 - (ආ) පත්ච්චි ඉට්ඨිකපච්චි කලක් පැවැත්වීමද කළ හැකි වේ.
 - (ඇ) විඤ්ඤානති රූප දෙවර්ගද පහළ කළ හැකි වේත් =අලුත් ඉට්ඨිකපච්චි රූපයන්ද පහළ කළ හැකිවේත්. [ධ. අ. 280]

මේ නිශමයට අනුව ඉරියාපට රූපයන් පහළ කරවිය හැකි සිත් හේතුවෙන් පහළ වන ඉරියාපට රූප=විඤ්ඤාත්ති රූප අඩංගු චිත්තජ රූප කලාප දෙක, පැවැත්වීම කළ හැකි ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන රූප මිටිවල අඩංගුය. ඉතිරි සිත් නිසා පහළ වූ චිත්තජ ඕපා අර්ථමක රූප ධර්මයේ වනාහි පැවැත්මට ලක්වන රූප මිටිවල අඩංගුය. එම නිසා චිත්තජ රූපයෝ දෙපැත්තෙහිම පිහිටා ඇත්තේය.

මේ ඉරියාපට වාරයෙහි පෙන්වා දෙන ලද ප්‍රධාන ඉරියාපට රූප =විඤ්ඤාත්ති රූප අඩංගු රූපයෝ වනාහි ශරීර කුඩුව යැයි සම්මත වූ වතු සමුච්චිත රූප මිටියගෙන යන්නාවූ ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වීම කරදෙන රූප ධර්මයෝය. නමුදු ඇත්ත වශයෙන්ම ගෙනයන්නවා නොවේ. ගෙනයන ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන්නේ යැයි පෙනෙන ලෙසට රූප ධර්මයෝ අලුත් අලුත් ස්ථානයන්හි අඛණ්ඩව පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් මාරුවෙමින් වෙනස් වෙමින් පහළකරවන බව අදහස් කෙරේ. හේතුව වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයෝ නැතකින් තැනකට මාරුවෙන වෙනස් වන ධර්මතාවයක් නොවන අතර පහළ වූ ස්ථානයේදීම නැති වී යන බැවින් කමම, චිත්ත, උතු, ආහාර, යන හේතු ධර්මයන් උදව් උපකාර දීම අනුව, නොනිමි වේගයකින් හේතු ධර්ම උදව් ආධාර කිරීම අනුව, තව තවත්, අලුතින්-අලුතින් පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් අඛණ්ඩව පහළ වන රූප ධර්මයෝ. පරණ, පරණ ස්ථාන වල නැවත, නැවතත් පහළ නොවී අලුත්-අලුත් ස්ථාන වලට මාරුවී පහළ වන්නාහ. මෙලෙස අලුත් අලුත් ස්ථානවල පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් අඛණ්ඩව පහළ වීම වනාහි ඉරියාපට රූප=කාය විඤ්ඤාත්ති අඩංගු ගෙනයම කරන කාය විඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤාත්ති ලහුනාදී ද්‍රෝණියක කලාප රූප ධර්මයන් තුළ අඩංගු වායෝ ධාතු අධික වූ මහා භූතයන්හි ශක්තියයි. මේ කළ හැකි, ගෙනයමකළ හැකි රූප ධර්මයන්හි අඩංගු කාය විඤ්ඤාත්ති රූප වනාහි සිතේ අවශ්‍යතාවය අනුව පහළ වීමට අවශ්‍ය ස්ථානයෙහි අලුතින්-අලුතින් උපපාදය වීමට යොමුව දෙන්නේය.

නොවනා ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ තැනෙක සිටගෙන තමා ලබාගෙන සිටින සමාධි ය වතුපට ධ්‍යානය තෙක් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න. ආලෝක ශක්තිය දිදුලමින් ඉතා ප්‍රභාශ්වරව ආ කළ සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන්ගෙන ද්වාර හය-දෙසාළුස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඥාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කරන්න. අතතුරුව හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කොට යෑමට කැමති සිත් (වේතනාව) දැක ගන්නා

සුලු භාවනා කරන්න. ටිකක් ගමන් කොට බලන්න. මෙම යෑමට කැමති සිත හේතුවෙන් කාය විඤ්ඤානවේ නවක කලාප, කාය විඤ්ඤානවේ ලගුතාදී ද්වාදසක කලාපයක් පහළ වන ආකාරය දැනගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. මේ රූප බිඳීයත් පරමාර්ථ පිරිසිදුක තාක් පරිශුභ කරන්න. මෙම රූප බිඳීයෝ වනාහි ඉරිසාපථ රූප බිඳීයෝය. මෙම රූප බිඳී තුළ අධික වූ වායෝ ධාතුව සමග වන භූත රූප හේතුවෙන් ගමන් කරන කාය ඉරියව්ව, කාය විඤ්ඤානවේ රූප දැනගන්නා සුලු භාවනා කරන්න. වටභා ගත් පිට මෙම කාය විඤ්ඤානවේ නවක කලාප, කාය විඤ්ඤානවේ ලගුතාදී ද්වාදසක කලාප, යන ගෙනයෑම කළ හැකි සවිභාවය වශයෙන් පහළවන්නා වූ ප්‍රධාන රූප බිඳීයන් ප්‍රමුඛ කොට පරිශුභ කරන්න. ඥාණය තියුණුව ආ කල අප්පධාන=අප්‍රධාන වන්නා වූ, ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ, සවිභාවය වශයෙන් පහළ වන්නා වූ ඡේද්වාර, දෙසාළුස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති වතු සමුට්ඨානික රූප බිඳීයන් දිගට පරිශුභ කරන්න. ගෙනයෑම කළ හැකි රූප, ගෙන යෑමට ලක්වන්නා වූ, රූප යන මේ රූප දෙවර්ගීය මාරුවෙන් මාරුවට පරිශුභ කරන්න. දිගට සියල්ල එකතු කොට පරිශුභ කළ හැකි අවස්ථාවෙහි

1. "මේ රූප-රූප" යැයිද
2. "රූප බිඳී-රූප බිඳී" යැයිද
3. "රූප-රූප" යැයිද

පරිශුභ කරන්න. සීරිත-හිදිත-භෝවිත අවස්ථාවන්හිදී මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න.

යටා යටාවා පනසක කායො පණිහිතො නොති.....

නමුත් ඉරිසාපථ වාරය තවම සම්පූර්ණ නැත. ඉරිසාපථ භාවනා කිරීමේ ක්‍රමයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කොට ඇති සේක. එම දේශනාව පහත සඳහන් ලෙසටය.

යටා යටා වා පනසක කායො පණිහිතො නොති, තටා තටා නං පජානාති
 [ම. ණි. 1/136]

එම හිඤ්චාවගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය යම් යම් ආකාරයකට පවත්වන්නද, පිහිටුවන්නද, තබන්නේද එම රූප කාය, =රූප ධර්ම සියලුම ඒ ඒ පැවැත් වූ-පිහිට වූ තැබූ ආකාරයට අනුව වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගනී. වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගත හැකි වන ලෙස භාවනා කරයි. [ම. නි. 1. පටිච්ඡේදයෙහි]

මේ භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් දැනගත යුත්ත වනාහි අවිධිකර්ම වීක්‍රාමාශර්ශන් වගන්තියට පහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරන්න.

යථා යථාචා පනස්සකායො පණ්ණිනො හොති තථා තථා නං පජානාති'ති සබ්බ-සංගාතික වචන මෙතං. ඉදං චුත්තං හොති-යෙන යෙනචා ආකාරෙතතස්ස කායො ධීතො හොති, තෙන තෙන නං පජානාති ගමනාකාරෙත ධීතං ගට්ඨෙති'ති පජානාති.. ධාන නිපජ්ජා සයනා කාරෙත ධීතං සයානොති පජානාතිති.

[ම. අ. 1/ 227]]

සබ්බ සංගාතික වචනනි සබ්බෙසං වතුනමපි ඉට්ඨාපථානං සංගණනන වචනං, පුබ්බෙ විසුං විසුං ඉට්ඨාපථානං චුත්තතනා ඉදං තෙසං වකච්ඡං ගහෙතවා වචනනනි අතොවී

[ම. ටී. 1/353]

යථා යථාචා පනස්ස කායො පණ්ණිනො හොති තථා තථා නං පජානාති=එම හිඤ්චාවගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සියලුම යම් යම් ආකාරයට අනුව තබයිද පිහිටුවයිද පවත්වයිද එම රූප කාය =රූප ධර්ම සියලුම ඒ ඒ තැබූ..පිහිට වූ. පැවැත් වූ. ආකාර වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනී, එලෙස දැන ගන්නා ලෙසට භාවනා කරයි.

[ම. නි. 1 පටිච්ඡේදයෙහි]

මේ දේශනාව ඉට්ඨාපථ හතරම සංග්‍රහක කොට දේශනා කළ දේශනාවකි. ගවජනෙනාවා ගවජාමිති පජානාති-යන්නෙ, යන්තෙමිති වෙන් වශයෙන් දැන ගනී. යැයි පෙර ඉට්ඨාපථ චාරයේ ඉට්ඨාපථ එකින් එක වශයෙන් දේශනා කළ බැවින්- "යථා යථාචා පනස්ස" (ම. නි. 1/136) ආදී වූ මේ අවසාන චාරයේදී එම ඉට්ඨාපථ හතරම සාමූහික ලෙස ගෙන නැවතත් දේශනා කොට ඇති දේශනාවක් වන්නේය. එම නිසා මෙම දේශනාවෙහි අපි මෙලෙසට වේ. යම් යම් ආකාර වශයෙන් එම යෝගාවචර භික්ෂුව ගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය පිහිටා ඇත්ද. ඒ ඒ පිහිටා ඇති ආකාර

වශයෙන් එම රූපකාය රූප ධර්ම සමූහය වෙන් වෙන් ව දැනගන්නා අයුරින් භාවනා කරන්න. ගමන් කරමින් පවතින රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය, යන්නේ යැයි වෙන් කොට දැන ගැනීම පිණිස බලන්න. සිටින-හිඳින-ගොවින-ආදී වශයෙන් පිහිටන රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහයද සිටී-හිඳී-ගොවි-යැයි වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න. මෙහි අදහස මෙයයි. [ම. අ. පරිවර්තයයි; ම. ටී. පරිවර්තයයි]

ටීකාලායඝීයන් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීමක්

සුචිතයෝ වා ඉරියාපට්ඨපධානෝ වුතොති තතට්ඨ කායෝ අපපධානෝ අනුභිපචාදිති ඉධ කායං පධානං අපපධානඤ්ච ඉරියාපට්ඨං අනුභිපචාදං කතවා දසෙසංඥං දුඛියතයෝ වුතොති ඵචමෙසතට්ඨ දුචින්නං නයානං විසෙසො චේදිතබ්බො [ම. ටී. 1/:353]

මෙම ටීකාවේ අදහස මෙසේය.

ඉඳුරුපාණන් වහන්සේ "ගට්ඨකොචා ගට්ඨමිති පජානාති-යන්නේ, යන්නෙහි යි වෙන් වෙන් කොට දැනගන්න." යැයි මෙලෙසට මේ ඉරියාපට්ඨ භාවනාවේ ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුව ඉරියාපට්ඨ රූප නම් වූ කාය විඤ්ඤාත්ති අඩංගු ගෙනයෑම කළ හැකි රූප ධර්මයේ ප්‍රධාන කොට දේශනා කොට ඇත. මෙම ක්‍රමය අනුව ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ, වතු සමුච්චාතික රූප ධර්මයේ සියල්ල අප්‍රධානය. නමුත් ගෙනයෑම කරන සවිභාවය ඇත්තා වූ ප්‍රධාන ඉරියාපට්ඨ රූපයේ මුල් කොට, ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කරන විට ගෙනයෑමට ලක්වීමේ වශයෙන් වූ අප්පධාන=අප්‍රධාන වතු සමුච්චාතික රූප ධර්ම සියල්ල පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ කෘතය ද ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ විය හැක්කේය.

තව දුරටත් "යට්ඨා යට්ඨා පනසස කායෝ පණිභිතො හොති තට්ඨා තට්ඨා නං පජානාති" එම හික්ෂුච රූප කාය=රූප ධර්මයේ සමූහය යම් යම් ආකාරයකට තබයිද, පවත්වයිද, පිහිටුවයිද එම රූප කාය, රූප ධර්ම සමූහය ඒ ඒ තැබීම-පැවැත්වීම-පිහිටුවීම ආකාර වශයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගනී. වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න යැයි දෙවැනි ක්‍රමය දීගට දේශනා කොට ඇත. මේ දෙවැනි ක්‍රමයෙන් වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන වතු සමුච්චාතික රූප

කාශ-රූප බම්බි සියල්ල, ප්‍රධාන කොට දිගටම භාවනා කොට පරිශ්‍රය කිරීමට අනුශාසනා කරන ලද සේක. මෙම වතු සමුච්චානික රූප කාශ-රූප බම්බි සියල්ල, වනාහි මේ දෙවැනි ක්‍රමය අනුව ප්‍රධාන කොට භාවනා කළයුතු. ප්‍රධාන රූප බම්බියේ වන්නාහ, ගෙනැම, ලබන මෙම වතු සමුච්චානික රූප බම්බියේ ප්‍රධාන කොට භාවනා පරිශ්‍රය කරන්නේ නම් අප්පධාන-අප්‍රධාන වන්නා වූ, ගෙනැම කරන සවභාවය වශයෙන් වන්නා වූ ඉරිසාපථ රූප බම්බියේ පරිශ්‍රය කරන භාවනා කිරීමේ කෘත්‍යයද එමගින් සම්පූර්ණ වන්නේය. මෙලෙස භාවනා කිරීමට ක්‍රම අනුශාසනා කිරීම සඳහා "යථා යථාචා පනස්ස" යනාදී මේ දෙවැනි භාවනා විධිය බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කළ සේක. මේ වනාහි ක්‍රම දෙකෙහි වෙනසයි. (මෙය වනාහි ඉහත සඳහන් විකාවෙහි සාරයයි.) මේ නිසා පින්වත් ඔබ,

1. යන්තේද යාමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බම්බියේ වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
2. සිටින්නේ ද සිටීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බම්බියේ වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
3. හිඳින්නේ ද හිඳීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බම්බියේ වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
4. ගොච්ඡන්නේ ද ගොච්ඡීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බම්බියේ වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.

මේ රූප බම්බියේ වනාහි රූපස්කන්ධ යයි, රූප බම්බි මිටි යැයි සිත තබා ගන්න.

ලෝකික උපමාවකට අනුව

ශ්‍රේෂ්ඨ ලෝක උපමාවක්, පහසු අවබෝධය සඳහා දක්වන්නේ නම්, පිරිමියකු භාල මිටියක් ඔසවා ගෙන එයි. ප්‍රකෘති ඇසින් දැකීම, සදාභා ඇසින් දැකීම, නම් වූ දැකීම් දෙවර්ගම ඇති කෙරෙන්න භාල මිටිය ගෙන යා හැකි පිරිමියා දෙස අවධානයෙන් බලාගෙන සිටින විට ඔසවා ගෙන එනු ලබන්නා වූ භාල මිටියද දැකිය හැක්කේය.

තව දුරටත් ඔසවා ගෙන එනු ලබන හාල් මීටිය දෙස අවධානයෙන් බලා ගෙන සිටින විට එය ඔසවාගෙන එනු ලබන පිරිමිගාද දැක ගත හැකිවනු ඇත.

පිරිමිගා, ඔසවා ගෙන යා හැකි ස්වභාවය ඇති ඉරිගාපට් රූප අඩංගු කාග විකඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාග විකඤ්ඤාත්ති ශ්‍රේණාදී ද්‍රෝණක කලාප රූප බමී හා සමානයි. ඔසවා ගෙන යනු ලබන හාල් මීටිය, ගෙනයනු ලැබීමට ලක්වන චතුසමුට්ඨානික රූප බමීයන්ට සමානයි. මේ උපමාවට අනුව ශෝභාවට පුද්ගලයා ගෙන යනු ලබන ස්වභාවය ඇති රූපයන් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන විට ගෙන යනු ලබන්නාවූ චතුසමුට්ඨානික රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීම, භාවනා කිරීම ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ වන්නේය. ඉරිගාපට් ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුව භාවනාව මෙසේ වන්නේය.

තව දුරටත් ගෙනයනු ලැබීමට ලක්වන චතු සමුට්ඨානික රූප බමීයන් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කිරීමේදී, ගෙනයනු ලබන ඉරිගාපට් රූප, විකඤ්ඤාත්ති රූප අඩංගු රූප බමීයන් පරිග්‍රහ කිරීම, සම්පූර්ණ විය හැකිකේය. මේ භාවනා ක්‍රමය "යටා යටාචා පනස්ස" යනාදී ලෙසට දේශනා කළ ඉරිගාපට් දෙවැනි භාවනා ක්‍රමය වන්නේය.

මේ ඉරිගාපට් භාවනා ක්‍රමය, සමීපජ්ඣාද භාවනා ක්‍රමය, පරමාර්ථ බමීයන් පිරිසිදුන තෙක් ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නාතාක් පරිග්‍රහ කොට, භාවනා කිරීමට කැමති, පිත්චත් ඔබ පාලි අට්ඨ කටා චිකාවෙහි පැමිණි උපදෙස් අනුශාසනා ගෞරවයෙන් මුදුන් තැන්හි ලා සැලකිය යුතු වන්නේය. ප්‍රඥාව ඇත්තේ නමුත් සතිශේ ශෙදෙනවා විරලය. අසතිමත් වී නම් බොහෝ අවස්ථාව පැහැර යාමට ඉඩ තිබේ. සතිමත් විය යුතු ඔබ!

මෙලෙස භාවනා කළයුතු තැන්

1. ඉදිරියට යෑමේ ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
2. පසුපසට ඵමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
3. ඉදිරිය බැලීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
4. පැත්තට බැලීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
5. අතපස දිග හැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
6. අත පස නැවීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
7. දෙපට සිවුරු දැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී

8. පාත්‍රය දැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 9. අදහ කිවුරු දැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 10. ආහාර-වැළඳීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 11. පාන කිරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 12. කැපීම වැළඳීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 13. ලේඛන ලෙපීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 14. වැසිකිළි කෘත්‍යයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 15. කැසිකිළි කෘත්‍යයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 16. ගමනේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 17. සිටීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 18. හිඳීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 19. නිදාගෙන සිටීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 20. අවදියෙන් සිටීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 21. කථා කිරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
 22. තුණ්ණිමිභාවයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බිම්
- යන මේ රූප බිම්ගේ පරිලාභ කරන්න, කදාභාගෙන් බෙදා බලන්න.

සමපජ්‍යාදා හතර

1. සාත්වික සමපජ්‍යාදාය	3. ගොවර සමපජ්‍යාදාය
2. සප්තාය සමපජ්‍යාදාය	4. අසමමාන සමපජ්‍යාදාය

මේ ලෙසට සමපජ්‍යාදායන් හතරකි.

[ම. අ. 1/230]

1. සාත්වික සමපජ්‍යාදාය

“සංසාරයෙන් මිඳීම සඳහා තෙය්‍යානික ශ්‍රී සඳබවය ඵකායන මාග් යයි, කුසල බිම් වැසීමේ කටයුතු වනාහි මහත්ඵල වූ කටයුත්තකි, අකුසල බිම් වැසීමේ කටයුතු වනාහි ඵල රහිත වූ කටයුත්තකි.” යනාදී ලෙස ඵල සහිත, රහිත බව බෙදා වෙන්කොට ඵල රහිත දේ බැහැර කොට ඵල සහිත දේ ගැනීමට හේතුවන, උදව් කරන කදාභාග *සාත්වික සමපජ්‍යාදාය* වන්නේය.

2. සප්තාය සම්පජ්ඣාදාය

ගේතු එල සහිත බව සත්‍ය වුවද, සප්තාය-අසප්තාය-භෑලපෙන-නොභෑලපෙන බව බෙදා වෙන් කරගෙන නොභෑලපෙන කටයුතු, කාරණා බැඳුර කොට භෑලපෙන සැපරද්ද පමණක් ගත හැකිවනු පිණිස උදව් කරන, ආධාර කරන, ප්‍රඥාව සප්තාය සම්පජ්ඣාදාය යයි.

3. ගොවර සම්පජ්ඣාදාය

පිණ්ඩපාතඟට වැඩිමේදී කම්ස්ථානය දැරීම, පිණ්ඩපාත කොට ගමේ සිට නැවත වැඩිමේදී කමටහන දැරීම යනා දී ලෙසට සමථ කම්ස්ථාන අරමුණක් කෙරෙහි භාවනා සිත නිතර නිතර යොමු කරවන එල්ල කරවන ඤාණය ගොවර සම්පජ්ඣාදාය වන්නේය. සමථ කම්ස්ථානයක් අඩණ්ඩව භාවනා කිරීමේදී සමථ කම්ස්ථාන අරමුණටම තම භාවනා සිත නිතර යොමු කරවීමත් එල්ල කරවීමත් ගොවර සම්පජ්ඣාදාය ඤාණය සම්පූර්ණයේ.

4. අසමමාන සම්පජ්ඣාදාය

පරමත්තතොති ධාතුනං යෙව ගමනං, ධාතුනං ධානං, ධාතුනං නිසජ්ජනං, ධාතුනං සයනං. තසමිං තසමිමපිති කොට්ඨාසෙ සදධිං රූපෙනං...
අඤ්ඤාදං උපජ්ජතෙ විතතං, අඤ්ඤාදං විතතං නිරුජ්ජධති.
අච්චිච්ඡනු සමිබ්බෙසධා නදි සොතොව වතතතිති.
එවං අතික්කමාදිසු අසමමුයතනං අසමමාන සම්පජ්ඣාදාදං නාමාති

[ම. අ. 1/ 235]

පරමාචී විශයෙන් වනාහි රූප ධාතු, නාම ධාතු =රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම යැම කරන්නේය.

- රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම සිටීම කරන්නේය.
- රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම තිදීම කරන්නේය.
- රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම තිදීම කරන්නේය.

අත්තය! ඒ ඒ යම, සිරිම, හිදීම, නිදීම යන කොට්ඨාසයන්හි රූප ධර්මයන් හා සමග වෙනත් සීතක් නිරුද්ධ වෙයි. වෙනත් සීතක් අලුතින් පහළ වන්නේය. මෙලෙස සීතක් හා සීතක් අතර වෙන්කල හැකි වෙනත් කිසි ධර්මයක් නැතිව පොළව මත දිගවැලක් අඩන්ඩුව ගලා යන්නා සේ, අතරක්-දුඩක් නොලැබෙන සේ පෙර-පසු එකට සම්බන්ධ වෙමින් තව-තවත් සීත් සන්නති පහළ වෙමින් පවතින්නේය. මෙලෙස ඉදිරියට යෑම ආදීන්හි අසම්මේහ වශයෙන් දැන හැකිම අසමමාන සම්පන්නදා ස්වභාවයෙන් වේ. මෙලෙස අසම්මේහ සම්පන්නදා සම්පූර්ණ වනු පිණිස පින්වත් ඔබ,

1. ගමනේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
2. සිරිමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
3. හිදීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
4. හොච්මේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
5. ඉදිරියට යෑමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
6. ආපසු එමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
7. කෙමින් බැලීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
8. පැත්ත බැලීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
9. අත්,පා නැචීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
10. අත් පා දිග හැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
11. සංඛාරිය දැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
12. පාත්‍රය දැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
13. අදහස, තනිපට සිවුර දැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
14. ආහාර හැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
15. පානස කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
16. කැපීලි කැරමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
17. ලේභයන් ලෙපීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
18. වැසිකිළි කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
19. කැසිකිළි කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
20. ගමන් කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය
21. හිදීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්මය

- 22 සිරිමේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 23 තිදා ගැනීමේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 24 අවදියෙන් සිරිමේදී රූප- නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 25. කථා කිරීමේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 26 තුෂ්ණිමිභාවයේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය

මෙලෙස වූ ඒ ඉරිතාපථ භාවනා කිරීම ඒ ඒ සමපජඤ්ඤය සම්බන්ධව භාවනා කිරීම යන මෙහි රූප-නාම දෙක =පඤ්චස්කන්ධය දැක ගැනීම සඳහා දිගට භාවනා කළ යුතු වන්නේය. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ක්‍රමානුකූලව පරමාඵ්ඵ වෙත් පිරිසිදු ගත හැකි විටම, ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගත හැකි වූ විටම, අභමමාන සමපජඤ්ඤ ඤාණය ලැබීමට පටන් ගන්නවා ඇති. තමුත් පිත්වත් ඔබ දැන් පඤ්චස්කන්ධය තුළ රූප කාණ්ඩය නම් වූ රූප ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන මට්ටමේ සිටින බැවින් ඒ ඒ ඉරිතාපථ අවස්ථාවෙහි සමපජඤ්ඤ සම්බන්ධ භාවනාවන්හි රූප ධර්මයන් පමණක්, පධාන-අපපධාන රූප ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. මෙපමණකින් කටයුත්ත හමාර නැත. මෙම පඤ්චස්කන්ධය ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට පරිග්‍රහ කළ විට මේ පඤ්චස්කන්ධයෙහි ඡේතු ධර්ම සොයමින් පරිග්‍රහ කිරීම, ඡේතු ධර්මයන්ද සහිත වූ මේ පඤ්චස්කන්ධය = රූප, නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීම කළ යුතු වන්නේය. මෙලෙස භාවනා කිරීම සලකා බැලීම සඳහා නාම කම්ප්ථාන කොටස පටිච්ච සමුප්පාද කොටස, ලක්ඛණාදී සතර කොටස, විපස්සනා කොටස යැයි කොටස් හතරක්ද ඉදිරියට ලියා දැක්විය යුතු වන්නේය.

භාවනාව වශයෙන් කෙටියෙන් සිත තබාගත යුතු දේ

පිත්වත් ඔබ,

1. ආනාපානය වැනි සමථ කම්ප්ථානයක් භාවනා කරමින් සිටින්නේ නම් යම-සිරිම-තිදීම-ගොවීම-ඉදිරියට යම-ආපසු ඒම ආදී ඒ ඒ ඉරිතාපථ භාවනාවන්හිදී ද සමථ කම්ප්ථානයම දිගට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කළ හැකි වූ විට ගොවර සමපජඤ්ඤය සම්පූර්ණ වීම වන්නේය.

2. බාහු කම්පනය භාවනා කරමින් සිටින්නේ නම් බාහු එක වර්ගයක් භාවනා කරන විට, බාහු දෙවර්ගයක් භාවනා කරන විට, බාහුන් තුනක් භාවනා කරන විට, සතර මඟ බාහුන්ම භාවනා කරන විට, ඒ ඒ ඉරියාපට භාවනා වෙහිද, සම්පරඤ්ඤා භාවනාවෙහිද බාහු එකක්, බාහු දෙකක්, බාහු තුනක්, බාහු හතරම සලකා බලන්න.

3. ද්වාර හය-දෙසාළිය කොට්ඨාසන්ති පිහිටා ඇති රූප බමිසන් පරමාථී වශයෙන් පිරිසිදුත තෙක් පරිශ්‍රූත කරන විට ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගන්නා විට ඒ ඒ ඉරියාපට භාවනාවද සමපජඤ්ඤා භාවනාවද ප්‍රධාන-අප්‍රධාන වන්නා වූ රූප බමිසන්-ගෙන යෑමට හැකි ස්වභාව ඇති රූප බමි, ගෙන යෑමට ලක්වන රූපබමි සහ මේවාට මාරුවෙන් මාරුවට ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් පරිශ්‍රූත කොට එම ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමි සීගලම සමස්තයක් ලෙස පරිශ්‍රූත කරමින් භාවනා කරනු මැනවි.

රූප කම්පනය කොටස නිමයේය

